

magazin istoric

APARE DIN APRILIE 1967
SERIE NOUĂ - NUMĂRUL 4/1998

Director – redactor-șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Secretari generali de redacție:
Ioana Ursu, Dorin Matei

Redactori:
Florentina Dolghin,
Ioan Lăcustă (responsabil de
număr), Doina Pascu,
Marian Ștefan

Secretar de redacție:
Theodor Lianos

Macheta artistică:
arh. Marian Oproiu

Corectura: Georgeta Apreotesei,
Constanța Avram

Dactilo: Floarea Dragne,
Tudora Petre

Consilier onorific:
Radu Ion Popescu

Editor: Fundația Culturală
Magazin Istoric

București, Piața Valter Mărci-
neanu, nr. 1-3, sau prin Intrarea
Victor Eftimiu, nr. 2 (fostă
Dr. Marcovici), etaj III, camerele
281, 285, 287, Sectorul 1, Oficiul
poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 70711, Telefon: 315.09.91

Tipografia R.A.I. – „CORESI” –
București, director general Dumitru
Constantinescu; director comercial
M. Vlădeanu; director M. Soare

1 - 4 O expoziție fără precedent, **Tezaurale Muntelui Athos**, a fost organizată în 1997 la Salonic, orașul care a fost anul trecut Capitala culturală a Europei. Între cele 532 piese de patrimoniu din cele 20 mănăstiri ale Muntelui care au fost pentru prima dată prezentate vizitatorilor din întreaga lume, se află și aceste mărturii ale legăturilor dintre Țările Române și Sfântul Munte. **1.** Athosul, într-o icoană din 1859, cuprinzând și imagini de sfinți români. **4.** Hrisov din 1760 al lui Scarlat Ghica, privind o danie către mănăstirea Xiropotamu

2 La Sărbătoarea Sfintelor Paști, din vechime, se ciocnesc ouă roșii – simbol al Celui Răstignit pe Cruce și Înviat pentru mântuirea neamului omenesc. La români, tradiția ouălelor de Paști este transformată în artă, cu rafinate procedee de încondeiere (împiestrire) a acestora. Ouă de Paști, din diferite zone ale țării; reproduceri din lucrarea **Ouăle de Paști la români**, de Maria și Nicolae Zahacinschi, Editura Sport-Turism, București, 1992

3 Bijuterii în formă de ouă executate pentru familia țarului Nicolae II de cel ce este considerat ultimul dintre marii giuvaergii, Peter Carl Fabergé (30 mai 1846, St. Petersburg – 24 septembrie 1920, Lausanne)

Album istoric

Fotografii inedite, din colecțiile Bibliotecii Academiei Române, executate de Leopold A. Adler (1848-1924) la începutul acestui secol. **1.** Biserica rusă din București (sus) și tânăra din Hunedoara. **2.** Biserica „Sfântul Bartolomeu” din Brașov (sus) și familia regală a României la biserica „Sfântul Nicolae” din Iași. **3.** Înarmăntarea reginei Elisabeta (București, septembrie 1915; sus) și grup de urători în Capitală. **4.** Biserica săsească din Gimbav (sus) și casa părinților lui Aurel Vlaicu din Bîntîniș

Cartea dumneavoastră de istorie
în fiecare lună

SUMAR aprilie 1998

4 Noi la 1848

În numele libertății

5 Pentru prima oară văzute în lume

*Comori românești la
Muntele Sfânt*

V. CÂNDEA

8 Hristos a înviat!

Ouăle de Paști la români

I. LĂCUSTĂ

11 Cum ne cunoșc străinii

Propaganda nu-i minciună

N. IORGA

18 Între două dictaturi

*Septembrie 1940: Carol
pleacă, vine Antonescu*

M.-D. CIUCĂ,
I. HUDIȚĂ

30 Un ambasador își amintește

*Negocierile: între artă și
știință*

V. LIPATTI

33 Sfetnici „cedați” de Stalin

*Consilieri sovietici în
Europa de Est*

A.F. NOSKOVA

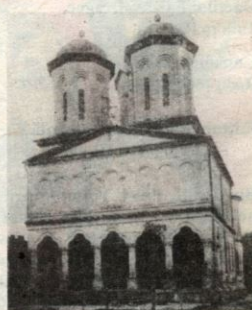
38 Destine în război

Retragerea din Crimeea

R. HAGIAC

40 Din general – soldat: Radu Băldescu

P. OTU

43 Scrisori de după gratii

AL. MARCU

46 Atena 12 decembrie 1997. Al șaptelea simpo- zion NATO

C. POPIȘTEANU

47 Un ziarist român
l-a întâlnit pe diplomatul
Zhou-Enlai

E. PREDĂ

53 Din vremea lui
Burebista și Decebal

C. DAICOVICIU

55 Promisiuni da –
bani ba

Ștefan cel Mare și Veneția

E. DENIZE

59 Documente ale isto-
riei

*Mărturie inedită – cum a
ajuns regele Ferdinand I
„bun român“*

I. MAMINA

61 Istoria așa cum este

H. BĂDESCU

62 Au trecut cinci
decenii

Crearea statului Israel

L. ENESCU

69 Iubiri secrete

*Marea dragoste a lui
Beethoven*

73 Când italienii au
invadat Franța

*Arhitecți, ingineri, artiști,
bancheri, trec pașnic Alpii*

F. DOLGHIN

75 Profesioniștii ris-
cului calculat

79 Atomul împărțit
„frățește“

C. POPIȘTEANU,
D. MATEI

83 Istorie la Golful
Persic

Omanul

S. KLEIN

87 La izvoarele Du-
nării, despre rolul femeii

C. MATEI

RUBRICI

66, 89, 94

*Cărți sosite, Rebus,
Dialog*

67 Clio anunță

68 Fundațiile Interna-
ționale Constantin Brân-
cuși

90 În București, acum
50 ani

ÎN NUMELE LIBERTĂȚII

Din somnul cel adânc al robiei, când a deschis poporul român ochii la soarele dreptății dumnezeiești, a strigat cu putere în sfânta sa răpire: „Să trăiască Libertatea!”, și cu aceasta a înțeles tot ce-i

trebuia ca să fie în pace și unire în sine, tare și nebiruit afară. Acum, după ce toți credem că am dobândit libertatea, să venim a cerceta ce va să zică libertatea și cum se poate păstra. Libertatea este dreptul d-a face orice nu vatămă pe altul, adică de a lucra cum poruncesc legile; iar lege va să zică voința obștească a locuitorilor unei țări. Noi până acum n-am avut legi, căci ceea ce rău se numea la noi legi nu era voința obștească, ci voința câtorva, căci de-ar fi voința obștească, ele ar fi fost făcute pentru binele tuturor și n-ar fi dat onora drepturi și altora numai datorii.

Așadar, bine vedem că ale noastre n-au fost legi, ci nelegi, și li s-au dat acest nume de către cei ce au cugetat să ne înșele și să ne ție în lanțurile robiei. Pentru că, dar, n-am avut legi, n-am avut nici libertate, și prin urmare nici drepturi; acum am dobândit tot. Să mulțumim bărbăției și curajului din București. Să mulțumim miliției noastre, care dete lumii întregi o pildă frumoasă de frăție întru dreptate și o dovadă despre marile lor suferite, strigând către Domnu, în sfânta sa răpire de entuziasm patriotic: „Nu dăm în frații noștri, dar suntem gata a muri toți bătându-ne în contra vrăjmașilor patriei noastre”. Să mulțumim bravilor junii români, căci ei au înălțat întâi steagurile tricolore și le-au purtat pe ulițele orașului, ei au strigat cei dintâi „Să trăiască libertatea”, ei au moderat pe popor și l-au făcut să se poarte așa de înțelepțește, ei au terminat unica, prea marea și memorabilă această sărbătoare națională. Să mulțumim acelor puțin generoși boieri, care, cu capetele descoperite înaintea poporului român, cu ochii plini de lacrimi, cu mâinile înălțate către cer, se lepădăra înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor pentru dragostea fraților lor, se lepădăra de toate drepturile ce au avut până acum, sărutară stindardele tricolore și jurară că nu numai nu vor cugeta și nu vor face nimic spre răul patriei lor și a fiilor lor, dar încă vor fi ca a muri toți pentru ca să apere noua constituțiune ce-a dete poporul român. Ce frumoasă carieră se deschise prin această faptă a lor pentru generoasele lor suflete!...

În starea în care se află astăzi patria, datoria noastră, a tuturor, frați români, este de a aștepta în liniște

formarea miliției sau gvardiei naționale, pentru care guvernul provizoriu a luat cele mai energice măsuri. Această miliție va fi compusă de oameni neatârnați, cinstiți și înțelegători de toate stările, oameni în

care publicul să poată avea încredere, oameni cu căpătâi, cu proprietate sau cu prăvălie, căci aceștia au să fie răspunzători pentru toate faptele lor. Zic, dar, că trebuie să fiți liniștiți, căci numai așa ne putem asigura libertatea ce am dobândit. Libertatea fără liniște se pierde, nu poate sta mai cu seamă în împrejurările în care se află țara noastră. Patria, dar, roagă pe toți fiii săi, în numele libertății și pentru păstrarea libertății, ca să fie liniștiți, să fie frați, să uite orice ură, să ierte totul unii altora, cel puțin până se va forma gvardia națională și vor începe a se face adunări și a se publica gazete prin care să formeze o opinie sau o părere publică, obștească...

Fiecare patriot român dezvoltat și înțelegător să desfășure după fusul meritelor sale, firul destoiniciei și al capacității sale personale și să-i sloboază căpătâiul în popor. Acesta, la timpul cuviincios și la trebuință, va înoda firul sus, de cârligul unui post oarecare, și postul va trage la sine persoana ce trebuie să-l ocupe și să lucreze în frica Domnului și dragostea patriei. Iar dacă vom face ca până acum, ca noi să tragem posturile jos între noi ca să le ocupăm, apoi atunci adio la toate dorințele noastre, la toate speranțele noastre cele frumoase, că lucrul va merge ca și până acum, și poate încă și mai rău. E viitor de rău, dar, al patriei și al poporului român, oricine va cuteza să turbure lucrările guvernului provizoriu prin pretențiuni și stăruințe ambițioase, egoiste.

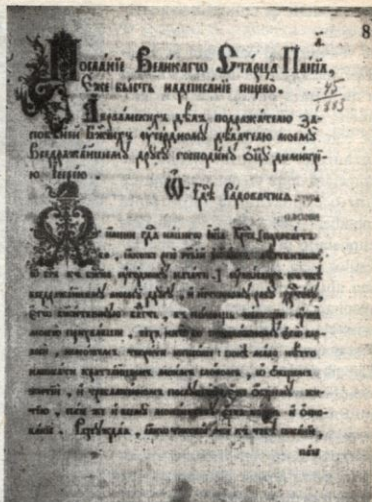
Un asemenea om se face vinovat înaintea poporului român, căci profanează sfințenia faptei sale și-i dă un caracter tâlhăresc, rușinos. Încetați dar, fraților, de la niște asemenea fapte, dacă nu vreți ca, pe lângă toate câte zisei, să mai meritați și numele de ciocoi, creatură etc., etc.!

(Proclamație de Al. I. Crețescu, în *Reforma*, nr. 1, 14 iunie 1848; fragment.)

Anul acesta, când se împlinește 150 ani de la Revoluția română din 1848, publicăm câteva dintre articolele-program ale gazetelor revoluționare. Desigur, ele poartă amprenta epocii, cu o retorică specifică, avântată, cu naivități și informații lacunare, care nu le diminuează însă valoarea de document, pentru care le și prezentăm cititorilor noștri.

Tezaurul Muntelui Athos expuse la Salonic

În anul 1997 orașul Salonic a fost Capitala Culturală a Europei. Este o recunoaștere mondială a celebrei metropole elene cu o continuitate de două milenii și jumătate, cetate a literelor, științelor și artelor, referință a istoriei creștine prin predicile Sfântului Apostol Pavel, martiriul Sfântului Dumitru și doctrina isihastă a Sfântului Grigore Palama. Numeroasele manifestări culturale și științifice care au marcat evenimentul au fost încununate printr-o expoziție fără precedent: *Tezaurul Muntelui Athos*. Pentru prima oară a fost reunită o selecție de 532 piese de patrimoniu – fresce, icoane, gravuri, sculpturi în fildeș, piatră sau lemn, broderii și vase liturgice, manuscrise de artă, teologie și de literatură clasică, documente și cărți rare – pe care cele douăzeci de mănăstiri ale Muntelui le-au scos din tainele în care sunt cu grijă păstrate de un mileniu și le-au înfățișat vizitatorilor din întreaga lume, pentru delectare estetică, venerație sau cercetare.

MĂRTURII CULTURALE ROMÂNEȘTI NECUNOSCUTE

Academician VIRGIL CÂNDEA

În răstimpul scurt al unui pelerinaj la Athos o asemenea experiență este cu neputință. Și, mai ales, total interzisă femeilor, fie ele specialiste în istoria artei, în istorie sau simple credincioase, a căror intrare în Sfântul Munte nu este îngăduită de vechi și severe rânduieli.

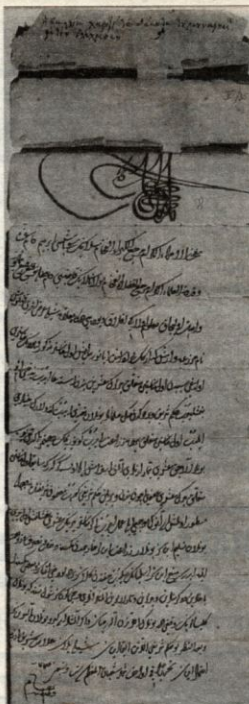
Era de așteptat ca între somptuoasele expozate de la Salonic să întâlnim și opere românești, dăni din cele cinci secole (XIV-XIX) în care voievozii și credincioșii de la noi au îndreptățit aprecierea unui reputat savant, Porfirie Uspenski: „Nici un alt popor ortodox nu a făcut atâta bine pentru Athos cât au făcut românii“. Profesorul Christos Patrinelis, bun cunoscător al relațiilor elenoromâne scrie în studiul său introductiv la frumosul catalog al Expoziției, *Sfântul Munte în turcoafie*: „Mănăstirile aghioritice au avut ca venituri produsele agricole și animaliere furnizate de nenumăratele metoace din Sfântul Munte, dar și – mai ales – din Peninsula Chalcidică, din insulele de nord ale Mării Egee și înainte de toate (*propantos*) din Țara Românească și Moldova“. Îi mulțumim colegului grec pentru cuvântul *propantos* justificat de o operă multiseculară de

generozitate și solidaritate românească.

Parcurgând catalogul expozitelor, înțelegem că la Athos românii n-au trimis numai bani, grâne, miere, sare și chereștea, ci și opere pe care azi, cei ce le păstrează în tezaurele Sfântului Munte, le apreciază drept vrednice să figureze într-o expoziție de importanță mondială. Unele dintre ele erau deja cunoscute prin studii ale specialiștilor greci, ruși, francezi, germani sau chiar români, deși în ultimul secol accesul acestora la colecțiile, arhivele și bibliotecile athonite a fost mai rar, fapt de înțeles cât timp dăinuia acolo amintirea secularizării din 1863 și a Principelui Cuza. Dar informațiile publicate timp de un secol ne-au îngăduit să descriem în primul volum din *Mărturie românești peste hotare* (București, Ed. Enciclopedică, 1991) peste 1 500 de piese de proveniență românească păstrate la Athos. Între timp s-au deschis arhivele românești ale Muntei (vezi *Magazin istoric*, nr. 7/1983; 4/1988 și 2/1995), așa încât știm azi că bunurile culturale de acolo sunt nu de ordinul sutelor, ci al zecilor de mii. Iar confirmarea faptului că, într-adevăr, la Sfântul Munte ne așteaptă descoperiri care vor acoperi pete albe din istoria românilor și din viziunea noastră despre patrimoniul cultural național, dovadă că la Athos se păstrează vestigii românești încă necunoscute, o aflăm în chiar expoziția de tezaure de la Salonic.

Între piesele deja cunoscute, I frumos prezentate în vitrinele ei, întâlnim cele două „poale de

icoane” din sec. XV datorite mănăstirii Grigoriu de Maria de Mangop, soția lui Ștefan cel Mare, sau alte broderii similare din 1533 de la Cutlumuș, daniile ale lui Vlad Vintilă, domnul Țării Românești, al doamnei Rada și fiului lor Drăghici. Nu putea lipsi dintre expozate relicvariul lui Nifon Patriarhul, din 1515, de la Dionisiu, având în interior portretul sfântului și al donatorului (Neagoe Basarab), operă apreciată de specialiști drept unică în Athos prin valoarea și arta ei. Sau, din tezaurul

Firman al sultanului Baiazid II, 1491, emis la cererea lui Vlad Călugărul, privind drepturi ale mănăstirii Cutlumuș; în p. 5: (sus) Sbornic, sec. XVIII-XIX, păstrat la mănăstirea Sf. Pantelimon, din Athos, cuprinzând învățături ale cuviosului Paisie, starețul mănăstirilor Dragomirna, Secu și Neamtu și (jos) Cronograful lui Dorotei al Monemvasiei, carte scrisă la curtea lui Petru Șchiopul din Iași, ediția din Veneția, 1691, păstrată la mănăstirea Pantocrator

aceleiași mănăstiri, fragmentul de icoană cu chipurile lui Neagoe și al fiului său Teodosie. Nu puteau lipsi, de asemenea, manuscrisul de la mănăstirea Sf. Pantelimon cu învățături ale Cuviosului Paisie, starețul Dragomirnei, Secului și Neamțului și șapte hrisoave pe pergament cu peceți din sec. XVI-XVII, atestând binefacerile voievozilor români către așezămintele athonite. Se cunoștea, dar nu fusese niciodată expusă, broderia de mătase lungă de 9 metri pe care e scris cu fir de aur că tâmpla bisericii mănăstirii Dionisiu a fost terminată la 20 martie 1553, cu cheltuiala lui Alexandru Lăpușeanu, domnul Moldovei.

Pentru prima oară apare într-o expoziție interesantă icoană de la Schitul Românesc Prodomul reprezentând Muntele Athos cu mănăstirile sale (și cu „Prodomul românesc” în stânga sus), pe care sunt zugrăviți, între marii sfinți ai Bisericii Răsăritului, și câțiva români: Ioan de la Suceava, Daniil Sihuștrul, Rafail de la Agapia, Chiriace de la Tazlău, Chiriace de la Biserici, Ioan Valahul, Ioan de la Râșca, Paisie Starețul de la Neamț. Icoana a fost zugrăvită în 1859 de monahul Ghenadie, prin grija cuviosului Andronic Moldoveanu din Schitul Cutlumuș. Opt stihuri în românește exaltă meritele sfinților moldo-valahi. Sunt cei amintiți de mitropolitul Dosoftei în *Viața și petrecerea Sfinților* din 1682 și canonizați de Biserica Ortodoxă Română în 1992. Ce sentiment îl făcuse pe Andronic să treacă în icoana lui sfinții români încă necanonizați? Bănuia oare că într-o zi ei vor fi recunoscuți de

Biserica poporului său? Cum în 1859 se uniseră Principatele Române, e de presupus că un îndemnat patriotic explică actul cuviosului Andronic de a arăta călugărilor athoniți că și românii au sfinții lor, fără îndoială venerați spontan de credincioșii de la noi, mult înainte de a fi canonizați.

Icoana era cunoscută la noi încă din 1991, semnalată nouă de părintele Petroniu Tănase, starețul Prodomului, dar abia acum e publicată într-o reproducere fidelă, în culori.

Surpriza expoziției de la Salonic este aceea de a ne prezenta și opere de artă sau documente de la noi, necunoscutе cercetătorilor. Sunt danii românești, trei potire superbe de argint aurit, lucrate în Moldova sau Transilvania, toate din sec. al XVI-lea, descrise de Giōta Oikonomakē-Papadopolou. Cel de la mănăstirea Xenofont datează din circa 1500 și este o creație tipică pentru atelierele de argintărie moldovenești. Un potir din 1504-1517 a fost dăruit la Prōtaton de Bogdan-vodă, fiul lui Ștefan cel Mare; altul, din 1587-1588, păstrat la Dohiariu, are o frumoasă inscripție în caligrafia moldovenească somptuoasă.

Reputata specialistă în broderii liturgice, răsăritene dr. Maria Theocharis descrie epitaful lucrat în Moldova, în 1651-1652, din porunca lui Vasile Lupu și a doamnei Ecaterina și dăruit de pioșii ctitori mănăstirii Golia din Iași, reparată și înnoită de ei, de unde a ajuns apoi la Athos, în tezaurul mănăstirii Vatoped, căreia Golia i-a fost închinată.

Colegul nostru din Atena, Florin Marinescu, a ales nouă hrisoave din arhivele Ivronului (din 1432, al lui Ilie, domnul Moldovei și din 1613, al lui Radu Mihnea, domnul Țării Românești), Protatonului (1568, de la Alexandru Lăpușeanu și 1665, de la Radu Leon), Dohiariu (1686, de la Șerban Cantacuzino), Sfântul Pavel (1681, de la același domnitor) și Vatoped (1660, de la Ștefăniță Lupu și 1733 de la Grigore III Ghica). Aceste documente privesc danii către mănăstiri athonite, sau proprietăți ale așezămintelor din Țările Române închinăte acestora. Dr. Elisabeta Zachariadou, cunoscută specialistă în turcologie, a selecționat și descris firmanul din 4-13 august 1513 al sultanului Selim I, care întărește drepturile mănăstirii Cutlumuș acordate de Poarta otomană în 1491, la cererea lui Vlad Călugăru, domnul Țării Românești.

Dintre cele 16 cărți vechi și rare prezentate în expoziție, legat de trecutul nostru cultural este

Cronograful lui Dorotei al Monembasiei, publicat la Veneția în 1691 și păstrat în biblioteca mănăstirii Pantocrator. Este o istorie universală compilată la curtea domnească din Iași pe timpul lui Petru Șchiopul, domnul Moldovei, din porunca acestuia, de către un succesor al lui Dorotei în tronul mitropoliei grecești a Monembasiei, pe nume Ierotei. Manuscrisul cronicii a fost copiat la Iași sub supravegherea lui Zotu Țigara, ginerelul domnului, înainte de 1591, când acesta părăsește tronul. Apostol Țigara, fratele lui Zotu a îngrijit apoi publicarea cărții în prima ediție din 1631, tot la Veneția, închinând-o lui Alexandru Coconul, fost domn al Țării Românești (1623-1627) și strănepot al fratelui lui Petru Șchiopul. *Cronograful* lui Dorotei a fost mai bine de un veac izvor autoritar de informații privind istoria universală pentru cărturarii greci, români, ruși, dar și din alte culturi europene. El a cunoscut cel puțin 25 de ediții până în 1821 și a fost folosit de Goethe, cum rezultă dintr-un pasaj din drama *Faust*.

Depistarea părții de peste hotare a patrimoniului cultural național, a operelor create de români, cu sprijinul lor sau în mediul cultural românesc este o acțiune la care Bălcescu și Kogălniceanu îndemneau pe cercetătorii trecutului nostru încă din 1845, acum un secol și jumătate. Ea s-a dovedit deosebit de fructuoasă, demonstrând că acest patrimoniu nu se limitează la ceea ce păstrăm în colecțiile din țară, ci cuprinde și o însemnată parte risipită pe multe meridiane, pe care avem datoria să o căutăm, să o studiem, ca preocupare intelectuală și artistică, pentru că este a noastră, indiferent de faptul că nu mai deținem proprietatea ei fizică. Bogăția și varietatea părții înstrăinate din patrimoniul cultural național rezultă și din recenta prezentare a tezaurului Muntelui Athos în expoziția de la Salonic, încurajând continuarea stăruitoare și metodică a cercetărilor românești în colecțiile de peste hotare. ■

UN GÂND PE LUNĂ

„În fața noastră sunt lucruri teribile, dar mărețe; dacă am avea timp, am putea încerca să ghicim împreună ce se ascunde dincolo de această lume în care trăim. Nu trebuie să ne lăsăm pradă disperării atât de puternice a epocii actuale – sunt sigur că există un viitor pentru noi toți“.

Jean d'Ormesson, scriitor, membru al Academiei Franceze, membru de onoare al Academiei Române

**Paștile, ziua În-
vierii lui Iisus Christos,**
după răstignirea Sa pe
Cruce și îngroparea sub grea
lespede, este prăznuit de toți creștinii
ca o sărbătoare de mare bucurie
sufletească, cu belșug de bucate, între
care nelipsite sunt ouăle roșii.

La români, obiceiul pregătirii
ouălelor de Paști cunoaște particularități
care conferă tradiției semnificații
deosebite, integrând-o deseori univer-
sului atât de fascinant al artei populare.

Cercetătorii Maria și Nicolae
Zahacinschi au studiat zeci de ani

tradițiile legate de
ouăle de Paști, alcă-
tuindu-și o colecție de
4 000 de astfel de ouă (donată
Muzeului Țăranului Român) și
prezentată într-o carte publicată în
1992 la Editura Sport-Turism din
București.

Pornind de la sinteza celor doi
autori, prezentăm și noi cititorilor noștri,
în luna în care, la 19 ale ei, sărbătorim
alături de toți creștinii ortodocși Sfintele
Paști, câteva informații legate de tradiția
ouălelor pascale¹.

De când datează acest obicei?

De sub cruce

Cei care au cercetat tradițiile
străvechi ale popoarelor susțin că
obiceiul de a se folosi ouă colo-
rate în diferite ocazii (sărbători,

datini de înmormântare etc.) vine
din timpuri imemorabile. În Egiptul
antic, oul era simbolul legămân-
tului vieții și reprezenta, totodată,
siciul ori camera mortuară. În
Roma antică, la sărbătoarea lui
Ianus – arată Simion Florea
Marian – tinerii colorau ouă pe
care și le dăruiau sau le foloseau

în unele jocuri. În America de
Sud, la Anul Nou, este și acum
obiceiul de a se goli ouăle, găoa-
cea lor este umplută cu apă miro-
sitoare și sunt aruncate de locui-
tori de la o fereastră la alta.

Artur Gorovei (*Magazin isto-
ric*, nr. 1-5/1992), într-un studiu
publicat în 1937, arată că, cu două

¹ Romanoc-catolicii serbează Sf.
Paști, anul acesta, la 12 aprilie.

mii de ani înainte de Christos, chinezii foloseau ouă colorate. Tot el, pe baza unor anchete etnografice, descrie aceste obiceiuri ale ouălelor colorate așa cum se păstrau în Ucraina (foarte asemănătoare cu cele de la noi), Bulgaria, Ungaria, Cehoslovăcia, Polonia, Rusia, Grecia, Italia, Franța, Spania, Austria, Germania, Elveția, Belgia, Olanda, Lituania, Finlanda, Estonia, Suedia, Armenia, Egipt și Anglia (unde ouăle colorate au fost înlocuite cu ouă de ciocolată).

Dar de ce ouă roșii de Paști?

Legende creștine leagă simbolul ouălelor roșii de patimile Mântuitorului. Răstignirea și învierea lui se înfrățesc cu reînvierea naturii primăvara și cu reluarea ciclurilor vieții. Oul, el însuși purtător de viață, devine un simbol al regenerării, al purificării și al veșniciei.

Legenda spune că atunci când Christos a fost bătut cu pietre, acestea atingându-L s-au transformat în ouă roșii. O altă tradiție consemnează că Maica Domnului, venind să-și vadă Fiul răstignit, i-a adus ouă, care s-au însângerau sub Cruce.

Mai reținem și această legendă notată de A. Gorovei. După ce Iisus Christos a fost răstignit, cărturarii și fariseii au făcut un ospăț de bucurie. Unul dintre ei a spus: „Când va învia cocoșul pe care-l mâncăm și ouăle fierte vor deveni roșii, atunci va învia și Christos”. Nici nu și-a terminat acela spu-

sele și ouăle s-au și făcut roșii, iar cocoșul a început să bată din aripă.

În tradiția populară de la noi, ouăle de Paști sunt purtătoare de puteri miraculoase: vindecă boli, protejează animalele din gospodăria omului, sunt benefice în felurite situații etc. Culoarea roșie este simbol al focului purificator. O credință din Bucovina, consemnată de A. Gorovei, spune că oul roșu este apărător de diavol. Acesta se tot interesează dacă oamenii mai fac ouă roșii și umblă cu colinda, căci doar atunci când aceste obiceiuri vor înceta, el va ieși în lume.

Iată și o altă poveste a ouălelor roșii, culeasă de Tudor Pamfilie și Mihai Lupescu: „Șase surori măritate au vrut să ucidă pe a șaptea soră a lor, care făcea ochi

dulci celor șase cumnați ai săi. Pietrele însă cu care au căutat să arunce într-însa s-au colorat în diferite chipuri. Sora aceasta a rămas neucisă, dar în această amintire poporul a început să coloreze ouăle în duminica Paștilor, când s-a întâmplat aceasta”.

Una dintre cele mai vechi mărturii privind ouăle colorate de la români este a secretarului florentin al lui Constantin Brâncoveanu, Antonio Maria del Chiaro, care, pe la 1700, se minuna de culoarea aurie a ouălelor vopsite de la Curtea domnitorului muntean.

Plăsmuiți minunate

Revenind la cartea publicată de cei doi cercetători, Maria și

Nicolae Zahacinski, să reținem câteva dintre trăsăturile specifice ale acestei arte a vopsirii și încondeierii ouălelor de Paști la români.

Culorile folosite corespund unei simbolistici bine stratificată în timp și cunoscută inițiatorilor. Amintim câteva. *Roșu* – simbol al sângelui, Soarelui, focului, al dragostei și bucuriei de viață. *Negru* – absolutism, statornicie, eternitate. *Galbenul* – lumina, tinerețea, fericirea, recolta, ospitalitatea. *Verdele* – reînnoirea naturii, prospețimea, rodnicia, speranța. *Albastru* – cerul, sănătatea, vitalitatea. *Violetul* – stăpânirea de sine, răbdarea, încrederea în deprete.

Mai demult, ouăle erau vopsite în culori vegetale, astăzi se folosesc mai mult cele

Desene de C. Jiquidi (1865-1899) reprezentând scrânciobul organizat în multe sate românești în zilele de Paști și, în p. 10: ieșirea de la biserică în Duminica Învierii Domnului; în p. 8: ou de Paști executat în 1980 de Elena Tăulea din Bran, jud. Brașov

sintetice, chimice. Culoarele vegetale erau preparate după rețete străvechi, transmise din generație în generație, cu o mare varietate de procedee și tehnici. Plantele, în funcție de momentul când erau recoltate, de timpul de uscare sau de modul în care erau combinate, ofereau o gamă extrem de variată de nuanțe.

Extrem de diversificate și ingenioase sunt materialele și instrumentele folosite la decorarea („împiestrirea”) ouălelor. În funcție de regiunile țării, există procedee specifice pentru realizarea ouălelor decorative (nu cele de consumat în zilele de sărbători ale Paștilor). În unele părți sunt folosite ouă fierte, în alte zone cele golate de conținut.

O cercetătoare din Germania, Gertrud Weinhold, citată de cei doi autori, descrie astfel felul în care o bătrână huțulă din Bucovina încondeia ouăle de Paști: „Timp de ore a fiert coaja de măr sălbatic. Ouăle albe așteaptă, rânduie într-un coș împletit; alături se află o ulciacă de lut negru, plină cu ceară de albine. Bătrâna apucă în mână dreaptă o unealtă ciudată: un bețișor ce are în vârf un tubuleț, în care este înfipt un fir de păr de porc. Ea încălzește tubulețul la flacăra din vatră și, fierbinte, îl introduce în ceara care se topește. Tubulețul se umflă și femeia trage cu el ornamente în formă de spirale și linii pe coaja oului ținut în mână stângă și rotit după nevoie. Ea scufundă apoi oul în fiertura din coaja de măr, după care desenează

un alt ou, și încă unul, și tot așa mereu, scufundându-le albe; acum coaja lor strălucește într-un galben blând. Apoi pe suprafețele galbene desenează noi modele, care par o continuare a motivului inițial. Pe urmă scufundă ouăle în culoarea roșie, obținută din măghiran și sânziană. Pentru a treia oară, mâna apucă tubulețul și trage cu ceară alte motive, pe suprafețele roșii rămase libere. Ultima baie de vopsea se face într-o fiertură de coji de nuci, care dă culoare neagră.

Ouăle se pun apoi în cuptor, ceara se topește și se poate șterge. Ce plăsmuiri minunate strălucesc în fața noastră!”

Ouă decorative se mai fac cu vopselele în relief (Vrancea, Putna Sucevei), împodobite cu mărgele (Bucovina), din lemn (zona Neamț), din lut (Corund-Harghita) sau chiar din material plastic (Bucovina).

Ornamentica ouălelor decorative este extrem de variată, ea cuprinzând simboluri geometrice, vegetale, animale, antropomorfe, skeomorfe (unelte de muncă) și religioase.

Astfel, numai în ornamentarea geometrică deosebit simboluri și semnificații precum: linia dreaptă

alte, multe dintre ele venind din timpuri arhaice, fiind regăsite, de exemplu, pe ornamentica din neolitic.

La fel simbolurile vegetale sau animale fac parte din fondul străvechi al creației noastre populare, multe regăsindu-se în basme și legende: bradul („Verde Împărat”), mărgăritarul (lăcrămioara), peștii, cocoșul, albina etc.

Mai rar întâlnite sunt reprezentările antropomorfe, de personaje umane. O realizare de excepție din colecția celor doi autori, Maria și Nicolae Zahacinschi, o reprezintă un ou încondeiat din zona Branului, pe care sunt reprezentate 14 fete înălțate într-o horă și care seamănă izbitor cu unul din cele mai vechi și mai frumoase exemplare de ceramică neolitică, un vas de lut roșu (cultura Cucuteni) pe care este înfățișată „Hora de la Frumusea”.

Transmise din generație în generație, aceste simboluri păstrate până astăzi în ornamentica ouălelor de Paști vorbesc de ingeniozitatea și deosebitul simț artistic cu care românii și-au întovărit mersul vieții lor. ■

Ioan LĂCUSTĂ

„Propaganda nu trebuie să uite nimic, dar nu trebuie să exagereze. Cel mai mare păcat al unei propagande este să mintă; dacă te prinde o dată cu minciuna, nu te mai crede lumea niciodată. Nici cu fraze, dar nici cu minciuni; lucruri adevărate, controlabile, spuse în formă cuminte, discret, modest; atunci te crede lumea și propaganda folosește“.

N. IORGA

1924. IMAGINEA ROMÂNIEI ÎN LUME

În urmă cu 80 de ani, la Iași, Dimitrie Gusti (1880-1955) a înființat Asociația pentru studii și reforma socială care, trei ani mai târziu, în 1921, la București s-a transformat în Institutul Social Român.

Scopul institutului îl constituia studierea problemelor sociale ale României de după Marea Unire din 1918. Membrii săi – specialiști reputați în domeniile sociologiei, medicinei, diplomației, politicii, istoriei, teoriei culturii ș.a. – erau chemați să propună soluțiile socotite eficiente pentru consolidarea statului român, pentru afirmarea sa în lumea europeană de după primul război mondial.

Contribuțiile membrilor institutului erau făcute publice, atât în cadrul unor cicluri de conferințe (ex. Doctrinile partidelor politice, Politica externă a României), cât și în cadrul periodicilor apărute sub egida sa, Arhiva pentru știință și reforma socială și Buletinul secției de studii cooperatiste. Institutul Social Român a ființat între anii 1921-1931 și, după o întrerupere în timpul războiului, între 1944-1948.

În 1923-1924, la inițiativa lui D. Gusti, a fost organizat un ciclu de prelegeri sub genericul Politica externă a României, în cadrul căruia au conferențiat M. Djuvara, Principiile și spiritul ultimelor tratate de pace, V. Madgearu, Imperialismul economic și Liga Națiunilor, Gr. L. Trancu-Iași, Organizarea internațională a muncii, Gr. Antipa, Chestiunea Dunării, Vintilă Brătianu, Situația economică creată României Noi după război, Eugeniu P. Botez, Dunărea și comisiile ei, C. Diamandy, Problema strâmtorilor, Iuliu Maniu, Problema minorităților ș.a.

Prelegerile au fost reunite într-un volum, cu același titlu și care, pe lângă textele respective, mai cuprinde într-o anexă Pactul Societății Națiunilor, precum și documente privind lucrările Comisiei de Cooperare Intelctuală, ale Curții Permanente de Justiție, organizarea muncii, Tratatul de pace din 1919-1923, reparațiile, chestiunea minorităților, chestiunea

strâmtorilor, chestiunea Dunării, frontierele, alianțele, tratatele, convențiile și aranjamentele internaționale ale României în vigoare.

Și astăzi, la peste șapte decenii de la publicarea lui, acest volum – devenit raritate bibliografică – își păstrează deosebita valoare de mărturie intelectuală a epocii, vorbindu-ne despre modul în care intelectuali de seamă ai vremii înțelegeau problemele specifice României în contextul european, integrându-le circuitului cultural, social, politic etc.

Prezentăm din acest volum fragmente din prelegerea ținută la 25 mai 1924 de Nicolae Iorga, pe tema Propaganda în străinătate. O temă actuală atunci, ca și mai înainte sau mai târziu, căci exprimă modul în care românii (și nu numai ei) știu sau nu știu, reușesc sau nu reușesc să-și afirme valorile și tradițiile, legăturile cu celelalte națiuni, specificitatea contribuției la evoluția istorică a continentului european.

Prelegerea istoricului are și semnificația unei mărturii de conștiință, cu o puternică tentă memorialistică, Iorga vorbind din interiorul unei bogate experiențe privind cunoașterea României și a românilor în lume. Să menționăm doar cursurile și conferințele sale, unele anuale, din Franța, Italia, Anglia, S.U.A., Germania ș.a., participarea la congresele internaționale de istorie, legăturile cu personalități politice, culturale, diplomatice ale vremii, nenumăratele cărți, studii, articole publicate întru afirmarea identității românilor în cadrul european, a dreptului lor la unitate națională, la buna viață și conlucrare cu vecinii.

Să-l urmărim, așadar, pe Nicolae Iorga vorbindu-ne despre imaginea României peste hotare în primăvara lui 1924 și să ne gândim că, la 75 de ani distanță, avem poate de învățat și, mai ales, în împrejurările revoluției electronice actuale, de acționat.

Ioan LĂCUSTĂ

Propaganda în străinătate

NICOLAE IORGA

Să-mi dați voie să încep cu o scuză care este o acuzație la adresa prietenului Gusti.

I-a trebuit colegului meu Gusti cineva care să se sacrifice pentru epilogul seriei de conferințe pline de idei noi și de revelații pe care le-ați ascultat cu atâta plăcere și s-a adresat la mine. Nu i-am refuzat această îndatorire colegială, deși aș fi preferat să nu fiu sacrificat.

În al doilea rând, țin să spun că această conferință nu e o conferință al cărui titlu să-l fi ales eu, titlul este ales tot de colegul meu Gusti, pentru că dacă l-aș fi ales eu, s-ar fi cuprins în aceasta o pretenție și o renegare. O pretenție, fiindcă, vorbind despre propagandă, aș fi avut aerul că vreau să amintesc servicii pe care le-aș fi adus eu propagandei românești, ale cărei succese foarte problematice veți avea ocazia să le vedeți împreună cu mine fără să-mi permit să învinovățesc pe nimeni de rezultatul ultim la care au ajuns eforturile noastre în această direcție. Nu-mi atribui nici un fel de merit de propagandist. Am făcut doar unele încercări în acest domeniu. Știu că sunt persoane – măcar pentru că o amintesc destul de des – cari au făcut mult mai mult decât simpla mea bunăvoință, decât bunăvoința mea simplă în acest domeniu.

Pe lângă aceasta, cuvântul de „propagandă”, dacă l-aș întrebuința serios în această sală, m-aș desminți pe mine. Cuvântul de propagandă mi-e absolut dezagreabil, îndrănesc să spun chiar respingător, fiindcă fi știu originea și i-am văzut multe manifestări. „Propagandă” este un cuvânt latin pe care nu știu dacă puriști l-ar admite în sensul acesta. Propaganda vine de la întreprinderea călugărilor iezuiți de a converti lumea la creștinism, lumea păgână. Se știe rezultatul la care s-a ajuns prin propaganda iezuiților în China și Japonia: s-au închinat chinezii sau japonezii la două-trei persoane zugrăvite cu fața galbenă și picioarele strâmbe în care au crezut

că recunosc figurile divine ale creștinismului; ceea ce arată că, din adevăratul sens al creștinismului, n-au înțeles decât posibilitatea de a-l întrupa în aceste caracterizări artistice...

Da, propaganda a ajuns să fie una din spaimele umanității moderne. Cunosce țări care au putut fi servite de o anume propagandă, dar cunosce și țări care s-au deservit printr-însa. Sunt țări foarte simpatice care prin propagandă pe care o fac, prin îmbulzirea propagandei ce o fac, au ajuns să piardă din simpatia pe care o inspirau.

Mă grăbesc să spun că țara noastră nu se găsește în această situație pentru că, întâi, n-are propagandă, și pe urmă mai sunt o mulțime de considerații subsidiare, dar cred că toată lumea se poate mulțumi și cu cea dintâi.

Prin urmare, propaganda în sine nu mi-e plăcută. De câte ori am vorbit în străinătate, m-am apărut de a face propagandă și am martori aci că totdeauna începeam prin a spune acest lucru. Este o mare deosebire între propaganda care se făcea odinioară și cea care se face astăzi. Polonii, de pildă, odinioară, au făcut o admirabilă propagandă; unghuri, pe vremuri, când doreau reconstituirea statului lor, au făcut o strașnică propagandă, dar pe aceea o făcea un Kossuth în Anglia, un Turr în Italia, precum o făcea un Mickiewicz pentru poloni. Personalitățile cele mai distinse în politică, știință și poezie, și cea propagandă, pe lângă aceasta, nu era nici de comandă, nici plătită și nici răspătită; cea propagandă era însuși sufletul unui popor. Dar, dacă e vorba de sufletul unui popor care strigă după dreptul său și care se apără cu indignare împotriva calomniilor care se aduc, aceea este o propagandă fericită. Și după război se găsesc mulți oameni,

cum e cazul pentru Cehoslovacia, al cărei președinte al republicii și al cărei președinte al Consiliului de Miniștri scriu în reviste, D. Masaryk a publicat amintiri din tinerețe în *Le Flambeau*, admirabila revistă belgiană în limba franceză din Bruxelles, iar președintele Consiliului de Miniștri cehoslovac a tipărit acum în urmă articole despre condițiile economice ale țării sale.

Prin urmare, dacă este vorba de acea propagandă care se făcea între 1830 și 1850, propagandă pe care, cum spun, au făcut-o popoare neliberate, care erau muncite de dorința firească de a ajunge să fie puse în rândurile națiunilor care n-au mâinile legate și gura astupată, e foarte bună acea propagandă. Dacă ar fi vorba iarăși de propagandă pe care au făcut-o ai noștri în zilele emigrației, în frunte cu un Nicolae Bălcescu, Ion Brătianu, un Rosetti, un Voinescu, un Alecsandri, un Kogălniceanu mai ales, care a început a face propagandă pentru România înainte de 1848, pe când era student la Berlin, și *Istoria românilor* a lui Kogălniceanu, tipărită la Berlin, este cea dintâi bună carte de propagandă în afară de propagandă latinistă în legătură cu filologia și istoria, a Școalei Ardelene din secolul al XVIII-lea, adică e vorba de o propagandă cum era aceea făcută la Paris, Londra și aiurea de principalii reprezentanți ai poporului român de atunci, ei bine, propaganda lor și propaganda inspirată de dănsii au știut să găsească prieteni între fruntașii societății franceze și engleze de atunci, cărora li-au comunicat comorile din trecut, comorile de viață populară, de artă și literatură pe care le are poporul nostru...

Pe timpul războiului, cineva a stat în America mai multă vreme cu dorința de a servi cauza noastră.

Cauza noastră, trebuie să spun, e reprezentată în America în chipul cel mai bun, nu prin ce trimitem de aici, ci prin viața românilor americani –

și acesta este unul din mijloacele de propagandă ce le-aș prevedea în programul de care vorbim.

O propagandă este orice om dintr-o națiune care se arată de ispravă în mijlocul națiunii în care a ajuns să se așeze. Face mai mult decât o pagină dintr-o carte, și sunt oameni care fac, unul singur, mai mult decât mai multe volume.

În America sunt gazete românești, între care la una mă onorez a colabora de mulți ani de zile, ziarul *America*, acela care a făcut și continuă să facă cea mai largă propagandă țării. E cea mai frumoasă, tipărită din câte publicații au românii din toate locurile unde i-a semănat soarta. Dar, cum ziceam, a venit acel om politic român care s-a așezat acolo și s-a încercat să facă propagandă. Englezește învățase, dar nu atât cât să poată ținea o conferință; pe urmă au venit alții și au ținut și conferințe, foarte bune, chiar aceia care și-au stricat reputația după ce au trecut în țară. Are omul, în anume momente ale vieții sale, și manifestări care-l desmint. Aflând informatorul că este o persoană cu foarte mare trecere pe lângă președintele Wilson — una din cele mai mari figuri ale umanității contemporane, pentru care motiv

cred că la moartea lui nu s-a ridicat nici zece minute ședința Parlamentului într-o țară care dărește principiului wilsonian, ca și jertfelor sale, alcătuirea ei de astăzi — aflând, deci, că lângă președintele Wilson este cineva care-l ține în curent în chestiunea naționalităților, a căutat să-l vadă. Omul, american, cu timpul măsurat, cu vorba dură, i-a făcut însă următoarea declarație: „Domnule, dacă ai fi bulgar, te-aș asculta, fiindcă am credința că bulgarii sunt o națiune serioasă; dar d-voastră nu sunteți”.

Aceasta dovedește de ce atmosferă ne bucuram noi în momentul acela în America, în cele mai

înalte cercuri; aceasta explică mai mult decât atâtea alte încercări nesuccesul unor anume dorințe ale noastre în timpul acelor negocieri din Paris care au dus la alcătuirea tratatelor pe baza cărora trăim astăzi...

Acum câțiva ani de zile, în Anglia — și nu e o plângere, fiindcă aveam un moment gândul să cer dreptate mea, dar am renunțat — s-a ivit ideea de a înfățișa viața națiunilor de astăzi, „The nations of today”, în care trebuia să intre și Iugoslavia și Bulgaria și Grecia și România. Mi s-a făcut cererea să scriu vreo șazece de pagini pentru această colecție. Le-am scris, le-am trimis. A trecut un an, au trecut doi — textul trebuia tradus din franțuzește în limba engleză — și n-am primit nici o știre. M-am informat în dreapta și în stânga — nu acuz pe nimeni, și mi-ar părea rău dacă cineva ar crede că în aceasta s-ar cuprinde vreo ocupație; e mașina rău potrivită, piesele sunt foarte bune, dar mașina nu funcționează — și în zadar. În sfârșit, fiind la Paris, aflu că a apărut cartea. Era vorba să fim împreună cu Iugoslavia. Iugoslavii aveau o foarte bună propagandă: după război nu o mai au așa de bună cum o au bulgarii,

a căror propagandă acum este cea mai activă; Iugoslavia au avut-o însă foarte frumoasă în timpul nenorocirilor lor celor mari, când n-aveau bani, ei scriau, oameni flămânzi și sdrențăroși, acele admirabile pagini pe care nu le puteai ceti fără a fi profund mișcat. În mijlocul nenorocirilor noastre — și omul nenorocit e foarte dur pentru nenorocirile altuia, nu te plânge când suferă el însuși — nu putem ceti la Iași cărțile lor fără să-mi dea lacrimi în ochi; uitam plânsul datorit țării mele ca să plâng ruina acelora. Ce a fost mai nobil în poezia lor, în trecutul lor, aceasta o înfățișau ei acolo. Nici nu se știa de existența mai multor partide sârbești atunci, pe când, dacă e vorba de propagandă pe care am făcut-o noi în timpul războiului, s-a știut totdeauna că sunt două partide în țară și s-a simțit și urmele acestei mentalități. Dar să nu mai vorbim.

Pe urmă am aflat că Iugoslavia își cere casa ei aparte. Îndată ce s-a văzut la Belgrad că e vorba ca, în aceea publicație engleză, Iugoslavia să figureze împreună cu altă țară într-un volum, s-a spus: nu, noi dorim un volum pentru noi, și au făcut un volum pentru dânsii complet. Noi am ajuns împreună cu

Bulgaria, fără să fim întrebați. Mi-am zis: trebuie să fi fost totuși oarecare proporții între unii și alții. Am primit cartea. Am fost bolnav de indignare câteva zile, nu pentru masacrul la care a fost supus manuscrisul meu, ci pentru aceea ce a ieșit din acest masacrul. Bulgarii au rugat pe o propagandistă engleză, Lady Groghan, foarte cunoscută, care a fost și în Macedonia de mai multe ori și pe care ei o consideră ca pe una din apărătoarele de căpetenie ale drepturilor lor. E și acum, mi se pare, în legătură cu frații Buxton și lucrează pentru cauza bulgară. Materialul care a fost încredințat d-nei Groghan a fost de prima ordine;

Femei trecând vadul; reproducere din vol. România în chipuri și vederi. La Roumanie en images. Showing Romania, publicat în 1926 de N. Iorga la Cultura Națională, care era menit a „arăta unui public puțin informat — și poate prevenit — că Țările Române au fost cinci veacuri căminul unei arte cu totul deosebită, în care se întâlneau armonios înrăuriri orientale și apusene, fără să uităm nota originală a fondului țărănesc”

s-au dat până și piese inedite din arhivele secrete ale Bulgariei. S-a scris astfel o introducere geografică fără nici o greșeală; s-au alcătuit vreo două capitole despre trecutul bulgăresc apărând pe bulgari de orice acuzație care s-ar fi putut aduce din dreapta și din stânga, scoțându-i deci basma curată...

La sfârșit sunt articole bune despre viața economică a Bulgariei, plus o bibliografie excelentă.

Pe urmă cartea trece la România: Manuscrisul meu, neapărat de nimeni – eu eram la București – a fost întrebuințat doar ca simplu mijloc de informație și a fost rescris în întregime de doi englezi, mie și științei, necunoscuți. Ca introducere, trei pagini în care se spune că atâta lume s-a strecurat în părțile acestea, încât nimeni nu poate ajunge la o idee în ceea ce privește caracterul etnic adevărat al românilor. Mai departe se spune că România a așteptat, oportunistică ca totdeauna, momentul când putea să intre în război fără risc; România și-a făcut calculele și a intrat când a văzut că Aliații aveau să birue și, la urmă, deși am fost rău bătuți (badly beaten), pentru că Aliații au biruit, ni s-au dat teritoriile pe care le doream; rămâne însă să se vadă dacă vom fi în stare să le păstrăm.

Trecutul nostru e înfățișat în chip ridicol. La informația mea s-a adus ceea ce anecdotele răuvoitoare ale călătorilor din veacul al XVIII-lea au mai degradat pentru nația noastră. Toate figurile mari ale trecutului nostru sunt neglijate sau înjosite. Ștefan cel Mare are o jumătate de pagină, Mihai Viteazul câteva rânduri de critică; numele lui Alecsandri nu e pomenit, Eliade Rădulescu nici atât; nici o idee măcar din litera românească; toată partea aceea e suprimată, tăiată din textul meu. Din firecile, neavând prin ce înlocui capitolele privitoare la război, ne putem apăra în această privință, fiindcă s-a păstrat ce a fost scris. Totalul formează cam două treimi din ceea ce e dat Bulgariei, dar deoarece din partea Bulgariei cele mai multe pagini sunt pentru istoria războiului, pe când nouă ne

revine vreo treizeci de pagini pentru istoria aceluiași război, vă puteți închipui cum ne prezentăm.

Acesta este un caz. Al doilea:

A ieșit acum în urmă, în altă colecție engleză, în una din cele mai mari colecții pe care istoriografia engleză le-a dat vreodată, *Istoria medievală din Cambridge*, volumul despre Imperiul bizantin și continuatorii săi. Mai mulți învățați au scris capitole, și acela în seama căruia a căzut capitolul despre statele balcanice este cineva pe care nu-l cunosc de *visu*, dar cu care am de multă vreme legături epistolare și o adâncă stimă, dl. William Miller, care locuiește la Roma. Bulgarii, sârbii pot să se laude cu partea foarte largă, adeseori nouă, totdeauna absolut exactă în care se prezintă; în ceea ce ne privește pe noi, sunt păreri de acum treizeci de ani, de când eram eu student, păreri ale răposatului și veneratului meu profesor Xenopol, peste care au trecut însă trei decenii de muncă istorică. Ei bine, părerile acele sunt grămădite în câteva pasagii care se pierd cu desăvârșire în viața Balcanilor.

Acesta este felul cum ne prezentăm noi.

Dar veți zice: putem noi oare lupta în Anglia, unde ne plângem că n-avem atmosferă favorabilă, nu numai din cauza unor anumite gesturi economice, care gesturi sunt de multe ori mai rele decât politica pe care o acopăr, fiindcă oamenii dibaci fac o politică, dar știu schița și gestul contrar, pe când noi facem gestul fără să putem face și politica? Nu se stimează un popor numai pentru situația bilețului său de bancă față de aur, ci pentru întreaga conștiință pe care o ai despre rosturile lui.

N-avem în limba engleză nici o istorie a poporului român. Sunt ani de zile de când ni se oferă de acolo să se cuprindă o istorie a românilor în cea elegantă colecție în care, acum optsprezece ani, s-a tipărit *Istoria Imperiului bizantin*. S-au strecurat multe regimuri; știu bine că ministrul de externe atârnă de ministrul de finanțe și că ministrul de finanțe are anumite concepții dar,

cu câte concepții s-au strecurat, vorba este că n-am putut avea nici până acum o istorie a românilor în englezește. Avem o foarte frumoasă carte despre viața populară românească, a d-rei Tereza Strătilescu, profesoară; multă lume a uitat despre această carte tipărită acum douăzeci de ani, foarte frumos ilustrată, redând toate obiceiurile noastre populare. Ar merita să fie reeditată. Cea mai nouă antologie a literaturii românești, a lui Stanley, datează de la – și nu vorbesc de traduceri ocazionale și parțiale – 1850-1860; o carte foarte frumoasă tipărită, care se poate vedea la Academia Română. Din fericeire avem la Legația română din Londra, printr-un hazard, pe d-l Marcu Beza, care face lecții despre noi la Universitatea din Londra și a tipărit niște „essays” privitoare la literatura populară românească. Dar nici Legația nu poate face nimic fără un buget special și nici Ministerul n-are buget special pentru propagandă. Poate că Ministerul de externe ar putea interveni, dar Ministerul de externe – și nu e vina unui om – n-are niciodată mijloace pentru așa ceva, sau banii merg în dreapta și în stânga pentru lucruri care ar fi să servească aceeași cauză, dar o deservesc. Încă o dată, nu acuz pe nimeni. Sunt în cei mai buni termeni cu actualul ministru de externe care ar dori tot așa ca și mine ca situația să fie altfel, și care, după ce a fost la Londra, o dorește, desigur, și mai mult, dar, ce voiți! Ce se poate face?...

Acum, după aceste observații, a dați-mi voie să schițez un fel de încercare foarte stângace, de fixare a liniilor de dezvoltare a propagandei noastre, ea însăși așa de întreruptă și de reluată încât nu se poate fixa o linie de dezvoltare ca pentru propaganda care pleacă dintr-o idee directoare, conducând toate de la început. După aceea o să arăt cum se poate face aceeași propagandă cu o idee directoare. Și, în sfârșit, o să încerc a prinde din dreapta și din stânga ceea ce ar putea servi pentru acel program pe care aș dori să-l urmeze toată lumea, căci n-am deloc pretenția nici de a-l fi

inventat, nici de a fi singur în a-l urma. Bucuros declar că sunt cel mai puțin doritor de a-l realiza, dar cel mai bucuros de a ajuta pe oricine ar voi să facă lucrul acesta cu socoteală...

Iată cum a fost cu pro, aganda noastră: când a început războiul, n-aveam nici un mijloc de informație pentru străinătate. Nimic. Nu există o singură țară de pe lume care să fi fost mai puțin înzestrată cu material de informație decât cum era România în 1914. Dar noi am avut, de la 1914 la 1916, doi ani în care trebuia să pregătim două lucruri: muniții materiale și muniții morale, și n-am avut nici unele, nici altele.

În ceea ce privește munițiile morale, se vedea foarte ușor părerea care era să domine: voiam unirea tuturor românilor; unii erau pentru un atac împotriva Puterilor Centrale, ca să căpătăm Ardealul, Bucovina și Banatul; alții, scuzați în timpul neutralității, când puteai să aibi orice părere; dar când țara este în război și ești contra armatei țării tale și a aliaților ei, când ești pentru dușmanul lor, orice ai aștepta de la dânsul, ești un ticălos care merită plutonul de execuție.

Ziceau: să mergem împotriva rușilor și să luăm Basarabia. Ei bine, și unii și alții trebuiau să se gândească la muniții, dar și unii și alții să răspândească imediat cunoștința rosturilor noastre asupra acelor pământuri.

A fost pentru mine o foarte mare mulțumire când, după ce am socotit că nu am făcut o carte inutilă publicând lecții făcute asupra românilor din Ardeal și Ungaria la Universitatea de aici – care exista pe vremea aceea și aveam chiar șaptezeci până la o sută de studenți!... Vremuri imemorabile! – și asupra aceluia „ideal național” românesc, pe care-l numesc mai bucuros: ideea unității românești – nu mi-a plăcut cuvântul

„ideal”, după ce a umblat prin toate gurile și mai spălate și mai puțin spălate, lecții pe care le-a păstrat d-l Stahl, care pe vremea aceea stenografia prietenește lecțiile și conferințele mele și au ieșit pentru ardeleni două volume, pe care guvernul român le-a tipărit, cu ilustrații frumoase, volume care se cam uitaseră aici; în străinătate au fost cerute și cetite.

În felul acesta, când s-a pus chestiunea Ardealului, au scotocit unii în dreapta alții în stânga, și au ieșit cele două volume la iveală. Am avut o satisfacție, că eu le credeam cu totul date uitării și am văzut că sunt citate în apărarea drepturilor noastre. Tot așa pentru Bucovina. A trebuit, din colțișorul de țară de la Vălenii de Munte, să tipăresc, într-o revistă franceză care nu se citea de cincizeci de oameni *Istoria românilor din Bucovina...*

Spuneam că un hazard a făcut să această carte despre drepturile românilor în Dobrogea să fi fost tradusă la Copenhaga în limba

daneză de d-l Bezdechi, răcit pe acolo. Vedeți ce lucru cu totul fără legătură este această propagandă a noastră: iese o carte despre Dobrogea și, în loc să fie tradusă în toate limbile din țările mari, se găsește un român la Copenhaga și o traduce în limba daneză, ca și cum Danemarca era să hotărască dacă rămânem sau nu în Dobrogea. Este astfel o comedie propagandă noastră: pe când ar fi trebuit să fie un capitol important dintr-o dramă serioasă, ea este un incident ridicol dintr-o comedie proastă.

Dar a venit chestiunea Basarabiei. Noi ne-am găsit într-un moment cu ruși ca aliați. Știe toată lumea cum au intrat în Iași spunând: nu suntem aliați, suntem protectori! Am încercat să explic stăpânilor acestora că suntem cel puțin așa de vechi ca dânsii în cultură, că popoarele nu se judecă nici după numărul kilometrilor, nici cu oasele capului, ci după cuprinsul din oasele capului, nu pe scăfărlii ci pe materie cenușie. Cu toată amabilitatea, evident că în

momente dureroase, am făcut o cârtică despre relațiile noastre cu rușii... Deci atunci am tipărit o carte ca să lămuresc pe ruși în ceea ce privește datoria pe care o au față de noi prin cei doi Cantemiri, prin Herescu, prin Nicolae Milescu. Trebuia o traducere rusească a cârtii. Noi aveam un consul la Moscova, francez. Consulul a înțeles ce nu înțelegeam noi și a zis: să dăm o traducere rusească a acestei cârtii și a tradus-o d-l Guérin, care și acum, la Paris, reclamă un rest de salariu.

Manuscrisul nu s-a putut tipări, au lipsit fondurile și, evident, s-a pierdut. Credeți că era indiferent ca rușii să aibă oarecare cunoștințe despre ceea ce am fost noi în legăturile dintre dânsii și noi, despre rosturile noastre la gurile Dunării și așa mai departe?

În 1912, când s-a întors de la Constanța Nicolae

Costume domnești; pictură murală de la mânăstirea Curtea de Argeș

al II-lea și s-a dus să dezvelească stătuia lui Alexandru I-ii la Chișinău, Liga Culturală a protestat aici. A avut curajul să o facă. S-au ținut conferințe la Ateneu, s-a clădit un cămin basarabean la Iași. Mi-am zis: să facem o carte despre *Basarabia noastră* arătând aproape an cu an și sat cu sat rosturile noastre acolo. Nici măcar o ediție a doua românească n-a ieșit de când s-a dezrobuit Basarabia. Din carte s-au tras 500 exemplare, pe când natural era ca ea să fie tipărită și în rușești și să fie în mâinile rușilor și dincolo de Basarabia. Sunt între dânsii oameni sinceri care cred că eram niște țigani turcești și că, în 1812, fiind bătuți turcii, au rămas țigani, și rușii n-au avut decât să ia Basarabia.

Aceasta ni-era informația la 1916...

Dar veți zice: nu ceri d-ta prea mult? Nu. Eu cer ceea ce am și avut într-un moment și puteam să dezvoltăm. Când m-am dus la Paris după război, am găsit un birou de presă român, cu doi funcționari, cu două dactilofore: Se culegeau tăieturi din deosebite gazete, se făceau dosare; în orice chestiune te puteai adresa și găseai materialul trebuitor. Fiindcă cei doi conducători ai biroului aveau legături de presă și se duceau ca prieteni la cutare sau cutare gazetă, li se dădea voie să dezmințim unele acuzații. Dacă n-ai legături personale, trebuie să plătești de te rupi, pe când dacă ai oameni de ispravă care știu totdeauna să capete prieteni, nu plătești nimic și ești și mai bine servit de prieteni decât de comercianții presei într-un anumit moment. Biroul acesta avea funcționari buni, avea și o mică bibliotecă; împărțea cărți. Ei bine, în momentul de față n-am avea nimic dacă nu s-ar fi întâmplat să se fi întemeiat școala românească de la Fontenay-aux-Roses și să ne fi zis: fiindcă avem această școală românească acolo să îngrămădim și arhivele acestui serviciu de informații, așa încât, atunci când ar veni un străin la Legație, să fie trimis la noi. Atât doar că școala nu este la Paris chiar, ci la patruzeci de minute

cu tramvaiul și mulți nu se deranjează să meargă așa de departe.

La Paris apărea *Le Courrier franco-roumain* pe care-l scotea un poet român, pe care-l cunoaște lumea prin epigramele lui, d-l Cincinat Pavelescu. Scotea această revistă cu foarte multă dragoste. La un moment dat, din motive de economie, a dispărut. E o vorbă românească: să nu arunci copilul odată cu scăldătoarea, dacă nu-ți place, îndreaptă, dar nu distruge.

Alt caz, și acesta este dramatic, impresionant.

La Roma, acel profesor italian care, în legătură cu atașatul nostru comercial a început să tipărească o foaie *România*, foarte frumoasă. Foia a trăit doi ani de zile. Lucra el și d-na Silvestri, care a tradus o operă a reginei în italianește și alte lucrări, publicându-le în cărți frumos ilustrate. Era o plăcere să vezi opera căsniciei Silvestri, oameni dintre care el fusese odată în București, iar ea niciodată. Nu primeau nici un fel de subvenție decât plata deficitului gazetei. A venit însă regimul economiilor, se deodată omul a rămas cu datorii și mari greutăți. În momentul când ungurii se străduiau mai mult și nu se știe îndeajuns ce formidabilă e propaganda ungurească contra noastră astăzi și cât de adânc pătrunde pretutindeni, ce oameni de seamă în toată lumea ajung să se convingă că noi suntem niște barbari răpitori, balcanizatorii unor teritorii care revin coroanei Sfântului Ștefan; o să ne întâlnim cândva cu rezultatele acestei propagande și o să ne mușcăm mâinile până la sânge pentru că facem economii unde nu trebuie, și unde trebuie n-avem curajul să o facem fiindcă întâlnim partizani politici.

România lui Silvestri a dispărut.

Ungurii tipăresc revista *Mattia Corvino*. Vechiul nostru crai Matias, român după tată și poate și după mamă, a devenit titlul unei foi de propagandă care se face înainte de toate contra celor mai urâți dintre împărțitorii regatului milenar, care suntem noi. Când au fost serbările pentru Dante – vedeți cât sunt de

meșteri în propaganda lor! – la Academie, la noi, s-a comemorat Dante, a vorbit d-l Ortiz, am vorbit și eu ce am putut, d-l Ovid Densusianu a ținut o cuvântare care s-a tipărit, cuvântare foarte bine informată și delicat scrisă, dar nimic din aceasta n-a ajuns la cunoștința Italiei, pe când ungurii au făcut și o expoziție dantescă la Budapesta. Și nu va zice nimeni că statul lui Horthy e mai bogat în bani ca al nostru sau că magnații din Ungaria au mai mulți bani decât îmbogățiiți de război ai României.

După ce v-am arătat ce începusem a face noi, după ce am arătat ce face Bulgaria, am menționa Cehoslovacia, cu președintele ei de republică, cu președintele Consiliului de Miniștri, cu acel admirabil muncitor de fiecare moment pentru țara lui care a izbutit să dea lumii impresia puterii Cehoslovaciei, d-l Beneš, și care spunea odinioară un cuvânt ce merită să fie raportat: dați-mi – a zis el oamenilor politici de la dânsul – dați-mi prin politica d-voastră internă atâta liniște ca să pot face, consecvent și neschimbat la locul meu, politica externă a țării mele, și Cehoslovacia a avut atâta minte ca să facă politica ei internă în așa fel încât aceiași om, chemat să conducă politica externă, să rămână de la război și până astăzi neschimbat, ca un simbol. Cu zece miniștri de externe n-ai fi făcut pe departe ceea ce a făcut permanența acestui mare bărbat politic, simplu profesor de filosofie la un gimnaziu.

Nu i-a cerut nimeni state de serviciu, când s-a înscris în cutare club politic, ci numai ce putere tinerească are în el, ce simpatii poate să inspire muncii lui. Și, când un om ca acesta conduce propaganda unei țări, ce poate face ministrul de la noi, care la fiecare moment este amenințat să fie răsturnat împreună cu ministerul lui, care de multe ori pentru o chestiune importantă nu cade, iar pentru o prostie cade. Nici un ministru n-a căzut la noi pentru vreo greșală a lui, și de aceea un guvern poate face toate greșelile fiindcă e sigur că pe greșeli nu cade niciodată.

Vasăzică am arătat ce a făcut Bulgaria, ce a făcut Cehoslovacia, și spuneam ce fac ungurii. Ei tipăresc în momentul de față o revistă foarte bine făcută în englezește pentru englezi, o revistă tot așa de bine făcută în franțuzește pentru francezi, o revistă italienească pentru italieni. În Statele Unite la fel.

Înainte de război, o firmă germană cerându-mi o istorie a Ungariei, am dat-o. N-a convenit ungurilor – erau și greșeli, fiindcă fără să ai curajul greșelilor, nu vei scrie niciodată nimic. Ei bine, ungurii au făcut un pomelnic întreg de toate greșelile de date pe care au crezut că le-au găsit în studiul amintit și l-au tipărit în toate limbile de pe fața pământului. Propaganda lor, în atâtea limbi, adoptă și forme foarte dibace: la Paris iese o revistă de *Studii finougice* pe baza legăturilor de răsă între fini și unguri. O ia cineva crezând că este o publicație de filologie și dă de o revistă de pură propagandă naționalistă ungurească în vederea creării din nou a regatului milenar. Ca să măgulească pe francezi, spun: în cutare secol n-am avut relații cu Franța, dar, iată, a fost un împărat bizantin care avea simpatii franceze, Manuil Comnenul, și aceasta pentru că mama lui era unguroaică! Din cauza faptului că era unguroaică de aceea a ajuns împăratul lui să aibă simpatii franceze! E naiv, dar pentru multă lume, care judecă simplu, e dibaci. Ceva rămâne...

Nu există bucată de pământ în care să ne fie indiferentă părerea pe care alții o pot avea despre noi. Când ne ducem la prieteni, să ne ferim de două lucruri: să ne ferim întâi de a-i linguși, și să ne ferim, apoi, de a-i ofensa. Propaganda noastră însă, în cea mai mare parte, cade în unul sau altul din aceste defecte: ori ne prosternăm, ori ne trufim. În călătoria pe care am făcut-o în urmă la Paris și în care am văzut

câțiva oameni politici din stânga pe care-i cunosc tot așa de bine ca oamenii care se laudă prin gazete, fără să-i fi văzut decât cu telescopul; eu știu ce însemnează „stânga” lor: stânga lor palmuiește pe dușmanul țării tot așa de violent ca și dreapta lor. Din stânga aceasta mi s-a spus despre un om politic de la noi că nu-l iubeau îndeajuns fiindcă prea pleacă țara lui față de dânsii; dar nu me plăcea nici de alții care prea loveau pe alții când ridicau țara lor. Nu. Să păstrăm dreapta măsură. Să trimitem ce este mai bun de la noi și pe aceia care sunt mai buni dintre noi. Să impunem nu numai prin ce scriem, dar și prin felul cum trăim. Fiecare act onest îndeplinit în țara aceasta este un adaus la propaganda noastră națională.

Poate să se ducă un om genial, înzestrat cu cel mai extraordinar talent de vorbă și cu cele mai extraordinare informații, dacă se va ști că nația despre care vorbește nu plătește nimic, cuvintele i se vor pierde în vânt. Nu cuvântul sau muzica lui Paderewsky a creat iubirea mare pentru Polonia, ci toată conștiința pe care o avea despre Polonia lumea întreagă.

Proiectul Primăriei București, de P. Antonescu

Iar aici să fim oameni de treabă: să muncim, și pe domeniul economic. Să ne iubim chiar când discutăm, în loc să ne urâm fără să fim capabili de a discuta. Să dăm impresia unei nații care este întâi o nație și pe urmă face o politică, în loc de a face mai multe politici pentru ca să nu existe conștiința de nație. Să avem o literatură sănătoasă, o știință cu vază în toată lumea cum și să avem o producție mult superioară celei de astăzi pe care pământul nostru o poate însuși. Să avem oameni vrednici și de trecutul lor și de mijloacele pe care le stăpânesc astăzi. Să poftim pe cei din afară care ne calomniază să vină să vadă țara.

Am făcut experiența nu odată, de atâtea ori. E de ajuns să vie aici, să vadă această țară, pământul care nu se vede decât când sprijini piciorul pe dânsul și pe oamenii care nu se recomandă decât atunci când le deschizi ușa casei lor, să ajungă să descopere cele două tezaure care sunt țara noastră și sateanul nostru, și omul sărac din oraș; să facem experiența pe care au făcut-o prietenii mei din congresul de bizantinologie, congres care a fost răsplătit aici în persoana organizatorilor săi prin două-trei foiletoane calomnioase în gazeta oficială a guvernului sub iscălitura unui profesor universitar, să facă, zic, experiența pe care am făcut-o cu colegii mei bizantinologi care au scris, fără a se înțelege între dânsii, că acele două săptămâni petrecute în România le numără ca pe cele mai frumoase ale vieții lor.

Și atunci, pentru frumusețea acestei țări, pentru bunăstarea oamenilor care n-au ambiții și au atâtea alte calități, ni se vor ierta și defectele noastre și propaganda românească va fi făcută în chipul cel mai strălucitor.

S-o facem. ■

1-6 septembrie 1940. Un segment dramatic de istorie românească pe care am avut prilejul să-l mai evocăm în paginile revistei noastre. O primă încercare datează de acum exact 30 de ani și s-a datorat regretatului nostru coleg Aurică Simion (nr. 4/1968); a făcut-o cu pasiune, dar cu mijloacele documentare precare pe care le avea atunci la dispoziție și plătind tributul ideologic fără de care un astfel de articol n-ar fi putut să apară.

În septembrie 1990, împreună cu un alt coleg, dr. Nicolae Răuș, am revenit asupra subiectului în cadrul unui amplu grupaj documentar, având ca element central jurnalul regelui Carol II. Monarhul își povestea prăbușirea judecând evenimentele și oamenii după propria-i putere de înțelegere, recunoscându-și sau nu greșelile, asumându-și sau nu responsabilitățile.

Iată-ne, acum, în situația de a ne opri din nou asupra acestui subiect. Și o facem cu bucuria pe care numai istoricul – și prin intermediul său și cititorul – o trăiește atunci când descoperă noul, plusul de adevăr fără de care lupta lui îndârjită cu ignoranța și neștiința n-ar avea nici o împlinire.

Libertatea adevărului asumată în ultimii ani cu tot mai mult curaj de numeroși autori a determinat o nouă viziune în cercetarea istorică. Istoria nu poate fi nici mai frumoasă nici mai urâtă decât a fost în realitate, deseori faptele istorice nu sunt nici eminamente pozitive, nici exclusiv negative. Ele sunt produsul unei existențe istorice și trebuie, în primul rând, cunoscute. Dacă până mai ieri, sub presiunea ideologicului, istoricul trebuia să se concentreze mai ales asupra selecției dirijate unilateral a faptelor, astăzi el este chemat să le promoveze în globalitatea lor și să le analizeze cu obiectivitate,

ÎNTR DOU DICTATURI

desigur, fiecare după metodologia și criteriile propriei rigori științifice. De abia de aici încolo începe exercitarea talentului și științei istoricului, a cărui vocație autentică se poate releva doar în absența ideologiilor de orice fel.

Generalul Ion Antonescu coboară treptele Președinției Consiliului de Miniștri (Curentul, 7 septembrie 1940)

Aceste gânduri ne-au venit în minte mai zilele trecute, citind într-unul din cotidiene observația amarnică a unui poet: „Nu am crezut, la începutul anului 1990 – scria el –, că noi, românii vom fi în stare să ne arătăm mereu cu degetul, unul pe altul, să ne învrăjbim și să ne denigrăm pe o durată de timp atât de lungă... Aveam convingerea că huiduiala reciprocă se va epuiza repede, descoperind fiecare în felul lui că nu face bine nimănui și e spre nefolosul și paguba tuturor“.

Dacă înțeleg bine, poetul deplângea o anume incapacitate a românilor de a ajunge la starea de solidaritate necesară în momentele de maximă exigență ale istoriei. Să recunoaștem, observația este justă, dar incapacitatea de solidarizare este o stare de spirit cu rădăcini mai adânci în trecutul nostru. Prăbușirea regimului carlist, în contextul dramatic al sfărâmării hotarelor țării, a fost unul dintre acele momente care au evidențiat-o cu

pregnanță. Ce s-a întâmplat atunci cu elita politică românească? Iată întrebarea gravă căreia încercăm să-i găsim un răspuns introducând în discuție dodă mărturie de excepțională valoare științifică. Prima aparține generalului Ion Antonescu, cealaltă lui Ioan Hudiță, secretar general adjunct al Partidului Național-Tărănesc, omul din imediata apropiere a lui Iuliu Maniu. Oameni și organizații politice aflate în profundă divergență cu fostul monarh, dar și în imposibilitate de a realiza o acțiune unitară, coerentă, în folosul general al țării. Să fie aceasta una din explicațiile pentru care, atunci, societatea românească nu a putut face mai mult decât trecerea de la un regim autoritar la o dictatură?

Marian ȘTEFAN

DESTĂINUIRI SUB ANCHETĂ

După cinci ani și șapte luni, în aprilie 1946, cu prilejul anchetei conduse de Avram Bunaciu – secretarul general al Ministerului de interne –, mareșalul Ion Antonescu reconstituie ultimele momente ale prăbușirii regimului carlist. Ampla stenogramă din care am selectat aceste fragmente este cuprinsă în cel de al treilea volum al lucrării Procesul Mareșalului Antonescu. Documente, recent apărut de sub tipar sub îngrijirea dr. Marcel-

MARCEL-DUMITRU CIUCĂ

Dumitru Ciucă. Ea reprezintă una dintre acele mărturii

asteptate cu mare interes și pe care istoricul nu o poateocoli.

Ca și în numerele precedente, îl avertizăm pe cititor că întreruperile de text au fost marcate prin trei puncte între paranteze drepte; cuvintele semnalate prin aceleași paranteze, notele din subsol și titlul sub care publicăm aceste extrase ne aparțin.

„Să nu ne apuce dimineața cu Maiestatea Ta pe tron“

Avram Bunaciu [în continuare A.B.]: Deci suntem în 1940...

I. Antonescu [în continuare I.A.]: Am dat deci o declarație, să ia cunoștință că „Și la stălp dacă mă va pune, tot cu pumnul la el am să mor, pentru că a distrus granițele României și eu nu pot să i-o iert“.

Între timp a fost arbitrajul de la Viena și conferința de la Craiova, cu Cadrilaterul. Într-o bună zi, noaptea, sosește la Bistrița colonelul Baiulescu, cu comandantul Legiunii de jandarmi, și spune: „Sunteți liber, am venit să vă iau“. Atunci mi s-a părut curios să mă ridic noaptea. Faptul a produs alarmă. Se știe ce păteau atunci prizonierii politici ridicați noaptea de jandarmi [aluzie la executarea frunțășilor legionari în frunte cu Codreanu, ridicați pentru a fi transferați de la un loc de detenție în altul și lichidați, sub pretextul că au încercat să fugă de sub escortă]. Toate maicile au venit și au spus că ele nu mă lasă să plec noaptea.

A.B.: De ce insista colonelul?

I.A.: Stăteam prost la Bistrița. Puteam să mă plimb, aveam la

dispoziție tot ce vroiam, ca mâncare și băutură. Eu le refuzasem, dar camerele erau murdare.

A doua zi am plecat și, imediat, m-am dus la Florica, unde era mama mea, și m-am întâlnit cu nevasta mea și cu Mihai Antonescu, care m-a condus la Predeal, unde aveam ordin să stau și să nu văd pe nimeni. Nevasta mea și Mihai Antonescu au plecat la București. Noaptea am fost chemat la telefon de Mihai Antonescu, care vroia să-mi spună să vin la București. Eu n-am auzit telefonul și, atunci, el a plecat, dimineața, la 4, din București și a venit să mă ia, spunându-mi că revoluția¹ e pe punctul de a izbucni. Am venit la București. Era în ziua de 1 septembrie. Am stat la mine acasă. Am primit vizita lui Valer Pop, de asemenea a venit d-na Prezan, cu Gerstenberg². I-am

făcut un istoric al neamului românesc și i-am arătat greșeala făcută de germani prin distrugerea granițelor românești. Gerstenberg era omul lui Goering.

Am omis să spun că înainte de întrevederea cu Horia Sima, în iulie 1940, am avut o întrevedere, la Prezan acasă, cu faimoasa doamnă von Koller, extradiplomată a lui Hitler la București, care căuta să schimbe politica neamului românesc în sensul Axei [Magazin istoric, nr. 1/1967]. D-na Prezan, prin Mareș, m-a invitat s-o cunosc. Am fost acolo și am avut o lungă conversație. I-am spus, tot ca și lui Gerstenberg, ce e neamul românesc în politica internațională și care e rostul lui. N-a plecat cu prea bună impresie despre mine, pentru că eram intransigent.

A.B.: Care era punctul de vedere al ei?

I.A.: Nu se manifesta, aceasta era politica oficială germană.

A.B.: Dar că concesiile care le făceau rușilor sunt trecătoare.

I.A.: Era S.S. 100% și ce spunea Hitler era spus de

¹ Se referă la demonstrațiile organizate de legionari în București și alte centre ale țării – n.r.

² Alfred Gerstenberg, șeful misiunii militare germane pentru arma aerului în România – n.r.

Dumnezeu. Ei nu discutau. Când hotăra ceva Hitler, nimeni nu discuta.

Când m-am întors de la Bistrița, a venit Gerstenberg. Cu Legația germană nu aveam contact. Cu Gerstenberg am avut, tot prin d-na Prezan. Gerstenberg și-a luat angajamentul să facă un raport lui Goering.

În timpul acesta a venit Valer Pop. Am simțit imediat că e trimis de rege, să vadă ce gândesc. Bineînțeles, i-am spus că nu sunt contra dinastiei, că e o nebulie să distrugi liniștea țării, dar nu mai merge, trebuie să evităm revoluția. El s-a dus la rege și i-a spus tot, ceea ce l-a determinat să mă cheme și să-mi încredințeze și statul. El nu mi-a spus că vine de la rege, dar am simțit eu. El făcuse arbitrajul și îl știam. Am avut o întrevedere cu dl. Maniu, după Valer Pop. M-am întâlnit cu el la Ploiești, în automobilul doamnei Alice Sturdza, care conduce, singură, mașina și e o mare maestră de a scăpa de agenți. L-a separat de agenți, și dl. Maniu a venit în automobil. De această întrevedere nu știa nici Mihai Antonescu, nici nevasta mea. Am venit la 10 acasă. Toți credeau că am fost omorât. N-am spus cu cine m-am întâlnit.

A.B.: Care a fost discuția cu Maniu?

I.A.: Ca și cu Gh. Brătianu, că trebuie terminat cu regele. I-am spus: „Acestea sunt vorbe, faceți acțiune...”. Când e vorba de acțiune, Maniu știe să spună: „Vezi, dragule...”. „Mi-ai spus să nu dau scrisoarea [vezi *Magazin istoric*, nr. 2/1998]. Iacă, nu m-a împușcat... Cu vorbe nu facem nimic”.

A.B.: El v-a spus părerea că regele trebuie să plece?

I.A.: Convorbirea a fost cum schimbăm regimul politic, în cap

cu regele, fără catastrofă pentru neamul românesc.

A.B.: S-a pus problema guvernului?

I.A.: Nu.

În timpul acesta, începuse mișcarea la București. A venit cineva și m-a sculat, spunându-mi: „Nu mai poți dormi acasă”. Am plecat de acasă, fără să știu unde plecăm, cu nevasta și Mihai Antonescu. Am plecat pe jos, la 1 noaptea. Ne-am dus la o cunoștință. În acest timp, la mine acasă s-a dus col. Ruscescu, aghiotant regal, care i-a spus femeii de serviciu, pe care o aveam, că mă caută regele, care vrea să-mi vorbească. Ea însă l-a luat la înjurături. A doua zi, la 11, a telefonat nevasta acasă și femeia i-a spus. Mihai Antonescu s-a dus la telefon și a vorbit la Palat, cu Ruscescu, care i-a confirmat. M-am dus la Palat, unde am avut o conversație de 3-4 ore cu regele. Aceasta, în 4 septembrie. Regele mi-a spus: „Trebuie să salvezi statul. Te rog să mă ierți de tot ce am făcut. Știu că n-ai să te răzbuni”. Eu i-am spus: „Când am intrat, am crezut că stăm ca un om de onoare unul față de altul, dar, așa, plec”. M-a rugat să-l iert, era foarte enervat.

A.B.: Îi dispărușe aroganța?

I.A.: Cu mine n-a fost nici odată arogant. În spate însă făcea orice. A început să discute cu mine: „Poate am greșit, ai greșit și mata...” I-am spus: „Eu am vorbit cu Valer Pop. Am avut impresia că a venit cu știința Maiestății Tale. Ai auzit care e părerea mea. Eu sunt un om încă dinastic, dar sunt și patriot. N-am vorbit de rege, am vorbit de dinastie. Am să încerc”.

Am plecat cu mandatul să fac guvernul. I-am spus: „Eu partizani n-am, n-am nici o

legătură cu partidele politice și n-am nici un prieten politic”. Am început consultările. Am spus: „Încerc un guvern de uniune națională, cu legionari, cu liberali, cu Maniu, cu tot ce putem face și chiar cu organizația «Vlad Tepeș»”, din care erau Mareș și Oteteleșanu. L-am convins pe rege. Mi-a spus: „Aș fi fericit”.

Am început să mă duc la toți oamenii politici. L-am văzut pe Dinu Brătianu. Mi-a spus: „Abdicare”. L-am întrebat: „Ce facem, apoi?” „Discutam după aceea”. I-am spus: „Bine, dar înainte de a distruge, trebuie să știm ce construim. Dvs. nu sunteți dinamici, tot dinamismul e la legionari. D-ta n-ai putere să te miști. Ai pierdut mulți partizani. Maniu, la fel”. Când am fost la rege, i-am amintit că-i spuneam întotdeauna: „Dacă distrugi organisme politice, nu vei mai avea pe ce să te sprijini”.

M-am dus la Maniu. Prima dată când mă duceam eu la el: „Abdicare”, fără să se întrebe ce va fi după aceea.

A.B.: A refuzat categoric?

I.A.: Nu e categoric.

Am fost la dl. [A.C.] Cuza, bătrânul, fusesem cu dânsul în guvernul Goga. „Abdicare”. Am fost la Prezan: „Abdicare”. Toată lumea la fel. Horia Sima dispăruse. Aceasta a fost în după-amiaza de 4 septembrie. În timpul acesta, am discutat și cu alți oameni, cu Mareș, cu Ottulescu.

A.B.: Cu Stelian Popescu ați discutat?

I.A.: Nu, nu mai eram în relații cu el, de când fusesem trimis la Bistrița [...]

Când am venit, la 4 septembrie, la rege, după ce toți îmi ceruseră [să-i cer] abdicarea, i-am spus: „Revin la formula din

1938. Să ştie ţara că Maiestatea Ta a renunţat la toate prerogativele şi aşa, poate, găsesc concurs. În timpul acesta, am să caut şi pe Horia Sima”.

Acesta era de negăsit şi eu nu cunoşteam nici un alt legionar. Când m-am dus la rege, i-am spus: „Asta e formula”. A convenit la lucrul acesta. Am chemat pe Mihai Antonescu la Palat şi am început să redactăm actul regal. A mers totul bine, afară de armată. Era ora 4 dimineaţa, eu m-am ridicat şi am spus – erau de faţă Mihai Antonescu, regele şi Urdăreanu: „Maiestatea Sa e obișnuită să piardă nopţile. Eu nu sunt obișnuit. Daţi-mi voie. Mă retrag, depunând mandatul”. Atunci a iscălit actul prin care renunţa la toate prerogativele.

Am căutat, din nou, să formez guvernul. M-am dus la toţi, cu această chestiune. Am făcut şi un manifest către ţară, în dimineaţa de 5 septembrie, în care am făcut o frază, care a părut nenorocită [nefericită]: „Prin Înalta înţelepciune a Maiestăţii Sale Regelui, am fost...” Imediat a fost zarvă mare. Casa mea s-a umplut cu legionari. Era şi Rioşeanu, care spunea: „S-a sculat generalul”. Între alţii, era şi un domn Brăileanu, profesor de sociologie. L-am luat pe Rioşeanu de mână şi l-am dat afară. În urmă l-am făcut subsecretar de stat. Am plecat iar, cu Mihai Antonescu, care asista la toate consultările. Toată lumea cerea abdicarea. Eram înţeles cu regele ca, la ora 6, să-i dau rezultatul.

Demonstraţia legionară din Capitală (România, 8 septembrie 1940)

La ora 6 era linişte. I-am spus regelui că n-am putut face guvernul. Atunci regele mi-a spus: „Nu te las să pleci, pentru că n-am pe altul”. Eu i-am spus: „Eu n-am partizani”. Am plecat la Preşedinţie. Acestea se petreceau în ziua de 5 septembrie. Am aflat că Horia Sima e la Braşov şi am trimis pe Rioşeanu şi pe Mihai Antonescu să-l aducă. Au plecat şi l-au găsit deghizat în cioban.

Am rămas singur. Trebuia să rezolv chestiunile urgente ale statului şi am rămas la birou, unde dormeam. În acest timp, intră Ovidiu Vlădescu în cabinet şi-mi spune: „Domnule prim-ministru, ştiţi ce se petrece?” „Ce?” „Se trag focuri în jurul Preşedinţiei, Teatrului şi Palatului şi e un început de revo-

luţie”. I-am răspuns: „Ce să fac? Asta am moştenit, asta e”. I-am spus lui Vlădescu să vie comandantul militar al Capitalei. Venise Valer Pop şi un legionar. În timpul acesta, m-a chemat la telefon Gigurtu, care mă întreabă: „Ştii ce se petrece?” „Da, ştiu, pentru că aud focuri”. Erau focuri ca să mă intimideze. Întreabă: „Şi ce ai de gând?” Eu spun: „Dar dumneata ce ai face?” „Aş trage”. „Poftim şi trage, eu n-am depus încă jurământul de prim-ministru”. În timpul acesta a venit generalul Coroamă.

A.B.: Ştiaţi că şi Malaxa?

I.A.: Desigur. Altfel, de unde avea parale? Odată i-am spus: „De unde are parale, că eu

n-am posibilitatea să am măcar un secretar?” O mişcare politică se ţine cu bani. Eu n-aveam posibilitatea.

L-am întrebat: „Ştii ce se petrece? Ce faci, tragi?” El a început să-şi dea ochii peste cap şi după aceea mi-a spus: „Nu trag”. „De ce?” „Pentru că poporul are dreptate şi nu pot să trag”. Eu spuseseam regelui că voi face tot ce e posibil să salvez viaţa lui şi a fiului său. Atunci am spus lui Coroamă: „D-ta ai fost persoana grata a regelui. Ai fost ales pentru aceasta. Dacă aveai astfel de idei nu trebuia să accepţi postul. Eu am fost în alte condiţiuni cu regele, cu toate astea, iată ce i-am spus... Acum treci dincolo”. În timpul acesta, a venit Valer Pop, foarte emoţionat. I-am spus: „N-am

decât două soluții: să merg la Palat, sau în fața manifestanților". Atunci, Vlădescu a spus: „Pentru nimic în lume să nu vă duceți. Cădeți victimă imediat”. Atunci am chemat pe Coroamă și i-am spus: „Domnule general, te rog, repetă ce mi-ai spus adineauri”. A repetat: „Ai auzit, domnule Valer Pop. Poftim la Palat”.

Am plecat la Palat, cu Valer Pop și Elefterescu, printre gloanțe.

Am uitat să spun un incident, că în ziua de 4 septembrie mai fusesem la rege, însă, ca de obicei, până când eram anunțat, stăteam la Urdăreanu. Atunci am avut o ieșire violentă la el. Când fusesem, în iulie, mi-a cerut să-i spun lui ce vroiam. Acum, în 4 septembrie, se duce din nou Rusescu în biroul lui Urdăreanu. I-am spus: „Începem din nou scena din iulie?” Mi-a răspuns: „Să nu fiți brutal cu regele, atât vreau să vă rog”. I-am spus: „Ai văzut că a trecut ceasul al 12-lea, Urdăreanu, dacă ești bun român, să-mi dai cuvântul că n-o să-l mai influențezi pe rege în nici o problemă care o voi discuta și că vei fi de acord cu mine”. El mi-a spus: „Îmi garantezi viața?” I-am întins mâna și am spus că da, și de aceea i-am salvat viața. Regele [Mihai] nu știe nici azi această chestiune și nici Carol. Aceasta mi-a folosit când i-am cerut abdicarea.

Atunci l-am luat pe Valer Pop și Elefterescu la Palat. Aci am spus aghiotantului: „Aș vrea să-l văd pe voievodul Mihai, înainte de a merge la rege”. L-am găsit, împreună cu Dămăceanu, într-un culoar. I-am spus: „Am venit să Vă văd înainte de a merge la Maiestatea Sa. Am o problemă gravă de rezolvat, care nu privește pe Măria Voastră.

Am venit să vă dau asigurări să nu aveți nici o teamă. Sper să Vă salvez”. L-am apucat de mâini și i-am spus: „Vă rog să fiți calm”. După asta, m-am urcat sus, la aghiotanții. Rusescu, care asistase la întrevvedere, s-a dus la Urdăreanu și i-a spus: „Dl. general Antonescu merge la abdicare”. Când m-am dus sus, am cerut să văd toți aghiotanții înainte de a intra la rege. Erau cinci, șase. Le-am spus: „Domnilor, situația e aceea pe care o vedeți. Pe piață se aruncă manifeste, în care se cere abdicarea regelui. Care e părerea d-voastră?” Toți, în unanimitate, au spus: „Regele trebuie să abdice”. Era al doilea act care îmi va servi la obținerea abdicării. După aceasta, am intrat la rege.

A.B.: Lucra?

I.A.: Fuma țigară peste țigară și era enervat, dar destul de senin și, pot să spun, nu poltron. Am intrat la rege, cu Valer Pop și Urdăreanu. I-am spus regelui: „Maiestate, a venit clipa tragică pentru mine, pe care am prevăzut-o demult”, căci eu îi mai spuseseam, în 1933, că dacă continuă cum a început, va pierde Coroana, Tronul și Țara. I-am spus: „Iartă-mă că V-o spun deschis și brutal, dar am datoria, ca soldat și ca român, să o spun”. Eram la Statul Major și am adăugat: „Să mă păzească Dumnezeu să-mi cadă mie această sarcină”.

A.B.: Care a fost atitudinea lui atunci?

I.A.: Nu a zis nimic. Nu a luat în serios. Am început să-i amintesc chestiunea din 1934. I-am spus: „Să-mi dați voie să Vă reamintesc toate conversațiile avute cu Maiestatea Voastră de când erați prinț moștenitor, din Moldova, de când ați alunecat, prima dată, pe o linie greșită.

Dacă va fi ceva care nu corespunde adevărului, să mă opriți, dar dacă vor fi lucruri adevărate, să nu mă întrerupi”. Nu m-a întrerupt până la 11 noaptea. Am terminat spunând: „Maiestate, acum e penibil pentru mine să Vă spun că: trebuie să abdicăți. Nu e altă soluție să scăpăm Dinastia și Țara. Vă dau termen până mâine dimineață, ca să Vă decideți. Să nu ne apuce dimineața cu Maiestatea Ta pe tron”.

Pe Horia Sima nu-l găsisem. I-am spus: „Sunt informat că Veți fi omorât chiar în Palat, de garda personală. Iată, Coroamă a spus că nu trage”. I-am spus și chestiunea cu aghiotanții. „Deși sunt stăpânul țării, pentru că Maiestatea Ta a dat un decret, prin care renunță la prerogative, totuși vreau să fiu corect și să Vă dau voie să Vă consultați. Dacă Veți găsi omul să-și ia răspunderea să găsească altă soluție, să poștească”.

M-am sculat. El a spus: „Mai stai”. L-a întrebat pe Valer Pop care e părerea lui. El a spus tot așa. S-a adresat, ca o ultimă salvare, către Urdăreanu. Urdăreanu a început să vorbească foarte politicos, în franțuzește, și i-a spus: „Sunt de aceeași părere cu dl. general”. Bineînțeles, i-am spus: „Dacă se întâmplă ceva, eu sunt aici, în Palat”. Trimisesem pe Elefterescu în piață, să vadă care e starea de spirit. A venit înapoi pe la 10, l-am chemat în fața regelui și i-am spus să ne facă raportul. El a intrat și a spus: „Domnule general, agitația s-a mai potolit, nu sunt focuri numeroase, însă toată lumea cere abdicarea Maiestății Sale”.

Ceea ce îmi era frică era de fruntariile țării. Am plecat. Ducându-mă spre Președinție, mi-a venit, în drum, ideea să mă

duc la Fabricius, pe care până atunci nu îl văzusem. I-am spus: „Sunt dator să vă informez că am cerut abdicarea regelui. Pentru că dvs. ați garantat fruntariile țării și mi-e frică ca de acest moment să nu profite dușmanii țării, vă rog să preveniți Berlinul“. Aceasta a fost conversația. Fabricius mi-a spus: „Stați aci, pentru că chem Berlinul“. A vorbit cu Ribbentrop și chiar cu Führerul. După aceea mi-a spus că nu i-au dat nici o instrucțiune. Am plecat la Președinție la ora 12 noaptea. Între 12-4, regele a chemat pe Gh. Brătianu, pe Iorga, nu știu ce răspuns i-au dat; pe generalii Mihail și Teodorescu, care i-au spus: „Numai Antonescu vrea abdicarea; tot poporul e cu Maiestatea Voastră“.

Regele a consultat pe toți oamenii politici. Dl. Maniu nu s-a dus, s-a dus altcineva în locul său. Majoritatea oamenilor politici i-au răspuns că trebuie să abdice. L-a chemat și pe dl. Manoilescu, care a venit întâi pe la mine. Eu i-am spus că îi cerusem abdicarea. I-am atras atenția asupra răspunderii dacă dă altă recomandatie. S-a dus la Palat și s-a întors. A venit și Gh. Brătianu. Mi-a spus că și el l-a povăuit așa. În timpul acesta a venit unul din aghiotanții regali și mi-a spus: „Veniiți la Palat, pentru că face guvernul cu Mihail“. Am spus: „Foarte bine, să-l facă“. S-a dus și la Elefterescu să-i spună:

„Dacă face guvernul, Mihail îl împușcă“. Am refuzat să mă duc la Palat. Aghiotantul s-a dus la nevasta mea, care a venit la Președinție să-mi spună și ea că mă împușcă. Am luat-o de mână și am invitat-o să plece. Am cerut lui Elefterescu să-mi dea hârtie și am făcut regelui o nouă scrisoare de abdicare.

A.B.: Părea serioasă formula cu Mihail?

I.A.: N-am verificat-o. Mihail era un adversar al meu, care, numai prin favoarea regelui, jucase rolul pe care l-a jucat. N-am considerat de demnitatea mea să mă ocup de el. Dar mi s-a confirmat.

La ora 7 dimineța, m-a chemat Urdăreanu la Palat. I-am spus: „De ce, ca să mă îm-

pușcați?“ Mi-a răspuns: „Nu. S-a hotărât să abdice. Scrie scrisoarea de abdicare și vrea să vi-o dea“. Am plecat la Palat, la Urdăreanu, care mi-a spus: „Intrați la rege și spuneți-i un cuvânt de încurajare“. I-am spus: „Mi-e penibil, nu pot, sunt un om sensibil, nu pot vedea aceasta“. Și am refuzat. Și atunci, schimbul de scrisori a fost făcut prin Urdăreanu, care mi-a adus scrisoarea de abdicare, scrisă chiar de mână regelui. Însă mi-a mai cerut să-i garantez o sută de milioane pe an întreținere. Am ajuns la 10 sau 20 de milioane, deși n-avea nevoie [...]

În dimineța de 6 a sosit dl. Mihai Antonescu de la Brașov, cu Rîoșeanu. Abdicarea era

făcută. Am chemat pe dl. Lupu de la Curtea de Casație, pentru că nu vroiam să iau jurământul noului rege cu vechiul om, care, cu câteva zile înainte, l-a numit pe Carol, la radio, „Regele Soare“. L-am chemat pe dl. Lupu să depună jurământul ca prim-președinte. Într-adevăr, a venit și, după ce a depus jurământul, i-am spus că nu am să-i dau decât un prim, care va fi și ultimul, ordin să nu execute nici ordinele mele. Legile și conștiința sunt singurele [două cuvinte ilizibile] sub guvernarea mea. Așa m-am despărțit de dl. Lupu și, azi, poate spune dacă m-am ținut sau nu de cuvânt. M-am dus la Palat, unde am luat jurământul noului rege... ■

Generalul Ion Antonescu, regele Mihai I și regina mamă Elena, la sosirea ei în țară

IOAN HUDIȚĂ: PAGINI DE JURNAL

**Partidului
Național-Tărănesc,
din conducerea căruia autorul**

facea parte. Până unde merge exactitatea mărturiei, câtă subiectivitate conține ea, toate acestea se vor vedea mai limpede după confruntarea cu alte izvoare documentare de epocă. Datoria noastră a fost aceea de a o pune în circuitul științific.

Precizăm că întreruperile de text – impuse de rigorile spațiului tipografic – au fost marcate prin trei puncte, iar cuvintele introduse de noi prin paranteze drepte. Titlul sub care publicăm aceste fragmente aparține redacției Magazin istoric.

Acad. Dan BERINDEI

Din
noul volum de
însemnări zilnice inedite ale
profesorului I. Hudiță, pregătit
pentru tipar la Editura Institutului
European din Iași, am selectat pentru
acest număr ample fragmente refe-
ritoare la perioada 2-6 septembrie:
ultimele zvârcoliri ale regimului
carlist. Date și impresii consemnate
sub puternica presiune a eveni-
mentelor ce capătă proporții și
ritmuri trepidante. O viziune proprie
asupra celor văzute și trăite, dar și o
alta, poate mai importantă, a

Anul 1940

Luni 2 septembrie. La ora opt
m-am dus la Maniu și l-am pus în
curent cu ceea ce aflasem de la
Marinescu... Când am trecut la
chestiunea Antonescu, el a surâs.
Maniu dispune de multe căi de
informare pe care le știe numai
dânsul. Convingerea lui este că
Antonescu este înțeles cu Fabri-
cius, ceva mai de mult – poate
chiar înainte de a fi internat la
Bistrița și că întrevederile lui cu
Carol sunt o urmare a acestor
legături. Maniu mă previne că azi

la ora 3 p.m. el are o întâlnire
secretă cu Antonescu, la Ploiești,
la care mă roagă să merg și eu.
Pentru aceasta, ne înțelegem să
angajez o mașină și să-l aștept în
satul Snagov în apropiere de gară,
unde el va veni cu mașina lui
Leuciuța pe la ora două și un sfert.

M-am înțeles cu Costică Mihă-
iescu să iau mașina întreprinderii,
șoferul Dumbravă fiind un om de
toată încrederea. Am plecat pe la
ora unu și am așteptat vreo 20 de
minute în parcul de nuci de lângă
gară. La 2.20 a sosit Maniu cu
Leuciuța și Ilie Lazăr. În timp ce
el s-a urcat în mașina mea,
însoțitorii lui și-au continuat
drumul la vila lui Mănuilă,

cumnatul lui Leuciuța. La ora trei
fără 10 am ajuns în Ploiești, la
restaurantul Berbecul, unde avea
loc întâlnirea... Antonescu ne
aștepta de câteva minute în dormi-
torul lui Poienaru, proprietarul
restaurantului. Am înțeles că
acesta era o veche cunoștință a
generalului. Ne-a servit înghețată
cu cafele.

Conversația a durat o oră și ju-
mătate. Inițiativa acestei întreve-
deri fiind luată de Antonescu, el
i-a expus lui Maniu motivele
pentru care a ținut să-l vadă.
Reproduc cât mai exact posibil
această conversație. El a văzut de
când a ieșit de la Bistrița în două

rânduri pe Urdăreanu, iar ieri dimineața a avut o lungă conversație și cu Carol „de aproape două ore”. După impresia lui, se urmărește formarea unui guvern de militari, care să execute evacuarea Ardealului conform cu arbitrajul de la Viena, guvern în care ar trebui să facă și el parte... Antonescu a înțeles că Palatul are mare teamă de acțiunea lui Maniu și a Partidului Național-Tărănesc în această privință. Carol i-a lăsat a înțelege că noul guvern „de mână tare” ar putea să ajungă și la măsuri mai grave față de acei care se opun evacuării zonei cedate Ungariei. În concluzie, el [Antonescu] vrea să știe care este părerea lui Maniu în problema arbitrajului, înainte de a continua discuțiile cu Carol care „probabil vor fi reluate mâine dimineată”.

Maniu i-a explicat pentru ce el se opune arbitrajului de la Viena, repetându-i argumentele folosite de el la ultima ședință a Consiliului de Coroană. Pentru documentarea lui mai precisă Maniu i-a dat și comunicatul nostru privitor la această problemă; el a insistat în special asupra soluției propuse de el: abdicarea lui Carol în favoarea lui Mihai și un guvern național, care să refuze aplicarea arbitrajului și să propună noi discuții cu ungurii și cu protectorii lor, Hitler și Mussolini. Antonescu n-a făcut nici o obiecțiune, din contră a găsit „logică” soluția lui Maniu „și obligatorie pentru orice patriot luminat”. Cât despre abdicarea lui Carol, el o găsește drept „o necesitate națională, indispensabilă, pentru a pleca la drum nou și a debarasa conducerea statului de toți ticăloșii și potlogarii de cari s-a înconjurat”.

După ce l-a felicitat pe Maniu „pentru atitudinea lui patriotică și curajoasă”, Antonescu l-a întrebat cum vede el problema viitorului guvern. „El trebuie format din elementele cele mai reprezentative ale țării, a răspuns el, și care nu sunt compromise sau nici o formă în regimul de dictatură al nelegiuitului de Carol; din el va trebui neapărat să facă parte reprezen-

tanții partidului nostru și ai celui liberal, cu d-ștră la Ministerul armatei, bine înțeles, care ați fost o victimă a regimului de tristă amintire”. Antonescu s-a declarat perfect de acord, angajându-se să-i ceară lui Carol abdicarea „la prima ocazie”. „Ar fi de dorit ca acest lucru să se producă, i-a replicat Maniu, cât mai repede, pentru a nu da timp Germaniei să ia măsuri contra noastră și pentru a nu mai tulbura populația noastră din Ardeal cu tot felul de proteste și de adunări”.

El i-a mai spus, în continuare, că mâine are intenția să plece în Ardeal pentru a pune la punct ultimele măsuri de rezistență. În timpul acesta, în Capitală noi vom continua manifestațiile de stradă până la abdicarea lui Carol...

Ne-am întors la Snagov pe același drum. După ce l-am lăsat pe Maniu la vila lui Mănuilă, unde-l așteptau Lazăr și Leucăția, eu m-am întors singur la București, iar după mine și Maniu împreună cu ei.

Pe drumul până la Snagov, Maniu mi-a spus că lui nu-i inspiră generalul „nici o încredere”. „Este un om prea ambițios și nestatornic în idei, a zis Maniu, pentru a pune bază pe cuvântul lui; de un singur lucru sunt sigur de el, de ura lui față de Carol, care l-a umilit și l-a atins în mândria lui; trebuie să ne folosim însă de oricine ca să scăpăm țara de nelegiuitul de Carol”.

Marți 3 septembrie. Spectacolele continuă să fie suspendate. Școlile se vor deschide de-abia la 1 octombrie...

Vestea cea mai importantă externă pe ziua de azi este încheierea acordului anglo-american prin care Statele Unite livrează Angliei 50 de distrugătoare de tip vechi. Bazele navale din Atlantic engleze trec acum sub paza Statelor Unite; în felul acesta, Anglia își poate concentra toate forțele ei pentru a face față și mai ușor atacurilor germane. Iată deci că nu m-am înșelat când am afirmat mereu că Statele Unite nu vor lăsa niciodată

Anglia să cadă sub dominația Germaniei. Acordul acesta naval îmi dă, de azi înainte, un nou și puternic argument în favoarea tezei mele...

Când am ajuns la Maniu pe la 10.30, am aflat că m-a căutat la telefon Milica. Punându-mă în legătură cu ea, am aflat că în lipsa mea a telefonat Mihai Antonescu, care a rugat-o să-mi comunice că generalul Antonescu este chemat în audiență la rege la ora 12. La Maniu am găsit pe Ghiță Pop și pe Ionel Pop. L-am pus în curent cu tot ce am aflat de la David Popescu [pe care îl vizitase la ora 8.45] și cu vеста că Antonescu va fi primit în audiență azi la amiază. Informațiile mele coincid perfect cu tot ce știu și Maniu de pe alte căi. El e convins că Antonescu are mari șanse să se înțeleagă cu Carol, pentru că este susținut de Fabricius și de legionari. Ionel Pop este informat că, în mai multe rânduri, Prezan a fost solicitat de Urdăreanu pentru a prezida un guvern de militari care să pregătească terenul pentru o alianță cu Germania nazistă; acesta a refuzat mereu, recomandând pe generalul Antonescu în care el are mare încredere...

Am analizat apoi situația internă și măsurile care trebuie luate pentru a continua campania de protestări în contra arbitrajului. Ionel Pop ne povestește cum decurg manifestațiile noastre din Ardeal și că este de mare ura populației față de Carol, de camarilă și de toți ticăloșii care-i ajută... Ghiță Pop spune că nici sașii și nici șvabii nu sunt mulțumiți de arbitrajul de la Viena, ei preferând cu mult pe români, ungurilor. Maniu și Ionel Pop spun același lucru. „Niciodată sașii și șvabii n-ar voi să schimbe dominația românească în Transilvania celei ungurești”, a precizat Maniu...

Ne-am despărțit plecând fiecare la treburile noastre și înțeleg să ne vedem la ora unu la restaurantul Cina, în grădină. E o zi de vară superbă...

La restaurantul Cina. Am găsit acolo pe Maniu, înconjurat de

Ionel Pop, Ghiță Pop, Ilie Lazăr, Aurel Dobrescu și Fănel Mihăiescu. După câteva minute, au sosit și Costache Lupu, cu Hoișescu și generalul Negrei. La mesele alăturate se află mulți gazetari, care fac tot felul de comentarii în legătură cu audiența lui Antonescu, care are loc în acest moment la Palat. El a sosit la 11.30. Când am ajuns noi la Cina, pe la unu și ceva, audiența încă nu se terminase...

S-au discutat apoi tot felul de chestiuni interne și externe. Maniu a tăcut aproape tot timpul. Pe la două și un sfert aflăm că Antonescu a ieșit de la Palat și că a declarat cătorva gazetari care-l așteptau la ieșire că a fost însărcinat cu formarea guvernului. Pentru noi această veste a fost o bombă! „O fi făcut o glumă, zice Lupu, căci nu-l văd pe Carol cedând în fața dușmanului său de moarte“. „Cine știe ce este în capul lui dacă faptul se confirmă“, zice Mihăiescu. Maniu s-a ferit să facă vreun comentariu... Ne-am despărțit aproape de ora trei, înțelegându-ne să ne vedem pe la șapte seara, la locuința lui Maniu...

La 6.30 ajung la Lupu și împreună cu el ne ducem la Maniu. Aici găsim pe toți cei de la dejunul de la Cina, plus câțiva gazetari, printre care și Teodorescu-Braniște, Soreanu și Bercovici (ziarist liber de la ziarul *L'Indépendance Roumaine*). Aflu de la ei că Antonescu este însărcinat cu formarea unui guvern, care să execute arbitrajul de la Viena și că înainte de a face orice vizite oamenilor politici, el va vedea pe miniștrii Germaniei și Italiei. Soreanu este informat că, de la Palat, Antonescu s-a dus la Statul Major, unde a lucrat o oră și mai bine, iar de acolo la Ministerul de externe, unde a mai stat încă o oră. Dacă toate aceste informații sunt exacte, atunci înseamnă că Antonescu nu respectă angajamentul precis luat față de Maniu și Dinu Brătianu, de a nu primi nici o însărcinare fără abdicarea lui Carol.

Se încinge o discuție aprinsă în jurul chestiunii dacă Antonescu e sincer sau nu. Toți – afară de Maniu – sunt convinși că Antonescu, fiind omul lui Fabricius, care l-a scos din lagărul de la Bistrița, va forma un guvern așa cum îi place și convine lui Carol. „Eu nu mă pot pronunța până nu vorbesc cu el“, a declarat Maniu. La ora opt și jumătate, când noi ne pregăteam de plecare, Antonescu i-a telefonat lui Maniu că mâine dimineață, la ora nouă, va trece pe la el. Am respirat ușurat. Deci Antonescu nu e încă trădător. Să vedem cu ce propuneri va veni el la Maniu. Ne vom vedea cu toți mâine dimineață în jur de ora 11, la Lupu, unde va veni și Maniu, după ce va termina discuția cu Antonescu...

Miercuri, 4 septembrie. Într-o ediție specială, publicată în cursul dimineții de ziarul *Universul*, se publică un articol omagial la adresa lui Antonescu... Când am ajuns la Lupu, pe la 10.30, toți comentau acest articol...

Ghiță Pop și Ionel Pop ne pun în curent cu o serie de lucruri întâmplătoare ieri noapte... Grupuri de legionari au atacat postul de radio de la Băneasa și Societatea de telefoane; nu se știe încă precis în ce scop. Tot ieri noapte a avut loc o manifestație legionară în fața Palatului regal; s-a strigat „Jos Carol!“ și s-au tras câteva focuri de armă asupra ferestrelor. Ghiță Pop crede că aceste manifestații ar putea fi puse la cale de Legația germană, poate chiar în înțelegere cu Antonescu. În oraș, spune Ionel Pop, circulă știri despre alte manifestații legionare, care ar fi avut loc și în alte localități din țară, ca Brașov, Sibiu, Craiova, Ploiești, Constanța etc. „Dacă toate aceste știri sunt exacte, atunci situația e foarte gravă, zice Lupu, și nu se poate să nu fie o legătură între ele și însărcinarea lui Antonescu de a forma guvernul“.

Pe la 11 sosește Maniu, însoțit de Ilie Lazăr și Leucăția. Toți eram curioși să aflăm ce a vorbit

cu Antonescu și dacă s-au înțeles. Profitând de prezența celor trei gazetari, Teodorescu-Braniște, Soreanu și Bercovici, el a făcut următoarea declarație: „Dl. general Antonescu m-a informat că a fost însărcinat cu formarea unui nou guvern și m-a întrebat dacă Partidul Național-Tărănesc ar accepta să-i dea concursul; i-am răspuns că partidul nostru nu acceptă să colaboreze cu nici un guvern, atâta timp cât regele Carol nu abdică în favoarea voievodului Mihai; după acest răspuns, am avut un schimb de păreri referitoare la situația internă și externă; de la mine, dl. general Antonescu s-a dus la dl. Dinu Brătianu, care cred că i-a dat același răspuns, întrucât noi suntem înțelegi mai demult asupra acestei chestiuni“...

După plecarea gazetarilor, noi am mai stat de vorbă vreo jumătate de oră și apoi ne-am dus cu toții la Cina, unde am luat dejunul. Impresia lui Maniu este că Antonescu „joacă un rol laș în toată această comedie ai cărei autori principali sunt Fabricius și nenorocitul de Carol; pe cine este hotărât el să servească, încă nu putem ști; într-o zi, două, vom fi lămurii“. În privința manifestațiilor legionare de ieri noapte nu avem încă informații suficiente pentru a înțelege rostul lor. Ele ar putea tot atât de bine să fie puse la cale de Fabricius și Antonescu pentru a sili pe Carol să abdice, cât și pornite din inițiativa lor pentru a zădărnici o eventuală înțelegere între Fabricius, Antonescu și Carol. Ambele explicații sunt posibile; totuși cei mai mulți dintre noi înclinăm spre prima ipoteză...

Joi, 5 septembrie. Ghiță Pop îmi telefonează de la Maniu, pe la nouă dimineață, că azi la cinci după masă vom avea o ședință de birou la Mihai Popovici, la care va participa și Mihalache...

„Stau toată dimineața acasă și lucrez la *Jurnal*, citesc presa și ajut fetelor la lecțiile lor de franceză și germană...“

În fața Palatului Regal, coloanelor de demonstrații legionari li s-au alăturat numeroși locuitori ai Capitalei (Universul din 8 septembrie 1940)

La ora cinci ședință la Mihai Popovici. Sunt prezenți toți membrii [biroului]. Trecem în revistă mai întâi chestiunile interne, lăsând la urmă cele externe. Madgearu prezintă, în câteva cuvinte, starea de spirit din partid în legătură cu ultimele evenimente. Tot partidul e solidar cu atitudinea lui Maniu față de problema abdicării. Până și Mihalache găsește că partidul trebuie să refuze orice participare la guvern cât timp Carol nu lasă tronul lui Mihai. El ne informează că „a fost sondat de Antonescu”, dacă ar fi dispus să intre în guvernul său, eventual la Ministerul de interne; el i-a răspuns că nu poate da nici un răspuns câtă vreme mai este pe tron „Carol cel făcânit”...

Ieri seară, el [Maniu] a văzut pe Dinu Brătianu și pe Gheorghe Brătianu. Și aceștia i-au comunicat lui Antonescu că nu stau de vorbă, în orice chestiune de guvern, dacă mai rămâne pe tron Carol. În cursul dimineții de azi, Mihai Antonescu a avut o discuție de o oră și ceva cu Gh. Brătianu, căruia i-a transmis dorința generalului de a accepta Ministerul de externe. Acesta a condiționat orice discuție de abdicarea lui Carol. Gh. Brătianu a fost pe la 11 dimineața la Maniu și l-a pus în curent cu aceste discuții. El a aflat de la Mihai Antonescu că de două

zile Carol face eforturi disperate pentru a se înțelege cu fruntașii legionari, declarându-le că el nu are nici o vină în cele întâmplate cu Codreanu și colaboratorii săi apropiați și că e dispus să aprobe orice sancțiuni celor găsiți vinovați de aceste crime; drept primă dovadă, el i-a cerut demisia lui Urdăreanu, sub motiv că „a fost prost informat de el”. „Dacă legionarii s-ar preta la acest joc, i-a spus Gh. Brătianu, atunci Carol ar fi gata să le sacrifice pe toți colaboratorii săi răspunzători de aceste crime, în cap cu Tătărescu, Iamandi, Urdăreanu, Gavrilă Marinescu, generalul Argeșanu și toți ceilalți ofițeri din Inspectoratul Jandarmeriei”. După Mihai Antonescu, legionarii apropiați de Sima erau dispuși să accepte târgul propus de Carol, însă generalul Antonescu s-a opus categoric acestei înțelegeri, folosind pentru aceasta pe bătrânul Zelea Codreanu, care nu visează decât să poată răzbuna moartea fiului său. Ținând seama de toate aceste informații, Maniu crede că până la urmă „nemernicul va abdică”. „Din nenorocire, ticălosul se cramponează de tron, zice Maniu, și azi a început predarea primei zone din Ardeal, conform arbitrajului de la Viena”. „Mă întreb, intervine Lupu, dacă Antonescu nu e totuși înțeles cu

Carol să amâne mereu formarea unui nou guvern, pentru a câștiga timp și a ne pune pe noi în fața unui fapt împlinit ca să nu mai avem ce face și să ne resemnăm”. Toți suntem dispuși să aprobăm ipoteza lui Lupu, date fiind condițiunile în care evoluează criza politică. După acest schimb de informații, două lucruri par sigure: Carol nu vrea să abdice, iar Antonescu nu ne inspiră încredere...

Înainte de a ne despărți, gazetarul Soreanu a telefonat lui Popovici că Antonescu a înlocuit pe generalul Argeșanu, comandantul garizoanei București, cu generalul Ioanițiu. Tot el a comunicat că președintele Curții de Casație, Andrei Rădulescu, a fost și el înlocuit cu fostul președinte Gh. Lupu, cunoscut pentru sentimentele lui ostile față de Carol și de camarilă. Aceste știri ne pun pe gânduri. Maniu subliniază foarte bine sentimentul nostru general, spunând: „Dacă ticălosul de Carol este dispus să-și sacrifice acești colaboratori atât de slugarnici, înseamnă că ori abdică imediat ori pregătește o nouă lovitură”. În concluzie, Maniu e de părere că în noaptea aceasta poate n-ar fi rău ca noi membrii biroului să nu dormim acasă. Lupu și Mihalache găsesc propunerea foarte realistă. Ne despărțim pe la opt și jumătate, înțelegi să ne vedem mâine la

11, la locuința lui Maniu. Pe la zece seara, eu m-am dus la familia Ispasiu, unde am rămas peste noapte...

Vineri, 6 septembrie. Ziua cea Mare! Am dormit prost de tot, doar vreo două ore dinspre ziua. Când m-am trezit pe la șapte, Ispasiu mi-a adus vestea cea mare pe care o aștept de zece ani, abdicarea... Radio a comunicat că... a abdicat în favoarea fiului său Mihai și că Antonescu este însărcinat cu funcțiunea de Conducător al statului. M-am îmbrăcat în fugă și am telefonat acasă că sunt bine și că mă întorc într-o jumătate de oră. Când am ajuns acasă toate aparatele de radio de pe strada mea transmiteau vestea abdicării și apelul către țară al generalului Antonescu...

Evenimentul este atât de uluitor că nu-mi vine să-l cred real. Prea mult l-am așteptat și deseori fără speranțe prea mari. Încă nu mă pot bucura cât ar fi trebuit! Încerc să vorbesc la telefon cu prietenii mei, dar trebuie să aștept mult până se face legătura. După ora 9.30 renunț, căci nu mai este ton deloc pe linii telefonice; vorbește prea multă lume pe fir, comentând evenimentul zilei, pentru a mai avea ton.

Pe la zece vine Costică Mihăilescu și Lupu cu prăjituri și o sticlă de șampanie pentru „a sărbători abdicarea bestiei”, zice Lupu...

Ne întrerupem discuția pentru a asculta la radio noile informații. La ora opt regele Mihai a depus jurământul în fața patriarhului Nicodim și a noului președinte al Curții de Casație, Gh. Lupu. Antonescu a primit puteri depline, cu titlul de conducător de stat. Constituția din 1938 a fost suspendată. Miniștrii din fostul guvern rămân în posturile lor până la numirea noilor titulari. Corpurile legiuitoare sunt dizolvate. Un decret fixează atribuțiile Regelui... general[ul] Dombrovski este destituit din funcțiunea de primar general al Capitalei. Colonelul

Camenită Ion este numit director general al Siguranței Statului și prefect de poliție al Capitalei. În apelul către țară, Antonescu declară că de azi înainte în țară nu mai este „un guvern nou, ci un regim nou”. Iată o formulă care ne surprinde și ne face să ne întrebăm ce o fi vrând el să înțeleagă prin „regim nou”. Tot de la radio, aflăm că regina Elena, mama lui Mihai, a fost chemată în țară de la Dresda, unde se află în prezent. La 11 fără un sfert am plecat la Maniu, Mihăilescu ne-a dus cu mașina lui.

Sunt prezenți toți membrii biroului, plus Ionel Pop. Fănel Mihăilescu și Aurel Dobrescu, care asistă și ei la discuțiile noastre. I-am găsit discutând articolul lui Stelian Popescu privitor la abdicarea lui Carol, publicat într-o ediție specială a ziarului *Universul*, apărută cu o oră mai înainte. Ghiță Pop ține să ni-l citească pentru a da peste nas lui Madgearu, Mihalache și Popovici, care, în diferite rânduri, se arătau dispuși să colaboreze cu Carol, ba chiar să se înscrie și-n Partidul Națiunii...

După lectura articolului, a urmat o scurtă discuție referitoare la el. Mihalache și Madgearu au găsit că articolul „e prea tare” și că, în orice caz nu Stelian Popescu avea autoritatea morală să le spună aceste lucruri. „El a așternut pe hârtie exact ceea ce gândește toată suflarea românească, le-a răspuns Lupu; cât despre formă, ea este scuizabilă, dacă avem în vedere cât era de urâtă Bestia; bine că am scăpat de ea; eu propun să-l felicităm pe Antonescu pentru a fi reușit să scape țara de așa ticălos...”

A vorbit la urmă Maniu. El a început prin a spune că, în adevăr, Antonescu a făcut „o treabă foarte bună pentru care trebuie să-i fim recunoscători”, însă declară că „rezervele d-lor Lupu și Hudică sunt cu atât mai întemeiate cu cât avem toate motivele să credem că tot ce a realizat a fost cu concursul

Germaniei, ceea ce implică mari dificultăți de viitor”. „Cineva care e foarte bine plasat să cunoască ceea ce s-a petrecut la Palat, în cursul nopții, a continuat Maniu, mi-a comunicat, pe la ora zece, că lucrurile în legătură cu abdicarea lui Carol și numirea lui Antonescu în rolul de Conducător al statului s-au prezentat cu totul altfel de cum spun comunicatele și că n-a fost deloc vorba de o abdicare, ci de o pură detronare; când vom cunoaște tot adevărul referitor la acest eveniment, numai atunci vom fi în măsură să ne pronunțăm definitiv și să ne dăm seama în ce direcție mergem. În orice caz, un singur lucru e sigur: Antonescu nu și-a respectat angajamentul, luat față de mine și de Brătianu, de a refuza orice soluție, care n-ar avea la bază abdicarea lui Carol și formarea unui guvern național sub președinția mea, cu Dinu Brătianu la externe. Faptul că el a acceptat să devină Conducător de stat, nemaipăstrând nici o legătură cu mine și cu dl. Brătianu – este o indicație că s-a folosit de autoritatea noastră politică și morală, într-un scop personal. Este cazul, deci, să ne întrebăm pe cine se bazează el în acest joc îndrăzneț. Într-o zi-două, vom fi probabil lămurii. Până atunci, eu vă rog să fiți prudenți și rezervați în relațiile cu el, până vom cunoaște exact ce scopuri urmărește și cu cine intenționează să colaboreze”.

Pe la ora unu ne-am despărțit, mai puțin entuziaști decât la sosire! Cuvintele lui Maniu ne-au redus la jumătate bucuria provocată de abdicare... Voi căuta să văd pe David Popescu, dacă va fi posibil.

Cum am ajuns acasă, am telefonat lui Cires [șeful de cabinet al ministrului de interne]. Mi-a răspuns să trec pe la el, pe la ora 6.30. Cum am ajuns, m-a și introdus în cabinetul lui David Popescu, cu care am discutat situația timp de o oră. Am aflat lucruri interesante și cred și exacte, pentru că acest om sunt

convins că e cinstit și bun român. După el, e clar „ca lumina zilei” că Antonescu „l-a forțat pe Carol să abdice, deoarece acesta luase în ultimul moment măsuri să reziste cu orice preț. Totul s-a petrecut în cursul nopții, între ora două și patru; nu cunosc amănunte în legătură cu discuțiile dintre Antonescu și Carol, a continuat David Popescu, un singur lucru știu precis, că la ora 12.30 noaptea lui 5 spre 6 septembrie, Carol era hotărât ferm să nu abdice”. În continuare, el mi-a spus că între orele opt seara și până la 12.30 noaptea, Carol a avut lungi conciliabule cu mai mulți prieteni devotați în legătură cu abdicarea...

„Eu am fost consultat ultimul, la 12.30 noaptea; n-am stat decât zece minute. La întrebarea lui, dacă s-ar putea conta pe poliția Capitalei și pe trupele garnizoanei, în caz că s-ar vedea silit să ia anumite măsuri, eu i-am răspuns că

personal n-aș putea să-mi iau o astfel de răspundere, întrucât sunt convins că s-ar ajunge la un război civil. Carol mi-a spus că Antonescu, de acord cu Maniu și cu Dinu Brătianu, îi cer să abdice în favoarea lui Mihai și că vrea să cunoască părerea mea. I-am răspuns cinstit că abdicarea e singurul mijloc prin care se poate evita o mare vărsare de sânge”. „Mă surprinde opinia d-tale, mi-a spus Carol, deoarece colegii d-tale Mihail, Argeșanu, Teodorescu și Țenescu sunt cu totul de altă părere”. „Ei nu cunosc bine situația din Capitală și din restul țării, unde spiritele sunt atât de iritate din cauza prăbușirii fron-

tierelor, încât un singur chibrit poate provoca un incendiu catastrofal. Aveam de gând să-i mai spun că opinia publică îl face pe el răspunzător de această catastrofă, dar n-am mai avut timp, căci m-a concediat, furios, fără să-mi întindă mâna... Ce s-a mai întâmplat după plecarea mea de la Palat, aproape de ora unu noaptea, nu mai știu; dimineața la șase am aflat și eu că totul s-a

Carol, fusese și Gh. Brătianu. Toate celelalte informații erau cu totul noi și pentru dânsul. Am rămas cu toții impresionați de faptul că n-a fost abdicare, ci mai curând o detronare!... „Dacă este adevărată informația lui David Popescu, zice Maniu, că Manoi-lescu și Valer Pop l-au sfătuit și ei să abdice, atunci nu mai încapă nici o îndoială că Antonescu n-a fost decât un agent de execuție al

nemților și al legionarilor. Manifestația acestora de ieri seară este o dovadă categorică în acest sens. Acest lucru e foarte grav, căci el dovedește că Antonescu este înțeles definitiv cu nemții să joace cartea lor”. „Păcat, zice Lupu, că Antonescu n-a profitat de această împrejurare pentru a scăpa și de Mihai și să fi proclamat republica; am fi scăpat odată pentru totdeauna... Maniu nu s-a putut stăpâni să nu râdă făcând mult haz; noi ceilalți ne-am

distrat mult, declarându-ne de acord cu Lupu. Maniu a repetat teza lui cunoscută că „totuși monarhia constituțională e mai bună pentru țara noastră, decât republica”...

În continuare, Maniu a rugat pe Lupu să caute să ia contact cu Antonescu începând de mâine după masă și să-i explice punctul nostru de vedere, conjurându-l să-l accepte. Mâine la prânz Maniu va pleca în Ardeal pentru a vedea ce se poate face pentru salvarea lui.

Eu m-am pronunțat întru totul de acord cu cele spuse de Maniu. Musafirii au plecat pe la 11.30. ■

(Va urma)

Regele Mihai și generalul I. Antonescu, în timpul Te-Deumului de la Patriarhie, cu ocazia instalării noului guvern (Realitatea ilustrată, 10 septembrie 1940)

sfârșit cu bine”. Am reprodus cât am putut mai exact explicațiile generalului David Popescu...

De data aceasta, am putut telefona lui Maniu și lui Lupu chiar din biroul lui Cîreș; i-am invitat seara aceasta la noi pentru a le comunica știri importante. Lupu a venit pe la nouă cu mașina lui Costache, fratele lui, iar Maniu a venit cu Ionel Pop și cu Ghiță Pop. În timpul mesei, le-am povestit conversația mea cu David Popescu. Aproape toate informațiile aduse de mine erau necunoscute de prietenii mei. Maniu știa doar atât, de la Dinu Brătianu, că în noaptea abdicării, printre diferitele persoane consultate de

ÎNSEMĂRI

DESPRE ARTA NEGOCIERII

VALENTIN LIPATTI

La cei șaptezeci și cinci de ani ai săi, împliniți de curând, ambasadorul Valentin Lipatti și-a păstrat intactă vigoarea intelectuală. Stau mărturie în această privință lucrările sale cele mai recente (În tranșeele Europei, 1993; Strada Povernei 23, 1993 și 1996), ca și interviul despre 25 de ani de la începerea negocierilor inițiale ale Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, din revista noastră nr. 11/1997, precum și prezența sa în mass media scrisă și vorbită. Cititorilor Magazinului istoric – revistă al cărui colaborator este de peste trei decenii – le el oferă acum în premieră câteva însemnări despre arta negocierii, extrase dintr-un eseu în curs de pregătire.

Este greu de spus dacă negocierea politico-diplomatică este mai aproape de știință decât de artă sau invers. O astfel de activitate intelectuală folosește deopotrivă cele două modalități generale de cunoaștere, operând cu categorii logice, dar și cu intuiții și numeroase stări de ordin emoțional. Cui a practicat-o, negocierea îi apare așadar ca o operațiune complexă, cu multiple variabile.

Orice negociere implică în primul rând un aspect cognitiv. Ea nu poate fi purtată cu seriozitate și eficiență decât pe baza unei documen-

tări prealabile asupra problemelor ce urmează a fi negociate. Este o exigență de care trebuie să ținem seama neapărat, dacă vrem să reducem cât mai mult efectele nedorite ale necunoașterii dosarului. Studiarea amănunțită a problematicii de negociat se impune, prin urmare, ca o condiție prealabilă oricărei negocieri. Riscurile lipsei de informație sunt prea mari pentru a ne permite să înlocuim cercetarea riguroasă a problemelor cu o abordare superficială bazată doar pe fler.

O altă exigență a negocierii este cunoașterea exactă a intențiilor profunde ale partenerilor cu care urmează să negociezi. De multe ori, aceste scopuri urmărite de parteneri ne apar cu ușurință. Așa bunăoară, la Conferința de la Helsinki privind securitatea și cooperarea în Europa (1973-1975), obiectivul central urmărit de U.R.S.S. era consacrarea *statu quo*-ului postbelic și legitimarea principiului inviolabilității frontierelor; pentru occidentali, respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, ca și libera circulație a informației reprezentau priorități absolute;

Fișe de teorie diplomatică

pentru o țară ca România, nerecurgerea la forță sau la amenințarea cu forța, ca și asigurarea continuității procesului multilateral de negociere pentru obținerea securității, declanșat de Conferință, constituiau obiective fundamentale de atins. Altele însă se întâmplă ca o țară sau alta să formuleze cu toată seriozitatea propuneri exagerate și inacceptabile tocmai pentru a putea obține, în cursul negocierii, rezultatele scontate. Așa, de pildă, spre sfârșitul Consultărilor de la Dipoli (Finlanda), însărcinate cu pregătirea Conferinței privind securitatea și cooperarea în Europa (CSCE), Malta a declanșat o adevărată criză, preconizând cu îndărătnicie participarea cu drepturi depline a țărilor sud-mediterraneene la lucrările Conferinței, care s-ar fi transformat astfel într-un forum euroarab și i-ar fi compromis șansele de reușită de la bun început. Printre-o astfel de „stachetă înaltă”, Malta urmărea în fond să obțină înscrisura pe agenda Conferinței a problematicei mediteraneene ca parte complementară a procesului de edificare a securității și de dezvoltare a cooperării în Europa. Cu ajutorul delegației române, Malta a obținut atunci un „cap de pod” în această direcție și nu a încetat să acționeze ulterior, în diferite momente ale Conferinței, pentru ca problematica mediteraneană să fie abordată în mod corespunzător. Pe de altă parte, există și cazuri în care, pentru rațiuni greu de priceput la prima vedere, o țară sau alta lansează propuneri pe care le înfățișează cu toată seriozitatea, dar care se dovedesc a avea doar un caracter propagandistic. Așa au procedat, de exemplu, Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii la Reuniunea CSCE de la Belgrad (1977-1978), însărcinată să evalueze aplicarea Actului final de la Helsinki. Sovieticii ca și americanii au renunțat cu ușurință la propunerile lor, fiind interesați mai mult de disputa ideologică dintre ei decât de

rezultatele concrete ale reuniunii, care au fost mediocre.

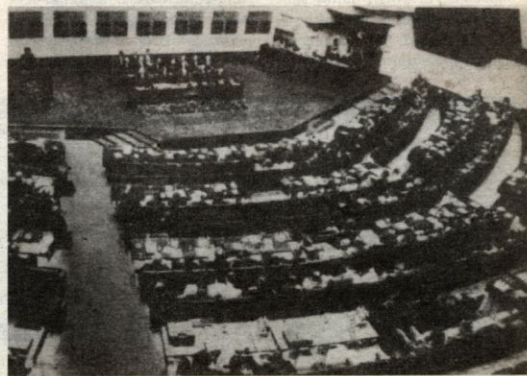
Pe de altă parte, cunoașterea exactă a obiectivelor reale și a intențiilor partenerilor nu este suficientă, dacă nu este însoțită de date cât mai complete cu privire la personalitatea partenerului sau partenerilor cu care negociezi. Este indispensabil să cunoști ce temperament au aceștia, care le este comportamentul în diferite situații, care le este orizontul cultural, la ce argumente sunt sensibili ș.a.m.d. Preliminariile cognitive se aseamănă oarecum cu felul în care antrenorii sportivi studiază echipa adversă de fotbal, îi observă stilul, tacticile, ritmul jocului etc. O astfel de cunoaștere în profunzime permite nu numai o apreciere exactă a intențiilor partenerilor, dar și a posibilităților lor de a găsi împreună cu ei soluții general-acceptabile.

Am folosit până acum termenul de partener, numai că la o negociere diplomatică, ca și în sport, partenerul este, în marea majoritate a cazurilor, un adversar. O relație ambiguă, dificilă și pasionantă, asupra căreia trebuie să zăbovim puțin. *Negocierile care să nu implice un grad mai mic sau mai mare de adversitate sunt rare. Și nu*

mă refer aici la acele situații-limită – cum sunt ultimatumul sau dictatul, care nu au nimic comun cu negocierea, fiind doar expresia unei politici de forță impuse cu brutalitate unor parteneri incapabili să se apere. România a trăit o astfel de experiență tragică în 1940, când politica de forță și dictat i-a impus pierderea unor teritorii importante, precum Basarabia, Bucovina de Nord și ținutul Herța sau Ardealul de Nord.

Dacă o asemenea situație extrem de gravă se produce de cele mai multe ori în cadrul bilateral, ea nu este cu nimic mai ușoară într-un cadru multilateral, în care voința partenerului puternic nu poate să fie înfrântă (sau cel puțin corijată) decât prin coalizarea cu alți parteneri (în procedură de vot) sau prin refuzul categoric de a accepta punctul de vedere al partenerului puternic (în procedură de consens). În general, negocierile multilaterale bazate pe consens, ca regulă de adoptare a hotărârilor, dincolo de faptul că dau expresie principiului egalității în drepturi a statelor participante, permit de cele mai multe ori apărarea intereselor lor legitime – și aceasta indiferent că este vorba de țări mari, mijlocii sau mici. Folosit cu

Sala Finlandia, unde s-a semnat Actul final al Conferinței privind securitatea și cooperarea în Europa

inteligentă și abilitate, consensul poate deveni o armă redutabilă în mâinile fiecărui participant. La Conferința de la Helsinki, bunăoară ca și la multe alte reuniuni care i-au urmat, procedura consensului a permis țărilor mici și mijlocii să obțină din partea marilor puteri concesii care nu ar fi putut să fie obținute altfel. Consensul nu trebuie însă conceput ca un simplu drept de veto, care-ți permite să torpilezi o propunere neconvenabilă. Refuzul de a te alia cu consensului trebuie să aibă un caracter temporar și nu unul definitiv, cum se întâmplă adesea cu proiectele de rezoluție aruncate la coș în Consiliul de Securitate al ONU de veto-ul marilor puteri. Blocarea consensului nu este productivă decât dacă ea se soldează cu negocierea problemei sau a textului controversat, în vederea găsirii unor soluții general-acceptabile. Toată dibăcia unui bun negociator, care lucrează pe baza procedurii de consens, este de a intui momentul în care un astfel de blocaj devine o frână pentru cel ce-o practică, ca și pentru cursul general al negocierii. Altfel, cel ce blochează consensul riscă să se regăsească complet izolat. Așa s-a întâmplat, de pildă, în cadrul „procesului CSCE” cu diplomații maltezi. Prizonieri ai propriului lor refuz de a negocia formule de compromis, ei voiau „totul sau nimic” și nu se puteau mulțumi cu o satisfacție parțială. Și îmi amintesc că cel puțin de trei ori – o dată la

Helsinki, altă dată la Geneva și mai apoi la Madrid – delegații țării noastre au trebuit să dezamorseze climatul de antipatie generală ce-i înconjura pe maltezi și să-i determine să negocieze în sfârșit soluții de compromis, care au permis deblocarea lucrărilor reuniunii respective. Consensul este prin urmare o metodă care poate fi eficientă sau neproductivă, după cum este folosită.

În tot cazul, oricare ar fi procedura – vot sau consens – partenerii cu care negociezi nu sunt adversari mai mult sau mai puțin declarați. Dar această relație de adversitate trebuie menținută în limite normale. Dacă un partener-adversar are poziții complet opuse pozițiilor proprii și le exprimă ca atare, controversa sau conflictul dintre negociatori trebuie să rămână în planul ideilor și al argumentelor, chiar și atunci când se manifestă cu relativă violență. În felul acesta, pot fi menajate raporturile personale pe care se cuvine să le avem în continuare cu partenerii noștri de negociere.

La Conferința de la Helsinki, am trăit adesea astfel de situații în care, după o dispută aprigă avută, în ședință, cu unul sau altul dintre parteneri, raporturile noastre personale rămăneau foarte bune sau cel puțin corecte. Așa, de pildă, debaterile tensionate avute cu colegii ca ambasadorul Gérard André (Franța) sau cu ambasadorul Mellbin

(Danemarca) în chestiunea atât de controversată a urmărilor instituționale ale Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, nu ne-au împiedicat nici pe mine nici pe ei să păstrăm relații de stimă și de cordialitate. La fel, divergența pozițiilor, concretizate în numeroase ciocniri publice, nu m-a împiedicat să am, pe plan personal, raporturi normale cu colegul meu sovietic, ambasadorul L.I. Mendelevici. Doza de adversitate prezentă în actul negocierii nu trebuie prin urmare să afecteze acel „esprit de gentillesse”, menit să caracterizeze relațiile umane ale celor ce se implică într-o activitate atât de complexă ca negocierea.

După cum se desfășoară între doi sau mai mulți parteneri, negocierile sunt bilaterale sau multilaterale. Deși înrudite și complementare, cele două abordări sunt diferite în multe privințe. Din punctul de vedere al guvernelor, acțiunea bilaterală și cea multilaterală, departe de a fi antagonice, ar trebui să se condiționeze și să se sprijine reciproc. Prioritatea acordată uneia sau alteia din cele două modalități a făcut uneori obiectul unor controverse artificiale. Așa, bunăoară, în anii '60-70, Bulgaria, teleghidată de Moscova, s-a opus cu îndârjire oricărui proiect de instituționalizare a cooperării balcanice multilaterale.

Dar și pe plan personal diplomații pot avea o înclinație pentru bilateral sau pentru multilateral. ■

(Va urma)

NU UITAȚI!

Iubitorilor istoriei secolului XX, nr. 5, mai, 1998, al revistei noastre le va aduce o surpriză.

Începând cu același număr 5, mai, 1998, prețul unui exemplar la vânzare liberă va fi de 3 600 lei, Magazin istoric rămânând cea mai ieftină carte de istorie.

Abonații nu vor plăti nici o taxă suplimentară până la expirarea abonamentului.

Album istoric

CONSILIERII SOVIETICI: ÎN TRE CERERE ȘI OFERTĂ

• EXCLUSIVITATE

• EXCLUSIVITATE

ALBINA F. NOSKOVA,
Institutul de slavistică al Academiei de Științe a Rusiei

Se știe că, în aprilie 1945, într-o convorbire cu fruntașul iugoslav Milovan Djilas, I.V. Stalin anunța fără nici un echivoc cum avea să procedeze puterea învingătoare. „În războiul acesta nu este ca în cel trecut, cel care ocupă un teritoriu își impune și sistemul său social. Fiecare își impune sistemul său acolo unde ajunge armata sa. Altfel nici nu poate fi“.

Lucrurile s-au petrecut întocmai și în România. Prin semnarea armistițiului de către guvernul român și coaliția Națiunilor Unite, în 12 septembrie 1944, cu șapte luni înaintea acestei declarații a lui Stalin, s-a creat o discordanță uriașă între statutul politico-juridic internațional de jure și cel de facto al țării noastre. Potrivit Con-

venției de armistițiu, aceasta continua să fie un stat suveran și independent. Dar, în realitate, Uniunea Sovietică își menținea ocupația militară în România.

După abdicarea silită a regelui Mihai, la 30 decembrie 1947, regimul anunțat de Stalin încă din 1945 devenea și la noi fapt împlinit. Instaurat prin forță și păstrat prin violență, represiune și dictatură, regimul comunist a fost recunoscut diplomatic de un mare număr de state (peste 150) și admis în ONU, în 1955, și în numeroase alte instituții internaționale, inclusiv Conferința pentru securitate și cooperare în Europa (C.S.C.E.). În 1948 Moscova deținea însă toate atuurile în România și întreaga zonă central-sud-est europeană. Armata roșie controla țara, fiecare sector din administrația românească era îndeaproape supravegheat, iar sovieticii dispuneau și de un vârf de lance, Partidul Comunist din România.

Dar dacă despre prezența trupelor străine în România – țară etichetată drept „ocupată“, în

În imagine: câte evenimente și înțelegeri nu se puneau la cale și nu se desfășeau în timpul recepțiilor... Nici aceasta, din octombrie 1959, de la București, unde jovialii Hrușciov și Gheorghiu-Dej afișează o prietenie „indestructibilă“, nu a făcut excepție.

sensul unei sfere geopolitice „naturale“ de influență sovietică (Magazin istoric, nr. 3/1990) – sau despre întârzierea repatrierii prizonierilor de război, în număr de aproape 300 000 (Magazin istoric, nr. 1-3/1997) cititorii au putut afla din numerele anterioare ale revistei, despre instituția consilierilor militari și civili sovietici pe lângă cvasitotalitatea structurilor de comandă importante, ei nu au găsit până acum pagini bine documentate nicăieri în istoriografia și publicistica noastră. De ce? Din simplul motiv că principala sursă o constituie arhivele rusești, la care multă vreme cercetătorii nu au avut acces. Articolul de față pătrunde în mecanismul de funcționare a acestei instituții tocmai pe baza unor documente de ultimă oră din arhivele de la Moscova, documente descoperite și studiate de doamna Albina F. Noskova, cercetătoare la Institutul de slavistică din cadrul Academiei de Științe a Federației Ruse.

Se știe că, în țara noastră, și după retragerea trupelor sovietice (Magazin istoric, nr. 4, 5/1995), au rămas consilieri ai Moscovei la Ministerul forțelor armate, la Securitate, la Interne, la toate ministerele economice și în toate instituțiile importante. Există, de fapt, un Acord, încheiat între guvernul Republicii Populare Române și guvernul Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice pentru detașarea de specialiști sovietici în R.P.R., nedat atunci publicității și din care cităm: „Guvernul Republicii Populare Române va pune gratuit la dispoziția specialiștilor sovietici detașați locuințe mobilate, serviciile comunale (lumină, telefon, apă, gunoi etc.) și ajutorul medical și, de asemenea, va plăti cheltuielile legate de venirea în R.P.R. și întoarcerea în U.R.S.S., adică cheltuieli de deplasare egal cu un salariu lunar, costul drumului specialistului și a familiei sale, de la domiciliul permanent, până în R.P.R. și din R.P.R. până la domiciliul permanent, transportul bagajelor și o indemnizație de concediu egală cu un salariu lunar, într-un an de serviciu.

Sumele cuvenite fiecărui specialist sovietic se vor vărsa de către Ministerul finanțelor al R.P.R., în lei, la 10 și 25 ale fiecărei luni în contul curent al Reprezentanței comerciale a U.R.S.S. din R.P.R. la Sovrombank“.

Ca și prezența în țară a trupelor sovietice, timp de 13 ani după încheierea războiului, instituția consilierilor leza deci grav nu numai independența și suveranitatea națională, ci și întreaga evoluție politică, economică și socială a României. Ea influența de cele mai multe ori în mod direct și decisiv aplicarea politicii, a cărei orientare generală era stabilită de către P.C.R. între 1944-

1964, pe baza directivelor Moscovei în aproape toate sferele vieții de stat a României postbelice.

Nu trebuie însă ignorat nici o clipă că instituția consilierilor străini, sub diferite forme și denumiri, nu este o invenție sovietică sau comunistă. Instituția ca atare are o istorie îndelungată, ține de sfera relațiilor bilaterale și privește domenii dintre cele mai variate, de la armată la finanțe, de la poliție secretă la cultură și de la monarhi la biserică. Nu putem să nu amintim că domnitorul Unirii, Al. I. Cuza, a avut instructori francezi pentru organizarea armatei moderne a României și sfetnici politici tot francezi, că domnitorul și apoi regele Carol I i-a schimbat pe francezi, se pare ineficienți, cu germanii, că unul dintre primele acte ale cabinetului Ion Antonescu a fost chemarea instructorilor germani, iar Ceaușescu a trimis uneori instructori și consilieri politici în țări africane. România nu este un exemplu singular. El se reproduce la multe alte state, instituția consilierilor străini sau cu dublă cetățenie – denumiți alteori experți sau specialiști –, continuând în multe țări până în zilele noastre și, mai mult ca sigur, și în viitor.

Dar instituția consilierilor sovietici, care au proliferat și pe alte continente (de pildă, în China sau Egipt, unde retragerea lor a fost o lovitură în relațiile bilaterale), comportă o analiză aparte, datorită, în primul rând, semnificații legate de politica de dominație directă pe care U.R.S.S. o stabilise asupra sferei sale de influență din centrul și estul european și pe care o exercita și pe această cale. Iată de ce, ca și în atâtea alte capitole de istorie contemporană, Magazin istoric a ținut să deschidă și aici un drum de interes pentru cititori și, desigur, pentru istoriografie.

Cu multă diplomatie, înțelegere și dibăcie, cum califică unul dintre fruntașii P.C.R., Gheorghe Apostol, arta de negociator a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, acesta din urmă a dus o tenace bătălie cu sovieticii pentru ca ei să-și retragă oamenii din România. Până în ziua când tot Dej – cel care l-a abordat pe Hrușciov și pentru a desființa Sovromurile (Magazin istoric, nr. 2/1997) – a avut curajul să ridice tranșant problema în fața lui Nikita Sergheevici: „Nu mai avem nevoie de consilierii dv.“.

Așa au plecat, la începutul deceniului șapte, consilierii sovietici din România. Dar despre venirea, prezența și participarea lor la actele de decizie din viața politică și economică a țărilor din Europa de răsărit, așa cum sunt privite astăzi la Moscova, în lumina documentelor de arhivă, o lăsam să ne relateze pe cercetătoarea din Rusia.

Titlul și substituirile aparțin redacției Magazin istoric.

Florentina DOLGHIN

Cine poartă vina?

Cercetătorii care studiază istoria regimurilor comuniste din țările Europei răsăritene se confruntă permanent cu problema consilierilor militaro-politici și economici: un grup anume dintre specialiștii sovietici care au lucrat în anii '40-'50 în țările regiunii. Format, de obicei, din vârfuri ale specialiștilor de la nivel de ramuri și departamente, din rândul corpului generalilor și ofițerilor superiori ai armatei, Ministerului securității statului și Ministerului afacerilor interne ale U.R.S.S., grupul acționa îndeosebi la nivelul eșalonului superior al puterii și conducerii din țara de destinație.

În perioada sovietică, istoriografia noastră a deplasat problema consilierilor dincolo de granițele științei. Considerente ideologice și politice și lipsa accesului la izvoare au alimentat această denaturare. În anii '90 situația s-a schimbat oarecum. A fost asigurată, deși cu limite, abordarea documentelor aparținând unor instituții superputernice, ca Biroul politic al C.C. al Partidului Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice, și unor organe supreme ale puterii de stat din U.R.S.S. – Consiliul de Miniștri, Ministerul afacerilor externe. De asemenea, s-a permis accesul la anumite documente ale ministerelor afacerilor interne și securității statului ale U.R.S.S., care facilitează o primă cercetare a istoriei creării instituției consilierilor sovietici din țările Europei răsăritene.

Totuși, rămân încă inaccesibile rapoartele și informațiile consilierilor militaro-politici trimise la Moscova – categorice de izvoare deosebit de importante –, ceea ce limitează în mod drastic posibilitățile cercetătorului rus, preocupat să reconstituie tabloul istoric al acestei activități.

După deschiderea unor arhive secrete, în istoriografiile naționale din țările fostului bloc sovietic au apărut lucrări consacrate exclusiv temei. Între ele, cărțile semnate de K. Kaplan (Cehia) și E.I. Nalepki (Polonia). K. Kaplan, de pildă, folosește pentru descrierea unor acțiuni concrete ale consilierilor Ministerului securității statului al U.R.S.S. o sursă specifică – memoriile persoanelor persecutate în

**• Unde duce lipsa accesului la arhive •
Dej cere un consilier, dar în mod neoficial •
Polonia – o antemergătoare • Învingători: cei mai ortodocși comuniști • Toți consilierii civili – direcția România • Convingerile generalilor sovietici – literă de evanghelie •
„Vă putem ajuta“, răspunde Stalin • Prea puțini consilieri, se plânge Rákosi • Sprijin pentru neutralizarea „agenților spionajului imperialist“**

cursul represiunilor din anii '40-'50 și informările foștilor anchetatori, strânse la sfârșitul anilor '60. În cazul unui asemenea tip de izvor însă, memoriile sunt excesiv depolizate. Autorii lor încearcă să-și atenueze participarea la represiunile politice și să deplaseze întreaga greutate a vinei asupra consilierilor trimiși de la Moscova. De aceea, pentru a creiona un tablou obiectiv al evenimentelor trebuie introduse în circuitul științific documentele din arhivele rusești, unde se depozitau informațiile trimise de consilierii sovietici de la fața locului.

Articolul nostru își propune să releve descoperirile autoarei în aceste arhive, insistând pe crearea instituției consilierilor politico-militari sovietici.

Salariile consilierilor – între teorie și practică

Documente de arhivă accesibile până acum probează că, într-o serie de țări din regiune, consilierii sovietici au apărut încă din timpul războiului și imediat după încheierea lui. Dar atunci prezența lor a avut un caracter sporadic, fiind relativ de scurtă durată și

constând din consultații pe probleme concrete: organizarea serviciilor de grăniceri și vamă, a apărării antiaeriene, a poliției, a trupelor de interne, a sistemului de cifru, a pazei demnitărilor (E. Beneș, de pildă), rezolvarea unor probleme economice.

În Bulgaria, Ungaria și România instituția consilierilor s-a creat în limitele părții sovietice din Comisia Aliată de Control (C.A.I.C.), în care M.A.E. și departamentele de forță își aveau proprii reprezentanți. De exemplu, cererea părții bulgare (februarie 1945) de a fi trimis în cadrul C.A.I.C. și câțiva consilieri-consultați într-o serie de probleme economice. În ce privește consilierii departamentali, cum au fost cei ai Securității, încă din primăvara lui 1948, Gheorghiu-Dej a cerut Moscovei să trimită un consilier, dar în mod neoficial.

Excepție a făcut Polonia, unde consilierii pe probleme de securitate a statului și-au făcut apariția în martie 1945 și de la început pe bază permanentă. Să lăsam între paranteze specificul situației politice interne din Polonia, aflată la granița între război și pace – situație bine cunoscută – și să remarcăm numai că Hotărârea privind drepturile și obligațiile consilierului Ministerului securității statului al U.R.S.S. pe lângă Ministerul securității publice al Poloniei a fost elaborată tocmai în legătură cu numirea a doi generali sovietici din cadrul securității statului și contraspionajului militar. Actul a devenit documentul inițial ce definea competențele consilierilor pe lângă instituțiile de forță în celelalte țări din zonă.

Conform acestui document, în atribuțiile consilierului intra ajutorul acordat în organizarea aparatului ministerului, miliției, trupelor de interne, serviciilor de grăniceri, spionajului și muncii de urmărire. Se preciza că aparatul consilierului și el însuși „acționau nu nemijlocit, ci prin intermediul conducătorilor organelor de resort poloneze“. Acest punct foarte important poate fi regăsit și în documentele normative similare de mai târziu, care privesc și alte țări.

1948 a încheiat o etapă de tranziție în evoluția țărilor din regiune.

Documente din arhivele rusești ne îndreptătesc să considerăm anul următor, 1949, o graniță principală importantă – intrarea țărilor din Europa de răsărit în faza „stalinizării clasice”, caracterizată nu numai prin transformări economice forțate, ci și prin represiuni politice. Independent de motivații (spionaj, agenturi, trădare, uneltiri ale „bandei lui Tito”, poziții antipartinice, „puritatea” marxismului, sionism, naționalism), represiunile declanșate în regiune la sfârșitul anilor '40 reflectau lupta acerbă pentru putere și pentru monopolizarea legăturilor cu Moscova, o luptă între diverse grupări și diverși conducători din rândul elitei politice în formare. Rezultatul a fost victoria celor mai ortodocși comuniști, cei care s-au pronunțat pentru copierea *tale quale* a practicii sovietice și care astfel și-au câștigat încrederea Moscovei. Totodată, pentru învingători represiunile au constituit și un mod „de a explica” Moscovei și propriului popor primele insuccese social-economice.

Din studierea materialelor C.C. al P.C.(b) al U.S., Consiliului de Miniștri și Ministerului afacerilor externe ale U.R.S.S., reiese că cristalizarea accelerată a sistemului consilierilor de lungă durată și, în mod deosebit, a ramurii politico-militare s-a produs

nu întâmplător în vara lui 1949. Convingerile personale ale generalilor și ofițerilor superiori sovietici aflați în structurile de forță ale țărilor din regiune s-au transformat în puncte obligatorii ale agendei de lucru ale acestor organe. Conform unei note a Secretariatului Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., din octombrie 1949, în Bulgaria, Ungaria, România și Cehoslovacia lucrau la acea dată 61 consilieri militari și 9 civili. Dintre aceștia 29 de consilieri militari se aflau în Bulgaria și toți consilierii civili în România.

Tot atunci, în octombrie 1949, instituția consilierilor a căpătat o bază normativă. Printr-o *Hotărâre* specială a Consiliului de Miniștri, condițiile de muncă și salarizare ale consilierilor militari și civili au fost aduse la nivelul celor ale specialiștilor locali omologi lor. Cum a fost aplicată *Hotărârea* în practică este însă o altă problemă, care necesită o cercetare aparte.

Stalin temperează mimetismul bulgarilor...

Trimiterea consilierilor s-a făcut ca răspuns la cererile oficiale adresate guvernului sovietic de către liderii

diferitelor țări. Arhivele noastre păstrează nenumărate solicitări pe această temă, venite din partea lui V. Cervenkov, M. Rákosi, B. Bierut, K. Gottwald, Gheorghe Gheorghiu-Dej, E. Hodja etc. De regulă însă, aceste cereri se făceau verbal. De exemplu, discuția lui Stalin cu V. Cervenkov, P. Damianov și A. Iugov, din 29 iulie 1949, când Stalin i-a sfătuit pe cei trei să nu fracționeze Ministerul afacerilor interne al Bulgariei în două părți și să nu constituie separat un Minister al securității statului, deoarece nu era cazul ca ei să copieze U.R.S.S.-ul. Ca răspuns la solicitarea să fie trimiși în Bulgaria câțiva consilieri economici, Stalin a răspuns: „Vă putem ajuta”.

Evident că în condițiile războiului rece și accentuării isteriei războiului, organizarea pazei frontierelor de stat constituia axa principală a activității consilierilor militari și, într-un cadru mai larg, a preocupărilor conducerii sovietice. Astfel, ca replică la cererea lui M. Rákosi din iulie-august 1949, au fost trimiși în Ungaria 8 consilieri din rândurile ofițerilor superiori sovietici din trupele de grăniceri. La 28 septembrie 1949, C.C. al P.C.(b) al U.S. a hotărât să răspundă favorabil cererii lui V. Cervenkov de ajutor în perfecționarea corpului ofițerilor din trupele de grăniceri ale Bulgariei, în organizarea pregătirii ofițerilor bulgari în instituțiile de învățământ superior din U.R.S.S., precum și de a se trimite doi consilieri în statul major al trupelor bulgare de grăniceri.

Din punct de vedere politic, un obiectiv aparte al activității consilierilor sovietici în anul 1949 l-a constituit structura organelor de securitate ale statului din țările Europei răsăritene. După cum atestă documentele instituțiilor superioare de stat sovietice, sistemul de consilieri ai Ministerului securității statului și Ministerului afacerilor interne și aparatul lor în țările din zonă s-a format în anii 1949-1951. În toamna lui 1949, la Ministerul securității statului al U.R.S.S. s-a creat o secție specială pentru „acordarea de ajutor organelor de securitate din țările de democrație populară”, unde ajungeau și rapoartele consilierilor.

Există o legătură directă între cererile sosite la Moscova, urmate de

Berlin, 1953. Tancurile sovietice impun ordinea într-un oraș încă nevinderat de pe urma războiului, dar în care s-a iscat o primă revoltă anticomunistă

hotărârea acesteia de a trimite consilierii ai Ministerului securității statului al U.R.S.S., și represiunile politice de la sfârșitul anilor '40 și începutul anilor '50, în speță, „cazul” László Rajk și ecurile acestui „caz” în țările din regiune. La sfârșitul lunii ianuarie și începutul lui februarie 1949, ungurii au purtat tratative la Moscova pe probleme militare, realizând o înțelegere privind trimiterea în Ungaria a unui grup de consilieri militari sovietici. În aprilie 1949, M. Rákosi expedia deja o scrisoare secretarului C.C. al Partidului Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice, M.A. Suslov, în care se plângea că sosiseră prea puțini membri ai acestui grup. În treacăt fie spus, pe 30 mai L. Rajk a fost arestat. Pe 12 iulie Rákosi i-a adresat o scrisoare ambasadorului sovietic la Budapesta, rugându-l să acționeze în așa fel încât să fie trimiși în Ungaria 14 consilieri pe probleme de securitate, întrucât „organele ungare nu au nici o posibilitate, în afara experiențelor proprii, de a-și instrui colaboratorii”. Stalin a aprobat cererea lui Rákosi și, în toamna lui 1949, au plecat la Budapesta 15 consilieri pentru a acorda ajutor organelor locale de securitate și trupelor de grănicieri.

...iar Rákosi vede spioni în curtea lui Gottwald

La fel de transparente sunt motivele apelului lui K. Gottwald către Moscova. El primise informații de la Rákosi despre existența unei „rețele de spionaj” în sânul conducerii Partidului Comunist Cehoslovac. În octombrie 1949 la Praga au sosit doi colaboratori ai securității de stat sovietice. Gottwald a socotit prezența lor numai temporară și cum avea îndoieli privind informațiile date de Rákosi, aproape un an întreg s-a opus invitării unor consilieri pe bază permanentă.

La 3 noiembrie 1949 Gheorghiu-Dej menționa într-o scrisoare adresată lui Stalin: „Studiind materialele legate de procesul bandei lui Rajk, conducerea partidului nostru a hotărât să treacă la analizarea situației unor membri ai partidului care au o activitate confuză, suspectă. Întrucât

nu avem suficientă experiență pentru a întreprinde cu succes o asemenea analiză, vă rugăm să ne trimiteți unul sau doi specialiști în aceste probleme pentru a acorda sprijin conducerii partidului nostru în demascarea și neutralizarea agenților spionajului imperialist”. Pe 13 noiembrie Stalin a răspuns pozitiv.

În ce privește Polonia, deși aici consilierii pe linia Ministerului securității statului al U.R.S.S. activau încă din primăvara anului 1945, la sfârșitul lui septembrie 1949, B. Bierut a solicitat o vizită la Stalin pentru a se consulta în problema „atitudinii față de Gomulka și Spychalski, legat de experiența procesului de la Budapesta” și în cea a „întăririi organelor de securitate”.

Astăzi este dificil de răspuns la întrebarea privind competențele și obligațiile consilierului Ministerului securității statului al U.R.S.S. Ne putem face totuși o imagine din Instrucțiuni pentru consilieri, date octombrie 1951. Conform acestui document, consilierul era obligat ca „prin sfaturile sale”, date numai prin viu grai, să acorde ajutor organelor de securitate și miliției, să informeze conducerea țării unde se afla despre activitatea organelor de securitate, să raporteze despre existența unor elemente ce i-ar fi compromis pe unii lideri, dar numai cu acordul Ministerului securității statului al U.R.S.S., în fiecare caz concret. Consilierului i se interzicea să înlocuiască activiștii locali și să le impună părerea sa, să-și organizeze propria agentură, să ancheteze pe arestați, să participe la prelucrarea activităților cu funcții de conducere ai țării respective, să dea sfaturi în probleme de politică, economie, activate a aparatului de stat etc. Ca exemplu tipic pentru mecanismul activității și funcțiile consilierului poate servi o scrisoare a lui L.P. Beria adresată lui G.M. Malenkov, la 23 iunie 1953. „Vă expediez raportul consilierului principal al M.A.I. al U.R.S.S. pe lângă Ministerul securității publice al Republicii Populare Polone, tov. Kovalciuk, raport privind situația corpului trupelor de interne ale Ministerului securității Poloniei.

„Ritmul broaștei nu este pentru epoca noastră” era legenda care însoțea acest afiș propagandistic pentru sporirea rentabilității

I-am indicat tov. Kovalciuk să-l informeze pe Bierut despre situația Corpului și să-i ridice problema necesității întăririi Corpului cu cadre verificate. Simultan am luat hotărârea să dăm curs cererii ministrului securității publice a Republicii Populare Polone, Radkiewicz, de a trimite în Polonia – în calitate de ajutor al consilierului principal al Ministerului afacerilor interne al U.R.S.S. pentru trupele de interne – un experimentat comandant de trupe din Ministerul afacerilor interne”.

Consilierul sovietic era deci un canal important pentru furnizarea de informații atât către conducerea de la Moscova, cât și către liderii partidelor comuniste din țările Europei de răsărit. El asigura o legătură strânsă între aceste înalte structuri de putere.

Se naște însă în mod firesc și întrebarea cum s-au „împăcat” acțiunile reale ale consilierilor cu indicațiile și instrucțiunile primite de ei? I se poate răspunde pe baza materialului sistematizat – rapoartele, informările și corespondența consilierilor cu Moscova – la care până acum istoricii nu au avut acces. Este la fel de necesară și coroborarea documentelor rusești cu documentele similare din țările regiunii. Cu alte cuvinte, un tablou obiectiv poate fi obținut numai prin eforturile tuturor cercetătorilor. ■

(Va urma)

În nr. 7, 8/1992, colaboratorul nostru, dl. căpitan-comandor (r) Nicolae Koslinski relatează despre dramatica retragere a trupelor române și germane din peninsula Crimeea în aprilie-mai 1944.

La acele operațiuni a participat și domnul comandor (r) Romeo Hagiac, pe atunci aspirant, ofițer cu navigația pe distrugătorul Nava Majestății Sale (N.M.S.) „Regina Maria”.

Iată și câteva dintre consemnările d-sale din acele zile ale lui 1944.

DIN INFERNUL DE LA CHERSONES

10 aprilie. Odessa a fost evacuată. N.M.S. „Murgescu” a sosit de acolo încărcat cu trupe, răniți și material de război. Toate instalațiile portului au fost aruncate în aer.

12 aprilie. Primim ordin ca, împreună cu distrugătorul N.M.S. „Mărășești” să plecăm (din Constanța) spre Sevastopol pentru a aduce navele „Ardeal”, „Helga” și „Kasso”.

La ora 11.55 suntem atacați de aviația sovietică. La început patru bombardiere, apoi alte 11 avioane, dintre care două de vânătoare. Au fost lansate peste 50 de bombe. Am avut noroc nesperat că am scăpat fără avarii.

La Sevastopol ancorăm la Cheiul Țarilor. În port e mare fierbere. Istmul Perecop a fost străpuns și sovieticii înaintează rapid către fortăreața Sevastopol.

19 aprilie. Convoitul „Alba Iulia” este bombardat de sovietici. La 19.30 sosim la locul naufragiului. Nava este complet părăsită. Tragedia a fost teribilă. În panica creată, mulțimea și-a pierdut capul. Oamenii s-au repezit la bărci, îmbrâncindu-se, distrugând totul. În jurul navei erau mii de oameni în apă.

Doă imagini ale distrugătorului „Regina Maria” în Crimeea

Majoritatea sunt salvați de navele din jur.

21 aprilie. „Alba Iulia” acostează lângă noi, la Constanța. Pe punte se văd urmele dezastrului. Trei magazii inundate și pline de cadavrele celor care nu au mai putut să iasă. S-au prăpădit cca 1 000 oameni, militari și civili.

28 aprilie-8 mai. Alte misiuni de protecție a convoaielor ce vin din Crimeea.

9 mai. La ora 22.30 suntem aproape de cap Chersones. La orizont, spre Sevastopol, cerul este luminat feeric de proiectoare, de tirul artileriei antiaeriene, explozii de bombe și proiectile. Un spectacol splendid și grozav de tragic în același timp. Escortăm navele „Lola” și „Durostor” încărcate cu trupe evacuate.

10 mai. Sărbătorim ziua națională cu modestă ceremonie. Ajunși la Constanța aflăm că nava germană „Totila”, lovită de artilerie, a sărit în aer la Sevastopol. Altă navă germană, „Teja”, a fost atacată de 11 avioane sovietice și s-a scufundat, la ieșirea din port. Sunt mulți morți și răniți; nu are cine să-i culegă.

Primul ordin de operații: evacuarea capului de pod Chersones. Noaptea viitoare luptele vor înceta. Facem parte din convoaiele ce vor prelua ultimele trupe rămase în Crimeea. Scriu câteva scrisori și fac un pachetel cu ceva bani, acte, amintiri pentru mama și le încredințez unui camarad ce rămâne în port. Cine dintre noi va scăpa?

11 mai. La ora 05.30 plecăm spre Chersones. O radiogramă de la N.M.S. „Regele Ferdinand”: „Suntem sub bombardamentul artileriei de coastă de la Chersones. «România» a lovită și arde. «Danubius» a sărit în aer – avem morți și răniți”.

Seara, la ora 19.00, observăm în jurul navei foarte multe

cadavre. Probabil sunt naufragiați de pe „Teja”. Leșurile celor înecați plutesc susținute de centurile de salvare; majoritatea au murit din cauza frigului, marea fiind prea rece pentru ca un om să reziste în apă mai mult de câteva ore. Mai bine de 40 minute trecem printre sute de cadavre. Inima mi se strânge în fața acestui masacrul inutil.

La ora 21.50, ne aflăm la 3 mile de cap Chersones. Suntem reperați de inamic, care lansează parașute luminoase. Se trage asupra noastră cu toate gurile de foc, branduri, artilerie de diverse calibre, iar din avioane se aruncă saci cu grenade și bombe. Schije loveșc distrugătorul, fără să facă victime.

La ora 22.35 apare din negură și acostează un bac P.T.A. german, supraîncărcat cu ostași germani și români. Începe dificila transbordare care durează destul de mult, căci bacul e plin ochi. Un caporal german, grăbit, s-a împiedicat, a căzut în apă și a fost prins între cele două nave și uciș.

12 mai. La 00.44, după o oră jumătate, transbordarea este încheiată. Reluăm marșul spre Constanța cu viteză redusă, apoi

mărită, până la 30 noduri. Nava parcă zboară. „Regina Maria” este una dintre cele mai rapide nave de război din Marea Neagră.

Fără incidente deosebite, la ora 16.09 intrăm în portul Constanța și acostăm la dana 1 de la digul mare al farului. Întreaga misiune a durat 34.55 ore și am parcurs 652 mile marine.

Imediat ce am acostat, lângă distrugător, pe chei, parchează mai multe mașini oficiale. Dintr-una coboară mareșalul Ion Antonescu. Urcă la bord. Se improvizează imediat o gardă de onoare. Comandantul, locotenent-comandor Bercea, dă raportul. Mareșalul salută și dă mâna cu ofițerii. Îl însoțesc contraamiralul Horia Măcelariu, ministrul marinei, generalul Șovu, alți ofițeri de stat major români și germani între care viceamiralul Brinkmann, amiralul german al Mării Negre.

Cheul este plin de soldați. Unii plâng, alții sărută pământul când coboară de pe navă. Multora nu le vine să creadă că au scăpat cu viață și privesc buimaci în jur. ■

Romeo HAGIAC

CLIO ANUNȚĂ Contul lui Lenin

În căutarea conturilor ce au aparținut victimelor represiunilor hitleriste, autoritățile elvețiene au descoperit recent un cont-surpriză: pe numele Vladimir Ulianov (scris în grafie germană), cu domiciliul la Zürich. Nimeni altul decât... Lenin, în vremea emigrației sale în Elveția. Posesorul, care știa că se va întoarce curând în Rusia, cu colaborarea germanilor, a uitat să-și lichideze contul, în valoare de 100 franci elvețieni, aproximativ 1 600 dolari de azi.

În opinia lui Richard Pipes, cunoscutul profesor de la Universitatea Harvard și autorul unei biografii a liderului bolșevic, mai mult ca sigur că posesorul contului era Lenin, întrucât era de notorietate atitudinea extrem de pedantă și calculată a lui Vladimir Ilici față de bani. Câtă vreme a locuit în Elveția – afirmă Pipes – el s-a întreținut din onorariile primite pe articolele scrise pentru enciclopedii și din subvențiile de la partid. La începutul războiului, Lenin a refuzat banii propuși de nemți, continuă sovietologul american, dar după revoluția din februarie 1917, el a acceptat fondurile oferite lui de o țară cu care Rusia se afla în război.

În galeria ofițerilor care au avut de suportat represiunea regimului totalitar-comunist, generalul de divizie Radu Băldescu reprezintă „un caz” aparte. Ofițer cu o pregătire aleasă, distins istoric militar și apreciat profesor, Radu Băldescu a intrat în conflict atât cu regimul antonescian cât și cu cel care i-a urmat, sfârșind, cu grad de soldat, în închisorile comuniste. Autodefinindu-și viața el spunea: „Am scris istorie în timp de pace și am făcut istorie în timp de război”.

GENERALUL RADU BĂLDESCU

S-a născut la 16 octombrie 1888, în localitatea Mihăileștii de Sus, județul Olt, fiind al doilea dintre cei trei băieți ai preotului Ilie Băldescu. Și-a făcut școala primară în satul natal, iar studiile secundare la Liceul militar din Iași. Din 1909 până în 1911 a urmat cursurile Școlii militare de infanterie, primind gradul de sublocotenent la 1 iulie 1911. A fost repartizat la Regimentul 3 infanterie, cu această unitate participând la campania din sudul Dunării, în 1913. La 1 noiembrie 1914 a fost avansat locotenent. A participat la războiul de întregire (1916-1919). Pentru eroismul cu care și-a condus trupa pe front a fost avansat căpitan, la 1 aprilie 1917, și i s-au acordat ordinele: „Coroana României” clasele V și VI, cu spade și panglică, „Steaua României” clasa V, cu spade și panglică, „Crucea comemorativă” cu bretelele Jiu, Carpați, Ardeal. La 1 martie 1918 s-a căsătorit cu Margareta Caton, fiică de ofițer, iar la 27 iulie 1919 s-a născut unicul său copil, Margareta Băldescu.

Imediat după încheierea războiului, la 1 noiembrie 1919, a intrat, prin concurs, la Școala superioară de război, pe care a absolvit-o în 1921, fiind clasificat al 13-lea din 72 de ofițeri. Promoția sa – a 27-a din istoria Școlii superioare de război – a fost de fapt una de excepție, printre absolvenți aflându-se viitorii generali Petre Cămeniță, Dumitru Cârlaonț, Constantin Constantin, Corneliu Dragalina, Ramiro Enescu,

PETRE OTU

Ion Dumitrache, Filip Agricola, Ioan Glogojanu, Alexandru Ioanițiu, Costin Ionașcu, Mihail Lascăr, Ilie Șteflea, Nicolae Șova și mulți alții. Încă în timpul studiilor, la 1 aprilie 1920, a fost avansat la gradul de maior.

După absolvirea Școlii superioare de război, mulți ani a fost profesor la Școala specială a infanteriei și cavaleriei de la Sibiu, oraș în care și-a stabilit domiciliul. Aceasta a fost o perioadă rodnică sub raport științific, Radu Băldescu elaborând o serie de lucrări deosebit de valoroase, între care și *Istorie militară. Studii asupra campaniilor 1756-1757, 1796-1797, 1805, 1806, 1866, 1870, 1877, Sibiu, 1925*, carte ce a primit Premiul „Năsturel” al Academiei Române, în anul 1926. Bine apreciat a fost studiul consacrat campaniei armatei române din anul 1919 împotriva Ungariei comuniste. A fost, de asemenea, un colaborator neobosit al revistelor timpului, *România militară*, *Revista infanteriei*, *Revista cavaleriei* etc.

Viteaz, destoinic și... „nesigur”

La 10 mai 1929 a fost avansat locotenent-colonel, iar la 16 octombrie 1935 colonel. Cu acest ultim grad, la 1 aprilie 1936, a fost numit

comandant al Regimentului 93 infanterie și apoi, la 1 octombrie 1937, a devenit comandant al Școlii militare de ofițeri din Sibiu, funcție pe care a deținut-o până la 1 august 1940, când a fost mutat la comanda Brigăzii 16 infanterie de la Satu Mare. Împreună cu subordonații săi din această unitate a trăit drama retragerii din nord-vestul Transilvaniei, teritoriul cedat Ungariei în urma dictatului de la Viena din 30 august 1940. La 15 noiembrie a fost numit comandant secund al Diviziei 18 infanterie, funcție pe care a deținut-o până la 26 ianuarie 1942, când a preluat comanda provizorie a acestei mari unități. Între timp, la 10 mai 1941, fusese avansat, prin examen, la gradul de general de brigadă.

De la 5 septembrie 1941 până la 8 aprilie 1943 s-a aflat la comanda Diviziei 18 infanterie, în timpul operațiilor militare de pe frontul de răsărit. În luptele pentru ocuparea Odesei a comandat coloana principală de atac ce a intrat în oraș la 16 octombrie 1941. Divizia 18 infanterie a acționat apoi în Crimeea, la Kerci. Pentru comportarea din timpul acestor dure înțeleștări, generalul Radu Băldescu a fost decorat de către comandamentul german cu „Crucea de fier” clasa II (28 februarie 1942), iar la 12 martie același an a primit Ordinul „Steaua României” clasa III cu spade și panglică. La 28 februarie 1942 a fost numit comandant definitiv al Diviziei 18 infanterie.

Un moment important în cariera generalului Radu Băldescu dar și a marii unități pe care o comanda l-a reprezentat participarea la asediul Sevastopolului. Situat în partea de sud-vest a Peninsulei Crimeea, Sevastopolul a reprezentat, până în iulie 1942, cel mai important obiectiv strategic deținut de sovietici la flancul sudic al frontului germano-sovietic. În cursul atacului din dimineața de 25 iunie, Regimentul 90 infanterie din Divizia 18, acționând sub comanda colonelului Eugen Nițescu, a reușit să ocupe poziția Bastion II, cheia dispoziției de apărare a Sevastopolului. Succesul Regimentului 90 a reprezentat elementul hotărâtor în victoria obținută de trupele germano-române la 4 iulie 1942, când au reușit să ocupe orașul. Pentru modul în care și-a condus unitatea, generalul Băldescu a fost decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul” clasa III, iar germanii i-au oferit „Crucia de fier” clasa I; în același context orașul Sibiu l-a declarat „cetățean de onoare”.

La 14 noiembrie 1942, Divizia 18 infanterie a intrat în subordinea Corpului 6 armată, participând la bătălia din Stepa Kalmucă. După încheierea acesteia, generalul Băldescu a deținut provizoriu comanda corpurilor 7 și 6 armată, iar la 30 aprilie 1943 a fost numit comandant al Diviziei 18 infanterie, care se contopise cu Divizia 2 de gardă. Noua unitate a fost dislocată în Valea Prahovei pentru paza regiunii petrolifere. În noua sa calitate, generalul Radu Băldescu a redactat un memoriu în care arăta condițiile de muncă precare ale lucrătorilor petrolifști, document pe care l-a adresat Președinției Consiliului de Miniștri și Marelui Stat Major. Gestul său n-a fost bine primit de către autorități și, aparent fără motiv, generalul a fost mutat, împreună cu unitatea sa, la Câmpeni, în Munții Apuseni.

În condițiile ofensivei sovietice din martie-aprilie 1944, Divizia 18 infanterie a fost transferată pe frontul din Moldova. Aici, generalul Băldescu a intrat în conflict cu

superiorii săi, în special cu generalul Nicolae Stoenescu. La 11 mai 1944, Radu Băldescu a fost avansat general de divizie și trecut în rezervă pentru limită de vârstă, la 56 de ani.

Motivele acestei decizii neașteptate sunt lămurite într-un memoriu adresat marelui Ion Antonescu, în care generalul Băldescu contestă hotărârea luată; întreaga problemă a fost reluată, apoi, după 23 august 1944 într-un alt memoriu adresat Marelui Stat Major. În ambele documente se amintește în primul rând despre situația creată la sfârșitul lunii aprilie 1944, când s-au desfășurat lupte deosebit de puternice la nord-vest de Iași. Generalul Radu Băldescu a refuzat să execute ordinul primit prin care i se cerea să-i împuste pe soldații și ofițerii care în timpul luptelor și-ar fi părăsit pozițiile, retrăgându-se în fața presiunii inamicului. Apoi, la începutul lunii mai, aviația sovietică a aruncat în liniile Diviziei 18 infanterie o scrisoare a colonelului Maltopol, ofițer român prizonier la sovietici, prin care acesta îi cerea generalului Băldescu să treacă, cu întreaga sa divizie, de partea adversarului. Coroborându-se cele două situații, s-a ajuns la concluzia că generalul Băldescu era un element „nesigur”. În consecință, la 4 mai 1944, i s-a luat comanda Diviziei 18 infanterie, fiind pus la dispoziția Ministerului de război și, așa cum am arătat, la 11 mai 1944, avansat general de divizie și trecut în rezervă.

Reintegrat și internat

În memoriul adresat marelui Ion Antonescu, generalul Băldescu aprecia că acuzațiile ce planau asupra lui erau complet nefondate, însușirile de non combat și trădare fiind superflue, pentru el care luptase în 1913 și 1916-1919 și formase numeroase generații de ofițeri. „Am scris istorie în timp de pace și am făcut istorie în timp de război”, conchidea el, cerând anularea acelei măsuri nedrepte. Antonescu nu a revenit asupra

hotărârii luate și abia la 14 noiembrie 1944 s-a anulat ordinul de trecere în rezervă, generalul Băldescu fiind reintegrat în cadrele active ale armatei. La 15 noiembrie 1944, a fost numit comandant secund al Corpului 6 teritorial, apoi la 20 martie 1945 a primit comanda Corpului 5 armată pe care a exercitat-o până la 8 septembrie 1945. La acea dată, generalul Băldescu a fost numit comandant al Corpului 6 armată, care își avea sediul la Timișoara.

În aceste funcții, generalul Băldescu s-a opus măsurilor de destrutturare a armatei române, de politizare a acesteia de către autoritățile instalate la 6 martie 1945 sub oblăduirea ocupantului sovietic (*Magazin istoric*, nr. 9, 10/1996). Astfel, cu ocazia inspecției pe care a efectuat-o la Regimentul 5 roșiori de la Lugoj, el a dispus ca „educația” (învățământul politic) să se facă numai o oră pe zi. De asemenea, l-a pedepsit pe comandantul secund al unității E.C.P. (Educație, Cultură, Propagandă, funcție și aparat politic introduse în armată de la 8 mai 1945) cu 10 zile de arest și mutare disciplinară pentru lipsă de tact.

La 19 martie 1946, cu ocazia unei inspecții la Regimentul 6 artilerie, a dispus ca în acea zi să nu se mai țină orele de educație politică, afirmând că „nu este nevoie de educație în armată. În trecut se făcea educație, nu acum. Educația de azi a dus la destrămarea armatei. Dacă la data de 23 august 1944 armata avea educația de azi, ostașii nu ar fi luptat contra Germaniei. Noi trebuie să ne formăm conștiința națională în baza politicii din trecut... Să menținem ideile trecutului, că datorită lor am realizat România Mare. Să nu împrumutăm ideologiile străine... Cei care critică prin ziare etc. armata de ieri sunt renegați și trădători... vor rămâne în vânt”.

În timpul inspecției, generalul Băldescu își declară nemulțumirea pentru că în unitate era „prea mult roșu peste tot, numai Stalin prin tot locul, iar regele nicăieri. Să nu se mai țină cărți la Colțul ostașului. Să

dăm ostașilor numai cărți despre știința românească și personalitățile românești. Pe noi nu ne interesează știința altor state". După aceste observații, a dispus scoaterea imediată a tuturor lozincilor.

Atitudinea generalului Băldescu, declarațiile sale au provocat puternice reacții. În primul rând „organul E.C.P.” a informat prompt și cu indignare, cerând punerea în discuție a generalului de către Ministerul de război; pe de altă parte, mulți ofițeri din unitate s-au bucurat auzind asemenea cuvinte, așa cum rezultă din rapoartele contrainformative. „Toate cele de mai sus le-a spus în fața întregului corp ofițeresc din regiment, adunat în mod special pentru asta.

Ca urmare la cele afirmate de dl. general Băldescu, mai mulți ofițeri s-au exprimat în felul următor.

Căpitan Bucureșcu: «Nimeni nu a venit până astăzi să ne vorbească românește ca domnul general Băldescu».

Căpitan Predescu: «Pandurii [cei din Divizia Tudor Vladimirescu] sunt vopșii, ei fac educație comunistă».

Soldatul Cihodaru: «S-a terminat de acum cu educația»...

Generalul Băldescu a mers chiar mai departe. Iată ce citim în raportul din 10 iunie 1946: „....Câțiva ofițeri din regiment [6 artilerie], influențați de elemente reacționare locale, au manifestat contra regimului actual, iar unul dintre ei a scos ochii de pe tablourile d-lui dr. Petru Groza și generalisimului Stalin, pentru care dl. Lucasievici, comandantul Reg. 6 artilerie, le-a cerut pedepsirea și darea în judecată Curții Marțiale. Dl. general Băldescu nu a fost de acord. Le-a dat pedepse minimele, pe unii i-a iertat, pedepsind dimpotrivă mai aspru pe comandantul regimentului și pe ajutorul comandantului pentru E.C.P. ...”

În urma acestei inspecții, „organul E.C.P.” informa că ofițerilor le era teamă să mai colaboreze, iar cei „reacționari” acționează fățiș împotriva aparatului politic.

Generalul Radu Băldescu se afla de-acum în atenția „organelor E.C.P.” care îl urmăreau cu toată atenția. Într-un raport al aparatului E.C.P. din Corpul 6 armată datat 13 mai 1946 se arăta că generalul Băldescu s-a sustras, pe motiv de boală, de la serbările organizate în zilele de 1 și 2 mai. Același lucru îl făcuse și cu ocazia zilelor de 7 noiembrie și 23 decembrie 1945, precum și la 22 februarie și 6 martie 1946.

În timpul unei alte inspecții, de astă dată la Regimentul 4 transmisiuni, generalul Băldescu se arătase extrem de iritat de formula „armata poporului”, afirmând totodată că „suntem o țară ocupată”.

Atitudinea antisovietică incriminată de activiștii E.C.P. era demonstrată, după opinia lor, și de conflictul pe care Băldescu l-a avut cu un maior sovietic pe care l-a acuzat de starea jalnică în care ajunsese Cercul Militar din Timișoara.

Toate acestea au determinat, la 9 august 1946, trecerea generalului Radu Băldescu în „cadru disponibil”, iar peste exact un an, la 9 august 1947, a fost trecut în rezervă. Din acel moment, pentru el și mulți alți camarazi de generație¹, a început calvarul. În 1948 a fost arestat și anchetat în două rânduri. În 1950-1951 a fost din nou anchetat de către o comisie și găsit „reacționar” și „trădător”. Între capetele de acuzare aduse era și acela că... stătuse de vorbă cu mareșalul Ion Antonescu în două rânduri, la Kerci și Iași. De asemenea, era acuzat și de decimare, în mai multe rânduri, a Diviziei 18 infanterie pe frontul de est, dovadă în acest sens fiind și... decorarea lui cu Ordinul „Mihai Viteazul” și „Crucea de fier”.

La 9 iulie 1951, comisia a hotărât scoaterea generalului Băldescu din cadrele de rezervă cu gradul de soldat, măsură aplicată imediat. În

¹ Despre persecuțiile și reprimările la care a fost supus corpul de comandă al oșterii române de către regimul comunist, vezi articolele publicate în *Magazin istoric*, nr. 9-12/1991, 5/1993, 5-8, 10/1996.

septembrie același an i s-a făcut o percheziție la domiciliul din Sibiu, fiind învinuit că posedă arme și muniții. Nu s-a găsit nimic din toate acestea, dar i s-au confiscat brevetele și decorațiile primite de-a lungul întregii sale cariere. Chemat la Securitate, el s-a prezentat împreună cu soția; cei de acolo au rugat-o să meargă acasă, să stea liniștită și să-l aștepte la masă pe soțul său. Așa a făcut, dar familia nu l-a mai văzut niciodată de atunci.

Un an mai târziu au fost arestate și unele din rudele sale: preotul Ion Băldescu, fratele generalului, care a și murit în lagăr, un alt frate, Marin și Emil Băldescu, un nepot al său, tot preot.

Din unele informații documentare, neconfirmate însă până acum, rezultă că generalul Radu Băldescu ar fi murit în închisoarea Jilava la 2 decembrie 1953. Nu fusese nici judecat și nici condamnat; nu era însă singurul caz de acest fel, mulți alți generali și ofițeri români sfârșind în condiții asemănătoare.

Afirmam la începutul acestui articol că generalul Radu Băldescu a reprezentat „un caz” aparte. El și-a servit țara pe câmpul de luptă în trei războaie, dar nu a ezitat să se opună mareșalului Ion Antonescu atunci când acesta a adoptat măsuri abuzive. General „incomod”, el a fost trecut în rezervă de către autoritățile regimului antonescian și reintegrat în armată de către adversarii acestui regim ajunși la putere după 23 august 1944. Dar nu și-a făcut o platformă de afirmare proprie din împotrivirea sa față de trecutul regim. Mai mult, s-a opus direct și cu mult curaj măsurilor ce vizau distrugerea vechiului organism militar românesc. În condițiile de atunci, atitudinea și acțiunile sale nu puteau bara calea comunizării instituției militare românești, dar rămân exemple luminoase de patriotism, dăruenie și rectitudine morală, specifice tuturor acelor care s-au ridicat în apărarea valorilor naționale, a onoarei și demnității ostășești reprimare cu brutalitate de regimul totalitar comunist. ■

Văcărești, 1948. Scrisori inedite de după gratii

Închisorile comuniste au strâns între zidurile lor, la sfârșitul anilor '40 și în anii '50, majoritatea oamenilor politici, militarilor, intelectualilor, cetățenilor de altă profesii (țărani, studenți, muncitori, elevi chiar) care se opuseseră instaurării regimului dictatorial impus de Moscova sau care deținuseră funcții politice în timpul guvernării lui I. Antonescu.

Magazin istoric a prezentat dramatice mărturii privind calvarul generalilor români,

a unor istorici, precum Gh. I. Brătianu, C.C. Giurescu sau R.R. Rosetti, a preoților greco-catolici sau ortodocși ș.a. Sunt pagini dintr-o istorie dureroasă, care va putea fi scrisă în toată complexitatea ei când vor fi accesibile și cunoscute toate documentele esențiale ale epocii.

Unul dintre intelectualii care și-au găsit sfârșitul în închisoare în anii '50 este și profesorul universitar Alexandru Marcu (1894-1955).

„TRĂIESC, PENTRU CĂ VREI TU“

ALEXANDRU MARCU

• „Foarte trist, știindu-te bolnavă“ • Untura curge din tinichea • Din eroare, la Aiud • Hainele arse la curățat • Un cuțit la tribunal • Medicamentele reținute la percheziție • Decameronul ia drumul închișorilor

Renumit italianist, Alexandru Marcu (după ce și-a luat doctoratul în litere la Florența și a fost membru al Școlii Române de la Roma) a fost numit profesor de italiană la Facultatea de litere a Universității din București. A scris și publicat mult, îndeosebi despre literatura și arta italiană. Câteva titluri: *Evol mediu italian* (1934-1935), *Curs despre Dante și Petrarca* (1935-1938), *Istoria literaturii italiene* (1944), *Valoarea artei în Renaștere* (1942, ediția a treia în 1984) ș.a. A tradus, de asemenea, din clasicii italieni (Dante, Machiavelli, Boccaccio, Goldoni), precum și din scriitori moderni (D'Annunzio, Papini, Pirandello etc.). La 31 mai 1940 a fost ales

membru corespondent al Academiei Române. Îndepărtat în 1948, a fost repus în drepturi la 3 iulie 1990.

La 4 decembrie 1941 a fost numit subsecretar de stat la Ministerul propagandei (al cărui titular era Mihai Antonescu), unde a funcționat până la 23 august 1944.

Pentru că a îndeplinit această funcție, a fost arestat în septembrie 1946 (actul de acuzare din 24 septembrie 1946 al Parchetului General al Curții de Apel București), împreună cu alți demnitari din timpul guvernării Antonescu, acuzați de dezastrul țării. Mircea Cancicov (fost ministru al economiei naționale), general Grigore Georgescu (ministru al lucrărilor publice și

comunicațiilor), general Ioan Sichițiu (ministru al agriculturii și domeniilor), Ioan Marin (ministru al agriculturii și domeniilor), Mircea Vulcănescu (subsecretar de stat la Ministerul finanțelor), general Gheorghe Jienescu (subsecretar de stat la Ministerul aerului și marinei), Stavri Ghiolu (subsecretar de stat la Ministerul economiei naționale), general Constantin Șt. Constantin (subsecretar de stat la Ministerul aprovizionării), Ion C. Petrescu (subsecretar de stat la Ministerul educației naționale), general Victor Iliescu (subsecretar de stat la Ministerul educației naționale), general Nicolae Șova (subsecretar de stat la Ministerul apărării naționale), Ioan D. Enescu (subsecretar de

stat la Ministerul muncii), Petre Strihan (subsecretar de stat la Ministerul afacerilor interne), general Ioan Arbore (subsecretar de stat la Ministerul aprovizionării armatei și populației), Gheron Netta (ministru al finanțelor).

Dezbatările procesului au avut loc în zilele de 15, 16, 17, 18, 19, 20 decembrie 1947 și 9, 10, 12, 13, 15 și 16 ianuarie 1948, iar sentința a fost pronunțată în ziua de 6 februarie 1948.

Alexandru Marcu a fost asistat de avocații Hurmuz Asnavorjan și Emil Velcea. Era acuzat de „atitudine favorabilă fascismului manifestată public în anul 1941” și de faptul că s-a bucurat de „prietenia și încrederea lui Mihai Antonescu”. În apărarea sa, relevându-i atitudinea democratică (între altele, ca decan al Facultății de litere, „n-a luat atitudine împotriva studenților antifasciști”), au depus mărturii Oscar Walter Cizek, Alexandru Balaci, Emil Condurachi, Mihail Isbășescu, Marin Popescu-Spi-neni, I. Petrovici, D. Russo ș.a.

A fost condamnat la 12 ani temniță grea cu degradare civică pe același termen, confiscarea averii în folosul statului cu titlul de despăgubiri civile și alți 5 ani detențiune riguroasă, urmând să execute pedeapsa cea mai mare, respectiv anii de temniță.

Din perioada procesului său, mai precis din zilele și săptămânile care au urmat sentinței și când cei condamnați se pregăteau să facă recurs, s-au păstrat – în cadrul Colecțiilor Speciale ale Bibliotecii Naționale din București – câteva scrisori (bilete, de fapt, pe mici bucuțele de hârtie) pe care Al. Marcu reușea să le strecoare, la vorbitor, avocatului său, soției Alice (Alc) Marcu sau unei alte persoane (căci unele dintre aceste bilete poartă adresa sa, str. Știrbei Vodă, nr. 20, et. V, telefon 49056).

Sunt mărturii *inedite* despre zbuciumul celui închis, cu nă-

dejdea în repararea nedreptății, cu dor pentru cei dragi și cu grijile traiului zilnic între pereții celulei. Aceste bilețele strecurate de după gratii au o valoare documentară deosebită, venind din viața tristă și mizeră din închisoare, cu haosul administrativ și totalul dezinteres pentru suferințele morale și fizice ale celor azvârliți în detenție. Ele mărturisesc, totodată, despre soarta celor dragi, confrunțați ei înșiși cu dificultățile unei existențe pline de privațiuni. Și, cu tot greul acestor suferințe nedrepte, preocuparea savantului pentru activitatea sa creatoare, cu gânduri spre cărți viitoare, pe care nu va mai apuca însă să le finalizeze.

Aceste bilețele nu sunt datele, dar din contextul relatărilor rezultă că sunt cam din aceeași perioadă. Să parcurgem câteva dintre ele, cu precizarea că lectura noastră este inevitabil fragmentară, dat fiind starea accentuată de creionare atât a scrisului (cu creionul) cât și a hârtiei.

Astfel, la sfârșitul lui februarie, îi scrie soției (prin intermediul avocatului):

„Să se urmărească redactarea sentinței potrivit indicațiilor.

Citația pentru 1 martie (cererea mea de eliberare) a fost emisă și a sosit la Văcărești? Este important deoarece se știe că plecarea devine de actualitate peste 1-2 zile. Am primit informații de la Vlad, dar între timp nu se mai știe nimic. Se menține? Victor (cuvânt ilizibil) și Manea Cr. au fost duși sus la spital. Ai avut aprobarea? Vlad dă speranțe pentru 1 martie. Cine va pregăti măcar amânarea și certitudinea că citația pentru 1 martie servește? Adesea nu se ține seama la plecare.

Foarte trist știindu-te bolnavă: îngrijește-te. Știi ce ești pentru mine! (Cum să-ți dau măștișor? Dar cadqu pentru 1 aprilie?) Orice ar fi, marea mea grijă ești tu. Acum mai mult!

Aflăm că se vor plăti impozite la obiectele vândute de ocazie. (Atenție!)

Cu alimentele pot face bine față și pe 2 martie și eventual la Aiud, până mi-ar veni pachetul (dacă nu le vor lua la percheziție).

Mișu a spus ceva? Orice o fi, *trăiesc pentru că vrei tu* și până vei crede tu că trebuie“.

Al. Marcu urma să fie transferat la Aiud. Drept pentru care, tot prin avocat, transmite soției următoarele *Instrucții pentru Aiud*. „Totul depinde de prompta lor executare la timp. Altfel, inevitabile complicații.

Vizitele se fac acum la 12 și 27 ale fiecărei luni (să se urmărească datele, dacă rămân aceleași; se mai schimbă?). Contact permanent cu celelalte soții. Certificat de la primărie (?). Soție sau rudă. Ce alte acte? Sosirea la Aiud cu 2-3 zile înainte. Cu o zi înainte înscrierea la penitenciar. Greu de găsit camere la hotel.

Ce să conțină pachetele: grăsimi, slănină, unt topit, borcan marmeladă, dulceață, cașcaval, zahăr. A se vedea lista de la Titina.

Bani – prin gardian (la vizite); prin pachete (pe obiectul în care sunt puși se face semnul ☉).

Orice pachet cu tot felul de obiecte necesare (mereu hârtie WC, căci nu lasă cu ziare), dar numai 3 kg alimente lunar în același pachet.

Felinar cu gaz (mic) + fitiluri (becuri + fasung). Flit (pompa) neapărat. Brâu, pantofii. Tocul de la Titina + cerneală.

Informații mereu noi, spre a se urmări eventualele solicitări de măsuri!

Alternarea datelor pentru pachete cu eventualul coleg de celulă tânăr.

100-200 000 lei“.

Tot pentru Aiud era și următoarea scrisoare, în care face referire și la una dintre cărțile din marea literatură italiană pe care o tradusese și publicase în 1932.

„La Aiud, rog a se aduce: o sticlă goală cu dop; *Decameronul*, în românește (vol. I), rupend coperta cu numele meu; săpun rufe; grăsimi – slănină; ouă; cărți poștale; chibrituri și țigări. Vitamine mai am.

Dacă la Aiud se trimite cu poșta, să se specifice pe pachet: câte alimente (3 kg.?) și câte efecte, dacă este și așa ceva în plus. Dacă se poate, evită untura (curge tinicheaua); în orice caz, să fie fără carne, spre a nu pierde din cantitate. Mai simplu: slănină.

Mi-e dor de Alc și sunt trist. Să aibă grijă de ea!

Penițe și cărți poștale, acum!”

Revenit de la Aiud, îi relatează soției despre avaturile acestei „călătorii” nedorite.

„Transferul de la Aiud l-am făcut cu o cursă specială, duminică și luni. Aici mi s-a spus că am fost dus acolo din eroare. Sunt sus într-o celulă a spitalului, deși nu mi s-au făcut încă formele de internare, pentru că nu a sosit aprobarea. Dar esențialul este altul: să fie și jos [la celulă], numai să-mi pot îngriji sănătatea. La percheziția de la Aiud mi s-au lăsat alimentele cu care am plecat (o mică parte), însă mi s-au reținut toate medicamentele (sulfamidele, injecțiile etc. etc.) și nu le-am putut recăpăta la plecare.

Cu salteaua mi-a fost foarte greu pe drum (de 2 ori), dar am adus-o. S-a rupt la mijloc, dar am cusut-o iar. Dacă poți și ai bani, ar fi bine să refaci pe cea mică de acasă. Să nu fie însă prea groasă și lată: transportabilă ușor (am și păturile!) și cu fața f. solidă, nu putredă, spre a nu-i tot duce grija. Dacă cumperi față nouă să fie de culoare închisă, căci se murdărește pe jos”.

Într-o notă către avocat, se preocupă de o eventuală citare la tribunal (probabil pentru recurs).

Biserica mănăstirii Văcărești (demolată la sfârșitul anului 1984 și începutul celui următor, în jurul căreia erau chiliile-celule ale închisorii)

„Deși am sosit de luni, nu am putut veni la tribunal joi și voi explica motivul.

Să se controleze cu atenție dacă sunt citat la tribunal pentru luni 22 martie și dacă este citația aici.

Pentru moment nu am nevoie de altceva”.

Soției îi comunică din nechezurile legate de îmbrăcămintea purtată în închisoare.

„Hainele au fost probabil arse la curățat, căci pantalonii se rup în bucăți. Rog a mi le aduce urgent înapoi la Văcărești pe cele pe care le-am mai avut. Regret deranjul, dar nu pot risca să rămân cu acestea care s-au și strâmtat mult. Păcat! Dar... Le aduci la poartă și aștepti să le restituie eu pe acestea, dacă te lasă. Sau este nevoie de autorizație? Cu această ocazie rog a se cerceta la grefă dacă a venit aici citația pentru 22 martie.

Chinul în închisoare de a nu avea lucruri de îmbrăcămintă sobre, simple, dar solide.

Am găsit un croitor care cu 150 lei a cârpit pantalonii, ca să nu fie rupți. Dar cred că e bine să am haine mai solide”.

Revine asupra *Decameronului*, în intenția de a realiza o ediție selectivă. „Hainele să fie cusute și consolidate (căptușala în special).

O altă carte care se poate realiza: *Decameronul*, selecționând povestirile de dragoste și cele satirice împotriva călugărilor, fiind vorba de o capodoperă – eficientă.

Rog la tribunal (joi) un cuțit pentru slănină care să poată fi eventual părăsit aici”.

În fine în această ultimă scrisoare, adresată soției, tot după întoarcerea de la Aiud.

„Deși am venit de luni dimineață, astăzi nu am putut fi prezent la tribunal,

deoarece colegii ceilalți au fost de părere să nu ne prezentăm numai noi, în timp ce toți ceilalți colegi sunt lipsă. Nu știu dacă a fost ceva, dar poate că prezența noastră ar fi atras atenția.

Te sărut mult, mult și îți mulțumesc. Rog a face astfel ca luni 22 martie să fiu la tribunal. S-a emis citația? A sosit aici? Rog a se controla. Ai făcut cel puțin tu contestație? Dar cu recursul? Știu că cererea lui Stârcea s-a respins. Ar fi foarte bine ca a mea să se amâne, dar apreciați voi.

Rog a-mi aduce o sticlă cu picături Davila, alta cu tinctură iod și ceva pentru durerile reumatice din brațul drept. (Toate medicamentele au fost reținute, dar n-am nevoie de toate, vorbim noi la întâlnire.) Hainele merg. Alimente am căci m-am întors cu o parte din ele.

Dragi, dragi îmbrățișări și mulțumiri”.

Alexandru Marcu s-a stins din viață în temnița de la Văcărești la 27 februarie 1955. ■

Prezentare și selecție
Ioan LĂCUSTĂ

A tunci când mă îndreptam spre capitala Greciei împreună cu domnul Victor Boștinăru, președintele Comisiei de politică externă a Camerei Deputaților și Anton Vătășescu în acel moment viceprimar al Capitalei, știam că simpoziioanele consacrate problematicei NATO de către *Asociația Elenă pentru Cooperare Europeană și Atlantică* deveniseră o tradiție. Atena la mijlocul lui decembrie era o capitală în primăvară. Și ca în toate ocaziile în care am văzut-o în ultimii 40 de ani, un oraș trepidant și mai ales în care oamenii nu-și pierd vremea. Deși par gălăgioși, ei sunt mai degrabă preocupați, preocupați de afaceri, de treburi de familie și în special cum să scoată bani din piatră seacă. Un fapt nou – numărul mare de străini de pe străzile ateniene.

Centrul Internațional pentru Congrese și Conferințe Zappeion din centrul Atenei – la doi pași de *La Grande Bretagne* hotelul în care au locuit invitații domnului Theodoros Georgiou, președintele Asociației Elene, dar și președintele *Asociației Tratatului Atlantic*, ales în animitate la cea de a 43-a Adunare generală ținută la Sofia în toamna trecută. Gazdă perfectă – ca și în anii trecuți (vezi *M.I.*, nr. 5/1997) – domnul Georgiou a acordat toată atenția reprezentanților români, dovedindu-ne încă o dată reale sentimente de amicitie și prețuire ca și doamna doctor Alice Georgiou. Putem conchide că atât prin prezența reprezentanților a 20 de țări, inclusiv Centrul Euro-Atlantic din România cât și prin valoarea personalităților participante și actualitatea debaterilor, cel de-al șaptelea simpozion de la Atena s-a relevat a fi o întrunire internațională de certă importanță. Am avut ocazia să întâlnim sau să revedem o serie de personalități ale vieții politice și militare: din Grecia – primarul Atenei; ministrul apărării naționale; președinții celor trei partide parlamentare principale; fostul ministru de externe al Greciei, președintele Comisiei pentru politică externă a Parlamentului; Bulgaria – vice-

președintele Republicii, vice-ministrul afacerilor externe; Cehia – adjunctul ministrului apărării; Italia – fostul prim ministru, Emilio Colombo; Albania – secretarul de stat la Ministerul apărării; primarul Tiranei; fostul ministru adjunct al apărării; fostul ministru al apărării; NATO – un consilier politic de la SACEUR.

AL ȘAPTELEA SIMPOZION NATO

Am purtat noi conversații privind lărgirea NATO și implicațiile ei pentru stabilitatea sud-estului Europei și a Mediteranei cu un vechi prieten cum este colonelul François Moreau de Balasy, vicepreședinte delegat al Asociației franceze pentru Comunitatea atlantică, ca și cu generalul Moisiu din Albania, cu domnul O. Kokoșenko din Ucraina sau cu domnul Miklós, Déser, secretarul general al Centrului Euro-Atlantic din Ungaria.

Discuțiile au parcurs o gamă largă de subiecte de la „Considerentele de apărare și securitate”, până la „Costurile intrării în NATO”.

Din numeroasele opinii exprimate ar mai trebui reținută pledoaria reprezentantului Statelor Unite, ministrul consilier la Ambasada americană din Atena, care a subliniat pozițiile președintelui Bill Clinton și ale doamnei Madeleine Albright, secretarul Departamentului de Stat, în ceea ce privește continuitatea procesului de lărgire NATO. El a confirmat că sud-estul european a devenit o prioritate pentru Statele Unite și a reluat ideea din Comunicatul de la Madrid în privința României și Sloveniei, adăugând însă și Bulgaria.

(Serialul nostru NATO – scurtă istorie continuă în numărul viitor)

Reprezentantul rus (director coordonator al Asociației pentru cooperare euro-atlantică) a repetat formulele cunoscute privind „cea mai gravă greșală a Occidentului prin lărgirea NATO”.

Secretarul de Stat la Ministerul apărării din Albania a insistat în mod deosebit asupra faptului că armata albaneză se reorganizează cu ajutorul NATO potrivit standardelor acestora și a exprimat mulțumiri speciale Statelor Unite pentru reconstruirea forțelor armate albaneze.

Expunerea președintelui Comisiei pentru politică externă a Camerei Deputaților din România a fost salutăată de numeroși participanți, atât în intervențiile publice cât și în discuții particulare. În general, despre România s-a vorbit la toate mesele rotunde cu respect și apreciere pentru eforturile depuse pe plan internațional.

A tăt Victor Boștinăru, cât și autorul de față în cele câteva luări de cuvânt au explicat strategia românească de lungă durată și decurgând din opțiunile fundamentale ale țării noastre pentru instituțiile și alianțele euro-atlantice.

Să nu părăsim Atena fără a spune că am urcat din nou alături de mii de pelerini pe acea culme a umanității suspendată între cer, mare și pământ care se cheamă Akropole; că am revăzut localul primei întâlniri de acum patru decenii cu poetul de geniu Ioanis Ritzos, cafeneaua Flora; că am făcut cunoștință cu prima librărie cu cărți și reviste românești existentă grație eforturilor și generozității doamnei Manuela Marinescu; că am înțeles încă o dată rolul românilor în istoria universală prin expoziția tezaurului de la Muntele Athos deschisă la Salonie (vezi articolul academicianului Virgil Cândea în acest număr) și m-am împrietenit pe viață cu mascota drumului nostru în Grecia, câinele dalmațian sub formă de balon, pe care l-am botezat Daskalakis. ■

Cristian POPIȘTEANU

La 5 martie s-au împlinit 100 de ani de la nașterea marelui om de stat chinez. A fost premierul Republicii Populare Chineze din 1949, de la proclamarea ei, și până la decesul său, la 8 ianuarie 1976. Concomitent cu funcția de premier al Consiliului de Stat (guvernul), până în septembrie 1956 a fost și titularul Ministerului de externe al Chinei, răspunzând și după aceea de destinele diplomației chineze. L-am cunoscut pe Zhou Enlai pentru prima oară în anul 1954, cu prilejul Conferinței de la Geneva. Reîntâlnindu-l după aceea de mai multe ori și lăsându-mi o impresie extrem de puternică.

ÎNTÂLNIRI CU ZHOU ENLAI

Dr. EUGEN PREDĂ*

„Cinci minute pentru presă” – expresia are, în argoul gazetăresc, un înțeles precis, desemnând scurtul interval în care, la începutul unor convorbiri oficiale sau tratative, li se permite ziariștilor, îndeosebi foto-reporterilor și operatorilor de televiziune sau film, să ia „probe de atmosferă”. De obicei, principalii interlocutori, cunoscută fiind curiozitatea profesională a gazetărilor, se limitează la adoptarea unei atitudini profesionale și schimbă impresii despre starea vremii, nu de puține ori cu tâlc. Am urmărit, pe diferite meridiane, tot felul de „cinci minute” mai mult sau mai puțin meteorologice.

Una dintre puținele dați când, înainte de începerea lor, am fost

martor la ceea ce putea părea o abatere de la protocol, a fost în după-amiaza zilei de miercuri 2 iulie 1971. Un vânt cald se rostogolea prin imensa Piață Tienanmen, inima capitalei chineze, Beijing. În Palatul Adunării Naționale a Reprezentanților Popolari a R.P. Chineze, care cuprinde o suprafață egală cu a unei duzini de terenuri de fotbal și unde fără amabilitatea gazdelor cu ușurință te puteai rătăci, un mic grup de ziariști era condus spre o sală sobră, în centrul căreia trona o masă dreptunghiulară de tratative.

Educator în diplomația guvernării

Mai erau zece minute până la ora convorbirilor. Deodată, s-a deschis ușor o ușă laterală și în încăperea a intrat, fără zgomot, un om de talie mijlocie, purtând, cu o deosebită distincție naturală, o tunică cenușie, și-a rotit, de sub sprâncenele groase, tăciunate, privirea de adevărată, pentru a se convinge că totul arată cum se cuvine, chiar în cel mai mic detaliu, când va reveni cu oaspetele. Cu un surâs cald și discret, a adresat câteva cuvinte guturale tinerelor ajutoare de față, probabil o apreciere, apoi a dat mâna cu gazetarii, cerând să-i fie prezentați, și a plecat să-și

aștepte oaspetele la intrarea în Palatul.

Era același om – așabil, lipsit de morgă, emanând percepție intelectuală – pe care îl văzusem la Geneva din „țarul presei”, intrând în aprilie 1954 la Palatul Națiunilor și, un an mai târziu, la Conferința de la Bandung, din loja presei, apoi pe străzile Bucureștiului, în anul 1965, și pe drumurile României în iunie 1966. Doar părul încărunțise.

Carierea diplomatică a lui Zhou Enlai este, adeveseori, datată ca începând cu declanșarea războiului chino-japonez, la 7 iulie 1937, când și-a asumat, public, sarcina de a răspunde de problemele internaționale ale Partidului Comunist Chinez. De fapt, activitatea lui în acest domeniu a început cu incidentul de la Xi'an, din 1936.

Ca instituție, primul oficiu al partidului, care se ocupa cu problemele externe, a fost stabilit, în primul an de război în Wuhan (China Centrală), ca parte a Biroului din acest oraș al Armatei a 8-a de marș, condusă de comuniști. Se numea Secția de Informații Internaționale (S.I.I.). Adăpostită într-o modestă cameră de hotel, folosită atât ca birou, cât și pentru dormit, S.I.I. avea inițial un personal de trei, patru oameni și două jalnice mașini de scris. Aici, Zhou Enlai primea vizitatori și ziariști din străinătate și conducea activitatea de rutină a S.I.I., de traducere a scrierilor lui Mao Zedong.

* Istoric și analist internațional, comentator și corespondent special al Radioteleviziunii Române timp de aproape 50 de ani, director general al Societății Române de Radiodifuziune între 1990-1995, actualmente director al Centrului pentru Studiul Istoriei Evreilor din România din cadrul Federației Comunităților Evreiești din țara noastră, președinte al Centrului Media pentru Democrație, dr. Eugen Preda este unul dintre ziariștii cu cel mai bogat palmares internațional. Prezent la zeci și zeci de conferințe internaționale ca și la multe sesiuni ale Adunării Generale a O.N.U., dr. Eugen Preda a avut prilejul să cunoască numeroase personalități din lumea întreagă. *Magazin istoric* a mai publicat și în trecut momente din viața internațională, așa cum le-a privit dr. Eugen Preda. Acum publicăm însemnările sale despre întâlnirile cu o personalitate de prim rang a Chinei și a lumii.

Tot la Wuhan se făceau aranjamente pentru permisele de liberă trecere, pentru străini spre Yan'an.

În octombrie 1938, Wuhan a căzut în mâinile japonezilor. Biroul Armatei a 8-a de marș s-a mutat la Chongqing, devenit capitală pe timpul războiului și, în aprilie anul următor, o Secție de afaceri străine a înlocuit Secția de informații internaționale. Ea a fost subordonată Biroului pentru China de Sud al Comitetului Central al Partidului Comunist Chinez și era în răspunderea lui Zhou Enlai. Dacă la Wuhan Zhou a trebuit să se mulțumească doar cu un grup restrâns de colaboratori, la Chongqing el avea mult mai mulți, dar și problemele au devenit mai complexe, pe măsură ce trecea timpul. Secția afacerilor străine se conforma întru totul concluziilor desprinse din analiza primei etape a războiului.

În ajunul inaugurării Republicii Populare, pe care președintele Mao Zedong avea să o proclame la ora zece a.m., la 1 octombrie 1949, în Piața Tienanmen, Zhou Enlai a revenit pentru ultima oară la Secția afacerilor străine. „Noi am îndeplinit ceea ce ni s-a încredințat”, s-a adresat el tinerilor radioși, care l-au înconjurat. „De mâine vom trece, formal, la activitatea diplomatică”. El le-a dat instrucțiuni amănunțite privind felul în care cuvântarea președintelui Mao, de a doua zi, împreună cu scrisoarea însoțitoare urmau să fie remise ambasadelor sau consulatelor din Beijing sau Nanjing. Apoi le-a lăsat sigiliul oficial purtând numele său, pentru a fi aplicat pe comunicare. Avea să fie primul document purtând numele lui Zhou Enlai, în calitate de ministru de externe. În primul

deceniu după numirea în funcția de premier, el a deținut, concomitent, și portofoliul afacerilor externe, pe care le-a cedat mareșalului Cen-Yi, după cele două conferințe internaționale majore de la Geneva și Bandung. Cu toate acestea, a rămas personalitatea dominantă în relațiile internaționale ale Chinei până în ziua ultimei sale suflări. Nici un alt lider chinez nu a lăsat posterității o atât de profundă amprentă asupra frontului diplomatic al țării sale.

La Geneva, „Talleyrand al Chinei” a fost un centru de atracție pentru presă

Zhou Enlai este evocat nu numai ca un abil executant, dar și ca un educator de prima mână în diplomația și arta guvernării. Directivele sale cuprindeau nu numai clarificări amănunțite, dar explicau temeiurile și motivațiile acțiunilor preconizate. O cuvântare rostită la Ministerul de externe, în primii ani ai Republicii Populare, dă unele indicii asupra modului său de a gândi.

Jongleria cu trabucul și cu ceașca de cafea

Conferința asupra Coreei și Indochinei, de la Geneva, din 1954, prima conferință internațională majoră de după al doilea război mondial, a fost confruntarea

directă a lui Zhou Enlai cu complexitățile diplomației într-un proces de amplă deschidere. A fost, de asemenea, prima Conferință internațională după războiul din Coreea, care i-a adus pe cei doi protagoniști principali, China și Statele Unite, la masa negocierilor. Atenția lumii se concentra asupra Palatului Națiunilor, clădirea fostei Ligi a Națiunilor în care cei doi dușmani de moarte urmau să se înfrunte în legătură cu probleme ale Asiei. Privirile se îndreptau spre Zhou Enlai, care adusese cu sine o delegație de două sute de persoane. Cum își va îndeplini misiunea pe scena lumii legendarul virtuoz, supranumit „Talleyrand al Chinei”, era o chestiune de mare interes pentru corpul de presă reunit la Geneva. Toți erau nerăbdători să transmită acasă relatări succulente.

Secretarul de stat, John Foster Dulles, conducătorul delegației S.U.A., era un adept al liniei dure și urma o politică de ostilitate față de Republica Populară Chineză și de nerecunoaștere a ei. Deși membrii celor două delegații își încru-

cișau pașii în fiecare zi pe coridoarele conferinței, Dulles nu a permis nici un contact între ele. El încuraja o atitudine glacială, în cazul în care membrii delegației americane se întâlneau cu chinezii, în Palatul Națiunilor, și el însuși făcuse legământ să nu aibă prin nimic de-a face cu delegația chineză, exceptând situația că automobilul s-ar ciocni cu cel al lui Zhou Enlai. Nu este de mirare că, în această atmosferă înghețată, se vorbea persistent despre refuzul lui Dulles de a da mâna cu premierul chinez, când s-au întâlnit pe neașteptate pe un coridor al Palatului Națiunilor.

Richard Nixon denumeste, în memoriile sale, acest episod „o insultă”, iar Henry Kissinger o

descrie ca o „nerozie” în lucrarea sa *The White House Years*. Nu ar fi fost în natura lui Zhou Enlai ca, în astfel de circumstanțe, să considere un asemenea afront ca pe ceva personal. Nici unul din actele sale publice, acasă ori peste hotare, nu era motivat pe o bază personală. Ceea ce făcea era în numele guvernului sau al țării. La Geneva, el reprezenta China și, dacă secretarul de stat al Statelor Unite opta pentru a fi insolent, nu spre Zhou Enlai, ca individ, era îndreptată insolenta, ci spre China, ca țară.

Ce ar fi fost dacă John Foster Dulles s-ar fi comportat mai puțin belicos sau dacă Administrația Eisenhower ar fi adoptat o poziție mai puțin rigidă față de China, în anii imediat următori războiului din Coreea? Ar fi fost oare diferit cursul istoriei? Acesta e un mare semn de întrebare.

Dulles a părăsit Geneva la scurt timp după începerea Conferinței. Conducerea delegației S.U.A. a revenit generalului Walter Bedell Smith, șeful de stat major al lui Eisenhower în timpul războiului.

În timpul conferinței, generalul a fost întrebare de un gazetar dacă și în ce fel a avut vreun contact cu Zhou Enlai. Singurul contact cu dl. Zhou Enlai a fost, a glumit el, de a beneficia de același prosop rotativ de la lavaboul pentru bărbați. Spre sfârșitul conferinței, Bedell Smith, fiind ceva mai culant, întâlnindu-l în hol pe interpretul lui Zhou Enlai, a intrat în vorbă cu el. Deși era, în realitate, un fapt neînsemnat, gestul conține ceva semnificativ. Zhou bănuia că nu toți membrii delegației S.U.A. erau de acord cu Dulles în privința Chinei și a decis să-l abordeze direct pe locțiitorul șefului delegației S.U.A.

Ocazia s-a ivit curând. În timp ce traversa holul, Zhou Enlai l-a

văzut pe Bedell Smith turnându-și o cafea. El s-a îndreptat spre masa americanului și i-a întins mâna. După ce a tresărit, revenindu-și, Bedell Smith, care avea un trabuc în mâna stângă, a luat la repezeală cu cealaltă mână ceașca în care tocmai turnase cafea, sugerând, prin gesticulație, că are mâinile ocupate.

Oricum, premierul chinez a rupt gheața. Ei au avut o scurtă convorbire cordială, care s-a încheiat cu aprecierea conducătorului delegației americane la adresa Chinei, despre care a spus

caraghioslăcului „mâinilor ocupate” l-a făcut pe american să rădă și, pentru a-și masca încurcătura, a atins cu cotul brațului premiorului înainte de a se despartii.

Nici o sfidare fără răspuns

De ce șeful interimar al delegației S.U.A. n-a avut atât curaj încât să dea mâna cu premierul chinez? Era ceva care depășea orice închipuire pentru delegația chineză și, pentru un timp, așa a și rămas. Numai cu mult mai târziu misterul a fost dezlegat. Pe când mai era la Geneva, John Foster Dulles a interzis să se dea mâna cu chinezii. Aceasta explică jongleria de neînțeleas a lui Bedell Smith cu trabucul într-o mână și ceașca de cafea într-alta, când Zhou Enlai s-a apropiat de el la prima întâlnire, și atingerea cu cotul, în loc de a da mâna, la o a doua întâlnire. Iar lui Dulles, cu toată dibăcia lui de avocat de succes pe Wall Street, i-a

La tribuna Conferinței de la Bandung, primul ministru al Chinei

că e o țară cu o veche și mare civilizație, și cu complimentarea lui Zhou pentru contribuția magnifică a Chinei la civilizație. În scurt timp, Bedell Smith a găsit prilejul de a relua legătura deja stabilită.

Era în ziua ședinței finale și Zhou Enlai discuta pe hol. Bedell Smith s-a apropiat pentru a spune la revedere. El a afirmat despre conferință că o socotește fructuoasă și s-a folosit de prilej pentru a-și exprima simțămintele călduroase față de poporul chinez. El i-a spus premierului că a fost impresionat de tactul său diplomatic și cât de plăcut era că l-a cunoscut. La aceasta, Zhou Enlai i-a răspuns: „Nu v-am întins primul mâna, când v-am întâlnit ultima oară?”. Reamintirea

scăpat din vedere să adauge o clauză la interzicerea strângerii mâinilor, care să cuprindă și atingerea de coate.

În timp ce nu scăpa nici o posibilitate de a continua să lucreze cu membri ai delegației americane, Zhou Enlai nu lăsa nici o sfidare fără răspuns. Începând dezbaterile problemei indochineze și vorbind în numele Chinei, Zhou a prezentat o propunere. Primirea favorabilă ce i-a făcut-o Bedell Smith a provocat însă ciorovăială în rândurile delegației americane, unii neîmpărtășind punctul de vedere al șefului interimar.

Unul dintre membrii de rang înalt ai delegației, Walter Robertson, care a făcut parte din echipa S.U.A. la Grupul militar de

mediație tripartit (Koumintang, comuniști, Statele Unite) din China, în anul următor încheierii războiului cu Japonia, n-a fost de acord cu șeful lui. Neîntâlnind în măsură să aplaneze diferențele în rândurile delegației sale, Bedell Smith s-a scuzat plecând la Berna.

Înlocuindu-l pe Smith la următoarea ședință, Robertson a atacat propunerea chineză. Zhou Enlai l-a întrebat dacă delegația Statelor Unite crede în ce spune. „Șeful interimar al delegației S.U.A., care a vorbit la ultima ședință, a spus că propunerea chineză este folositoare discuției, a replicat Zhou Enlai. Și acum, dv., Robertson, dați înapoi de la cuvântul lui. Pe cine să credem acum, pe dv., Robertson, sau pe șeful delegației? Permiteți-mi, Robertson, să vă reamintesc că noi am mai încrucișat săbiile și, în cazul că ne cauți pricină, suntem pregătiți să-ți facem față din nou”. Procesul-verbal al conferinței nu cuprinde nici un răspuns al lui Robertson, dacă acesta ar fi existat.

În cele din urmă, restricțiile lui Dulles s-au topit. Datorită bunelor oficii ale ministrului de externe britanic, Sir Anthony Eden, delegația Statelor Unite s-a întâlnit cu chinezii pentru a discuta procedura în vederea negocierilor asupra repatrierii personalului deținut de fiecare parte. Aceasta a dus la convorbirile chino-americane la nivel de ambasadori, care s-au transformat într-un record de negocieri, maraton, durând, cu întreruperi, 15 ani.

Împotriva obstrucției Statelor Unite, Conferința de la Geneva a depășit și ultimul obstacol pentru a ajunge la un acord de încetare a ostilităților în Indochina și pentru a oferi o rezolvare politică. Dar, așa cum aveau să dovedească evenimentele, aranjamentul a fost zădărnicit de

opoziția lui Dulles. Urmarea limpede, peste ani, a constituit-o, pentru Statele Unite, traumatismul implicării lor, din anii '60, în războiul din Vietnam.

Din punctul de vedere al Chinei – sau, pentru a fi mai preciși, al lui Zhou Enlai – convorbirile la nivel de ambasadori au meritat, totuși, osteneala de a fi stabilite, chiar și pentru faptul că negocierile de la Geneva și, ulterior, de la Varșovia,

Mulți ani mai târziu, Zhou Enlai, vorbind despre Geneva, declara că toate aceste încercări au meritat pentru a-i menține pe americani la masa negocierilor și a-l recăpăta pe Qian Huesen, deși convorbirile-maraton cu Statele Unite, spunea el, nu s-au soldat cu altceva ce ar putea fi considerat pozitiv.

La Geneva, Zhou Enlai a avut și numeroase discuții la vila de

pe malul lacului în care locuia și care a fost frecventată de parlamentari din diferite țări europene și personalități, doritoare să-l întâlnească pe omul de stat chinez. Printre ele a fost și Charlie Chaplin, geniul artei cinematografice. Ministrul de externe britanic, Anthony Eden, a ajuns să se cunoască bine cu Zhou Enlai la Geneva, și contactele lor frecvente au dus la un acord de stabilire de misiuni de legătură, conduse de însărcinați cu afaceri în cele două capitale.

Cu geniul artei cinematografice, Charlie Chaplin, Zhou Enlai a avut frecvente contacte

„Prințesa Kașmirului” explodează

Pe termen lung, poate o mai mare semnificație a fost călătoria, din luna iunie, a lui Zhou Enlai, în India și Birmania.

Într-o pauză a Conferinței de la Geneva, deoarece cele cinci principii ale coexistenței pașnice, proclamate în cursul acestor vizite, au servit la ceea ce pleda China. Cele cinci principii inițiate de Zhou Enlai sunt: respectul mutual al integrității teritoriale și suveranității; neagresiunii; neamestecului în treburile interne ale celeilalte țări; egalitatea și avantajul reciproc; coexistența pașnică. Ghidul în cinci puncte de comportare internațională a stat la baza celor zece principii adoptate, în 1955, la Conferința de la Bandung, în Indonezia, a

au dus la repatrierea din Statele Unite a expertului (în rachete) de naționalitate chineză, profesor Qian Huesen. Un civil cărui i se dăduse gradul de colonel în armata Statelor Unite, când lucrase la proiectul privind rachetele balistice intercontinentale, dar care a fost reținut, timp de cinci ani, numai de teama că ar putea dori, ceea ce în fapt s-a și întâmplat, să se reîntoarcă în patrie. În cele din urmă, Beijingul a obținut de la Washington să-i dea drumul lui Qian, și profesorul, cu soția și cei trei copii au părăsit țărmurile Americii pentru China, la 17 septembrie 1955.

doua reuniune internațională majoră la care a participat Zhou Enlai.

În călătoria spre Conferința afro-asiatică, programată în localitatea climaterică Bandung, între 18 și 24 aprilie 1955, premierul chinez abia a scăpat de o tentativă de asasinat. Deși incomplet restabilit după o operație de apendicită, el aprecia conferința ca fiind atât de importantă, încât s-a decis să participe la ea cu orice preț. El plănuia să călătorească la bordul unui avion indian, închiriat, „Prințesa Kașmirului”, și care

Conferința de la Bandung era chemată să dezbată modalitățile cele mai eficace de a apăra independența, atât economică cât și politică, a noilor țări din Asia și Africa. Cuvântările rostite în ziua deschiderii, la 18 aprilie, au marcat tonul conferinței – să se întărească legăturile de solidaritate împotriva imperialismului și colonialismului din Asia și Africa. Dar diferențele de sisteme sociale și ideologii politice, la care se adăugau neîncrederea și vrajba, tindeau să provoace o spărtură între participanți. De la început, o notă

cuvântul, iscusitul diplomat, care, în urmă cu un an, produsese o atât de profundă impresie asupra lumii la Geneva, s-a îndreptat spre tribună. „Delegația chineză” – a declarat el – a venit aici pentru a căuta unitate și nu pentru dispute mărunte. Noi, comuniștii, nu ascundem faptul că credem în comunism și considerăm orânduirea socialistă ca fiind bună. Nu este, însă, necesar ca, la această conferință să se facă publicitate ideologiei cuiva sau sistemului său politic, deși asemenea diferențe există între noi. Delegația chineză este aici

În februarie 1972, la Pekin, Nixon trece în revistă garda de onoare însoțit de premierul Zhou Enlai

urma să facă escală la Hong Kong. O bombă cu explozie întârziată pusă de agenții ai Koumintangului, în cursul escalăi, a făcut să explodeze avionul, în timp ce se apropia de Borneo de Nord. Unsprezece persoane, în afara echipajului, și-au pierdut viața, dintre ei opt fiind chinezi și câte un pasager din Vietnam, Polonia și Austria. Un epitaf dedicat celor unsprezece martiri căzuți pentru cauza păcii, independenței și libertății este gravat pe o masivă piatră funerară din Cimitirul Babaoshan al revoluționarilor din Beijing.

Printr-o întâmplare norocoasă, Zhou Enlai n-a fost la bordul avionului; fusese invitat în ultim moment să vină la Rangoon, pentru a se întâlni cu prim-ministrul Birmaniei, Indiei și Egiptului, ceea ce a făcut necesară schimbarea planului inițial. Aceasta a evitat Chinei o incalculabilă catastrofă.

După Geneva, Bandung a fost o piatră de hotar. Dacă Geneva era menită să soluționeze moștenirea colonialismului și problemele decurgând din războaiele din Coreea și Indochina,

de discordanță s-a resimțit în precumpănitoarea temă a unității și cauzei comune. S-au auzit incriminări despre „amenințarea comunistă”, „activități subversive”, „absența libertății religioase” etc. Astfel de încercări aveau ca țintă China. Tensiunea a cuprins conferința. Era necesar un răspuns prompt.

Cum China urma să ia cuvântul în a doua zi a conferinței, Zhou Enlai a preferat să fie distribuită cuvântarea ce o pregătise, decât să o rostască la ședința de după-amiază. În scurtul răgaz ce i-a rămas după încheierea ședinței de dimineață, el a scris un nou discurs, suplimentar, pentru a răspunde atacurilor ascunse și trimitea pe măsură ce termina pagină cu pagină, pentru a fi traduse. Când a fost invitat să ia

la cuvânt, discursul a fost însoțit de o comunitate de vederi și nu pentru a crea divergențe. Există o bază pentru a găsi o comunitate de vederi între noi? Cred că există. Și aceasta deoarece cele mai multe dintre țările Asiei și Africii au trecut, datorită colonialismului, prin aceleași nenorociri și suferințe. Acest fapt este recunoscut de noi toți! Dacă găsim un teren comun și înlăturăm nenorocirile și suferințele ce ne-au fost impuse de colonialism, ne va fi lesne să ne respectăm și să ne înțelegem, să ne simpatizăm și să ne ajutăm unul pe altul”.

Cu Nixon, la capătul a două decenii de confruntări

În cursul săptămânii, cât a durat conferința, Zhou Enlai a lucrat fără răgaz, nedormind mai mult de trei ore pe zi. Merita să fie făcut un asemenea sacrificiu, deoarece cele zece principii – expresie vie a celor cinci principii ale coexistenței pașnice, în spiritul cărora nu în lătra lor – au încununat Conferința de la

Bandung și au pus piatra de temelie a codului prin care țările din Asia și Africa – și, ulterior, ale Americii Latine – și-au călăuzit relații bilaterale și multilaterale. Desigur, istoria nu va subaprecia monumentală sa contribuție în folosul oamenilor din vasta regiune denumită ulterior „Jumea a treia”.

Deși nu din inițiativa delegației chineze, problema Taiwanului a apărut la conferință, fiindcă existau unele idei confuze despre situația din acel moment în zona Taiwanului. Călăuzit de principiul de a căuta o comunitate de vederi și de a clasa diferențele de opinii, Zhou Enlai a prezentat poziția Chinei, dar nu a cerut ca problema să fie trecută pe agenda conferinței. În afara sălii de reuniune, el a avut convorbiri cu șefii de guvern din multe țări și a avut o întâlnire restrânsă cu șefii delegațiilor Birmaniei, Ceylonului (Sri Lanka), Filipinelor, Indiei, Indoneziei, Pakistanului și Thailande, pentru a le explica poziția Chinei.

Premierul Zhou Enlai s-a folosit de prilejul întâlnirii pentru a face o declarație, conținând o notă amicală pentru Washington: „Popoarele chinez și american nutresc sentimente de prietenie unul față de celălalt. Poporul chinez nu dorește război cu Statele Unite. Guvernul Chinei este pregătit să negocieze împreună cu guvernul Statelor Unite”.

În cele din urmă, diplomații chinezi și americani au avut convorbiri la nivel de ambasadori – primul pas în lunga călătorie spre Shanghai, unde istoricul Comunicat comun, semnat de premierul Zhou Enlai și președintele Richard Nixon, la 28 februarie 1972, la încheierea vizitei președintelui S.U.A. în China, a pus capăt celor două decenii de confruntări și a deschis o nouă perioadă de conciliere între cele două țări.

Cunoscător al englezei și francezei și rămas, oarecum, familiarizat, din anii studenției, cu germana și japoneza, Zhou Enlai acorda o mare atenție însușirii limbilor străine. În 1970, între lunile iulie și noiembrie, s-au desfășurat în prezența sa cinci seminarii cu profesori și studenți ai Institutului de limbi străine și Universității din Beijing. Ele au avut loc la Zhongnanhai, complexul de clădiri al partidului și guvernului din „Orașul Interzis” al

după atacul de cord din 1966, Zhou Enlai a atribuit acestor seminarii maximum de importanță, ținându-le între miezul nopții și ora cinci dimineața, desfășurându-se, deci, în afara strictului program zilnic al premierului. De altfel, niciodată, nici în cele mai dificile condiții din ultimii zece ani ai activității sale, premierul n-a renunțat să-și consacre întreg timpul îndeplinirii sarcinilor sale, lucrând și duminicile și neluându-și niciodată vacanță.

Încă din 1972 s-a constatat că Zhou Enlai se îmbolnăvise de cancer. În vara anului 1974, el a fost spitalizat, dar a continuat, în pofida a paisprezece operații, să-și îndeplinească funcțiile și să-și consume, până la stingerea completă, energia de revoluționar. În timpul spitalizării, Zhou Enlai a continuat să primească vizitatori de peste hotare. De altfel, primul indiciu privind spitalizarea l-a furnizat știrea privind întâlnirea cu un senator american, la 5 iulie 1974. La 7 septembrie 1975, Zhou Enlai a primit, pentru ultima oară, oaspeți din străinătate – membrii unei delegații din România, care, după ce participaseră la

Ultimul vizitator străin cu care s-a întâlnit Zhou Enlai a fost domnul Ilie Verdeș, în prezență președintele Partidului Socialist al Muncii

Beijingului, unde premierul își avea biroul de lucru. El a atras atenția că orientarea politică, stăpânirea desăvârșită a limbilor străine, amploarea cunoștințelor sunt indispensabile tuturor celor care doresc să-și servească țara în sfera în care însușirea unei limbi străine este o obligație, fie ca translator, interpret sau diplomat. Zhou Enlai le-a atras atenția asupra a cinci chei ale succesului în activitatea pentru care se pregăteau: să citești, să vorbești, să ascuți, să scrii și să traduci. Fără a te instrui riguros în toate aceste aspecte, spunea el, nu poți atinge competența. Deși niciodată complet restabilit

festivitățile prilejuate de a XXV-a aniversare a Republicii Democrate Vietnam, efectua o vizită de prietenie în Republica Populară Chineză.

8 ianuarie 1976, ora 9 și 57 minute, la spitalul Beijing; era ultima clipă din viața lui Zhou Enlai. Conform voinței sale, urna a fost depusă pentru scurt timp în Palatul Adunării Naționale a Reprezentanților Populari, în sală consacrată Taiwanului, apoi cenușa sa a fost împrăștiată deasupra pământului și a apelor țării care i-au dat naștere. După 78 de ani de viață, omul care sa consacrat istoriei țării sale trecuse definitiv în istorie. ■

DIN VREMEA LUI BUREBISTA ȘI DECEBAL

Numele celui ce a fost acad. Constantin Daicoviciu (1 martie 1898-27 mai 1973) a rămas legat de Sarmizegetusa, capitala dacilor liberi. O viață întreagă, cu o pasiune neostoită, a cercetat cetățile dacice din Munții Orăștiei. La Grădiștea Muncelului, la Piatra Roșie, la Blidaru, la Rudele, la Fetele Albe-ș.a., săpăturile desfășurate sub conducerea sa au făcut

CONSTANTIN DAICOVICIU

ca vechile pietre dacice să-și dezlege tainele și să-și depeze, de peste milenii, istoriile.

La centenarul nașterii sale, să recitim câteva dintre paginile închinat de savant vestigiilor dacice. Ele fac parte din comunicarea Dacii din Munții Orăștiei și începuturile statului sclavagist dac, prezentată la Academia Română la 10 iunie 1950¹.

Pe un teritoriu relativ mic (cca 150 km²) din regiunea deluroasă-muntoasă a Carpaților sudici, în partea de est a județului Hunedoara, la sud de Mureș, concentrate în jurul pârâului Apa Orașului (zis și Apa sau Valea Grădiștei), ce izvorăște din masivul Godeanu și se varsă în Mureș la Orăștie, răspândite însă de-a lungul nenumăratelor văi ce spintecă această regiune, se găsesc, aninate pe vârfuri de dealuri sau pe spinarea lor, pe platouri cu grijă amenajate de mâna omului, ca și pe terasele mai mult sau mai puțin naturale ale acestor dealuri; o serie de așezări cu caracteristici și forme uimitor de unitare.

Dealurile alese cu preferință au, de obicei, formă de mameloane, nu excesiv de înalte (de 500-950 de metri), pe cât se poate de izolate de restul dealurilor, retrase, în aparență, dar stăpânind în chip hotărât căile de acces către

vreo cetate mai mare din apropiere, iar toate la un loc constituind un sistem de împresurare strategică a cetății principale, care, singură dintre ele, se află, în fundul văii Apei Orașului, așezată pe spinarea Dealului Grădiștei (o ramificație a Godeanului) la 1 200 m înălțime deasupra mării.

Această „cetate Mare” nu domină, de fapt, nimic; ea constituie în realitate un loc de refugiu greu de atins, strașnic apărat din față și din laturi de sistemul de redută al fortificațiilor înșirate de-a lungul văii centrale a Apei Orașului, atât dinspre nord, cât și dinspre nord-vest și nord-est, iar dinspre sud de masivul de munți greu de trecut ce-i acoperă spatele, poate și aceștia întăriți din loc în loc².

Seria cetăților și forturilor de apărare a „Cetății Mari” de pe culmea Dealului Grădiștei o deschide, acolo unde valea largă a Apei Orașului se strâmtează dintr-o dată până la gâtuire, Castelul

¹ Comunicarea, evident, poartă înăurirea terminologică a epocii (ex. sclavi, sclavagism), la care istoriografia din ultima vreme a cam renunțat. — n.r.

² Săpăturile din vara anului acestuia (1950) au dovedit, ceea ce se și presupunea întrucâtva, că aici, pe Dealul Grădiștei, se afla și locul de cult al dacilor, cu mai multe sanctuare.

de pe Cetățuia Costeștilor. Însuși acest punct prim de rezistență e străjuit din mai multe părți de forturi mai mici, înfipite pe culmile de dealuri înconjurătoare, ca Faeragul, Blidarul, Cetățuia Înaltă, ele însele întărite de turnuri și bastioane presărate la orice punct vulnerabil. De la Costești și până la Grădiștea Muncelului valea foarte strâmtă a Apei Orașului e păzită de turnuri dispuse, la distanțe variate, pe terasele superioare, în locuri potrivite.

Dinspre nord-est, Vârful lui Hulpe și fortificațiile de pe Ciata, Dealul Muncelului (și ele încercuite de turnuri pe piscurile vecine) formează incinta laterală nord-estică a reidutului. Din acest sector de apărare a flancului nord-estic face parte, desigur, și cetatea de la Căpâlna, de pe valea Frumoasei (Sebeșului).

Accesul dinspre vest respectiv nord-vest și sud-vest, peste dealul Luncanilor sau Poiana Omului, e oprit vrăjmașului de puternica cetățuie de pe Piatra Roșie ca și de alte forturi, cum e, de pildă, acela de la Lupoia, sau de valurile de pământ și piatră de la Cioclovina.

Tehnica construcțiilor militare sunt a) ziduri, durate din blocuri de piatră bine și regulat tăiate, întărite cu bârne de lemn după un sistem local, continuate în sus fie în cărămidă, fie în lemn; sau b) valuri de piatră și de pământ, îmbinate cu puternice îngrădituri de pari groși și zdraveni (palisadă). Gropi, ascunse în fața întăriturilor, și rostogolirea de trunchiuri de copaci sau de bolovani, făceau aceste cetăți, meșteșugit întărite de oameni și natură, și mai de necucerit.

Așezările dacice din Munții Orăștiei nu constituie însă numai construcții militare.

Valea largă și roditoare a Apei Orașului, la nord de Costești, cu Valea Mureșului apropiată, ca și luncile și poienile minunatei regiuni fac din acest ținut, încă din cele mai îndepărtate vremuri, un îmbelșugat loc de trai pentru o populație destul de numeroasă.

Dintre „cetăți” puțin vor fi avut numai un rol militar. Rol strict militar îl au doar bastioanele și turnurile de pază risipite peste tot. Cele mai multe dintre „cetăți” trebuie considerate ca niște lăcașuri întărite ale unor fruntași militari, mari proprietari de turme în munți, de ogoare întinse în văile apropiate și desigur și de sclavi.

O a treia categorie a așezărilor o alcătuiesc gospodăriile țărănești cu care sunt împănate — într-o măsură mai mare chiar decât astăzi — poienile și culmile mai blânde și mai late ale dealurilor, cu casele lor de bârne, lipite cu lut prins în nuiele, acoperite cu șindrilă și înconjurate cu garduri de parj împlețiți cu crengi de copac.

Hambare mari de lemn, sprijinite pe baze rotunde de piatră, pe terasele cetăților, dar și în poieni roditoare, cisterne în și afară de cetăți, căptușite cu bârne de gorun, țevi de apeduct din pământ ars, aducând apa de izvor la câte o așezare mai mare, obiecte de cult, de uz practic și de podoabă, produse ale meșterilor și artiștilor locali sau importate din lumea vecină „barbară” ori „civilizată” greco-romană, întregesc icoana de până acum a traiului dacic.

Am spus că tot acest complex de civilizație prezintă o înfățișare uniformă. Începuturile vieții omenești în aceste locuri, după unele descoperiri izolate, trebuie că se adâncesc cu multe sute de ani înainte de construirea măreață și impunătoare a cetăților de piatră. Din așezări ale unui trib de munteni, regiunea a devenit, în anumite condiții istorice, un centru mult mai puternic decât al unui trib singular.

Data acestor construcții uriașe și coordonate după un plan unitar nu poate fi alta decât aceea pe care o indică mărturiile arheologice: cele două secole înainte de cotropirea romană care le trece pe toate prin foc și sabie. Cu alte cuvinte, epoca celor doi hegemoni ai poporului dac, Burebista și Decebal.

Vorbind de civilizația materială a acestor înfloritoare și ultime perioade a așezărilor din Munții Orăștiei, ea întrunește toate caracteristicile așa-zisei culturi Latene târzii din ultima fază a vârstei fierului, dezvoltate pe baze autohtone și simțitor influențate de civilizațiile înconjurătoare. E o civilizație ce a ieșit din stadiul formeii sătești, îmbrăcând un caracter de cultură superioară, oppidană, împrejurare care și explică adoptarea și asimilarea la fondul propriu autohton a împrumuturilor de forme și tehnică venite din afară, din sudul sclavagist grecesc și roman (inclusiv coloniile grecești de la Marea Neagră și Italia de Sud) și de la popoarele de pe aceiași treaptă de civilizație, vecine. ■

Relațiile lui Ștefan cel Mare cu Venetia

„...Țara noastră care e poarta tuturor creștinilor și pe care poartă care e țara noastră Dumnezeu ne-a ferit până acum, dar dacă această poartă va fi pierdută, Dumnezeu să ne ferească de ceva, toată Creștinătatea va fi în mare primejdie“.

Astfel scria Ștefan cel Mare conducătorilor statelor creștine, la 25 ianuarie 1475, anunțându-le victoria din 10 ianuarie același an contra otomanilor. O idee – noi suntem poarta creștinătății – pe care o vom reîntâlni și la alți domnitori români. În secolul XVI, același rol și-l vor asuma regatul polon și cel habsburgic, care vor trimite scrisori formulate în termeni similari statelor europene. Erau semnale ale celor din linia întâi către ceilalți suverani europeni pentru a-i mobiliza într-un efort de rezistență antiotomană.

Istoricii se conving tot mai mult că în zona de frontieră a celor două lumi, la nivelul omului de rând, teama era mai
Cu cât ne
tăm de

mică.
îndepăr-
această fron-
tieră, lucrurile se
inversează. Dezinte-
resul era mare la nivelul
conducerii, dar emoțiile erau
puternice – atunci când ajung
știri despre „păgâni“ și noile lor
„cruzimi“ – pentru omul de rând.

Fapt este că în Occident, ideea de cruciată nu a mai fost, începând din secolul XV, luată în serios. Există un interes față de ceea ce se întâmpla în „zona gri“, de contact, se trimiteau ambasade, spre informare, dar cam atât.

Chiar și republicile italiene, care în acel secol XV au continuat, în Mediterana, confruntarea deschisă cu Imperiul otoman, au păstrat doar un interes pur informativ veacului, față de zona dunăreană. Dovadă stau și legăturile lui Ștefan cel Mare cu Venetia.

**SOLI, PROMISIUNI,
SPIONI,**

**CUVINTE FRUMOASE,
DAR NICI UN BAN**

EUGEN DENIȚE

Gerardo nu se grăbește

În timpul îndelungatei domnii a lui Ștefan cel Mare (1457-1504), Republica venețiană a fost obligată să susțină două crâncene războaie cu Imperiul otoman, între 1463-1479 și 1499-1503, războaie încheiate cu grave înfrângeri și importante pierderi teritoriale pentru ea. Cu ajutorul diplomației, unul din principalele sale atuuri, Veneția a încercat să mobilizeze cât mai multe state creștine care să o susțină în lupta sa antiotomană. În acest context, atenția Republicii s-a îndreptat și către îndepărtatul principat moldovean.

La 6 mai 1476, Senatul venețian, după ce a primit în audiență soli ai lui Ștefan cel Mare, veniți și pentru a solicita ajutoare, a hotărât trimiterea unui emisar în Moldova pentru a-l asigura pe domnitor că Republica îi va acorda mereu sprijin. În virtutea acestei hotărâri, la 17 mai dogele Andrea Vendramin i-a ordonat lui Emanuele Gerardo să plece, împreună cu solii lui Ștefan, în Moldova și i-a indicat principalele obiective ale misiunii sale. El trebuia să-l asigure pe domnul român de sprijinul neprecupețit al Republicii, încercând să obțină pentru acesta o parte din banii trimiși lui Matia Corvin prin intermediul ambasadorului de la Buda. Trebuia, de asemenea, să trimită date și informații cu privire la planurile voievodului, la situația demografică și la capacitatea militară a țării, la condițiile de politică internă, la relațiile externe și, în primul rând, la cele cu Ungaria. În același timp, el trebuia să împiedice orice tratative de pace între Moldova și Imperiul otoman și să informeze imediat Senioria în acest sens.

Sigiliul domnului Moldovei

În p. 55: Ștefan cel Mare — portret
votiv din biserica Sântiliei

Semnificația primordială a misiunii lui Emanuele Gerardo nu este dată de rezultatele obținute, de altfel aproape inexistente, ci de faptul că ea a reprezentat prima misiune diplomatică de lungă durată în Țările Române, cu alte cuvinte, recunoașterea, venită din partea uneia din marile puteri ale vremii, a rolului important pe care Moldova lui Ștefan cel Mare începuse să-l joace în cadrul relațiilor internaționale la nivelul continentului. De asemenea, este semnificativ faptul că Veneția și-a luat libertatea să trateze direct cu Ștefan, trecând peste pretențiile de suzeranitate ale regelui Ungariei. Filtrul pe care îl reprezenta Ungaria pentru contactul nostru direct cu Occidentul era îndepărtat, pe moment.

În ceea ce privește misiunea propriu-zisă a lui Emanuele Gerardo, fapt este că acesta nu s-a grăbit prea tare să ajungă în Moldova, evitând astfel să se afle acolo tocmai în momentele de mare cumpănă ale încheștării cu otomanii din vara lui 1476. La 25 iunie, Senatul îi trimitea noi instrucțiuni prin care-i cerea să se străduiască să ajungă și la hanul tătarilor din Crimeea,

Mengli Ghiray, pentru a obține din partea acestuia făgăduiala că va veni în ajutorul lui Ștefan dacă acesta va fi în primejdie. La 8 octombrie el a primit noi instrucțiuni din partea Senatului prin care i se cerea să-l vestească pe Ștefan cel Mare că papa și regele Ungariei au convenit să-i trimită ajutoare pecuniare și să-l îndemne să continue lupta împotriva otomanilor. Din această scrisoare aflăm că, în august, solul se mai afla încă la Brașov, dar se spera că ajunsese de mult în Moldova, deoarece otomanii fuseseră obligați să se retragă. În fine, tot de aici, pe lângă instrucțiunile arătate

mai sus, aflăm că lui Gerardo i se trimisese și o scrisoare deschisă cu scopul ca el să obțină de la Ștefan 200 de ducati, adică exact suma împrumutată de Seniorii solilor moldoveni în mai același an. Veneția nu dorea să-l ajute pe Ștefan cu bani dacă îi cerea rambursarea unui mic împrumut de 200 de ducati.

În schimb, nu lipseau vorbele frumoase, laudele pentru victoriile obținute și îndemnurile de a continua lupta cu „păgânul”. În această privință este sigur că Emanuele Gerardo nu a făcut economie, mai ales că, la 10 ianuarie 1477, Senatul îi cerea să-l felicite pe Ștefan pentru victoria din anul precedent și să-l asigure de sprijinul perpetuu al Veneției. De asemenea, i se cerea să se afle în permanență în preajma voievodului pentru a-i cunoaște intențiile și a se informa asupra relațiilor lui cu tătarii. Dar această scrisoare a fost trimisă prea târziu deoarece, exact la 10 ianuarie 1477, Emanuele Gerardo părăsea Moldova, deși Ștefan ar fi dorit să-l mai rețină pe lângă el. După toate probabilitățile, el a ajuns la Veneția, însoțit de un sol al domnului Moldovei, în februarie același an.

Bogdan cel Sfios

Misiunea acestui sol venețian în Moldova a durat ceva mai mult de patru luni, probabil de la sfârșitul lui august sau începutul lui septembrie 1476 până după 10 ianuarie 1477 și a constat, în principal, în informațiile pe care el le-a transmis Senatului, informații apreciate de acesta ca fiind valoroase, așa cum rezultă din scrisorile din 8 octombrie 1476 și 10 ianuarie 1477. Valoarea acestor știri consta în caracterul lor pozitiv, ele vorbind despre victoriile lui Ștefan împotriva Imperiului otoman și în faptul că venețienii au putut cunoaște pe această cale, cu amănunte importante, situația de pe frontul de la Dunărea de Jos. Din păcate, ele nu au contribuit cu nimic la ajutorarea directă a lui Ștefan cel Mare.

Peste mai bine de două decenii și jumătate, în timpul celui de-al doilea război otomano-venețian, pe care l-am amintit la începutul articolului, este semnalată prezența în Moldova a venețianului Matteo Muriano, „doctor în arte și medicină”, trimis aici de dogele Leonardo Loredano, pe la mijlocul anului 1502, în urma cererii formulate în acest sens de un sol al domnului Moldovei la începutul aceluiași an.

Așa cum rezultă din primul raport al lui Muriano, trimis din Suceava la 7 decembrie 1502, el a ajuns în Moldova la 1 august, destul de bolnav dar, la 22 august, s-a înfățișat totuși înaintea domnului într-o audiență mai mult protocolară, în timpul căreia l-a salutat în numele Republicii și al dogelui, primind răspuns din partea acestuia că, fiind înconjurat de

dușmani, el nu a vrut să ceară un medic decât de la prietenii săi despre care este încredințat că-l iubesc cu adevărat. Este posibil ca, după această primă întâlnire, medicul să mai fi avut prilejul de a-l vedea pe Ștefan de aproape, până în octombrie, când s-a îmbolnăvit din nou. Sigur este însă faptul că Muriano, pe lângă misiunea sa medicală de a-l îngriji pe domnul Moldovei, a avut și o importantă misiune politică cu două obiective principale și anume: culegerea de informații cu privire la situația Moldovei și a domnului său și, în același timp, culegerea de informații privitoare la otomani și la relațiile lor cu diferite puteri din zonă. Această rezultă cu toată claritatea din cele două rapoarte pe care le-a întocmit și trimis din Moldova, primul la 7 decembrie 1502, amintit mai sus, iar al doilea la 5 ianuarie 1503.

Cel dintâi raport este împărțit pe puncte, corespunzând probabil unui chestionar stabilit de conducerea Republicii și anume: informații cu privire la domn și la fiul acestuia, succesorul său, la supuși și la țară, la evenimente petrecute în țările vecine, Polonia, Rusia, Imperiul otoman, tătarii din Crimeea. În ceea ce-l privește pe Ștefan,

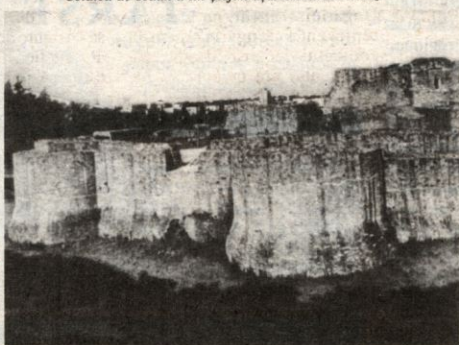
Muriano spune că „...este un om foarte înțelept, vrednic de multă laudă, iubit de supușii săi, pentru că este îndurător și drept, veșnic treaz și darnic, arată bine la trup pentru vârsta sa dacă această meteahnă nu l-ar fi chinuit, dar, sper, cu ajutorul lui Dumnezeu să-i aduc o ușurare, după cât pot să-mi dau seama cum la început”. Același ton laudativ este folosit și în privința lui Bogdan, viitorul domn al țării: „...Bogdan voievod urmează pilda domnului, tatăl său, e sfios ca o fată și e bărbat viteaz, prieten al virtuților și al oamenilor virtuozii, este tânăr cam de vreo 25 de ani”.

Spionaj la Suceava

Deosebit de interesante sunt și aprecierile medicului venețian cu privire la potențialul economic și militar, la locuitorii țării: „Supușii sunt toți bărbați viteji, ageri și nu făcuți să stea pe perne, ci la război pe câmpul de luptă. Acest domn prea vestit poate să ridice 60 000 de oameni de ispravă, adică 40 000 de călăreți și 20 000 de pedestrași. Țara este mănoasă și foarte frumoașă și bine așezată, plină de animale și de toate bucatele, are de toate afară de untdelemn. Grânele se seamănă în aprilie și în mai, iar vinuri de felul celor din Friul se obțin în august și septembrie. Pășuni sunt foarte bune. În această țară s-ar putea ține peste 100 000 de cai”.

Interesante sunt și considerațiile pe care Muriano le face cu privire la poziția strategică a Moldovei și, implicit, la avantajele pe care Veneția le-ar putea avea dintr-o alianță cu această țară: „De aici se merge

Cetatea de scaun a lui Ștefan așa cum arată astăzi

până la Constantinopol în 15 sau 20 de zile, de aceea reamintesc cu toată supunerea Înalțimii Voastre că de aci s-ar putea ataca flancurile acestui perfid sultan turcesc și din câte îmi spun mulți oameni vrednici de încredere și negustori care vin de la Constantinopol, turcii au mare frică față de acest domn și de creștinii ce și-ar face drum prin această țară". Deosebit de interesante sunt motivele, tot de ordin strategic, pe care el le avansează pentru a explica ezităriile domnului de a se angaja cu toate forțele împotriva otomanilor, precum și propunerile pe care le face în vederea anulării acestora: „... acest ilustru domn se teme mult să facă vreo mișcare împotriva turcului, deoarece tătarul îndată l-ar ataca. Dar există o trecătoare lângă Caffa, care se numește Pericop unde zece mii de călăreți ar ține piept tătarului ca să nu poată trece în părțile acestea spre paguba creștinilor“.

Tot cu referire la Moldova, Muriano amintește și conflictul dintre Ștefan și regele Poloniei pentru Pocuția, iar apoi vorbește despre războiul dintre Polonia și Lituania, pe de o parte, și marele cnezat al Moscovei pe de altă parte, de situația din cadrul lumii tătare și despre potențialul militar al tătarilor crâmleni, de alianța dintre Mengli Ghiray și sultan, care amenința grav securitatea Moldovei, dar și a altor state creștine din regiune. În ansamblu, observăm că este vorba despre un raport politic exact și realist, prin intermediul căruia factorii de conducere de la Veneția aveau posibilitatea să cunoască în amănunțime situația de la Dunărea de Jos și din răsăritul Europei.

Cel de-al doilea raport al lui Matteo Muriano descrie o acțiune de spionaj pe care acesta a întreprins-o la Suceava în dauna otomanilor. Trecând prin capitala Moldovei o importantă solie

otomană, în drum spre Polonia, medicul venețian apelează la ajutorul unui foarte bun prieten al său, Nicolò Leonardi, căsătorit cu o venețiană, pentru a intra în legătură cu conducătorul soliei, anume cu Sinan bei, beilerbeul Anatoliei, cu scopul de a afla care sunt intențiile sultanului și care este situația din Imperiul otoman. Pe această cale el a reușit să afle și să transmită la Veneția că sultanul este confruntat cu ostilitatea deschisă a perșilor, care au reușit să pătrundă în Anatolia, că în Caramania (Asia Mică) s-a declanșat o puternică răscoală antiotomană, că la Istanbul și în alte mari orașe bântuie ciuma, care face sute de victime pe zi, că sultanul ar fi gata să încheie o pace imediată cu Veneția, dacă aceasta i-ar lăsa mână liberă în privința Ungariei. De asemenea, Muriano a mai aflat că Baiazid II pregătește o flotă uriașă, posibil chiar de 500 de vase, pe care intenționează să o trimită să cucerească Corfu, considerând că această insulă i-ar deschide perspective frumoase de

a pătrunde și în Mediterana Occidentală, că scopul soliei lui Sinan bei este acela de a confirma pacea cu Polonia și că unul din motivele principale pentru care sultanul a acceptat încheierea acestei păci a fost tocmai acela că avea mare bănuială că domnul Moldovei ar putea să se împace cu regele Poloniei și să pornească la luptă împotriva sa.

Dar aceste rapoarte, foarte bine documentate, așa cum am putut constata, aveau pentru Veneția doar o valoare informativă, nu una practică. Chiar în perioada în care ele erau redactate, sultanul Baiazid II acorda Veneției pacea, la 14 decembrie 1502, pe care dogele Leonardo Loredano o va accepta la 20 mai 1503. Misiunea lui Matteo Muriano în Moldova, unde a și murit în vara lui 1503, a contribuit la o cunoaștere cât mai exactă a situației Moldovei de către factorii de conducere de la Veneția. Ea este și o dovadă a interesului pe care Moldova lui Ștefan cel Mare îl stârnea în contextul relațiilor internaționale din epocă. ■

DACICĂ

(Sinogramă: 5 litere)

TARSE

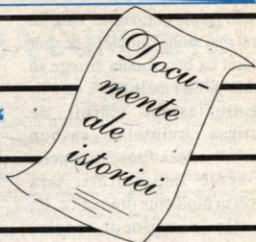
Radu STOIANOV

Soluția integralei *Marile bătălii ale românilor*: C-L-L-S-MARASESTI-LO-TIARA-CULPA-TA-G-L-B-MV-VALEAALBAROVINE-S-BEZNA-GOL-N-A-PANU-VIS-COTOI-A-CEAS-R-SMARDAN-C-AL-EDITA-PRESTAȚII

Soluția jocului din numărul trecut:
p. 92: MUCENIC (C-IN-E-CU-M)

„BRĂTIANU DICTA ȘI PRINȚUL ȘTIRBEI SCRIA“

Dr. ION MAMINA

La 27 septembrie 1914, după o domnie care a depășit 48 de ani, regele Carol I a încetat din viață. În ziua următoare, la ora 14, corpurile legiuitoare, întrunite în prezența întregului guvern, a membrilor familiei domnitoare și a mitropolitului primat, au primit jurământul noului rege, Ferdinand I. Cu mâna dreaptă pe Evanghelie, acesta a rostit: „Jur a păzi Constituțiunea și legile poporului român, de a menține drepturile lui naționale și integritatea teritoriului“.

„Ca bun român și rege“

Regele a semnat jurământul, fiind urmat de mitropolitul primat, de primul ministru Ion I. C. Brătianu și ceilalți membri ai guvernului. Documentul a fost înmănat lui Mihail Pherekyde,

președintele Adunării Deputaților, pentru a fi păstrat în arhiva Parlamentului.

Ferdinand I s-a adresat apoi deputaților și senatorilor cu următoarele cuvinte: „Chemat prin grația lui Dumnezeu și voința națională de a fi urmașul marelui întemeietor, care mi-a lăsat ca sfântă moștenire simțămintele de iubire și credință ale unui întreg popor, găsesc în dragostea mea pentru neam puterea de a pași fără șovăire spre îndeplinirea mării, dar grelele mele sarcini.

Pilda aceuia pe care îl plângem toți ca pe un părinte și convingerea că numai printr-o neîncetată propășire se poate asigura viața trainică a unui popor, îmi vor fi călăuză în efortările mele spre a-mi jertfi întreaga muncă a vieții

pentru dezvoltarea puterilor acestui stat.

În îndeplinirea acestei înalte datorii, pe care o îmbrățișez cu neclintită credință și ne-strămutată dragoste, stă cea mai dulce mulțumire ce o pot dobândi. Printr-însa aduc cel mai mare prinos de recunoștință aceuia a cărui amintire e cea mai scumpă legătură între țară și Casa Mea.

În rodnică domnie care face mândria istoriei noastre, primul rege al României a găsit cel mai puternic sprijin în unirea tuturor românilor în jurul Tronului ori de câte ori împrejurări mari impuneau această datorie. Sunt sigur că, însuflețiti de același înalt patriotism, românii vor ști și în viitor să dea Tronului și țării unirea în cugetare și în acțiune, care este singura cheazășie a unei sănătoase propășiri naționale.

Dumnezeu, care după atâtea grele încercări, a binecuvântat munca acelora care s-au devotat binelui acestui neam, nu va lăsa să scadă ceea ce cu atâtă trudă s-a clădit și va ocroti, cu dragoste pentru acest popor, munca fără preget ce sunt hotărât ca bun

român [urale entuziaste, care au durat mai multe minute]... ce sunt hotărât ca bun român și rege să închin iubitei mele țări”.

Entuziasmul stărnit de rostirea cuvintelor „ca bun român” a fost firesc și sincer. În acele împrejurări, țara traversa momente dramatice. Ea se afla în mijlocul focului devenit mondial, între cele două mari coaliții beligerante și era evident pentru toată lumea că poziția sa neutrală nu putea fi decât o soluție provizorie. Iar decizia așteptată, dorită, mergea în întâmpinarea aspirațiilor naționale. Iată de ce, nota I.G. Duca, martor al evenimentului, „cuvântul era fericit, ridica piatra ce apăsa toate conștiințele, asta voia să știe țara și asta aștepta ea de la noul ei suveran”.

Cum și cine a alcătuit acest discurs? Amănunte deosebit de interesante ne oferă un demnitar al vremii. Le-am descoperit în filele jurnalului său, păstrat, din păcate, parțial și aflat în Fondul „Saint Georges” (C-4/5) al Arhivei istorice a Bibliotecii Naționale.

Demnitarul...

Victor Antonescu – căci despre el este vorba – s-a născut la 3 septembrie 1871, în comuna Antonești, jud. Teleorman. După studii secundare și universitare în București, a urmat Facultatea de drept din Paris, obținând doctoratul (1895) și diploma înaltei Școli de Științe Politice.

În țară, a fost numit judecător supleant (24 octombrie 1895), apoi procuror (20 ianuarie 1897) la Tribunalul Ilfov; de asemenea,

„Într-adevăr, eu sunt cel care...” (Victor Antonescu în anii de debut ai carierei sale politice)

În p. 59: regele Ferdinand în cabinetul său de lucru

profesor de economie politică la Școala specială de finanțe (18 oct. 1895) și la Școala superioară de științe de stat; profesor suplinitor de drept civil (27 oct. 1896) și de drept constituțional la Universitatea din București. După părăsirea magistraturii, în anul 1897, s-a înscris în barou, fiind și avocat al Creditului Funciar Rural.

Încadrat în Partidul Național Liberal, Victor Antonescu a ajuns rapid unul dintre membrii săi marcanti; deputat (din 1901) și senator. La 10 ianuarie 1908 a fost numit director la Banca Națională a României, după care a devenit ministru de justiție (4 iunie 1914-11 decembrie 1916) în guvernul condus de Ion I.C. Brătianu, în care calitate participă la Consiliile de Coroană din 21 iulie 1914 și 14 august 1916; între 11 decembrie 1916 și 10 iulie 1917 a fost ministru de finanțe.

În plin război, a fost numit trimis extraordinar și ministru plenipotențiar la Paris (10

octombrie 1917-25 martie 1918). După formarea guvernului Marghiloman a refuzat să se întoarcă în țară, rămânând în capitala Franței, jucând rolul de emisar al lui Ion I.C. Brătianu. Deplasat incognito pe calea aerului (pe traseul Italia-Grecia-Bulgaria), Victor Antonescu a adus la Iași (octombrie 1918) mesajul secret adresat de Aliții României pentru reluarea operațiilor militare împotriva Puterilor Centrale [vezi și articolul consacrat lui Grigore Gafencu în acest număr]. Despre această misiune de o extremă importanță, Victor Antonescu ne-a lăsat o relatare amănunțită, pe care, într-unul din numerele viitoare o vom face cunoscută publicului cititor.

În perioada imediat următoare, până la sfârșitul vieții sale, Victor Antonescu a desfășurat o bogată activitate politico-diplomatică. Între 5 noiembrie 1918-20 decembrie 1919, a fost trimis extraordinar și ministru plenipotențiar la Paris, primind și împuterniciri ca plenipotențiar la Conferința de pace; din nou în misiune diplomatică în capitala Franței (16 martie 1922-1 august 1924), acreditat, de la 1 aprilie 1922, și la Madrid și Lisabona.

Revenit în țară, a ocupat posturi importante: ministru de justiție (14 noiembrie 1933-1 februarie 1935), de finanțe (1 februarie 1935-29 august 1936) și al afacerilor străine (29 august 1936-28 decembrie 1937). După instaurarea regimului de autoritate monarhică, a fost desemnat consilier regal (18 aprilie 1940). A încetat din viață la 22 august 1946, la București.

...și mărturia

Revenind în jurnalul său, iată cum relatează împrejurările în care a fost redactată proclamația regelui Ferdinand I din ziua de 28 septembrie 1914:

„Ion Brătianu mi-a anunțat la ora 6 dimineața moartea regelui și m-a încunostițat că trebuia să merg imediat cu el și cu prințul Barbu Știrbei la Sinaia. Am luat trenul și pe drum am început să redactăm proiectul proclamației regelui Ferdinand către țară.

Brătianu dicta și prințul Știrbei scria. La un moment dat l-am întrerupt pe Ionel Brătianu, spunându-i să adauge în proclamație cuvintele: «bun român».

– Ce nevoie ar fi să mai adaug aceste cuvinte?, spuse Brătianu, ca și cum regele Carol n-ar fi fost un bun român.

– Ba da, răspund eu, dar prințul Ferdinand a venit de foarte tânăr în țară, a crescut în România.

Când revedem proclamația, insist din nou să fie incluse în ea aceste cuvinte «bun român».

Răzând, Brătianu îmi spune:

– Țineți mult la asta, după cum văd!

La a doua lectură, Ion Brătianu îmi dă satisfacție și introduce în ea aceste două cuvinte.

La funeraliile regelui Ferdinand de la Curtea de Argeș, mergeam în urma sicriului regelui. Deodată, prințul Știrbei îmi zice:

– Mai țineți minte când ați impus adăugarea cuvintelor de «bun român» în proclamația regelui Ferdinand?

– Da, i-am replicat, într-adevăr eu sunt cel care le-am impus, Ion Brătianu și dumneavoastră îmi sunteți martori! ■

ISTORIA AȘA CUM ESTE

Ceea ce e ciudat, la o privire atentă a ceea ce numim istoria umanității, e faptul că această istorie este, mai ales, una a faptelor, care au adus suferință oamenilor. A celui trans-împins, mai cu binișorul, dar, mai ales, cu forța, prin care popoare, națiuni, indivizi chiar s-au străduit să-și asigure un loc privilegiat sub soarele care strălucește la fel pentru toți, sau să-și apere arăratul loc pe care tot ea istoria i-a așezat.

Astfel că, într-o asemenea viziune, suntem prea ades tentați să uităm ori să ne facem că uităm ori să minimalizăm acele fapte de ispravă și de bine, care există și ele în istorie, mult mai puține e drept, dar care dau „valoare” prin însăși existența lor nu numai omului, ci și faptelor sale rele.

Așa încât a le consemna și a te strădui să le arăți semenilor, spunându-le: „Iată există, totuși!, Luați aminte!”

Este ceea ce a făcut istoricul Dumitru Hîncu în atât de bine documentata sa carte *Un licăr în beznă* (Editura Hasefer, 1997), aducându-ne în atenție, pe baza unui solid material de arhivă, acțiunile diplomaților Legației române de la Vichy, care au jucat un rol decisiv în timpul celui de al doilea război mondial (anii 1942-1943) în salvarea evreilor români aflați pe teritoriul Franței.

Este ceea ce a făcut Centrul Cultural Român prin aducerea acestei cărți în atenția publicului parizian.

Așadar, joi, 19 februarie 1998, o seară dedicată acestei cărți și subiectului ei, în prezența autorului, a istoricului Cristian Popișteanu, directorul revistei *Magazin istoric*, a domnului Emil Metta, fratele lui Dumitru Metta, întâiul secretar al Legației române de la Vichy, într-o sală ticsită cu scriitori, cu ziariști și foști ziariști, cu diplomați și foști diplomați, cu martori ai acelor evenimente și ai acelor ani, în România și în Franța, cu istorici și iubitori ai istoriei, cu public, mult public, francez și român, curios să asiste la o discuție cu un subiect încă „fierbinte”. Și cu adevărat discuțiile au fost pe măsura subiectului. Adică deschise, incitante, aprinse, dure uneori, fără să iasă nici o clipă din albia bunei cuvințe. Utile tocmai pentru punerea în valoare a ceea ce a existat cu adevărat benefic într-o epocă a dezumanizării. Fără a uita ororile, dar și fără a uita, cum se întâmplă uneori, binele, nu puțin, pe care românii l-au făcut unui popor prigonit. Căci aceasta a fost după o suită întreagă de evocări, clarificări și precizări, concluzia acestei serii pasionante, exprimată astfel și cum nu se poate mai bine de către cel mai în măsură s-o facă: maître Gruber, secretarul lui Filderman, conducătorul Comunității Evreiești din România anilor '40.

Același „Iată, există!” a fost și mobilul organizării, după numai câteva zile, luni 23 februarie, a primei expoziții de arhitectură pe care centrul cultural a propus-o pe simezele sale într-o formulă menită să pună în evidență dimensiunea școlii de arhitectură românești, dar și dimensiunea hemoragiei de profesioniști care a costat și costă încă urbanistica noastră.

Șapte dintre, se pare, cele câteva sute de arhitecți români trăitori în Franța: Gabriel Dumitrache, Teodor Georgesco de Hillerin, Mihai Munteanu, Dan Munteanu, Stéphane Perianu, Andrei Strănescot și Christian Tanscaux și-au prezentat o parte din zecile de proiecte premiate, cele mai multe realizate în orașe franceze sau aiurea, în Japonia, Egipt, S.U.A., Liban, etc.

Macete, fotografii, planuri, schițe, un ansamblu încântător prin rispa de talent și soliditatea viziunilor arhitecturale oferit celor aproape 200 de participanți la vernisaj. Poate că niciodată nu am văzut atâția arhitecți, francezi și români pe metru pătrat (printre ei profesorul Mac Popescu și vicepreședintele Uniunii Arhitecților din România, Vlad Gaiavoronschi, sosit din țară pentru acest eveniment), atâta entuziasm și speranță.

O lume de profesioniști, în cea mai pură accepțiune a cuvântului, care se bucură de reușita lor și care așteaptă. Așteaptă să poată face, să fie chemați să facă și acasă.

Dr. Horia BĂDESCU,
directorul Centrului Cultural Român de la Paris

14 MAI 1948.

SE NAȘTE STATUL ISRAEL

LIANA ENESCU

Nu există, poate, pe acest Pământ, regiune mai zbuciumată în evoluțiile sale ca Orientul Mijlociu. Istoria sa interesează întreaga omenire, indiferent de credință, pentru că, în evoluția națiunilor lumii, se regăsește un număr de valori, mai ales de origine religioasă. Or, din acest punct de vedere, Israelul este o sursă universală de conștiință. Este vorba, de asemenea, despre istoria unui popor, unul dintre cele mai vechi, instalat din timpuri imemorabile pe un teritoriu de pe care a fost dispersat, exilat, amenințat cu distrugerea, condamnat la exterminare, apoi salvat, reinstalat pe un

pământ promis de Dumnezeu și care se confruntă, pe acest pământ, cu un alt popor, cel palestinian, ce-și reclamă propria legitimitate de a trăi pe malurile Iordanului. Rareori a fost mai disputat, mai scump plătit, mai dur apărât dreptul la existență, la supraviețuire, la dăinuire ca neam.

Sunt implicate în istoria Orientului Mijlociu elemente, simțăminte, evoluții imposibil de explicat în termenii obișnuți ai geopoliticii. Desigur, și în această parte a lumii, delimitarea frontierelor a fost rezultatul unor raporturi de forță. În același timp însă, Israelul modern este și o creație a Națiunilor Unite.

Într-o după-amiază de vineri

Principalul bulevard al orașului Tel Aviv se numește Dizengoff. Este o arteră lungă, veșnic aglomerată, ale cărei clădiri adăpostesc sedii ale unor firme importante, magazine, cabinete medicale, birouri, agenții.

Spre deosebire de alte străzi ale orașului, aici, trecătorii par mai grăbiți, mai motivați în goana lor zilnică. E parcă mai multă agitație în aer și o atmosferă mai febrilă.

Probabil, la fel de agitată era și mulțimea ce se adunase, în urmă cu 50 de ani, într-o călduroasă zi de mai, în fața Muzeului de artă, organizat în casa primului primar

al orașului, Meir Dizengoff. În revista *L'Histoire*, Alain Dieckhoff, cercetător la Centrul de studii și cercetări internaționale din Paris, reînvie, pe baza documentelor vremii, atmosfera de atunci: „Era 14 mai 1948, o după-amiază de vineri. Orașul Tel Aviv ar fi trebuit să fie cuprins de liniștea Săbbatului. O agitație neobișnuită

14 mai 1948. Proclamarea statului Israel de către David Ben Gurion (pe perete portretul lui Theodor Herzl, părintele sionismului)

domnea însă pe străzi: înaintea de căderea nopții, urma să fie proclamată independența statului evreu.

Puțin înainte de orele 16.00, mulțimea a salutat cu urale sosirea președintelui Comitetului Executiv al Agenției Evreiești, David Ben Gurion. În contradicție cu obiceiurile sale vestimentare, el purta un costum bleumarin și chiar cravată! Păstrându-l în incintă, înconjurat de fotoreporteri, a parcurs sala și s-a așezat între membrii Administrației naționale (guvernul provizoriu, constituit cu o lună înainte), la mijlocul tribunei. În spatele său, drapele alb-bleu încadrau un portret mare al lui Theodor Herzl, părintele sionismului (*Magazin istoric*, nr. 12/1991).

La orele 16.00, ședința începe. Cele 200 de persoane prezente – membri ai Consiliului poporului, delegați sioniști, șefi de partide, primari, rabini – întonează imnul național, *Hatikvah* (Speranța), imnul mișcării sioniste, compus în 1878, de poetul Naphtali Herz Imber. După care, Bătrânul Leu (Ben Gurion), cu o voce gravă, dă citire *Declarației de Independență*, care proclamă: „Țara lui Israel este locul unde s-a născut poporul evreu”.

Textul afirma, la început, dreptul poporului evreu de a trăi în cadrul unui stat suveran, drept recunoscut de comunitatea internațională. Apoi proclama solemn crearea statului Israel și preciza dispozițiile constituțională tranzitorii până la alegerea unei Adunări Constituante. El se încheia cu evocarea marilor principii ce urmau să conducă țara: libertatea de imigrare, egalitatea cetățenilor, cooperarea cu națiunile lumii, inclusiv cu țările arabe.

O ceremonie de 30 de minute

Declarația pe care Ben Gurion o citea într-o liniște impresionantă, nu fusese ușor de redactat. În zilele precedente, numeroase probleme trebuiseră să fie rezolvate. Mai întâi, definirea frontierelor. Unii apreciau că ar fi fost prudent să se facă referiri explicite la limitele teritoriale fixate prin rezoluțiile

ONU. Alții, evocând *Declarația de Independență* americană, adoptau un punct de vedere contrar, considerând că nu era potrivit a se cantona noul stat în limite pe care și le-ar fi impus unilateral. A triumfat această din urmă opțiune.

Altă problemă a fost cea a numelui. Unii au propus „Iudeea”, dar acest termen nu acoperea decât regiunea dintre Hebron și Ierusalim. Alții – „Sion”, această denumire, deși cu mare încălțură simbolică, avea inconvenientul de a nu fi suficient de explicită pentru restul lumii. S-a optat, în final, pentru „Israel”, termen la care se apela curent pentru evocarea poporului evreu.

Din nou, Alain Dieckhoff: „După citirea Declarației, rabinul Maimon, viitorul ministru al cultelor, a rostit, emoționat, binecuvântarea tradițională: «Lăudat fie cel Etern, Dumnezeu nostru, regele Universului, care ne-a dat viață, ne-a menținut și ne-a făcut să ajungem la această zi...». Unul câte unul, membrii Consiliului statului au semnat *Declarația de Independență*. Ei reprezentau diversitatea mișcărilor politice evreiești: curente sioniste, dar și ortodocșii din Agoudat Israel și comuniștii. După ce orchestra filarmonică a interpretat imnul, Ben Gurion a închis ședința cu cuvintele: «Statul Israel este creat».”

Potrivit cercetătorului francez, această modestă și scurtă ceremonie (de circa 30 de minute) ar fi putut chiar să nu aibă loc. Dar organizația sionistă simțise că era momentul să acționeze pentru concretizarea programului de creare a statului evreu.

În Palestina, confruntările între forțele militare ale puterii mandatare, Marea Britanie, și organizațiile extremiste se acutizaseră într-atât, iar demersurile diplomatice ale Londrei – atât față de arabi, cât și față de evrei – erau tot mai evident sortite eșecului, încât guvernul britanic hotărâse să-și decline competența și să recurgă la ONU. La 2 aprilie 1947, Londra ceruse, oficial, Organizației Mondiale înscriserea pe ordinea de zi a viitoarei sesiuni a „problemei Palestini”, ca și convocarea unei sesiuni extraordinare care să permită constituirea unei comisii

speciale însărcinate cu alcătuirea unui raport în amintita problemă.

Raportul, întocmit de comisia specială ad-hoc, numită în sesiunea extraordinară a Adunării Generale a ONU, din 28 aprilie 1947, era revelator pentru opiniile divergente ale celor 11 membri ai comisiei privind rezolvarea problemei Palestinei. Majoritatea (Canada, Cehoslovacia, Guatemala, Olanda, Peru, Suedia, Uruguay) recomandă partajarea teritoriului în două state – unul arab, altul evreiesc. Alte trei state (India, Iran, Iugoslavia) propuneau crearea unei Palestine independente, federale, cu capitala la Ierusalim, iar Australia nu se pronunța pentru nici una dintre variante.

Fix la ora 00.11

Discutarea ambelor propuneri a avut loc în toamnă, la cea de a doua sesiune a Adunării Generale a ONU. Ultimul act al lungii controverse diplomatice privind viitorul acestui teritoriu, cunoscut sub numele de Palestina, a început la 26 noiembrie, reprezentanții celor 56 de națiuni membre ale ONU urmând să avizeze recomandările comisiei speciale. Planul final propunea partajarea teritoriului în două entități distincte: un stat arab și unul evreu. Totodată, se preconiza autonomia Ierusalimului, sub regim internațional, datorită existenței, pe cuprinsul orașului, a „locurilor sfinte”, revendicate, în egală măsură, de trei religii universale: creștină, islamică și iudaică. Statului evreu îi reveneau 56% din teritoriu, cu o populație de 905 000 locuitori (498 000 evrei, 497 000 arabi, plus 90 000 beduini din districtul Neghev, unde trăiau și câteva sute de evrei); statului arab palestinian îi reveneau 43% din suprafață și o populație compusă din 750 000 de arabi și 10 000 evrei, iar Ierusalimul internaționalizat urma să aibă 0,65% din teritoriu și o populație de 105 000 arabi și 100 000 evrei. Arabii, potriviți partajării, vor respinge în bloc planul, considerându-l defavorabil. Evreii l-au acceptat. În cursul dezbaterilor, marile puteri membre permanente ale Consiliului de Securitate se vor pronunța pentru

partajare (S.U.A., U.R.S.S.) sau se vor abține (Franța, Marea Britanie, China). La scrutinul desfășurat târziu, spre miezul nopții de 29 noiembrie, 33 dintre cele 56 de state membre ale ONU au votat pentru împărțire, 13 contra, 10 s-au abținut.

Pe scena internațională, decizia de creare a statului Israel fusese luată; urma ca ea să fie pusă în practică, la fața locului, ceea ce nu se dovedea deloc ușor.

Evenimentul a declanșat o avalanșă de reacții atât în Palestina (răzcoale și atacuri ale arabilor, ca și contra-atacuri ale armatei clandestine evreiești, Haganah, și acțiuni teroriste ale unor grupuri disidente evreiești), cât și în afara teritoriului. Aceiași cercetător scrie că refuzul de a

colabora al Marii Britanii, putere girantă, a contribuit ca haosul să se instaleze în teritoriu înainte chiar de data retragerii administrației sale – eveniment fixat pentru 15 mai 1948. De asemenea, S.U.A., deși, inițial, aprobaseră proiectul partajului, de teamă ca interesele americane în țările arabe să nu fie afectate și confruntate cu riscul destabilizării regiunii, după declanșarea confruntărilor iudeo-arabe din Palestina, au dat înapoi, anunțând la 19 martie 1948, că erau de acord cu suspendarea rezoluției din 29 noiembrie 1947 și instalarea unei tutele provizorii a ONU asupra teritoriului.

Beneficiind de o conjunctură favorabilă, începând din aprilie, favor, pe plan militar, forțele Haganah preluaseră inițiativa, impunând grele pierderi grupărilor palestiniene armate și constituind controlul asupra majorității teritoriilor atribuite evreilor, inclusiv orașele Tiberiada, Haifa, Safed, liderii evrei au decis că trebuie

acționat și proclamat statul Israel. Mai ales că la momentul respectiv, dispuneau și de unele asigurări – e drept, secrete – din partea americană. În pofida atitudinii Departamentului de Stat, președintele Harry Truman, care voia să-și asigure voturile comunității evreilor americani, pentru realegerea sa, se angajase personal să recunoască crearea statului Israel. Ceea ce s-a și întâmplat la 15 mai, fix la ora 0.11,

principiul internaționalizării Palestinei.

Partenerii în acest „joc”: Anglia, Franța și Rusia doreau să aibă un cuvânt de spus în administrarea „locurilor sfinte”. Pe de altă parte, în 1917, odată cu intrarea trupelor britanice în Palestina, cu revoluția bolșevică din Rusia și intrarea Americii în război, s-a intensificat și curentul promotor al dreptului popoarelor la autodeterminare. La Londra însă, o bună parte din noile evoluții erau puse de unii politicieni pe seama activității, mai mult sau mai puțin oculte, pe care ar fi desfășurat-o evreii: în S.U.A. – cei din domeniul bancar, iar în Rusia – cei din rândul mișcărilor revoluționare.

În mod paradoxal, o astfel de atitu-

decă, odată cu încetarea mandatului britanic.

„Declarația Balfour”

Marea Britanie primise, după primul război mondial, din partea Ligii Națiunilor un mandat asupra Palestinei, cu sarcina de a organiza cât mai bine, pe acest teritoriu, coexistența arabilor și a evreilor. Prima conflagrație mondială modificase datele problemelor din regiune, favorizând ascensiunea unora dintre „protagoniști” și determinându-i pe alții să reacționeze.

Pentru britanici, care ocupaseră Egiptul în 1882, controlarea acelei căi vitale care era Canalul de Suez nu putea fi despărțită de controlarea Palestinei. Or, acordul Sykes-Picot (1915-1916), ce diviza Orientul Mijlociu în diferite zone de influență, între Franța și Marea Britanie, o constrângea pe aceasta din urmă să accepte

dine, în esență, antisemită, îi va determina, în cele din urmă, pe oamenii politici britanici să încerce o apropiere atât de bogătașii-evrei americani, cât și de revoluționarii-evrei ruși, și, totodată, o tentativă de captare a simpatiei cercurilor sioniste, inițial, mai atrase de Germania. Iar federația sionistă din Anglia a știut să profite și, la 2 mai 1917, cabinetul de război aproba documentul cunoscut sub numele de *Declarația Balfour*, după numele autorului său.

Declarația, având forma unei scrisori adresate Lordului Rothschild, la 2 noiembrie 1917, propunea crearea unui cămin național pentru poporul evreu în Palestina și releva intenția Guvernului Majestății Sale de a depune „toate eforturile pentru facilitarea realizării acestui obiectiv”, precizându-se că „nimic nu se va întreprinde pentru a se aduce atingere atât drepturilor civile și religioase ale colec-

Manifestație împotriva „Declarației Balfour”, desfășurată sub sloganul „Palestina arabilor”.

tivităților (Comunități) neevreiești din Palestina, cât și drepturilor și statutului politic al evreilor aflați în alte țări”.

O lună mai târziu, forțele britanice intrau în Palestina și comandantul lor șef, generalul Allenby, proclama legea marțială, interzicând orice modificare a statu-quo-ului până la semnarea tratatului de pace. Dar Conferința de pace de la Versailles, din 1919, ducea la un impas. În cele din urmă, franco-britanicii pierd controlul asupra mișcărilor naționaliste din teritoriu. Tensiunile ating apogeul la începutul lui 1920. La 4 aprilie, la Ierusalim, s-au produs primele ciocniri sângeroase între arabi și evrei. Mandatul britanic propriu-zis debutează în iulie 1920. Aplicarea sa – e drept, în condiții extrem de dificile – va fi apreciată drept „un eșec”.

„Eșecul mandatului – scrie Henry Laurens, profesor la Institutul de limbi și civilizații orientale din Paris – s-a soldat cu prăbușirea întregului dispozitiv britanic în Orientul Mijlociu și cu crearea condițiilor pentru viitoarele conflicte arabo-israeliene”.

Trecând în revistă diferitele etape și inițiative ale administrației britanice, ca și evoluțiile generale din regiune și implicarea diverselor forțe externe, Laurens aprecia că: „Evenimentele din 1948 au fost consecința, după 30 de ani, a opțiunilor luate de Anglia în primul război mondial”. Conform opiniei sale, puterea britanică ar fi vrut să utilizeze, în același timp, forțele sionismului și pe cele ale naționalismului arab, pentru a combate „primejdii, în mare parte, fantasmagorice, pe care le-ar fi constituit, pe de o parte, finanțele evreiești americane și revoluționarismul evreilor ruși, iar, pe de altă parte, panislamismul”.

Ascensiunea lui Hitler, dramele europene ale anilor '30 și ale celui

de al doilea război mondial au făcut însă o altă istorie.

Herzl alege Basel

Aceste evoluții au sprijinit, în schimb, impunerea sionismului și ideii creării unui stat evreu. Primul congres sionist a fost organizat de Theodor Herzl, la 29-31 august 1897, la Basel, la granița dintre Elveția și Germania. Inspirația în

Sosesc imigranți din Europa Centrală (1948)

gândirea și cultura germană, mișcarea sionistă și-a recrutat primii adepți din Germania și Austria. Dar, inițial, comunitățile evreiești, din aceste țări s-au arătat reticente față de inițiativele lui Herzl.

Născut în 1860, la Budapesta, el provenea dintr-o familie germanofilă, ce se va instala, în 1878, la Viena. După ce a abandonat cariera de avocat în favoarea celei de ziarist, în calitate de corespondent la Paris al unui ziar austriac, va petrece mulți ani făcând naveta între cele două mari capitale, fiind martor al unor evenimente ca „afacerea Dreyfus”, în Franța, sau alegerea primarului antisemit al Vienei. În 1896, Herzl scrie *Die Judenstaat* (Statul evreilor), în care susține că,

doar prin crearea unui stat evreu, acest popor poate să se salveze. Diverse contacte ulterioare, în cercuri politice sau financiare, nu-i aduc însă rezultatele dorite, ideile sale obținând prea puțin ecou.

Încercând să confere substanță și un sprijin cât mai larg acestor idei, Herzl decide să organizeze un congres internațional. În fața refuzului manifestat de numeroși evrei de a coopera, inclusiv de a-i face publicitate în presa pe care aceștia o aveau, el își creează propria revistă, *Die Welt*, destinată pregătirii opiniei publice pentru viitorul congres. Inițial, el ar fi trebuit să aibă loc la München, dar lipsa de simpatie a comunității evreiești din acest oraș îl determină pe Herzl să aleagă orașul elvețian Basel.

Până în ultimul moment, desfășurarea întrunirii a stat sub semnul întrebării, din diferite motive. Pe de o parte, au fost suspiciunea și neîncrederea micilor organizații, de felul „Lubitorilor Sionului” din Franța sau Marea Britanie, organizație ce reușise chiar câteva implantări evreiești în Palestina. Apoi, disensiuni puternice persistau între potențialii participanți.

Și, totuși, întrunirea a avut loc, reunind circa 250 de participanți, din 24 de țări și teritorii. Cei mai numeroși proveneau din Imperiul țarist, incluzând, la vremea aceea, Polonia, Lituania, Ucraina. Din acest spațiu, au sosit 63 de persoane, între care și viitorul președinte al statului Israel, Chaim Weizmann. Erau prezenți mai mulți rabini și 12 femei, dar femeile vor obține drept de vot abia la al doilea congres sionist, din 1898. Numeroși invitați și zariști de la mari publicații – ca *New York Times* sau *Frankfurter Zeitung*, chiar și de la ziarul francez antisemit *La Libre Parole* umpleau sala congresului.

Întâmpinat cu îndelungi ovății, dr. Karl Lippe din România a deschis lucrările, dând apoi cuvântul lui Theodor Herzl. În esență, scopul întrunirii – în expunerea lui Herzl –

era de a pune piatra fondatoare a unui cămin pentru națiunea evreiască. În acest sens, se preconiza stabilirea de acorduri cu toate statele interesate care să garanteze o imigrare evreiască în masă și fără obstacole în Palestina. Deciziile la care s-a ajuns la congres au fost sintetizate în *Programul de la Basel*, care va rămâne programul oficial al mișcării sioniste până la crearea statului Israel, în 1948.

În program se preciza: „Sionismul aspiră la crearea, în Palestina, pentru poporul evreu, a unui cămin garantat... În acest scop, congresul are în vedere folosirea următoarelor mijloace:

1) încurajarea, într-un mod corespunzător, a instalării, în Palestina, de agricultori, meșteșugari, comercianți evrei;

2) organizarea și unificarea tuturor comunităților evreiești, apelându-se la instituțiile corespunzătoare locale și generale, conform legilor din țările respective;

3) întărirea sentimentului evreiesc și conștiinței naționale;

4) demersuri de pregătire a obținerii din partea guvernelor a consimțământului necesar pentru atingerea scopului sionismului.”

Tot la Basel au fost evocate: crearea unei „companii financiare” (care va deveni o bancă sionistă), fondarea unei universități ebraice în Palestina (înființată în 1925, la Ierusalim, *Magazin istoric*, nr. 2/1998) și a unui „fond național evreiesc” (destinat cumpărării și dezvoltării de terenuri în Palestina), creat în 1901.

La Basel, mișcarea sionistă, până atunci firavă și dezorganizată, a căpătat formă, un program și țeluri precise. După cum scria Herzl în jurnalul personal: „Dacă ar fi să rezum rezultatele congresului, la Basel am fondat statul evreu”.

Cinci decenii mai târziu, acesta era proclamat oficial și își începea zburcămata existență.

România a fost printre primele state care, la 11 iunie 1948, a stabilit relații diplomatice cu statul Israel, relații care s-au dezvoltat neîntrerupt chiar și în perioadele când țara noastră a fost supusă unor puternice presiuni internaționale pentru a le întrerupe, așa cum au făcut numeroase alte țări cu regimuri comuniste. ■

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

• Ștefan S. Gorovei – ÎNTEMEIEREA MOLDOVEI. PROBLEME CONTROVERSALE.

Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1997, 331 pp.: o lucrare despre probleme controversate ale statului medieval moldovenesc, printr-o reexaminare metodică a surselor.

• Mihai Fătu – CONSENS PENTRU SALVAREA NAȚIONALĂ (SEPTEMBRIE 1940-AUGUST 1944).

Editura Ministerului de interne, București, 1996, 384 pp., 9 000 lei: evoluția raporturilor dintre Ion Antonescu și opoziție, în efortul de a găsi o soluție pentru gravele probleme cu care se confrunta România acelor ani.

• A.-A. Mossolov – MISIUNEA MEA ÎN ROMÂNIA (ediție și prefață de Marin C. Stănescu).

Editura Silex, București, 1997, 176 pp.: memoriile fostului ministru plenipotențiar al Rusiei în România în anii 1916-1917.

• Bogdan Căuș – FIGURI DE ARMEI DIN ROMÂNIA. DICȚIONAR.

Editura Ararat, București, 1997, 280 pp.: personalități din rândul unei națiuni ai cărei strămoși s-au așezat pe pământul României în urmă cu 1 000 ani.

• Dr. Chiril Baranetchi – MEMORIILE UNUI MEDIC.

Editura „Porto-Franco”, Galați, 1996, 302 pp., cu erată, 8 000 lei: un participant la cel de al doilea război mondial, care a ajuns până la Cotul Donului.

• VIAȚA ȘI MARTIRIUL EVREILOR DIN CÂMPULUNG-BUCOVINA, 2 VOL. (colectiv de coordonare: Ernie Spetter, Iosef Klein și Șașa Feyer).

Editura Cicero Media Holding, vol. I – 352 pp.; vol. II – 752 pp.: mărturie despre locuri și oameni și despre întâmplări care nu trebuie să se mai întâmple.

• Pr. Adrian Lucian Scărlătescu – CARTEA DE AUR A PAROHIEI BUIEȘTI.

Editura Ramida, București, 1998, 110 pp.: lucrarea, apărută la îndemnul P.S. Sale Nifon, Episcopul Sloboziei și Călărașilor, reconstituie documentar istoria satului Buiești, începând din momentul atestării, anul 1608.

• Col. (r) Iordache Constantin – AVIOANELE DECOLAU ÎN ZORI.

Editura ARI Press, 1997, 240 pp., 9 400 lei: pagini memorialistice ale unui om care „a trăit în ceruri” în anii de după al doilea război mondial.

• ACTA III (editori: Costică Prodan, Dumitru Preda).

Comisia română de istorie militară, 1997, 183 pp.: actele celui

de al treilea Colocvii internațional de istorie militară, desfășurat la Sibiu, între 3-6 septembrie 1996, cu tema: Anul 1916 în desfășurarea primului război mondial. Intrarea României în război, consecințe politico-militare.

• ARHIVELE TOTALITARISMULUI.

An IV, nr. 11-12 (2-3/1996), 288 pp.: un sumar bogat și divers, dominat de efortul autorilor de a pune în circuit științific o cantitate impresionantă de material documentar inedit, rezultat din cercetarea arhivelor din țară și străinătate; se remarcă efortul de a integra, din punct de vedere istoriografic, Basarabia și Bucovina.

• Sorin Geacu, Constantin Matei, Ion Alexandrescu, Victor Simion, Nicolae Uzună – MONOGRAFIA COMUNEI JILAVELE (IALOMIȚA).

Editura Prahova, Ploiești, 1997, 239 pp.: încă un argument pentru continuarea valoroasei tradiții a monografiilor de localități.

• ANUAR AL ARHIVELOR MUNICIPIULUI BUCUREȘTI (coordonator: Ion Vitan).

Editura Ministerului de interne, 1997, 111 pp.: volumul cuprinde textele susținute în cadrul sesiunii de comunicări anuale organizate de Direcția Municipiului București a Arhivelor Naționale, în anul 1996.

Clio anunță

FRANÇOIS DE LA ROCQUE

ȘI DECEPTIILE SALE

Pe 6 februarie 1934, în condițiile deplasării corpului electoral francez spre stânga, cum o dovediseră alegerile parlamentare din mai 1932, la Paris, în Place de la Concorde, au loc violente manifestări de dreapta, așa-numita răscoală fascistă a „Crucilor de foc”. Înarmate, ligi de extremă dreaptă încearcă să se apropie de Camera Deputaților, dar sub tirul forțelor de ordine, care intervin prompt, mișcarea lor eșuează.

Evident, autoritățile ordonă identificarea celor responsabili de „complotul” împotriva Republicii. Primul nume care se impune este al colonelului François de La Rocque, căpetenia „Crucilor de foc”. Personajul este ambiguu. Așa îl relevă, la aproape 70 de ani de la eveniment, și ultima sa biografie, apărută de curând în capitala Franței și semnată de Jacques Nobécourt (*Le Colonel de La Rocque, 1885-1946, ou les Pièges du nationalisme chrétien* – Colonelul de La Rocque, 1885-1946, sau capcanele naționalismului creștin).

Autorul nu face o tentativă de reabilitare a colonelului, operație foarte „en vogue” în disciplina istoriei, el doar insistă pe sinuozitățile personalității sale. Cert este că pentru stânga, acest ofițer de cavalerie cu particulă (de La Rocque) eternizează o Franță contrarevoluționară, ce are încă o revanșă de luat pentru 1789, în vreme ce pentru dreapta monarhică, dimpotrivă, el este vinovatul de mișcările din februarie, el și lipsa lui de energie, generată de loialismul lui republican.

Dar cine este, de fapt, François de La Rocque? Se naște la 6 octombrie 1885 și devine, după studii asidue, ofițer de carieră. Face parte din statul major al mareșalului Foch, îl urmează apoi pe generalul Weygand în misiunile sale, apoi pe Pétain în Maroc (în 1925). La sfârșitul primului război mondial, în 1918, foarte bine notat de șefii săi, La Rocque așteaptă zadarnic promovările ce i se cuvin. Dar „mareșalul Pétain – serie undeva generalul Weygand – avea o repulsie stranie față de cei merituosi. Nu îi înainta în grad”. Lucrând la statul major și atent la cum se fac avansările, La

Rocque se consideră victima propensiunii șefilor săi către mediocritate.

La numai 43 de ani, în 1928, el părăsește armata, cu gradul de locotenent-colonel, și în anul următor aderă la „Crucile de foc”, organizație a vechilor combatanți francezi, fondată în 1927, care își recrutează oamenii, cel puțin la început, numai dintre titularii „Crucii de război”.

În 1931, François de La Rocque ia conducerea mișcării. Este un ofițer merituos, dar se bucură și de prietenia și protecția cunoscutului miliardar creator de parfumuri François Coty. Dintr-o ligă a foștilor combatanți, La Rocque face, treptat, o organizație de extremă dreaptă naționalistă și antiparlamentară, la care vor adera rapid și alte mișcări, îndeosebi de tineri, cu toții purtându-i o nebunească admirație conducătorului lor. Încet-încet, aflate sub patronajul unui ofițer, ce vrea să conducă un grup disciplinat, „Crucile de foc” devin o organizație paramilitară, iar pentru adversari prototipul ligilor fascizante din perioada interbelică.

După victoria Frontului Popular din mai 1936, mișcarea lui La Rocque, dizolvată, se transformă – sub același conducător – într-o nouă organizație politică: Partidul Social Francez (P.S.F.). Iar în 1940, colonelul deșeptat de Pétain refuză colaborarea cu regimul de la Vichy. Având reședința supravegheată, el este, în 1943, deportat de hitleriști. La întoarcerea din captivitate, moare (28 aprilie 1946), înainte să-și poată motiva activitatea antebelică. Ca ironie a soartei, după Eliberare, autoritățile îl bănuie a fi aderat la regimul de la Vichy, hărțuindu-i ultimele zile de viață.

F.D.

Colonelul François de La Rocque și camarazii săi la defilarea din 14 iulie 1935

COMUNICAT DE PRESĂ

Cititorii noștri știu că, la propunerea Fundațiilor Internaționale Constantin Brâncuși, *Coloana fără Sfârșit* a fost înscrisă de către World Monuments Fund, în 1995, pe lista celor 100 de monumente cele mai importante din lume aflate în cel mai mare pericol și care necesită restaurare grabnică.

Demersurile Fundațiilor Internaționale Constantin Brâncuși pentru salvarea *Coloanei* au fost permise cu justificat interes și solitudine de forurile abilitate să sprijine acțiunile de restaurare, de lumea științifică din țară și din străinătate care s-a pronunțat, cu autoritate, după cum am văzut din numerele anterioare, pentru începerea de urgență a lucrărilor de restaurare pe baza proiectului Fundațiilor, avizat etapă de etapă de Comisia Națională a Monumentelor Istorice.

Un comunicat de presă, din 17 noiembrie 1997, al Biroului de Presă al Ministerului Culturii – pe care-l reproducem în cele ce urmează – sintetizează situația la zi a acțiunilor privind restaurarea atât a *Coloanei fără Sfârșit* cât și a Ansamblului Monumental Constantin Brâncuși de la Târgu Jiu, în totalitatea sa, ansamblu declarat prin votul Parlamentului României bun de utilitate publică, de interes național. Așa după cum legea 127/1992 a definit pentru prima dată acest statut, tot astfel prezentul comunicat este primul document public relativ la parteneriatul Fundațiilor cu autoritățile competente din domeniul culturii și cu instituții de cel mai mare prestigiu internațional în domeniul monumentelor istorice și de artă.

„Ministerul Culturii, World Monuments Fund și Fundația Internațională Constantin Brâncuși anunță:

În perioada 26 octombrie-1 noiembrie 1997, reprezentanți și specialiști de la World Monuments Fund, organizație internațională neguvernamentală și nonprofit, dedicată protejării patrimoniului cultural din întreaga lume, cu sediul la New York, au fost prezenți la București și Târgu Jiu în legătură cu proiectul de restaurare a *Coloanei fără Sfârșit* a lui Constantin Brâncuși. Vizita a avut două scopuri. În primul rând a fost analizată cercetarea științifică întreprinsă și etapele parcurse în lucrările efectuate de cele nouă institute de cercetare și de inginerie tehnologică,

coordonate de către Ministerul Cercetării și Tehnologiei și de către Fundația Internațională Constantin Brâncuși. În al doilea rând, au fost studiate termenele lucrărilor și bugetul necesar pentru completarea activităților de restaurare a *Coloanei fără Sfârșit*.

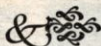
În cursul întâlnirilor și lucrărilor pe ateliere, organizate de-a lungul întregii săptămâni, s-a subliniat meritul Fundației Internaționale Constantin Brâncuși de a fi adus proiectul de restaurare a *Coloanei fără Sfârșit* în atenția internațională, prin includerea pe lista monumentelor din lume aflate în cel mai mare pericol (World Monuments Watch) și prin a fi inițiat în 1992 proiectul de restaurare a capodoperei lui Brâncuși.

În următoarele etape de lucru pentru restaurarea *Coloanei fără Sfârșit*, World Monuments Fund își va asuma rolul de consilier în materie de procedură și de bugetare a lucrărilor, potrivit aprobărilor Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice.

În lunile următoare vor fi finalizate toate aspectele tehnice ale proiectului, prin analizarea și avizarea lor, așa cum s-a procedat și în trecut, de către Comisia Națională a Monumentelor Istorice, urmând să primească aprobarea finală de la Ministerul Culturii, autoritatea investită de statul român cu toate responsabilitățile de coordonare a restaurării și de valorificare a Ansamblului Monumental Brâncuși, bun de utilitate publică și de interes național.

Pentru a-i asigura pe toți admiratorii operei lui Brâncuși că lucrările de restaurare nu vor compromite în nici un fel originalitatea capodoperei de la Târgu Jiu, Ministerul Culturii și Fundația Internațională Constantin Brâncuși vor asigura informarea periodică a mass-media și a publicului asupra tuturor soluțiilor și deciziilor privind lucrările de restaurare.

Ministerul Culturii, World Monuments Fund și Fundația Internațională Constantin Brâncuși folosesc această ocazie pentru a mulțumi tuturor experților români, specialiștilor de la Getty Conservation Institute și Swedish Corrosion Institute, cât și tuturor acelor care au sprijinit și vor sprijini și în viitor acest efort internațional menit să redea poporului român și lumii întregi una din marile creații ale artei contemporane“.

MISTERUL LUI BEETHOVEN

Cine a fost marea dragoste a vieții compozitorului, cea care a impus creației lui alternanța de bucurie și durere născută din această pasiune? Cinefilii români au putut urmări, nu cu multă vreme în urmă, un frumos film consacrat acestui subiect. Să încercăm acum, cu mijloacele istoricului, făcând apel mai ales la un studiu aparținând lui Marcel Brion, dar și cu ajutorul corespondenței lui Beethoven, să identificăm misterioasa figură.

Mama adorată

Beethoven (*Magazin istoric*, nr. 7/1970) era o ființă tandră și pătimasă. Era obișnuit încă din copilăria sa tristă și austeră să-și ascundă sentimentele. Îi lipsea acel farmec superficial și frivol ce l-ar fi făcut plăcut și seducător în societate. Chiar dacă imaginea tradițională a Titanului îndurerat, închis în propria surditate, posomorât și mizantrop este falsă, sau cel puțin nu reprezenta decât o fațetă a personalității sale, muzicianului îi lipsea atracția unui Liszt sau a lui Chopin.

Romain Rolland a explicat contrastele dintre această severitate aproape puritană și impetuoșitatea iubirii, atât de naturală compozitorului încât, potrivit prietenului său Wegeler, nu a fost perioadă a vieții sale în care să nu fi fost cuprins de „o pasiune dusă la paroxism”. „Acele iubiri par a fi fost întotdeauna de o puritate extremă. Nu exista nici o legătură între pasiune și plăcerea fizică. Confuzia ce s-a stabilit în zilele noastre între una și cealaltă nu dovedește decât ignoranța majorității oamenilor în privința pasiunii și a extremei sale rarități”.

Beethoven (1770-1827) avea o fire aproape puritană, conversațiile și gândurile licențioase îi produceau oroare, avea idei intransigente asupra caracterului pur al iubirii. Se spune că nu l-a iertat niciodată

pe Mozart că și-a dezonorat talentul compunând opera *Don Juan*. Schindler, prietenul său intim, ne asigură că Beethoven „a trecut prin viață cu o pudoare virgină, fără a-și reproșa vreo slăbiciune”.

„Un asemenea om nu putea fi decât înșelat în iubire. Cum de fapt a și fost. Fără încetare îndrăgostit pătimaș, neîncetat visând la bucuriile iubirii, dar după scurt timp

dezamăgit și încercat de suferințe amare”. S-ar părea că în acest portret Romain Rolland împrumută lui Beethoven, cu prea mare ușurință, propria concepție asupra iubirii. În priința compozitorului, lucrurile au fost mult mai complexe. Cum să nu recunoști, de exemplu, izbucnirile de iubire carnală ce răzbat din muzica sa? Cum să atribui unui amor platonic strigătele sfâșietoare din *Simfonia în do minor*, *Appassionata* sau *Sonata Kreutzer*, despre care Tolstoi spunea că este imposibil ca un bărbat și o femeie să o asculte împreună fără să se îndrăgostească nebușeste unul de celălalt?

Unii îl considerau pe Beethoven fie atras de bărbați, fie impotent, ceea ce nu-i chiar imposibil. Însă a-l crede capabil pe compozitor să disprețuiască amorul fizic, doar pentru că e fizic, ar însemna să limităm abuziv ideea lui despre iubire. Dezgustul pentru iubirea limitată la aspectul ei fizic era normal din partea unui om care aspira mai mult ca oricare altul la contopirea totală cu femeia iubită.

Probabil că fiind convins de urâtenia și lipsa lui de farmec, credea că femeile nu-l pot jubi. Surditatea sa precoce a fost de asemenea un obstacol în calea intimităților, atât de prețioase în iubire. Se simțea închis în el însuși, privat de posibilități de comunicare, umilit și în același timp îngrozit că în-

fermitatea pe care încerca să o ascundă a fost descoperită.

Prietenia Eleonorei Breuning a fost ca o rază de soare pentru trista copilărie a lui Beethoven. Tatăl acestuia, alcoolice, fusese internat într-un azil, responsabilitatea educării celor doi frați mai mici căzând pe umerii tânărului Ludwig. Mama, pe care o adora, murise, amintirea ei umbrind pe viitor toate prezențele feminine din viața muzicianului.

La 17 ani, vârsta la care sufletul este cel mai vulnerabil în fața suferinței, a pierdut-o și pe Eleonora, spiritul acestei prietenii perfecte bându-i imaginația până în ultimele clipe.

Primele clipe de fericire

Avea 30 de ani când trei tinere i-au devenit eleve: Tereza Brunswick, sora ei Josefine și Giulietta Guicciardi, vara lor. Erau copile ferme cătoare, spirituale și vesele, alături de care Ludwig își va uita melancolia și chiar surditatea incipientă. Capacitatea de a redeveni copil, datorată inocenței și purității sale, va înflori în mijlocul acestei atmosfere ferice. Profesor și prieten în același timp, Beethoven devine inseparabil de familia Brunswick, pe care o va însoți în Ungaria, la Korompa și Martonvasar.

Chiar dacă a avut un sentiment de tandrețe pentru nostima Giulietta sau o înclinație sentimentală pentru dulcea Josefine, citind confidențele Terezei, s-ar părea că acesteia din urmă i-a acordat Beethoven toată puterea iubirii sale debordante.

Trecuseră șase ani de când se cunoșteau, n-a fost deci o nesăbuită sau un capriciu, ci o decizie îndelung gândită cererea în căsătorie adresată într-o primăvară, la Martonvasar, eveni-

ment pe care Tereza îl povestea astfel:

„Într-o duminică seara, după cină, pe clar de lună, Beethoven se așeză la pian. Mai întâi și-a plimbat degetele pe clape. Eu și François ne așteptam la asta. Era exercițiul său pregător. Apoi scoase câteva acorduri joase și încet, cu o solemnitate majestuoasă, cântă o compoziție de Bach: *Dacă mi-ai dăru iubită, în taină mai întâi! și gândul nostru nimeni să-l ghi-cească*”.

Pentru a-și exprima dragostea secretă Ludwig a ales o pagină de Bach, ce a dat mărturisirii sale o gravitate și o seriozitate recunoscute de tânăra Tereza atunci când nota: „În mai 1806 i-am devenit logodnică doar cu acceptul scumpului meu frate, François”.

Beethoven, atât de timid și nesigur de el, a formulat o cerere în căsătorie ce i-a fost acceptată. Familia Brunswick aprecia muzica și era normal ca un compozitor de geniu să fie ținut aici la mare cinste. Concerte de muzică de cameră îi reuneau frecvent pe membrii familiei. Încântătoarelor muzicante li se dedicau noile compoziții ale prietenului lor. Giuliettei Guicciardi i-a dedicat *Sonata Lunii*, numită așa în amintirea frumoaselor nopți de

vară petrecute la Korompa. Caracterul sumbru și melancolic al oaspetelui de la Martonvasar se schimbaseră profund. Acum nu se mai îndoaia că poate fi iubit. Inocența și încrederea lui în iubire, întreaga sa tandrețe pasională s-au dezvoltat alături de cele trei fete. Și probabil că o bună perioadă de timp nici el însuși nu știa pe care din cele trei tinere o iubea mai mult.

Se pare totuși că Tereza a fost cea al cărei caracter se potrivea mai bine cu al său. „Dezghetul” ce a cuprins caparea de mizantrop în care Beethoven se retrăgea adesea s-a produs atunci când a simțit plăcerea intimității feminine, de care sufletul său avea nevoie mai mult ca oricare altul. I se părea că a devenit un alt om, după cum îi scria prietenului său Wegeler, în noiembrie 1801:

„Trăiesc într-o atmosferă mult mai plăcută și sunt mai sociabil. Această schimbare se datorează farmecului unei ființe dragi, pe care o iubesc și mă iubeste. Sunt primele clipe de fericire de doi ani încoace”.

Cine era pe atunci „iubită”? Giulietta? Tereza? Josefine? Probabil le iubea în același timp pe toate trei, personalitățile lor atât de diferite părându-i-se trei voci ale aceluiași trio de coarde.

S-a logodit totuși cu Tereza, dar anul acestei logodne a fost 1806, în timp ce dedicația *Sonatei Lunii* era din 1802. Fără a pretinde reconstituirea dezvoltării pasiunii pentru „iubită nemuritoare”, putem bănu, cunoscând caracterul lui Beethoven, că toată vivacitatea inimii sale, toată prospețimea sa tinerească l-a purtat mai întâi spre Giulietta.

Dragostea pentru o femeie nepotrivită este o eroare frecventă în viața oamenilor de geniu. Ființa dragă din scrisoarea către Wegeler, flatată de omagiile marelui artist, a devenit probabil

mai matură în momentul când Beethoven regăsea, grație ei, spiritul adolescenței.

În ziua când în salonul familiei Brunswick a apărut contele Gallenberg, Giulietta nu a mai avut ochi decât pentru tânărul gentilom, cu care se va căsători în curând. După puțin timp, Josefine s-a căsătorit, la rândul ei. Din trio mai rămăsese Tereza. Era cea mai iubită? În cei patru ani ce separă *Sonata Lunii* de logodna cu Tereza, sentimentele lui Beethoven au avut timp să se schimbe. Era mult mai „rațional” să o iubească pe Tereza, care era capabilă să-l facă fericit într-o măsură mult mai mare decât Giulietta.

Cui îi erau adresate scrisorile ale căror copii s-au găsit în hârtiile lui Beethoven după moartea acestuia? La ce epocă fusese scris?

Misterul poate să rămână intact, puțin interesează, în definitiv, care din cele trei fete a fost destinatară acestor înflăcărâte misive. Ceea ce contează este pasiunea ce-și face auzită vocea și inima dezvăluită a lui Beethoven.

Transparentul voal

Biografia lui Beethoven nu se pot pune de acord asupra anului când au fost concepute scrisorile, volume elucida a fost scrise încercând elucidarea misterului. Scrisorile ne permit, totuși, reconstituirea atmosferei în care au fost redactate. Beethoven părea să Korompa, lăsând în urmă femeia iubită. Ni-l imaginăm pe compozitor mângâind pe genunchi, în ciuda zdruncinăturilor trăsurii ce-l ducea spre Viena: „Îngerul meu, azi îți scriu doar câteva cuvinte cu creionul (al tău), ce pierdere de vreme și afacerile astea! Poate iubirea noastră să trăiască și fără renun-

Să fi fost Tereza Brunswick (stânga) sau Giulietta Guicciardi?

țări? Poți face astfel încât să fii cu totul a mea, iar eu să fiu al tău pe de-a-ntregul?

Iubirea cere totul, și pe bună dreptate. Ne vom vedea curând, și nu pot să-ți spun astăzi la ce-am reflectat în aceste zile. Dacă inimile noastre ar fi rămas alăturate n-ar fi procedat astfel. Sufletul mi-e plin de ce am a-ți spune. Ah! sunt clipe în care cred că vorbele nu-s de ajuns”.

Scrisoarea redactată în seara aceleiași zile este obscură și câteodată lipsită de sens; se simt ideile și pasiunile ce frământă spiritul obosit de călătorie. S-ar crede că e un monolog înregistrat la întâmplare, în care inconștientul invadează frontierele rațiunii sub impulsul unor sentimente puternice și confuze. Dar în același timp găsim și strigăte superbe precum acesta: „Tu suferi. Ah! unde sunt, ești și tu cu mine, vorbesc cu tine și cu mine. Fă în așa fel încât să pot trăi cu tine și ce viață!!!! așa!!! fără tine – urmărit de bunăvoința oamenilor de aici și de acolo, pe care sunt de părere că vreau tot atât de puțin să o merit pe cât vreau să merit... Smerenia omului împotriva omului – mă face să sufăr – și

când mă privesc în raport cu universul, ce sunt eu și ce este el, cel socotit mai mare ca toți – și totuși există pe de altă parte iarăși partea divină a omului – plâng când mă gândesc că vei primi probabil abia sâmbătă prima veste de la mine – oricât de mult m-ai iubi eu te iubesc și mai tare totuși – dar să nu te ascunzi niciodată de mine...”.

Scrisoarea din 7 iulie a fost scrisă de un spirit mai calm și mai lucid, într-o atmosferă ceva mai liniștită, tulburată încă de durerea despărțirii, dar în care se simte resemnarea.

Dincolo de această despărțire, ce ar fi trebuit să fie trecătoare, sclipește certitudinea revederii, a unei vieți pline de bucurii

conjugale, ceea ce ne face să credem că logodna fusese deja hotărâtă.

Scrisoarea aceasta este una dintre cele mai frumoase scrise vreodată. Vocea pasiunii se exprimă aici într-un limbaj simplu și direct, dezvăluind intimitatea inimii și a spiritului. Apare, o singură dată, expresia „iubită nemuritoare”, pusă ca un voal transparent pe figura necunoscută.

„Bună dimineața în 7 iulie – încă în pat se îmbulzesc gândurile despre tine, iubita mea nemuritoare – din când în când vesele, apoi iar triste, așteptând să vadă dacă destinul ne va împlini ruga. De trăit nu pot decât în întregime cu tine sau deloc. Da, am hotărât să rățesc departe, atât timp cât va trebui, până voi putea zbura în brațele tale putându-mă socoti cu totul acasă la tine – până când îmi voi putea trimite sufletul, înconjurat de tine, în împărăția spiritelor. Da, din păcate așa trebuie să fie – va trebui să ai răbdare, cu atât mai mult cu cât cunoști fidelitatea mea față de tine. Niciodată nu va putea pune stăpânire o alta pe inima mea – niciodată-niciodată. Of Doamne,

de ce să fii nevoit să te desparți de ceea ce iubești atât de mult și totuși viața mea la V. este ca și cea de acum, o viață mizerabilă. Iubirea ta mă face cel mai fericit om și totodată cel mai nefericit. La vârsta mea aș avea nevoie de o oărecă uniformitate liniștită în viață – poate exista o asemenea stare în legătura noastră? Îngerul meu, chiar acum aflu că poșta pleacă zilnic și de aceea eu trebuie să închei ca să primești scrisoarea îndată – fii calmă, numai prin examinarea calmă a existenței noastre putem atinge scopul ce ni l-am propus, acela de a trăi împreună – fii calmă – iubește-mă – azi – ieri – ce dor înlăcrimat de tine – de tine – viața mea, tu, care ești tot ce am găsit mai scump pe lume – rămâi cu bine – ah, iubește-mă mai departe – nu judeca niciodată greșit inima cea mai credincioasă a iubitului tău. Veșnic al tău – veșnic al meu – veșnic al nostru“ L.

Chiar dacă sărac și bolnăv, aproape surd, atins de o miopie ce-l umilea obligându-l să poarte ochelari puternici, Beethoven spera încă să se căsătorească cu „iubita nemuritoare“. În scrisoarea către Wegeler, din 1801, îi spunea acestuia că pentru prima dată este încredințat de fericirea ce i-o poate aduce căsătoria. Se temea totuși de eventuale piedici („Ea nu e de rangul meu, și oricum, în clipa de față n-aș putea să mă căsătoresc“). Temeri îndreptățite dacă iubita necunoscută ar fi într-adevăr frivolă și capricioasă Giulietta, ce a preferat până la urmă să se căsătorească cu un filizon manierat.

Un monument iubirii conjugale

Logodna din 1806 ar fi putut deveni o căsătorie trainică, Tereza avea toate calitățile cerute de un om, cum era Beethoven.

În ciuda caracterului schimbător și zbuciumat ce l-a făcut să

se mute de 30 de ori în 35 de ani, el aspira la stabilitatea conjugală. Nu era omul aventurilor sentimentale, căci credea în sacralitatea iubirii, și, dacă destinul i-ar fi permis, ar fi fost credincios unei singure iubiri.

Oroarea pentru personajul Don Juan este simptomatică pentru părerile sale în materie de fidelitate conjugală. Astfel se explică încercarea de a opune eroului mozartian figura femeii perfecte, dotată cu cele mai înalte virtuți ale sexului; este vorba de Leonora, eroina din *Fidelio*, unica operă a lui Beethoven.

Fidelio este, alături de seria operelor *Orfeu* – începută de Monteverdi și terminată de Gluck –, suprema gloriificare și idealizare a iubirii conjugale.

Această tânără ce se travestește în bărbat pentru a pătrunde în închisoarea unde soțul ei era captiv, care devine ajutorul temnicerului pentru a-și vedea iubitul și se pune în fața pistolului pentru a-i salva acestuia viața este, cu siguranță, cea pe care Beethoven și-ar fi dorit-o de soție. N-ar fi găsit-o în inconstanta Giulietta, în schimb, figura liniștită a Terezei, ochii ei gravi, aerul de bunătațe și seriozitate ce-i făcea loc de frumusețe, ne duce cu gândul la calitățile admirate de Beethoven.

Fără îndoială, ar fi abuziv să spunem că Leonora este „proiecția ideală“ a Terezei, dar similitudinile dintre ele sunt frapante.

Beethoven a ales libretul opereii nu doar pentru calitățile dramatice ale acestuia, ci mai ales fiindcă în tot acest timp când visează la căsătorie a edificat în muzica din *Fidelio* un splendid monument al iubirii conjugale, așa cum o concepea și o dorea el.

Opera se termina într-un imn al iubirii, într-o exaltare sublimă ce merge până la divinizarea acestui sentiment atât se simplu și natural.

Dacă amândoi logodnicii erau mulțumiți de legătura lor, aprobată și de părinții Terezei, de ce

nu s-au căsătorit? Doar destinul, care alege fiecăruia calea, ar putea răspunde. Soarta lui Beethoven a fost potrivnică bucuriilor vieții familiale, l-a condamnat la suferință și singurătate.

Nu putem spune că după tristul deznodământ al legăturii sentimentale cu Tereza Brunswick, Beethoven nu a mai fost capabil să iubească: între 1810-1811 s-a îndrăgostit de o altă Tereza, Tereza Malfatti; iar în răstimpul 1811-1812, s-a îndrăgostit de Amalia Sebal, o tânără a cărei voce îl captivase. Cu aceste din urmă nu s-a pus problema căsătoriei. Muzicianul se izola din ce în ce mai mult.

În 1816, Beethoven a revăzut-o pe Tereza și, spunea el, „gândindu-mă la ea, inima îmi bate mai tare ca în ziua când am cunoscut-o“. Anii însoriți de la Korompa și Martonvasar erau departe, Tereza a rămas pentru el doar un „înger bun“.

În anul când a revăzut-o pe Tereza, a publicat și seria celor șase liederuri *Iubita îndepărtată*.

La zece ani de la logodnă, o prietenie caldă și înlocuise pasiunea ce-l inspira în atâtea liederuri și simfonii, creații care fără existența Terezei n-ar fi fost ceea ce sunt: infinite studii și nuanțe ale iubirii.

Tereza Brunswick a murit în 1861. Până atunci, această bătrână doamnă, adeptă a liberalismului politic, trăise ocupându-se cu opere de binefacere și crescându-și nepoții. A regretat oare ceea ce ar fi putut să fie și n-a fost?

Citind mărturiile apropiaților, s-ar părea că sufletul ei n-a păstrat amintirea marelui om a cărui iubită fusese și care o imortalizase în pagini de neuitat. O singură dată se pot citi în jurnalul ei aceste rânduri enigmatice:

„Beethoven a depășit atât timpul său cât și pe al nostru. Vremea lui nu l-a înțeles, Christos fără asemănare“.

Adaptare de
Valentin GHEONEA

Franța italiană

Ce-ar fi Franța – de la Francisc I (1515-1547) la Ludovic XIV (1643-1715) – fără Italia? În acești aproape 200 de ani suverani francezi au făcut apel la „ingenioșii” italieni, știind să beneficieze de talentele și competența lor: arhitecți, ingineri (ce vor extinde orașul Le Havre), artiști, finanțiști, tehnicieni, oameni ai armelor, chirurghi, sculptori, ebeniști, meșteșugari, stabiliți în porturile din Provence, negustori opulenți, bancheri veniți din Florența sau Lucca, creatori de parfumuri, crescători de viermi de mătase etc. Italienii au asigurat în Franța succesul industriei mătăsurilor, îndeosebi la Lyon, pomind de la manufacturile deschise acolo de piemontezul Turquet, ce a primit un monopol de la Francisc I, în 1536. Tot peninsularii au relansat în regat fabricarea sticlei, mai ales tehnica sticlei necolorate, adusă de niște modești gentilomi din Montferrat. Anii 1550-1680 au oferit un adevărat festival de creații italienești în domeniul spectacolelor, unde au prins commedia dell'arte și creațiile lui

Jean-Baptiste Lully, fiul unui morar din Florența, creator al operei franceze și un dotat organizator de fastuoase spectacole muzicale și coregrafice la Versailles.

„Franța italiană” s-a cristalizat paralel cu războaiele purtate de regele Franței în Peninsula

(1494-1559), dezvoltându-se apoi între regența Caterinei de Medici și anii lui Mazarin (1559-1661).

Ce-ar fi fost scrima și echitația, esențiale pentru educația nobililor, fără italieni? se întreabă retoric Jean-François Dubost, într-o carte recent apărută la Paris, sub titlul *La France italienne, XVI-e-XVII-e siècle*. La începutul veacului XVII, trei profesori de scrimă, mândri de vocația lor, s-au implantat în foburgul Saint-Germain din Paris. Toți trei erau originari din Padova, unde funcționau prosper cele mai reputeate școli de scrimă. Între 1600 și 1620, pe Pont-Neuf, de pildă, găsim nu mai puțin de nouă medici și farmaciști italieni, atestă arhivele studiate de J.F. Dubost.

Într-un anumit domeniu (impozitele și intrările de lichidități necesare regelui), peninsularii au influențat chiar politica statului francez, mijloacele tradiționale de finanțare fiind incapabile să răspundă nevoilor mereu crescânde ale monarhiei. Italienii au făcut ca ea, monarhia,

să beneficieze de vechea lor experiență, dar și de capitalurile acumulate din comerț, printr-un incontestabil *savoir-faire* în materie de finanțe.

În 1588, de pildă, Sardinia avansază ajutorul promis lui Henric III de clerul Franței: 550 000 scuzi. Nici un

În imaginile de sus: cardinalul Mazarin și compozitorul Jean-Baptiste Lully, două glorii ale Franței, de obârșie italiană

Commedia dell'arte s-a impus pretutindeni în Europa, după succesele de pe scenele Parisului

om de finanțe francez n-ar fi putut dispune de o asemenea sumă. În 1643, Michele Particelli d'Émery, intrat în afaceri cu regele personal, sub regenta Mariei de Medici, a fost numit controlor general al finanțelor, iar în 1648 intendent. Stăpânind finanțele, el a devenit cel mai important om în stat, după Mazarin și cancelarul Séguier.

Italianii au reprezentat o imigrație de elită, ce a adus Franței cunoștințe și obiceiuri din domenii multiple. Fluxul ei maxim a fost atins între anii 1549 și 1568 (34 sosiri pe an, față de 20 în timpul lui Francisc I). În secolul XVII ea a scăzut sensibil, contrazisă de numai două creșteri: 1622-1626, ce a coincis cu întoarcerea în fruntea statului a italianei Maria de Medici, și 1642-1650, când Mazarin, alt italian, a ocupat un loc foarte important în stat.

Această „Franță italiană“, ce a marcat durabil structura comercială, financiară și artistică a Vechiului Regim, și-a avut și reversul. Ea a presupus acapararea de către italieni a unor funcții principale în stat, ceea ce a generat o producție abundentă de pamphlete xenofobe.

De câte rele nu au fost acuzați străinii? În primul rând de „machiavellăcuri“, de intrigi, secrete, disimulări. Italianii trădau, otrăveau (Caterinei de Medici i s-au pus în seamă mii de crime), asasinau, corupeau Curtea, transformată de ei într-un loc de desfrâu. Circula imaginea

italianului pornit de la zero și îmbogățit în mod scandalos, peste noapte, pe munca francezilor, imaginea celui care acumulasе o avere imensă, apoi declara faliment și pustia locul.

Adevăr, dar și fabulație, pentru că existau italieni sosiți în Franța ca posesori ai unor mari averi și ai unor relații complexe, economice și financiare. Ca întotdeauna când apăreau dificultăți, perioade de criză, se manifesta imediat ura față de străini, cei ce „mâncau pâinea francezului“. Se uita atunci că această imigrație contribuise la identitatea și originalitatea națiunii franceze. Se uita atunci că un Concini, de pildă (*Magazin istoric*, nr. 5/1996), personificare a parvenitului, îmbogățit în Franța, nu lăsase, la moartea sa, decât o agoniseală de un milion și jumătate de livre.

Nu erau, desigur, nici îngeri acești imigranți de lux, debarcați la Lyon, Paris sau Marsilia. Ca să urce în sferele înalte ale puterii ei, trebuiau să aibă vicii. Reușita lor în afaceri, însoțită, de obicei, de aroganță, trezise antipatii puternice.

Cum au reacționat italienii? Printr-o solidaritate foarte relativă. Și numai la nivel de clan și familie. Nu și de comunitate. Genovezi, florentini, piemontezi își reglau conturile între ei la fel în Franța, ca și la ei acasă. Doar teatrul de acțiune era altul. ■

Florentina DOLGHIN

SECRETELE UNUI VEAC GALANT

În U.R.S.S., ca, de altfel, în toate țările blocului estic au existat cărți cu un circuit restrâns, ele fiind accesibile unui număr extrem de limitat de persoane. După prăbușirea comunismului, odată cu desfăcarea arhivelor, care au dat la iveală o bogăție de documente necunoscute, sigla „Strict secret“ a căzut și de pe coperta multor asemenea volume.

Dacă ar mai fi trăit, colonelul Veniamin S. Grajul, autorul unui curs de istorie a serviciilor secrete rusești, ținut de el la Școala 101 cu misiuni speciale, imediat după al doilea război mondial, și-ar fi putut vedea recent în librăriile Moscovei volumul său *Secretele unui veac galant. Spionaj în timpul lui Petru I și al Ecaterinei II*. Medic de profesie, colonelul a lucrat mulți ani peste granițe. A luat parte, în 1937, la operația de anihilare a generalu-

lui albgardist Evgheni Miller, președintele Uniunii Militare Generale Ruse, organizație antisovietică fondată de generalul Vranghel, în emigrație, la Paris (*Magazin istoric*, nr. 7/1994), după care s-a consacrat carierei didactice de profil. Multe generații de agenți ai NKVD-KGB au învățat după culegerea sa de lecții, care a revăzut recent lumina tiparului.

Evident, la alcătuirea volumului, autorul a folosit o sumedenie de documente secrete din arhivele KGB și MAE, ceea ce explică de ce despre manualul lui Grajul publicul larg nu a auzit nimic, ci numai colaboratorii serviciilor secrete care parcurseseră programa de învățământ.

Cartea prezintă primii pași ai spionajului rus în vremea lui Petru cel Mare și Ecaterina II. Pe mulți îi va mira probabil că accepția

cuvântului „rezident“ a fost la început de reprezentant diplomatic de gradul III, conotația cunoscută de noi, ce încumbă componenta de spionaj, apărând abia în vremea noastră. Funcțiile serviciilor secrete erau îndeplinite de misiunile diplomatice în străinătate, iar informațiile operative se obțineau adesea prin metoda cumpărării: cu aur, blănuri, demnități... Dar cu câte nu puteau fi ademeniți potențialii agenți...

Relațiile Polonia-Rusia, corespondența unor agenți străini de la Curtea țarilor, medicul lui Petru I ca spion englez, fiecare capitol al cărții ar putea deveni un subiect de roman de aventuri. Și totuși, volumul își păstrează caracterul științific, remarcând la timpul său și de academicianul Tarle, unul dintre cei mai buni istorici ai Rusiei.

F. D.

Trupe speciale

Am văzut, în episodul anterior, că la sfârșitul celui de al doilea război mondial soarta unităților de elită părea pecetluită. Spre deosebire de momentul similar al primului război mondial, acum exista tendința de a se reveni la schema clasică. Soldații profesioniști, de elită, se angajau doar pe perioada purtării conflictului. Acesta odată încheiat, se renunța la ei.

Situația avea să se schimbe relativ repede. Declanșarea războiului rece, numeroasele focare locale de război aprinse și întreținute în Asia și Africa mai ales, cereau sporirea efectivelor trupelor de elită. Apariția unor noi amenințări și a unor forme diversificate de purtare a războiului neconvențional au modificat treptat destinația și structura acestor unități. În ultimul episod să urmărim deci evoluția lor după cel de al doilea război mondial și până aproape de zilele noastre. Ghid principal – dar nu exclusiv – ne va fi în continuare cartea lui Duncan Anderson, *Military Elites* (Elitele militare).

POVESTEA BERETEI VERZI

În perioada războiului din Coreea (*Magazin istoric*, nr. 4, 5/1997), atât Franța, cât și Marea Britanie au deplasat importante forțe militare în Indochină, respectiv în Malaysia, pentru a contracara mișcările insurecționale de influență comunistă.

La începutul anilor '50, britanicii se aflau în impas în Malaysia. Limitaseră efectele gherilei controlate de chinezi, dar nu reușeau să o înfrângă. Comandantul șef al forțelor terestre din Orientul Îndepărtat, generalul Sir John Harding, l-a solicitat pe Michael Calvert, unul dintre cei mai neortodocși militari britanici. Soluția oferită de acesta: crearea unei unități de tip SAS (*Magazin istoric*, nr. 9-11/1989), numită Cercetașii malaysieni. Militarii erau antrenați să lupte în junglă, în grupuri mici, fiind capabili să opereze lungi perioade de timp. Sarcina lor includea și izolarea insurgenților de restul populației și câștigarea încrederii acesteia. În luna mai 1952 W. Churchill redevenind prim-ministru al Marii Britanii, s-a renunțat la denumirea de cercetași, adoptându-se cea veche: SAS.

La începutul anilor '60, membrii unității de elită SAS

semănau cu un fel de confrerie a Cavalerilor Templului (*Magazin istoric*, nr. 12/1990). Bradbury Lines, în Hereford, Anglia, sediul lui 22 SAS, a devenit un fel de centru spiritual al unităților de acest gen din tot Commonwealth-ul. Veneau acolo și profesioniști din S.U.A. sau Germania.

Iscoadele au avut dreptate

În 1960, Marea Britanie a declarat încheiată campania din Malaysia. Peste numai doi ani, regiunea era din nou în criză. Sukarno, liderul procomunist, ultranaționalist, al Indoneziei, s-a opus planului britanic de a crea un nou stat prin federalizarea Malaysiei cu Borneo de Nord și Sarawak. Indonezia a început să acorde sprijin economic și militar populației locale care se opunea planului britanic și să-și infiltreze propriile trupe în teritoriile aflate în dispută. La 8 decembrie 1962, 4 000 de rebeli slab înarmați au reușit să pună stăpânire pe cea mai mare parte a bogatului sultanat al Bruneiului, capturând

și un mare număr de civili britanici și din alte țări europene. Englezii nu au negociat, ci au ripostat imediat. Un comando din Royal Marine, condus de căpitanul Jeremy Moore, a ajuns într-o noapte lângă orașul Limbang, unde erau ținuți cei mai mulți dintre ostatici. În zori, au luat cu asalt pozițiile rebelilor și i-au eliberat pe prizonieri. În ianuarie 1963, detașamentul A din 22 SAS, sub comanda maiorului Peter de la Billière, a sosit în Brunei. Peste ani, general-locotenentul Sir Peter de la Billière a fost cel care l-a convins pe reticentul general Norman Schwarzkopf, comandantul operațiunii „Furtună în deșert”, că unități de genul SAS sau Delta Force puteau juca un rol esențial în buna desfășurare a acțiunii de pedepsire a lui Saddam Hussein.

În următoarele șase luni, membrii SAS sosit în Brunei au localizat, izolat, atras în ambuscade și distrus pe rebeli. În august 1963, britanicii erau din nou stăpâni în Brunei. Nici Sukarno nu a renunțat, amplificând campania sa de destabilizare a noii Federații Malaysiene.

În Borneo s-a realizat o concentrare impresionantă de trupe de elită din Commonwealth; pe lângă unitățile SAS, au fost aduse unități de comando și parașutiști. Luptele se duceau între grupuri mici, prin ambuscade. Au fost și câteva angajări mai importante de forțe. Astfel, la 27 aprilie 1965 un batalion indonezian a atacat un mic fort la Plaman Mapu, unde, potrivit iscoadelor, se aflau doar 40 soldați britanici. Înainte de ivirea zorilor, atacatorii au declanșat un tir de baraj cu aruncătoare de mine și mitraliere grele. Peste câteva ore, indonezienii au fost siliți să bată în retragere, după ce pierduseră 300 oameni. Rămăseseră atât de puțini supraviețuitori, încât corpurile celor morți au fost aruncate, pur și simplu, într-un râu care curgea prin apropiere. Comandantul indonezian era convins că fusese atras într-o capcană și că la Plaman Mapu se găseau mai multe companii britanice. În fapt, iscoadele avuseseră dreptate: erau doar 34 de parașutiști.

Efectul John Wayne

În anii '50, armata americană a urmărit campania britanicilor în Malaysia și pe cea a francezilor în Vietnam cu foarte multă atenție. Concluziile la care au ajuns experții erau diferite: unii pleau pentru o forță gen SAS, alții pentru o „cavalerie a aerului”. În 1952 a fost creată o unitate specială, cu un efectiv de 2 500 oameni, destinată să poarte o luptă de gherilă în teritoriile Europei Occidentale ocupate în cazul unei ofensive sovietice. Erau militari foarte bine pregătiți și care au dezvoltat un puternic spirit de corp, ilustrat și de faptul că își cumpărau toți beretele verzi la același magazin din München. În 1956, membrii unității au reușit să dea complet peste cap manevrele care se desfășurau la Fort Bragg. Drept urmare, generalul Paul D. Adams le-a interzis să mai poarte bereta verde – care nu făcea parte din ținuta regulamentară – sub amenințarea de a fi trimiși în fața curții marțiale.

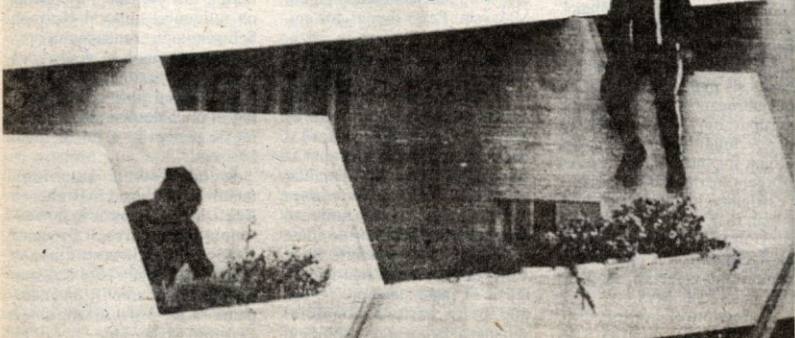
Un ajutor nesperat au primit beretele verzi din partea lui Nikita Hrușcirov. La 6 ianuarie 1961 el a ținut un discurs în care declara că „U.R.S.S. și aliații săi

vor sprijini războaiele drepte de eliberare și revoltele populare”. Peste câteva săptămâni, J.F. Kennedy devenea președintele S.U.A., aducând o schimbare decisivă a manierei în care americanii erau decizi să răspundă mișcărilor insurectionale de inspirație comunistă. În iunie 1962 Kennedy și-a expus ideile la Academia militară de la West Point: „Acesta este un gen nou de război, nou prin intensitatea sa, vechi ca origine; un război de gherilă, subversiune, insurecții, asasinat, război de ambuscade în loc de luptă deschisă; prin infiltrări în loc de agresiuni; căutând victoria prin erodarea și epuizarea adversarului, în loc să îl angajezi. El cere – acolo unde vom avea de a face cu el – o strategie cu totul nouă, o cu totul altfel de forță militară și uniformă, o manieră complet diferită de instrucție”.

Deja, S.U.A. dispunea de „o cu totul altfel de forță militară și uniformă”. Cu un an înainte, președintele american fusese impresionat de trupele speciale cu sediul la Fort Bragg. Generalii care l-au însoțit au fost mai puțin fericiți. Comandantul centrului, colonelul William P. Yarborough,

a defilat în fruntea unității sale purtând interzisă bereta verde.

5 septembrie 1972. Membri ai poliției germane se pregătesc pentru o intervenție antiteroristă contra echipei din organizația „Septembrie Negru”, care reținuse nouă membri ai delegației israeliene la jocurile olimpice de la München. Acțiunea s-a încheiat cu un tragic bilanț

Datorită lui Kennedy, nu a ajuns în fața curții marțiale, iar bereta verde a devenit, prin ordin al executivului, semnul distinctiv al trupelor speciale ale S.U.A. Nu întâmplător, la moartea lui J.F. Kennedy alături de sicriul său a fost pusă și o beretă verde.

Despre acțiunile desfășurate de forțele speciale americane în Vietnam, revista noastră a mai scris (*Magazin istoric*, nr. 1/1994; 1/1997). Pe lângă beretele verzi, în timpul conflictului din peninsulă au apărut și alte unități cu destinație specială, cea mai cunoscută fiind SEALs, derivată din infanteria de marină. În ceea ce privește beretele verzi, ele au avut o soartă comună și altor trupe speciale, care și-au văzut mărite mult prea mult efectivele pentru a mai fi unități de elită. Efectivele lor au ajuns la 10 000. Un efect contrar l-a avut și propaganda Hollywoodului. John Wayne a jucat într-un film celebru, turnat la Fort Benning, în Georgia, și în care pinii erau pe post de junglă tropicală. Durul colonel pe care îl interpreta Wayne și mica sa unitate apăreau drept stăpâni unei mari părți din Asia de Sud-Est. Deja și televiziunea oferea americanului obișnuit mai curând imaginea unor psihopați, care omorau doar din plăcere.

Luați prin surprindere

Asemenea americanilor, și sovieticii au urmărit cu atenție evoluția trupelor de elită după cel de-al doilea război mondial. În vreme ce occidentalii le utilizau pentru contracararea mișcărilor de gherilă de sorginte comunistă, sovieticii au folosit asemenea unități contra mișcărilor de rezistență din teritoriile recent anexate sau din țările satelit. La sfârșitul anilor '50, realizând că doar unitățile de parașutiști și celebra Divizie

Dzerjinski" nu erau suficiente, sovieticii au creat „Voiska Spezialnoe Naznachenia" (trupe cu destinație specială), a căror abreviere, Spetsnaz, a devenit apoi vestită. Baza lor de antrenament a fost stabilită lângă Fürstenberg, în Germania de Est. Programul de instrucție era chiar mai dur decât al celor de la SAS. Aproximativ 20% dintre cei recrutați erau răniți sau omorâți în primele luni de instrucție. Erau pregătiți pentru o mare varietate de misiuni, mergând de la trupe de asalt până la acțiuni „murdare", în stilul celor desfășurate de membrii Regimentului Brandenburg (*Magazin istoric*, nr. 2/1998).

Direcția cea mai spectaculoasă de dezvoltare a trupelor de elită – cel puțin din punctul de vedere al marelui public – a constituit-o cea privind contracararea acțiunilor teroriste. Ele au luat amploare pe fondul confruntării dintre Israel și statele arabe.

La începutul anilor '50, colonelul Yehudi Harari, „părintele" unităților de parașutiști evrei, a creat o unitate specială de co-

mando și antigherilă – Unitatea 101 – destinată să mute războiul în teritoriul inamicului. În fruntea ei a fost numit Ariel Sharon.

La 23 iulie 1968, o echipă de trei membri ai Frontului Popular pentru eliberarea Palestinei (o grupare dizidentă din PLO, mișcarea condusă de Yaser Arafat) a deturnat un Boeing 707 al companiei El Al de pe aeroportul din Atena, obligându-l să aterizeze la Alger. Luat prin surprindere, guvernul israelian a cedat șantajului și a acceptat să schimbe deținuți arabi din închisori israeliene pentru cei 35 de pasageri și echipajul avionului. Capitularea a încurajat noi acțiuni de acest gen. Istoria lor este marcată de nenumărate victime nevinovate. Mai ales la început, guvernele occidentale au fost surprinse complet nepregătite.

Când tragi linia

Primii care au reacționat au fost tot evreii. Politica statului Israel a fost să nu mai cedeze șantajului și să folosească forțe de elită pentru recuperarea ostacilor și pedepsirea făptașilor. Britanicii dispuneau deja de structura SAS, în cadrul căreia s-a dezvoltat o echipă specializată în acțiuni antiteroriste. Guvernul Germaniei Occidentale l-a însărcinat pe colonelul Ulrich Wegener cu formarea Grupului de grăniceri nr. 9, care, în ciuda denumirii, era destinat tocmai misiunilor de eliberare a ostacilor. El a devenit operațional în 1973 și cea mai cunoscută acțiune a sa a fost cea de la Mogadiscio, din 1977. Au urmat francezii, cu Grupul de intervenție al Jandarmăriei naționale, inițial cu un efectiv de 15 voluntari, mărit apoi.

În S.U.A., necesitatea creării noului tip de unitate a apărut pe fun-

Soldat dintr-o unitate de parașutiști sovietici

dalul crizei de imagine a beretelor verzi. Șeful de stat major al armatei americane, generalul Abrams, a hotărât să folosească în acest scop trupele de rangeri. Dar efectivele și dotarea acestora nu era cea potrivită noii misiuni. Până la urmă, după înlocuirea lui Abrams cu generalul Bernard W. Rogers, a prevalat punctul de vedere al unui fost colonel din forțele speciale, Charles Beckwith, potrivit căruia noua unitate nu trebuia să depășească tăria unei companii și să fie formată din oameni stăpâni pe sine și maturi.

Tot Beckwith i-a dat și numele: Delta Force, după cel al unității pe care o comandase el în Vietnam.

Au fost mai multe cazuri, pe care mass-media le-a făcut celebre, în care membri ai forțelor antiteroriste au intervenit, cel mai adesea cu succes. Au fost și câteva eșecuri, cel mai cunoscut fiind cel al ostaticilor din Ambasada Statelor Unite de la Teheran.

Recentul război din Golf a readus în atenția opiniei publice celălalt rol, cel inițial, al trupelor de elită. Acțiuni riscante, adânc în spatele teritoriului inamic, duse timp de mai multe zile, contra unor ținte bine definite sau pentru a stârni confuzie. Din nou a ieșit la iveală neîncrederea unor ofițeri de la cele mai înalte nivele față de acești soldați atât de nonconformiști. Atunci când s-a tras linia însă, s-a văzut că prin utilizarea lor s-au salvat multe vieți, inclusiv din rândul populației civile.

Pătrunderea masivă a tehnologiei de vârf pe câmpul de luptă pare a asigura, cel puțin în viitorul apropiat, un rol și mai mare trupelor de elită. ■

Adaptare de
Dorin MATEI

ZÂMBETE DIN CRONICI OTOMANE

• În anul 1529, în timp ce otomanii asediau pentru prima oară Viena, cinci ostași otomani au fost luați prizonieri de către austrieci. Comandantul cetății Viena i-a întrebat pe cei cinci prizonieri:

– Care pașă este comandantul vostru? Câți ostași și câte tunuri are armata otomană?

Deoarece prizonierii au refuzat să răspundă, ei au fost supuși unor torturi cumplite. Însă chiar și după aceea, prizonierii nu au vrut să răspundă întrebărilor puse de comandantul austriac. În cele din urmă, acesta a poruncit ca fiecare din cei cinci să fie vârat în câte un sac și aruncat jos de pe zidurile cetății. În clipa când urma să fie aruncat ultimul, acesta a cerut austriecilor să-l cruțe, promițând că va răspunde la toate întrebările. După ce a fost scos din sac, turcul a spus răsând:

– Măi, nepricepuților! Dacă noi am fi un popor care se teme de moarte, am fi putut ajunge oare până la porțile Vienei?

Zicând acestea, s-a aruncat imediat de pe zidurile cetății, pierind alături de camarazii săi.

• În anul 1523, sultanul Süleyman Legiuitorul s-a întors la Istanbul după ce cucerise insula Rodos. Sultanul dorea să-l numească vizir pe Pargali Ibrahim, prietenul său din copilărie. De aceea l-a chemat pe marele vizir și l-a întrebat:

– Venerabile dascăl! Am un supus pe care îl iubesc foarte mult și vreau să ți dau o funcție foarte importantă în aparatul de stat. Ce funcție crezi că i s-ar cuveni?

Piri Mehmed Pașa a înțeles intențiile sultanului și a răspuns:

– Pentru un astfel de supus s-ar potrivi cel mai bine chiar funcția mea!

Și într-adevăr, peste puțin timp, sultanul l-a numit în funcția de mare vizir pe Pargali Ibrahim Pașa.

• Învățatul musulman Şeyh Ebusaid Efendi era „bolnav de curățenie”. Burlac, el considera că orice femeie nu face decât să murdărească și să păngărească bărbății de care se apropie. Nu accepta să îl atingă nimeni și se ferea să atingă pe cineva. În casa sa, fiecare obiect era spălat și curățat de zece ori pe zi. Semiz Ali Pașa i-a vorbit sultanului Süleyman Legiuitorul despre această „boală” a lui Şeyh Ebusaid Efendi. Sultanul a vrut să-l cheme pe învățat la palatul imperial. Semiz Ali Pașa i-a explicat sultanului că învățatul va refuza să vină din pricina protocolului care prevedea atingerea unor persoane și obiecte. Sultanul a renunțat la protocol și, în cele din urmă, Şeyh Ebusaid Efendi s-a înfățișat monarhului otoman. Când l-a văzut, sultanul i-a spus:

– Bine ai venit, venerabile dascăl, aducător al binefacerilor științei! Allah să te binecuvânteze!

Apoi l-a întrebat pe Semiz Ali Pașa:

– Ce salariu zilnic are Şeyh Ebusaid Efendi?

– 100 de aspri (akce), a răspuns acesta.

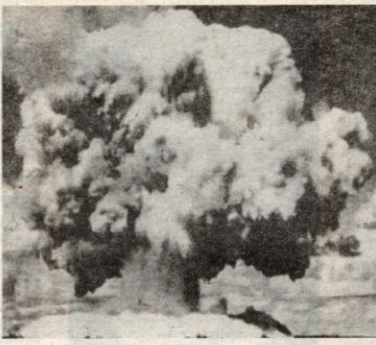
Padișahul a spus atunci:

– 100 de aspri sunt insuficienți. Să se adauge de la mine încă 100 de aspri ca bani pentru săpuni. Să-și mai spele puțin din inimă murdăria bănușelilor și închipuirilor!

Învățatul și-a cerut în genunchi ierare și s-a vindecat definitiv de „boala curățeniei”.

Adrian TERTECEL

Cum a fost posibil ca un pion atât de important din angrenajul care a permis sovieticilor să intre în posesia secretului bombei atomice să rămână, practic, nestințgherit, în vreme ce soții Rosenberg, care au jucat doar un rol minor, au plătit cu viața, în ciuda unei campanii mondiale destinată să le împiedice execuția? Întâmplarea și politica și-au dat mâna. Ted Hall, deși identificat

de contraspiionajul american, a fost doar anchetat de FBI. În acest ultim episod al prezentării cărții soților Joseph Albright și Marcia Kunstel, Bombshell. The Secret Story of America's Unknown Atomic Spy Conspiracy (Bomba. Povestea secretă a conspirației necunoscute de spionaj atomic din America), apărută anul trecut la editura Random House, din New York, să încercăm să răspundem la întrebarea de mai sus.

ATOMUL ÎMPĂRȚIT „FRĂȚEȘTE“

Separarea lui Hall de serviciile secrete sovietice s-a petrecut, într-un fel, firesc. Atunci când, în seara de 25 ianuarie 1946, Stalin îl chema pe savantul Igor Kurceatov, cel care răspundea de proiectul sovietic de realizare a bombei atomice, și îi cerea în interesul patriei sovietice să urgenteze cercetările, Hall se pregătea să părăsească Los Alamos. Peste câteva săptămâni, el era chemat de unul dintre responsabilii centrului care îi comunica faptul că nu mai avea acces la secretele atomice. Nu i s-a oferit vreo explicație. I s-a spus doar să împacheteze și să plece. Se pare că singurul element care a generat o asemenea măsură a fost o scrisoare a cumnatei lui din care se înțelegea că Hall i-ar fi povestit prea multe despre activitatea de la Los Alamos.

În clipa în care Hall a părăsit centrul de cercetări și-a închipuit că a încetat orice legătură și cu sovieticii. La scurtă vreme s-a căsătorit, apoi a reînceput activitatea politică de stânga. Numai că, așa cum prea bine se știe, odată ce ai intrat în hora spionajului lucrurile nu mai sunt chiar atât de simple.

La sfârșitul verii anului 1948, soții Hall au plecat într-un voiaj la New York, pentru a-l reîntâlni pe vechiul lor prieten Saville Sax. Acesta avea un mesaj pentru Ted, care a trebuit să îl însoțească la întâlnire. Soția sa – căreia îi mărturisise totul – l-a așteptat până târziu în noapte. Când a intrat pe ușă, s-a uitat în ochii ei, apoi s-a rezemat, în tăcere, cu capul de perete. Totul reîncepuse.

Ce nu știa președintele

A primit un nou nume de cod: Tom, iar Sax era Sam. Hall nu mai avea mare lucru să le furnizeze sovieticilor, dar le-a adus noi oameni. Se pare că le-a oferit totuși, la un moment dat, și un document important, legat de o invenție americană care permitea o producție de masă a bombei atomice. Lucrurile nu sunt foarte clare, iar FBI-ul nu a știut, până acum, despre faptul că Hall a continuat activitatea de spion după cel de al doilea război mondial. Sau cel puțin așa se pare.

În august 1949, Ted Hall a anunțat din nou că vrea să

înceteze orice activitate de spionaj. Unele relatări par să indice că în acel moment chiar colonelul Rudolf Abel, celebrul agent sovietic, l-ar fi întâlnit personal pe Hall pentru a-l convinge să-și continue activitatea în favoarea Moscovei.

La 22 septembrie 1949, FBI deschide o vastă anchetă pentru a identifica cum și cât furaseră sovieticii din secretul bombei atomice americane. Agenții porneau de la succesul obținut, după ani de susținute eforturi, de către decodificatorii armatei americane, care reușiseră să spargă codul sovietic. Operațiunea Venona – cum fusese numită – a cerut o mare concentrare de forțe. Ca de obicei, șansa și-a jucat rolul. Maniera de codificare a mesajelor folosită de agenții NKVD presupunea utilizarea unor grile de codare unice. Doar că în condițiile grele ale bătăliei Moscovei din iarna 1941-1942, centrala nu mai reușise să trimită la timp seturile de grile. Operatorii cifru din diferite zone au fost siliți să folosească a doua oară aceleași grile de codare. O asemenea greșală, inadmisibilă totuși pentru un serviciu de talia celui

sovietic, a permis decodificatoarelor americani, după 6 ani de lucru, să penetreze secretul. „Am înțeles că armata a reușit să intre în codurile sovietice înainte de CIA”. Cel puțin așa afirma Oleg Kalugin, ofițer al KGB timp de 32 ani și șef al direcției de contraspionaj multă vreme. „Extraordinairele cariere de spioni ale lui Philby și cercului celor cinci magnifici [celula de la Cambridge, vezi *Magazin istoric*, nr. 8-12/1996, 1/1997] au început să se destrame în 1951 când CIA a spart codurile sovietice și a început să se apropie de Maclean” – scria Kalugin în cartea sa de memorii *Spy Master* (Maestrul spion). Ca o curiozitate – și pentru că tot suntem într-o epocă când li se cere serviciilor secrete să fie transparente – să amintim cititorilor faptul că președintele Truman nu a știut nimic despre Operațiunea Venona. Iar despre ancheta deschisă în cazul fizicianului Fuchs – primul identificat ca spion, după spargerea codului – a fost informat abia după câteva luni. În lucrarea *The Decision to Use the Atomic Bomb*, apărută recent în Anglia și America sub redacția celebrului specialist Gar Alperovitz, găsim numeroase amănunte despre pertractările din cercurile conducătoare de la Casa Albă înainte de a-i informa pe sovietici despre succesul proiectului Manhattan și hotărârea de a folosi bomba atomică împotriva Japoniei. Deși există mai multe versiuni asupra momentului când Stalin a aflat de la Truman, la Potsdam, despre noua armă, este stabilit că reacția liderului de la Kremlin a fost impasibilă, iar cuvintele sale arătau că nu e străin de frământările americane. Potrivit martorilor – cu excepția lui Churchill – Stalin ar fi spus: „Este în regulă, mă bucur să aud această veste. Sper să o folosim

Rudolf Abel

cu folos împotriva japonezilor”. Alperovitz (autorul studiului *Diplomația atomică*, socotit fundamental în dezbaterile asupra armei nucleare) scrie: „Desigur Uniunea Sovietică începuse demult propriile cercetări la versiunea proiectului Manhattan și obținuse substanțiale progrese (în parte, ca un rezultat al informațiilor furnizate de Klaus Fuchs și de alți spioni). Atât Molotov cât și mareșalul Jukov au relatat mai târziu că Stalin a înțeles pe deplin semnificația spuselor lui Truman”. Cu toate acestea, cercetările recente în arhivele sovietice făcute de David Holloway sugerează că „în vreme ce este neîndoielnic că Stalin cunoștea proiectul Manhattan, ceea ce este mai puțin clar este dacă el a descifrat semnificația remarcii lui Truman; abia după Hiroshima a ordonat el o urgențare a efortului atomic sovietic”.

Klaus Fuchs a fost norocul lui Hall. Anchetatorii s-au năpustit asupra lui. Dar în primăvara lui 1950, au apărut în telegramele descifrate și numele lui Hall și Sax. Și totuși, ei nu au fost arestați.

Cosmetică și spionaj

FBI tocmai îl ancheta pe Harry Gold, curierul lui Fuchs. I-au arătat fotografiile lui Hall și Sax, dar Gold nu avea cum să îi identifice, din moment ce nu îi întâlnise vreodată. În plus, activitatea lor politică de stânga, la vedere, contravenea cu ceea ce știau anchetatorii despre indicațiile primite de agenții Moscovei: să se ferească de așa ceva și pe cât posibil să afișeze vederi de dreapta.

Un alt element care trebuie luat în considerare este identificarea sergentului Greenglass, cel pe care Gold îl întâlnise în Albuquerque. De la acesta, FBI a ajuns la soții Rosenberg. Pentru Edgar Hoover, șeful FBI, era suficient ca să monteze un proces răsunător, în care, cei de bună credință cel puțin, au crezut că au fost condamnați principalii spioni sovietici. Chiar și într-o țară cum sunt Statele Unite, politicul și goana după rezultate imediate pot deturna o anchetă de la cursul ei firesc.

Abia la 16 martie 1951 a decis FBI să îi interogheze pe Ted Hall și Saville Sax. Cei doi își pregătiseră din timp răspunsurile și anchetatorii nu au reușit să capete vreun indiciu. Iar informațiile obținute prin Operațiunea Venona nu puteau fi prezentate în fața Curții. Cazul nu a fost închis – nici nu se putea, ținând cont de ceea ce știau prin spargerea codului sovietic –, dar a fost trecut pe o linie moartă.

Cel puțin aceasta este versiunea oficială. Și ea naște multe semne de întrebare. Mai ales că sovieticii au continuat să îl contacteze periodic pe Hall și după ce a fost anchetat de FBI. De ce au făcut-o? Din punctul lor de vedere, Hall – demascat ca spion, dar nearestat – devenea nu numai un mare semn de întrebare, ci chiar un mare risc.

Fuse el „întors“, devenise agent dublu în schimbul iertării lui? Moscova știa acum de la Kim Philby că Washingtonul putea să citească telegramele secrete.

Aceeași întrebare și-au pus-o și o serie de occidentali care s-au interesat de Hall. Michael Dobbs, corespondentul lui *Washington Post*, scria în 1996 că, ținând cont de cazuri similare, ipoteza acordării imunității lui Hall și Sax în schimbul cooperării cu FBI-ul pare cea mai plauzibilă. Dar nu există nici o mărturie sau dovadă documentară care să o ateste.

În 1963, pe când lucra în Marea Britanie, Hall a fost anchetat din nou, de data aceasta de britanici: și ei i-au reînnoit permisul de muncă, apoi, ca și cum nimic nu se întâmplase.

Cum a devenit totuși public faptul că Hall a fost spion sovietic? Colonelul Cikov a publicat un articol despre soții Cohen și rolul lor în obținerea de către U.R.S.S. a secretului bombei americane. Revista *Magazin istoric* (nr. 11, 12/1991) l-a prezentat într-o formă adaptată și cititorilor români. Dar abia acum le putem spune și cum l-a scris Cikov. Articolul făcea parte dintr-o campanie de susținere a imaginii publice a KGB-ului, care avu-
se, de suferit în urma dezvăluirilor făcute în anii de *glasnost*. Povestea unui cuplu de americani, comuniști convinși care lucraseră pentru Moscova, a fost considerată perfectă. Avea de toate: și dragoste, și spionaj, și aventură. Așa încât Cikov, fost ofițer de contraspionaj, a pri-

mit aprobarea să le studieze dosarul. A făcut-o la Iasenevo, sediul informațiilor externe de lângă Moscova, sub atenta supraveghere a unui ofițer care nu l-a slăbit din ochi, câteva luni, cât a răsfoit volumele respective. Generalul Iuri Drozdov, cel care conducea departamentul „ilegali“ (ofițeri de spionaj care acționează fără acoperire diplomatică sub o identitate falsă), i-a examinat personal manuscrisul pentru a nu se strecura informații care să pună în pericol agenți nedescoperiți încă sau să expună metodele de lucru ale spionajului sovietic. De asemenea, nu i-a permis să reproducă texte ale telegramelor, pentru a nu ușura munca de decriptare.

Labirintul dezvăluirilor

În paralel, generalul Kirpichenko, șeful primului Directorat

general (informații externe), a recunoscut într-un interviu că sovieticii obținuseră informații din Occident despre fabricarea bombei atomice. Era un gest surprinzător din partea unui serviciu de informații care negase tot timpul că avu-
sesse legături cu Klaus Fuchs. În aceeași lună, colonelul Aleksandr Feklisov a început publicarea, în *Voennoistoriceski jurnal* (Revista de istorie militară) a unui articol în două părți în care povestea colaborarea cu Fuchs.

În aprilie 1991 Cikov a publicat un prim articol, urmat de altele, în revista *Novoe vremea* (Timpuri noi – a cărei ediție în limba română a existat și în România până la puțin timp după apariția revistei *Lumea*, în octombrie 1963). El relatea povestea obținerii secretului bombei atomice. Era o poveste confecționată, în care date reale se împleteau cu elemente de dezinformare. Cikov introducea, pentru prima oară, numele de cod Perseus, al unui savant care se oferise să furnizeze detalii despre Los Alamos.

Nu știm dacă FBI-ul a început sau nu să îl caute pe Perseus. Au făcut-o însă mai mulți istorici și ziariști, doar că povestea lui Cikov fusese gândită să încurce piste, nu să le clarifice. Se pare că el topise în acest personaj două sau trei surse reale, între care și un Pers, care apare în manuscrisul memoriilor lui Feklisov, dar nu și în versiunea publicată. Albright și Kunstel au reușit – prin metode asupra cărora nu insistă – să intre în posesia manuscrisului, unde

Sala în care lucrau decodificatorii armatei

cineva tăiașe numele Pers și trecuse deasupra numele de cod Monty.

Tot în 1991 a apărut o publicație editată de KGB: *Kurier Sovietskoi Razvedki*, care s-a ambiționat să publice și trei documente legate de povestea furtului bombei atomice. Unul dintre ele avea și mențiunea: „Surse, Mlad, Charlz“. Charlz era numele de cod al lui Klaus Fuchs, așa cum se știa deja din scrierile lui Cikov. Mlad apărea pentru prima oară însă. Rezulta din document că Mlad avea acces la cele mai bine păzite secrete de la Los Alamos. „Când și-au dat seama ce au făcut, era prea târziu“ – își amintea Cikov. Un al doilea număr al revistei *Kurier Sovietskoi Razvedki* nu a mai apărut. Dar lumea tot nu știa încă cine era Mlad. De fapt, FBI-ul știa. Dar nu știa ziaristii.

Între timp însă, începuseră să se agite și savanții ruși care lucrau la Institutul Kurceatov din Moscova. Oficial, ei erau împotriva publicării documentelor care arătau cum obținuse spionajul sovietic secretul pentru că se temeau că astfel se ofereau date care ar fi permis oricui să poată fabrica bombe atomice în serie. Dincolo de poziția oficială era însă nemulțumirea de a-și vedea redusă contribuția proprie la un succes al științei sovietice.

A venit apoi cartea lui Sudoplatov (*Magazin istoric*, nr. 9-12/1994, 1-3/1995), primul care a stabilit legătura directă între soții Cohen, Mlad și documentele publicate în revista Institutului de istorie a științelor naturale și tehnologiei de către Iațkov, cel care a lucrat cu Mlad în S.U.A. Moartea Lonei și a lui Morris Cohen în 1995 părea să înlăture pericolul identificării prea curând a lui Mlad.

Numai că în iulie 1995, Agenția Națională de Securitate

a S.U.A. (cea care a preluat, între altele, și moștenirea echipei de decodificatori ai armatei care au lucrat la Operațiunea Venona) a publicat o primă tranșă din telegramele sovietice decriptate. Între ele, și cea din noiembrie 1944, în care apăreau numele lui Hall și Sax. La început, atenția presei s-a concentrat asupra documentelor legate de cazul soților Rosenberg. Dar peste câteva săptămâni primii ziaristi au început să sune la ușa lui Theodor Hall.

Soții Joseph Albright și Marcia Kunstel consideră că în mod sigur ceea ce a făcut Theodor Hall nu poate fi judecat și nu așa ceva au intenționat. Faptul că secretul bombei atomice a fost „împărțit“ sovieticilor a dus la o cursă a înarmărilor, dar și la un echilibru al puterilor care a eliminat posibilitatea unui al treilea război mondial. În memoriile sale fostul președinte Truman subliniază cât de mare era importanța secretului: „M-am opus într-un mod feroce oricărui compromis pentru a împărți sau împărtăși secretele militare atomice oricărui alt guvern“. Truman afirmă această poziție după ce primise „memoran-

dumul cel mai provocator“ din partea Comitetului general consultativ de pe lângă Comisia de energie atomică a S.U.A. la 31 decembrie 1947 care cerea abolirea secretului cercetărilor atomice. Probabil că sovieticii ar fi fabricat oricum propria bombă atomică, chiar dacă mai târziu decât au făcut-o cu ajutorul spionajului. Să nu uităm că John Cairncross, „al cincilea om“ al rețelei de la Cambridge, a furnizat și el informații britanice secrete în domeniul energiei atomice, după cum afirma recent cotidianul *The Daily Telegraph*.

Amestecul de moralitate și de politică din povestea lui Ted Hall este complicat și colorat într-un spectru de umbre variate, ce țin de ochii cu care le privești. „Am înfățișat faptele așa cum le-am aflat, pentru tribunalul înțelegerii istorice, nu am încercat să le judecăm“, subliniază autorii în concluzie.

La capătul prezentării noastre trebuie să recunoaștem că este un punct de vedere cât se poate de creștinesc. Cât privește tribunalul înțelegerii istorice, de care cei doi vorbeau, el este în fiecare dintre noi. ■

Cristian POPIȘTEANU,
Dorin MATEI

LA CURȚILE BOIEREȘTI

(Sinagramă: 6 litere)

LĂNȚIC

Radu STOIANOV

În cartea sa *Geographia*, scrisă în jurul anului 150 e.n. Claudius Ptolemeu descria ținutul ce se întinde de-a lungul coastei de sud-est a Peninsulei Arabice, până în dreptul Strâmtoării Hormuz, la intrarea în Golful Persic, ca „o țară aridă și neospitalieră, cu un caracter violent și crud, locuită de o populație la fel de violentă și crudă”. Purtând numele de Oman, acest ținut se întinde pe circa un sfert din lungimea totală a coastelor Peninsulei Arabice, ce însumează circa 6 000 km. De fapt, Omanul este considerat o veritabilă insulă, fiind înconjurat din trei părți de ape, în timp ce la nord-vest este separat de restul Arabiei de o imensă barieră de dune, denumită „Sfertul pustiu” sau Rub al Khali, în arabă.

Astfel, izolat de restul lumii arabe și oarecum protejat de influențele sale sau de contactele cu Europa și America, Omanul este un stat a cărui economie și comerț sunt orientate în direcția Golfului Persic, a Oceanului Indian și a coastei de est a Africii.

Din cei 212 000 de km² ai săi, doar mai puțin de 10 000, situați de-a lungul țărmului, reprezintă coasta locuită (circa 1 milion de oameni), restul teritoriului Omanului fiind constituit din munți arizi și deșert. Două zone ale Omanului, de la extremitățile teritoriului, sunt de o importanță vitală. În nord-est, Peninsula Musandam are o deosebită valoare strategică, dominând Strâmtoarea Hormuz și căile de comunicație dinspre aceasta, Oceanul Indian și estul Africii. În vest, regiunea Dhofar ocupă circa o treime din suprafața Omanului, fiind considerată cea mai frumoașă și fertilă parte a țării.

Încă din Antichitate, zona Dhofar era vestită în restul lumii datorită arbustului *Boswellia* Craterii, asemănător unui brad mic, din care se extrage tămâia, prin practicarea de creștături pe scoarța sa. Deși aceeași rășină aromată era extrasă și în regiunea Hadramaut, vecină cu Omanul, precum și în Somalia, tămâia din Dhofar era de calitate superioară,

fiind exportată în toată lumea, pe mare sau cu caravane de cămile prin imensul deșert arab.

OMANUL – ÎNAINTE ȘI DUPĂ QABUS

SERGIU KLEIN

Portughezii revin

La începutul erei noastre, coastele nordice ale Omanului erau dominate de persani. Abia între secolele II-V au apărut arabii. Cea mai importantă populație arabă stabilită în regiune – izolată geografic și cu un relief muntos inaccesibil – a constituit-o secta islamică disidentă *Ibadhi*, o ramură a curentului islamic *Kharijiti*, ce a luat ființă încă din perioada imediată a succesiunii profetului Mohammed. *Kharijiti* recunoșteau doar legitimitatea primilor doi califi ce i-au urmat lui Mohammed, semnificarea numelui lor fiind „secesioniști”.

Potrivit concepției *kharijite*, total opusă caracterului dinastic al califatului, succesiunea liderului suprem, imamul, nu putea fi inerentă unei anumite clase sociale sau unei familii anume, depinzând doar de voința poporului. Nici profetul Mohammed nici Coranul nu stabileau reguli care privind succesiunea. Deși funcția de imam avea natură divină, ea putea fi delegată unei persoane alese prin larg consens popular, ce înceta să o mai exercite în momentul în care comitea o abatere de la legea coranică.

Schisma *kharijitelor* a avut loc după asasinarea, în 656, a celui de al treilea calif Uthman Ibn Affan. Confruntarea dintre cel de al patrulea calif, Ali, ginerele lui Mohammed și *Kharijiti*, în 657, a fost provocată de convingerea acestora din urmă că imamul își pierduse legitimitatea, întrucât cedase slăbiciunilor lumești. Potrivit unei legende, doar nouă *kharijiti* dintr-o armată de 12 000 au supraviețuit înfrângerii suferite în bătălia cu armata condusă de Ali, refugiindu-se în Oman. Altă versiune susține că doar doi *kharijiti* au reușit să supraviețuiască masacrării sectei, întemeind în Oman secta *Ibadhi*, ce poartă numele unuia dintre

principalii săi fondatori, Abdullah ibn Ibadh.

Populația ibadhită din Oman a evoluat în două direcții diferite, ca urmare a așezării sale în această regiune. În interiorul țării, locuitorii și-au păstrat caracterul auster și conservator, practicând izolaționismul, iar în regiunile de coastă, de unde provine clasa conducătoare, populația era receptivă și deschisă spre lumea exterioară, cu care de altfel întreținea strânse relații comerciale.

Califatul din Bagdad a reușit doar pentru o scurtă perioadă să-și impună dominația asupra Omanului, această regiune mândrindu-se cu una din cele mai îndelungate tradiții de independență din lumea arabă. Încercarea portughezilor de a domina zona Golfului Persic, în care au ajuns după ce în 1498 Vasco da Gama descoperise ruta maritimă spre India, ocolind Capul Bunei Speranțe, s-a lovit și ea de împotrivirea înverșunată a Omanului. Făcându-și apariția în regiune în 1507, dar fiind în număr insuficient pentru a exercita vreo influență, portughezii au revenit în 1515, sub conducerea lui Alfonso de Albuquerque, cucerind Strâmtoarea Hormuz. Pe urmele lor au sosit în zonă și reprezentanții altor puteri ale vremii: Turcia, Anglia, Olanda și Franța, disputându-și timp de două veacuri controlul asupra rutelor comerciale.

Sub conducerea sultanului Saif, vărul imamului Nasir ibn Murshid, forțele Omanului au reușit să-i izgonească pe portughezi din portul Muscat, continuând războiul cu ei pe mare și pe coasta de est a Africii, unde ei au recucerit portul Mombasa, ocupat de Alfonso de Albuquerque în 1505. Pierzând controlul asupra estului Africii, portughezii s-au repleat în direcția Mozambicului, în timp ce Omanul și-a redobândit imperiul african, creat cu începere din 1200. Principalele sale posesiuni africane, Sofala, Kilwa, Mombasa, Malindi, Mogadishu, Pemba și Zanzibar, erau centrul unui intens

comerț cu aur, fildeș și sclavi, iar flota Omanului deținea supraștia maritimă în Marea Arabiei.

La începutul sec. XX, Omanul era dominat de dinastia Al Bu Said, întemeiată între anii 1741-1749 de Ahmed bin Said, la început un umil comerciant, devenit ulterior guvernatorul orașului Sohar, și, în cele din urmă, fiind ales imam, datorită curajului și iscusinței cu care i-a alungat pe mercenarii persani ai imamului Saif bin Sultan II, membru al dinastiei Yaarbi. De-a lungul secolelor, între dinastia Al Bu Said, ce domina regiunile de coastă și triburile din interior, a luat naștere un conflict ireconciliabil. Stilul de viață din porturi, mai tolerant și călăuzit de considerente practice, era total opus comunității Ibadhi conservatoare din interior, al cărei obiectiv era edificarea unei societăți islamice ideale.

Sultanul conduce prin radiotelefon

De la alegerea primului imam la Nizwa, în 791, Ibadhi se concentrase asupra construirii „Cetății lui Dumnezeu pe pământ”, ale cărei structuri politice și legi fundamentale nu trebuiau să se deosebească de legile coranice inițiale, singurele capabile să-i conducă pe oameni spre salvarea sufletelor. „Teoria statului”, înfrățită de kharijiti, nu prevedea nici un fel de schimbare, adaptare sau evoluție de la o societate primitivă la una cu un grad ridicat de complexitate organizatorică, transformându-i pe adepții săi în persoane lipsite de umor, ce respingeau muzica, dansul sau ținuta vestimentară elegantă. Întreaga lor existență era lipsită de culoare.

În cursul îndelungatei domnii a sultanului Said ibn Sultan (1804-1856), triburile ibadhi din interior au fost mult prea slabe spre a reprezenta o amenințare serioasă pentru regiunile de coastă. Însă odată cu moartea sultanului, a încetat și perioada

de stabilitate aparentă în Oman. Declinul economic prin care trecea sultanatul a contribuit semnificativ la instabilitatea politică. Apariția navelor cu aburi și deschiderea Canalului de Suez, în 1869, au provocat ruina flotei comerciale a Omanului, având drept rezultat scăderea veniturilor imposabile și a taxelor vamale, percepute comercianților. În consecință, dinastia Al Bu Said s-a văzut privată de o parte a mijloacelor financiare și materiale ce-i permisese să se impună sectei Ibadhi din interior. Pentru o scurtă perioadă, între 1868-1871, interiorul a reușit să-și extindă dominația asupra întregului sultanat.

Sultanul Turki ibn Saida a reușit, în cele din urmă, să reafirme controlul dinastiei Al Bu Said asupra întregului teritoriu al Omanului, beneficiind și de sprijinul militar al Marii Britanii, pentru care sultanatul reprezenta o importanță strategică de prim ordin. Din ordinul sultanului Turki, imamul interiorului, Azzam bin Qais, a fost asasinat în 1871, iar timp de 40 de ani, nemaifiind ales alt imam, teritoriul controlat de disidenți a căzut pradă anarhiei tribale. În ciuda acestei lipse de coeziune a interiorului, influența sultanului a rămas deosebit de precară, principalele zone în care și afirma o dominație nedisputată fiind doar portul Masqat și coasta Batinah.

Agitația din interior a fost întreținută și de tratatul încheiat de Oman cu Marea Britanie în 1873, vizând încetarea comerțului cu sclavi, și mai ales de decizia luată în 1912, tot sub presiunea britanicilor, de a se institui un strict control asupra comerțului cu arme, a cărui principală placă turnantă era portul Masqat. Semnarea de către sultanul Faissal ibn Turki a acordului privind controlarea comerțului cu arme și muniții a fost interpretată în interior ca o dovadă a aservirii dinastiei Al Bu Said intereselor străine. Reunindu-se în 1913, diverse triburi și secte fanatice din interior au

hotărât reînființarea imamatului, alegându-l în fruntea sa pe Salim ibn Rashid al Kharusi. Între 1913 și 1920 un veritabil război civil a afectat atât regiunile de coastă, cât și interiorul. Însă lipsa acută de resurse de care sufereau triburile din interior le-a împiedicat să răstoarne regimul de pe coastă, sprijinit de britanici.

În 1920, acordul de pace semnat la Sib punea capăt temporar confruntării violente dintre coastă și interior. La realizarea sa a contribuit asasinarea în iulie 1920 a imamului Salim ibn Rashid al Kharusi de către un membru nemulțumit al tribului Wahibah. Noul imam, Muhammad ibn Abdallah al Khalili, ajungea pe 20 septembrie 1920 la o înțelegere cu sultanul Taimur ibn Faissal, mijlocită de sir Ronald Wingate, consulul britanic la Masqat, în virtutea căreia interiorul beneficia de o autonomie locală limitată, ce nu excludea însă exercitarea suveranității sultanului asupra întregului teritoriu al Omanului. Acordul prevedea, de asemenea, extrădarea reciprocă a criminalilor, precum și limitarea taxelor aplicate produselor provenite din interior la doar 5%. Dar acest acord, încheiat doar între sultanul Taimur ibn Faissal și 18 lideri

rebeli din interior, nu avea caracter obligatoriu pentru urmașii semnatarilor.

Actul nu a rezolvat definitiv opoziția dintre dinastia Al Bu Said, cu capitala la Masqat, și populația laică de comercianți de pe coastă și triburile conservatoare din interior, ducând doar la instaurarea unei stabilități iluzorii, ce a durat până în 1955. Noua confruntare a fost precipitată de moartea imamului Muhammad ibn Abdallah al Khalili, în mai 1954. Încă înainte de moartea imamului, liderii din interior doreau să procedeze la alegerea unui succesor, pentru a preîntâmpina orice încercare a sultanului de a umple golul de putere. Alegerea lor s-a oprit asupra lui Ghalib ibn Ali, fost kadi al bastioanelor ibadhite Nizwa și Rustuq și trezorier al imamatului, ei fiind influențați în mod decisiv de imamul Muhammad, ce se ocupase personal de educația lui Ghalib.

Dar la numai câteva luni, un incident minor provoacă reluarea conflictului dintre coastă și interior. Avansând din două direcții, Muscat Oman Field Force a ocupat Nizwa pe 15 decembrie 1955, în timp ce forțele sultanului din regiunea Batinah, întărite cu contingente tribale, au cucerit,

după un scurt asediu, celălalt bastion ibadhit, Rustuq. Imamul Ghalib ibn Ali a anunțat în moscheea din Nizwa abdicarea sa și s-a retras la reședința din Bilad Sayt. Pentru prima oară din 1886, Omanul era reunit sub o singură conducere, considerându-se că sosise momentul transformării sale într-un stat modern. Însă sultanul Said ibn Taimur, ce guverna cu începere din 1932, nu era persoana cea mai indicată, care să aducă schimbări radicale în societatea tradițională a Omanului.

Petrecându-și aproape tot timpul în izolarea palatului din Salalah, în ținutul Dhofar și ținând legătura cu restul țării prin radiotelefon, la care avea acces doar un număr restrâns de consilieri ai săi, sultanul permitea doar un număr deosebit de redus de audiențe în divanul tradițional. Într-o țară lipsită de radio și ziare, comunicatele sultanului erau aduse la cunoștința populației prin proclamații lipite lângă poarta principală a capitalei Masqat. Dezinteresul sultanului față de progresul supușilor săi se manifesta și prin lipsa aproape totală a unui sistem de învățământ, ce nu depășea nivelul instrucției primare, absența unei rețele sanitare moderne și a unor căi de comunicații. În schimb,

În p. 83: Qabus ibn Said, sultanul care, de la vârsta de 30 de ani (iulie 1970), conduce în spirit modern Omanul
Imagini din sultanat: un păstor și panorama portului Muscat, atât de răvnit cândva de portughezi

prin grija sultanului, în orașe era menținut obiceiul stingerii luminilor cu începere de la o anumită oră și o sumedenie de alte restricții cu caracter medieval.

Înapoierea în care era menținut Omanul nu se datora lipsei de resurse, ci mai degrabă friicii viscerale de datorii a sultanului. Preferând să cheltuiască pentru dezvoltare doar 250 000 lire sterline, acordate de guvernul britanic, Said ibn Taimur nu dădea nici o întrebuințare veniturilor provenite din impozite și taxe vamale. Nici măcar exploatarea petrolului, începută în 1964, și exporturile, ce au debutat în 1967, nu au reușit să schimbe obiceiurile parcimonioase ale sultanului.

Îngrijorări la Londra

În aceste condiții, opoziția din interior s-a accentuat. Talib ibn Ali, fratele lui Ghalib ibn Ali, imamul detronat al interiorului, s-a refugiat în Arabia Saudită, recrutând o armată în vederea recuceririi puterii. După 18 luni de calm aparent, Talib și membrii Mișcării revoluționare a Omanului debarcuau în zona Batinah pe 14 iunie 1957, pătrunzând în interior, unde și-au unit forțele cu partizanii lui Ghalib. În scurt timp, interiorul era din nou controlat de rebeli, fiind necesară intervenția britanicilor pentru a salva regimul lui Said ibn Taimur.

Întărite cu mai bine de 700 de militari britanici, inclusiv formațiuni ale aviației regale britanice RAF și ale Special Air Service (SAS), forțele sultanatului au reușit să reocupe interiorul, în vreme ce rebelii s-au retras în zona muntoasă greu accesibilă, denumită Jabal al Akhdar.

La sfârșitul anului 1958, forțele RAF și SAS au ocupat și acest ultim bastion al rebelilor ai căror lideri s-au refugiat în Arabia Saudită. Arestarea în 1962 a unui nou grup de insurgenți a pus capăt rebeliunii imamatului ce suferea de o conducere incompetentă, precum și o lipsă de clarviziune politică și militară, rezultante ale unei societăți subdezvoltate.

Revolta imamatului a fost urmată de rebeliunea din Dhofar, regiune izolată și neglijată, ce scăpase autorității sultanatului până la anexarea sa, în 1829. Nemulțumirea locuitorilor Dhofarului, reveniți de la muncă din alte state ale Golfului Persic, unde cunoscuseră progresul social și ideile naționaliste, față de starea de înapoiere a regiunii lor s-a concretizat prin crearea în 1962 a Organizației Caritative a Dhofarului. Deși scopul declarat al acestei organizații era strângerea de fonduri pentru construirea de moschei și opere de binefacere, ea a servit drept paravan pentru recrutarea și înarmarea membrilor Frontului de Eliberare a Dhofarului, format în 1964, prin fuzionarea Mișcării Naționaliste Arabe și a Organizației Soldaților din Dhofar.

La cel de-al doilea congres al său, Frontul de Eliberare al Dhofarului a adoptat ambițiosul nume de Frontul Popular de Eliberare al Omanului și al Golfului Arab (PFLOAG), primind un important sprijin material și logistic din partea recent createi Republici Democratice a Yemenului de Sud, a U.R.S.S., R.P. Chineze, Irakului, Libiei și Cubei.

Până la sfârșitul anului 1969, rebelii controlau cea mai mare parte a celor trei masive muntoase ale Dhofarului.

Gravitatea situației create și incapacitatea sultanului Said ibn Taimur de a-i face față au provocat profunde îngrijorări la Londra, pregătită să pună în aplicare „Planul de retragere de la est de Suez”. Succesul rebeliunii din Dhofar putea periclita situația din întregul Golf Persic și în consecință aprovizionarea Occidentului cu petrol, determinând guvernul britanic să ajungă la concluzia că era preferabilă o schimbare de regim controlată. Ofițerii britanici aflați în serviciul sultanului au fost avertizați să nu se opună unei asemenea schimbări.

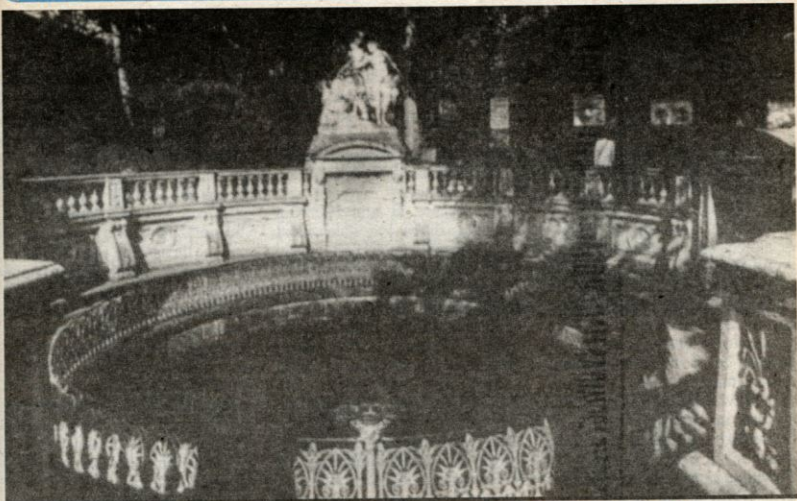
Revoluția de palat a avut loc pe 23 iulie 1970, când unul dintre principalii complotiști, raliati în jurul prințului moștenitor Qabus, șehihul Buraik ibn Hamud ibn

Hamid al Ghafin, s-a prezentat la palatul sultanului din Salalah cerând abdicarea acestuia. În schimbul de focuri ce a urmat, ambii adversari au fost răniți dar, dându-și seama că jocul era pierdut, Said ibn Taimur a consimțit să abdice, predându-se unui colonel britanic, ce a semnat și actul de abdicare.

Noul sultan, Qabus ibn Said, se născuse la Salalah, în Dhofar, și fusese educat în palatul tatălui său, fiind izolat de orice contacte cu alți copii. Trimis la Academia militară britanică Sandhurst, Qabus servise după absolvire în cadrul unui regiment britanic din R.F.G., înainte de a reveni în Oman. La întoarcerea sa a fost imediat pus sub arest la domiciliu, din ordinul tatălui său, fiindu-i restrânse la maxim contactele umane și interzisă orice călătorie în afara localității Salalah.

Folosind imensele venituri generate de petrol, sultanul Qabus a procedat la sporierea și reechiparea cu armament modern a forțelor sale armate. Bugetul apărării reprezenta în această perioadă circa 50% din bugetul de stat. Beneficiind și de sprijinul militar decisiv al Marii Britanii, Iordaniei și Iranului (Ceși vedea amenințat flancul de sud și Strâmtoarea Hormuz) Omanul a reușit, cu începere din 1971, să reducă treptat teritoriul controlat de PFLOAG. Înfrângerile suferite de acesta au provocat scindarea sa în Frontul Popular de Eliberare al Omanului (PFLO), ce urmărea continuarea luptei, și militanții originari din țările Golfului Persic, ce vroiau să se transforme într-o mișcare de opoziție legitimă, în țările lor de origine. Pe 11 decembrie 1975, sultanul Qabus anunța în fața unei mulțimi de 50 000 de persoane adunate la Masqat încetarea luptelor și victoria sa asupra rebelilor.

După această dată o zicală populară în Oman susține: „Înainte de Qabus exista neantul”. Pentru majoritatea cetățenilor Omanului, revoluția din 23 iulie 1970 simbolizează începutul unei schimbări ce până în prezent nu a fost decât în bine. ■

SEMINAR LA IZVOARELE DUNĂRII DESPRE ROLUL FEMEII

Istoria jumătății feminine este, într-un anumit fel, Cenușăreasa istoriei. Ascunsă cu grijă în noianul evenimentelor tipic masculine, strălucirea ei răzbate arareori din spațiul modest ce îi este rezervat. Cărțile și revistele de istorie propun o lume fundamental masculină, cu personaje aproape în exclusivitate din această categorie. Bărbații poartă războaie de apărare sau cuceriri, luptă pentru răspândirea propriei credințe, străbat lumea în lung și în lat, descoperind noi continente și drumuri comerciale, zidesc și dărâmă, fac regulile în stat, societate sau biserică și impun legea pentru ca apoi să o răstoarne.

Personajele feminine apar timid, pe un plan secundar, însoțind de obicei un personaj masculin cu rol principal. Atunci când apar totuși, sunt preferate cele care au preluat atributele masculine: au condus state, au luptat în războaie, au muncit în fabrici cot la cot cu bărbații, au răsturnat regimuri și guvernări, au făcut politică cu aceeași lipsă de scrupule. Mai puțin interes arătăm femeilor care, păstrându-și atributele

feminității, au întreprins fapte ce merită să rămână în memoria colectivă.

O asemenea atitudine de neglijare a istoriei feminine creează în mintea cititorului de istorie o imagine deformată. Doar bărbații fac istorie. Femeile, definite exclusiv în raport cu personajele masculine, alcătuiesc numai corul, ca într-o tragedie antică. Prezente în trei ipostaze – cea casnică, cea lucrativă și cea ornamentală –, se uită adesea că și ele sunt dotate cu inteligență, spirit întreprinzător, tenacitate, asemenea bărbaților, și, în plus, au intuiție, sensibilitate, simț al măsurii. Este adevărat, informațiile care ajung până la noi, din vremurile îndepărtate mai ales, provin în cea mai mare parte de la bărbați și

Izvorul simbolic al Dunării (sus) și castelul prinților de Fürstenberg

ilustrează mai ales faptele acestora. Femeile nu au participat, în acele timpuri, la luarea deciziilor politice majore, la influențarea derulării lor.

Tema Seminarului *Istoria femeii din Europa în secolul XX*, desfășurat sub egida Consiliului Europei, între 6-11 octombrie 1997, la Donaueschingen, în Germania, a luat în discuție tocmai asemenea aspecte. Înainte de a pleca spre Donaueschingen, știam despre această localitate doar că este locul simbolic de unde izvorăște Dunărea. Simbolic pentru că Dunărea are mai multe surse, între care și Brigha și Brigge, ce își unesc apele dând naștere unui timid râu ce devine apoi fluviul pe care îl știm noi. Există la locul simbolic al izvorului Dunării o placă de marmură al cărei text spune că fluviul se varsă în Marea Neagră prin Delta aflată pe teritoriul României. Orașul Donaueschingen se află în landul Baden-Württemberg, din sudul Germaniei, într-o zonă binecuvântată de Dumnezeu, mărginită de Munții Pădurea Neagră și lacul Constanț din Elveția. Orașelul tipic german are o istorie ce merită menționată.

A fost reședința prinților de Fürstenberg, o veche familie germană, care a înălțat aici un castel în anul 1723. Apoi a făcut parte din domeniul de vânătoare al familiei de Sigmaringen. Localitatea apare menționată prima oară în izvoarele istorice în anul 889, în timpul regelui Arnulf. În 1766, aici a concertat Mozart. Arhivele princiare păstrează corespondența purtată de marele compozitor cu prințul de Fürstenberg. Se mai află acolo incunabile, manuscrise muzicale deosebit de valoroase. Iar muzeul orașului adăpostește unul dintre cele mai vechi codexuri ale *Cântecului Nibelungilor*, cât și tablouri ale unor măști germani din secolele XV-XVI, altele semnate de Hans Holbein cel Bătrân și Anthonius van Dyck. Curios este faptul că aceste opere de artă stau neștiute de amatori la Donaueschingen, în vreme ce atunci când sunt expuse în cadrul

unor expoziții la New York, Paris, Londra sau în alte mari capitale publicul se înghesuie să le vadă. Oare câți dintre noi știm că atât de cunoscutul portret al lui Martin Luther, inițiatorul Reformei religioase din secolul XVI, ce apare în toate cărțile școlare de istorie, se află tot în muzeul din Donaueschingen?

Din păcate, în anul 1908, un incendiu a distrus localitatea. Doar puține case vechi au fost salvate și din fericire și arhiva princiară. Incendiul a fost stins cu ajutorul unui zeppelin, fapt pentru care o stradă a orașului de astăzi îi poartă numele creatorului mașinării zburătoare. Renăscut din propria cenușă, Donaueschingen este astăzi o adevărată bijuterie, de care locuitorii sunt foarte mândri. Au loc aici, în fiecare an, un festival de artă tonală contemporană și un concurs de echitație care adună elita germană și europeană.

La Donaueschingen se află și o Academie unde profesori din Germania și din alte țări se reunesc pentru a face schimb de idei și de experiențe. Acolo și-a ținut lucrările seminarul de care aminteam și la care au participat, pe lângă reprezentanții Consiliului Europei și ai Academiei din localitate, trei lectori și 35 profesori din 16 țări ale Europei. Doamna Alison Cardwell ne-a vorbit despre importanța acestor întâlniri pe care Consiliul Europei le organizează în fiecare an pentru promovarea drepturilor și libertăților fundamentale, a democrației, pentru încredere și înțelegere între popoarele Europei, care să ducă la unitatea atât de râvnită a bătrânului nostru continent. Raportorul general, doamna Ruth Tudor, a invitat pe participanți să mediteze și să caute răspuns la o serie de întrebări cum ar fi: fac sau nu femeile istorie?; este necesară studiarea istoriei acestui segment de populație?; istoria femeilor trebuie cercetată împreună cu cea a bărbaților sau separat de a acestora?; trebuie să studiem doar faptele femeilor ilustre sau și pe cele ale marii mase anonime?; dispunem de cele

necesare pentru un asemenea studiu? Semnificativ mi-a apărut că răspunsurile au fost în mare parte asemănătoare, indiferent din ce zonă a Europei veneam.

Desigur, femeile au contribuit în măsură mai mică la istoria majoră, cea politică mai ales. Ele au adus însă un aport important la cea economică și socială, cât și la cea pe care o numim încă „minoră”. O istorie a mamei, cea care ne dă naștere, a le cărei brațe ne ocrotesc primii ani de viață, rămâne să fie scrisă.

Studierea în egală măsură a istoriei femeii și a bărbatului ar însemna un câștig pentru societate și ar dovedi egalitatea reală între sexe. O programă școlară și un manual care ignoră rolul femeilor și experiențele lor dau o imagine incompletă a trecutului.

Istoria femeilor ilustre este la fel de importantă ca și experiențele de viață ale unor femei obișnuite. În acest sens, istoria orală, interviurile luate unor femei simple, participante la evenimente majore, depozitare ale unor experiențe de viață, oferă mari șanse istoricilor și consumatorilor de istorie de a cunoaște zone altfel neexplorate.

În discuțiile purtate a fost evident că nu de idei, experiențe de viață interesante ducem lipsă noi, istorici din Europa de Est, ci de mijloacele materiale pentru înregistrarea și prezentarea unor asemenea mărturii de istorie orală, categorii de documente istorice specifice secolului în care trăim (*Magazin istoric*, nr. 11/1997).

Opinia comună la sfârșitul seminarului de la Donaueschingen a fost că istoria femeii trebuie și poate fi prezentată la scară reală, cu atât mai mult cu cât ea este parte a istoriei generale. Bineînțeles, trebuie multă înțelegere și spirit cumpănit, în așa fel încât să nu exagerăm într-o direcție sau alta. Femeile au, asemenea bărbaților, suflet, minte, voință, dăruire. Să le acordăm, în studiul istoriei, locul pe care îl merită: nici pe pedestal, dar nici în pulbere, ci alături de bărbați. ■

Codruța MATEI

VECHI CETĂȚI ȘI AȘEZĂRI DACO-GETICE ȘI ROMANE

ULPIA TRAIANA		CELEBRE		IEȘE DIN COMUN		PREFIX „REFERITOR LA MIROS”	
LA FEL MANGALIA		PERLE!		CEAȚĂ RARĂ		ÎN PIUĂ!	
MĂCIN		DEDESUBT (POP.)				ALBA IULIA	
PE ȚĂRMUL LACULUI SINOE		OCNA MUREȘULUI					
							TURDA
CUB MIC				COD DE PROCEDURĂ PENALĂ			
SUCIDAVA				INDIA!			
						UDREA OVIDIU	
ÎN AGIE!				FOARTE RIDICAT (VAR.)			
MORISENA				ÎN ȚARĂ!			
						1/2 DIN DOUĂ!	
						SEMN LĂSAT	
MONARH SLAV				ORĂȘEL JAPONEZ			
RĂU ÎN FRANȚA				CIFRU			
				PRIMELE CRIPTE!			2-3 NIVELURI!
				APARE TIERNĂ!			
PE MALUL DUNĂRII DOBRO- GENE		CONSTANȚA					

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

Începem cronică noastră cu o... despărțire. Alte publicații care ne-au însoțit de-a lungul anilor în redactarea acestor pagini își încetează apariția: *Ultima oră* și *Poporul* sunt două dintre cele mai cunoscute. Cu un gând de recunoștință gazetărilor de atunci și cu deplină înțelegere pentru renunțarea lor, vom reaminti cititorilor cele menționate și în nr. 2/1998: odată cu instaurarea republicii populare și preluarea puterii de către comuniști, presa vremii își schimbă și ea fața. Pe lângă ziarele de partid (*Scântea*, *România liberă*) sau aservite puterii (ex. *Națiunea*), gazetele independente (*Adevărul*, *Universul*) sunt nevoite să urmeze aceeași unică direcție impusă de propaganda P.C.R.

Să reținem alte informații despre Capitală așa cum se prezenta ea în primul trimestru al lui 1948, din *Buletinul statistic al Primăriei Municipiului București*. Existau 216 școli de stat și 39 particulare și confesionale. Primele aveau 1 744 cadre didactice și 46 569 elevi înscriși, celelalte 316 cadre și 6 511 școlari. Funcționau patru teatre de stat, două municipale și 15 particulare. Au fost 572 spectacole în matineu și 1 641 seara, urmărite de 953 727 spectatori. Funcționau 73 Atenee populare, 4 săli de expoziții, 346 cluburi sportive, 21 terenuri de fotbal, 41 de volei, 13 de baschet și 5 bazine de înot.

În oraș erau 113 290 clădiri respectiv 148 600 corpuri de casă cu 343 019 apartamente și 759 268 încăperi. Din aceste corpuri de casă 40,4 la sută aveau apă curentă, 36,8 canalizare, 47,3 electricitate și 4,5 la sută calorifere. Apartamentele erau încălzite cu lemne (86,9 la sută), păcură (8,6), gaze naturale (2,5), petrol (1,3), cărbuni (0,7 la sută). Proprietarii erau 29,2 la sută, chiriși 59,8 iar 11 la sută erau înregistrați la „altă situație” (cartiruiți, tolerați).

În București erau 31 hoteluri cu 2 143 camere și 2 762 paturi. Cele mai multe (11) erau în jurul Gării de Nord.

Din cronică politică. La 7 martie este publicat Proiectul de Constituție a Republicii Populare Române. Duminică 28 martie au loc alegeri de deputați pentru Adunarea Constituantă (Marea Adunare Națională). În Capitală au fost înscriși 658 211 alegători și au votat 606 968 (92,2 la sută), dintre care 537 698 (88,5 la sută) pentru Frontul Democrației Populare. „Opoziția” (Partidul Național Liberal – Petre Bejan și Partidul Țărănesc-Democrat – prof. dr. N. Gh. Lupu) primește două mandate.

La 30 martie sunt convocați în Capitală toți înalții ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu mitropolitii Justinian al Moldovei, Nicolae al Ardealului, Vasile al Banatului și Emilian al Sucevei, pentru a depune, în fața primului ministru, jurământul de credință față de Republica Populară Română. Depun acest jurământ și Mauriciu Rosen, șef rabin al cultului mozaic, Iacob Nehmet, muftiu al musulmanilor, Vastken Balgian, arhimandrit șef al cultului armean-gregorian, Ioan Dan, președintele Uniunii baptiste, Dumitru Florea, președintele Uniunii adventiste, precum și o delegație a Uniunii creștinilor după evanghelie.

Marea Adunare Națională își deschide lucrările la 6 aprilie. La 13 aprilie, deputații votează în unanimitate Constituția R.P.R., aleg Prezidiul M.A.N. (președinte dr. C.I. Parhon) și se formează un nou guvern, cu dr. Petru Groza, prim-ministru, Gh. Gheorghiu-Dej, prim vice-președinte, Traian Săvulescu, Ștefan Voitec – vice-președinți și următorii miniștri: Ana Pauker (afaceri străine), Vasile Luca (finanțe), Teohari Georgescu (interne), Emil

La un birou pentru distribuirea certificatelor de alegător

Bodnăraș (apărare națională), Avram Bunaciu (justiție), Gh. Vasilichi (învățământ public), ing. N. Porfiri (comunicații), Th. Iordăchescu (lucrări publice), dr. Florica Bagdasar (sănătate), Lotar Rădăceanu (muncă și prevederi sociale), Stanciu Stoian (culte), Octav Livezeanu (arte și informații), Vaida Vasile (agricultură), Ion Vințe (silvicultură), Miron Constantinescu (mine și petrol), Chivu Stoica (industrie), Bucur Șchiopu (comerț).

Vineri, 27 februarie, orele 7.45, patriarhul Nicodim Munteanu (n. 6 decembrie 1864) se stinge din viață. Corpul neînsușit este depus în Catedrala Sfintei Patriarhii.

Înmormântarea are loc la 4 martie. Ceremonia începe la orele 9.00, printr-o întrunire solemnă a Sfântului Sinod, în Palatul Patriarhal. Apoi, în catedrală, are loc slujba religioasă, la care participă membrii Prezidiului Republicii, în frunte cu președintele, dr. C.I. Parhon, precum și dr. Petru Groza, președintele Consiliului de Miniștri, Gh. Gheorghiu-Dej, ministrul industriei și comerțului, secretar general al P.M.R., Traian Săvulescu, ministrul agriculturii și domeniilor, Teohari Georgescu, ministrul afacerilor interne, Emil Bodnăraș, ministrul apărării naționale, alți membri ai Cabinetului.

Corpul diplomatic este reprezentat de ambasadorii S.I. Kaftaradze (U.R.S.S.), R. Golubovici (Iugoslavia), D. Ganev (Bulgaria), P. Simansky (Polonia), Patrik de Reutersward (Suedia). Participă, de asemenea, delegații clericale ale Patriarhiei Moscovei, Bisericii Bulgare, Patriarhiei Ecumenice a Constantinopolului, precum și reprezentanți ai Bisericii Catolice și Cultului Mozaic din România.

Ministrul cultelor, Stanciu Stoian, și mitropolitul Justinian Marina, locotenent patriarhal, evocă personalitatea înaltului ierarh dispărut. Patriarhul Nicodim, arată Justinian Marina, „a îmbogățit cultura românească și a luptat toată viața pentru ridicarea țărâniei din mijlocul căreia pornise”.

Primul ministru, dr. Petru Groza, la tribuna Marii Adunări Naționale

În *Adevărul* din 13 martie, F. Brunea-Fox scrie despre restaurantul „Capșa”, „marea oglindă venețiană în care veacul s-a privit din cap până în picioare”.

„Capșa” a fost „o instituție. Pe registrul său de aur, câteva generații au ținut să-și lase amprenta digitală. Mai mult, ea a fost însăși epoca, nu fragmentară, ci în toată desfășurarea ei”.

La „Capșa” se ratificau, „de dimineața până seara, valorile temporale și spirituale ale epocii”. Ea „a zămislit discipoli, a creat «capsiști», a lansat o factură de spirit, «capsismul». Există o manieră Capșa, un surâs Capșa, un stil Capșa, o ironie Capșa, un naționalism Capșa. La care se adăugau, după împrejurări, și alte particularități, ca o coagulare a unor stări sau șapte încă amorse, încă nevertebrate afară, în cetate”.

Rolul „Capșei” era „să secreteze calciul pentru osatura evenimentelor încă în gestație; să mineralizeze zvonurile; să dezlege mesagiile cifrate ale evenimentelor internaționale; să vivisectizeze virtualitățile artistice, să preceadă cel puțin cu un oracol eventualitățile sau să travestească pompos locuri comune, să răstoarne evidențele, să umple târgul cu statui, ca să le distrugă pe toate într-o singură criză iconoclastă”.

Publicând acest portret făcut restaurantului „Capșa” de către unul dintre marii reporteri ai vremii, adăugăm o piesă documentară neștiută expoziției deschise permanent în saloanele localului.

Dirjecția aviației civile pune la dispoziția părinților ai căror copii suferă de tuse convulsivă avioane pentru ca bolnavii să fie plimbați de două-trei ori timp de 30-45 minute la o înălțime de 1 500-2 000 m. Decolările au loc de pe aeroportul Gîulești.

Și tot pentru copii, direcțiunea generală a Societății Tramvaiului București (STB) ia măsura ca aceia în vârstă de până la 5 ani pot circula gratuit cu tramvaiul. Gratuit circula și gardienii, „câte unul pe vagon în timpul aglomerației și câte doi în restul zilei”.

Nu au dreptul să urce în vagoanele STB „persoanele care prin starea lor mintală,

Tradiționala cântărire de Sf. Gheorghe

eventual în stare de ebrietate, sau prin necurătenia lor ar cauza neajunsuri celorlalți pasageri". Este interzis, de asemenea, „transportul materialelor inflamante sau rău mirositoare, obiecte murdare, cerșetoria și comerțul ambulant, urcarea cu păsări neașezate în coșuri închise și cu câini”.

Tot de la STB: în programul de investiții este prevăzută crearea primelor linii de troleibuz (sau firobuz) în Capitală. În România, la începutul lui 1948, troleibuzul circula numai la Timișoara.

O decizie a ministrului apărării naționale fixează „drepturile de hrană, întreținere și igienă” pentru ofițeri, subofițeri și trupă.

Astfel, drepturile de hrană sunt de 5 000 calorii (102 lei) pe zi pentru sportivii armatei, 3 200 calorii (36 lei) subofițeri, maiștri militari, funcționari civili și trupă, 3 500 calorii (51 lei) bolnavii de T.B.C., 2 000 calorii (23 lei) deținuți etc. Pentru igienă se alocă între 2,50 și 3,50 lei.

Hrana animalelor: cai școli militare, regimente cavalerie, artilerie, depozit și remontă — 54 lei pe zi; cai trupă, mânji, boi — 40 lei; caii echipei naționale de hipism — 78 lei; câini — 6 lei.

Ostașii primesc 5 țigări „Plugar” pe zi, două cărți poștale pe lună și 7 lei pe zi pentru întreținerea echipamentului.

Drepturi de lemne: 7 000 kg generalii și ofițerii superiori, 6 000 kg ofițerii inferiori și 5 000 kg subofițerii.

Același minister al apărării naționale decide schimbarea uniformelor armatei române. Noile ținute sunt prezentate în sala de marmură a Cercului Militar. „În linii generale — notează *Universul* — putem preciza că din vechea uniformă a ostașilor a fost scoasă capela, fiind înlocuită cu bonetă; trupa va fi dotată cu cizme în loc de bocanci; uniforma întregii armate va fi închisă la gât, iar în locul treselor, gradele corpului ofițeresc vor fi reprezentate prin stele”. Influența uniformelor armatei sovietice devine deci preponderentă.

Ce se importă în primele luni ale lui 1948. Din Elveția, vaci din rasa Siementhal, între care și 1 000 tauri, pentru refacerea șep-

lului. Din Belgia 500 000 becuri electrice, care vor fi comercializate printr-un „mare magazin de specialitate în Calea Victoriei”. Din U.R.S.S., 135 camioane „Zis”. Din Cehoslovacia, Bulgaria, Ungaria, Franța, Austria, Suedia, Turcia, Polonia, Anglia, Palestina, Elveția, S.U.A. și Siria „echipament industrial, materii prime și semifabricate, materiale și aparate electrice, materiale pentru industria petroliferă, autovehicule”. Foi de dafin, alune fără coajă și migdale curățate, din Italia. Bumbac țărănesc, în fire și

tesături, din Cehoslovacia, Polonia și Italia.

Comemorări, decese. La Biserica Bateștei se oficiază un parastas cu prilejul împlinirii a șapte ani de la moartea lui N. Titulescu. Se stinge din viață ziaristul Emil D. Fagure (n. 1875), înmormântat la cimitirul „Filantropia”. Ministerul informațiilor însărcinează un „Comitet de direcție” să alcătuiască proiectul de program al serbărilor Centenarului Revoluției de la 1848. Din Comitet fac parte: Gh. Vasilichi, Miron Constantinescu, G. Nicolau, Dumitru Coliu, Liuba Chișinevski, Zaharia Stancu, Mihail Roller, N. Popescu Doreanu, Mihail Florescu, Ion Nestor, Ion Maican ș.a.

Necazuri cetățenești. Uneori pachetele de „Carpați” au câte trei-patru țigări lipsă, din cele 20 pentru care fumătorul plătește la debit.

Administratorii de la unele blocuri fixează arbitrar cotele de întreținere. Astfel, notează *Universul*, „deși n-au avut căldură săptămâni întregi (golindu-se complet caloriferele), contribuția pentru încălzit s-a cifrat în medie între 3 300 și 4 500 lei”. (Un exemplar din ziarul citat costa 5 lei.)

Veteranii și voluntarii de război din campania 1913 și 1916-1918 sunt nemulțumiți că regimul

chiriilor în vigoare îi omite de la protecția legii. La fel, micii meseriași și comercianți (cu 1-5 salarii) nu sunt de acord să fie încadrați în același regim de plată cu marii financiari, comercianți sau industriași.

Mică publicitate în România liberă din urmă cu cinci decenii. Tânără prezentabilă, stilată, caut loc menaj domn singur • Pereche să îngrijească vaci fermă • Atențiune! Învățați bine dansurile

Premieră la cinematograful „Orfeu”

moderne, profesoara Mimy Lustig
 • Cumpără cutii goale de cremă de
 ghetă • Dentist bun practician caută
 pictor de firme care în schimbul
 lucrărilor dentare să execute urgent
 firme • Șoferul care a schimbat
 paltonul, mânușile la banchetul
 Congresului Muncitoresc, fiind
 recunoscut, este rugat a le aduce •
 Predau chilipir magazin coloniale
 • Șofer cu rutină, serios, prezen-
 tabil, caut post, am un cauciuc nou,
 eventual ceva numerar • Pierdut
 carnet C.F.R. Lăcustă Anghel;
 mare recompensă.

Bucureștii, scrie *Timpul* din
 24 martie, sunt „un imens
 șantier”. Sute de străzi sunt
 pavate. „Zilnic sosesc în gărlile
 din Capitală mii de vagoane cu
 piatră de pe Valea Oltului și din
 Valea Prahovei, până la 15 aprilie
 urmând să se repartizeze pe
 șantierelor deschise cele douăzeci
 de mii de vagoane cu piatră
 contractate de Primăria municipiului”.

Sunt astfel reparate 300 artere de circulație, cu
 o lungime de peste 200 km. În cartierele (comunele
 suburbane) Militari, Grivița și Bucureștii Noi „se
 trasează bulevarde noi, largi de 30 metri”.

Uzinele comunale reorganizaseră serviciul de
 salubritate. „Au fost comandate în Cehoslovacia
 câteva zeci de mașini edilitare (cisterne, autostropi-
 toare etc.)”. Se studiază posibilitatea „construirii
 unui vast crematoriu de gunoaie și o instalație de
 valorificare a acelor gunoaie ce
 vor putea fi transformate în
 îngrășăminte agricole”.

Se amenajează parcurile, se
 plantează peste 30 000 de pomi
 „de-a lungul tuturor trotu-
 arelor”, se modernizează sta-
 tionul ANEF, iar velodromul
 este transformat într-un mare
 stadion (actualul „Dinamo”), cu
 terenuri de „volley-ball, bas-
 ket-ball, foot-ball, ping-pong,
 alergări, atletism etc.”.

Toate acestea se efectuează
 prin muncă voluntară. „Pentru
 întâia oară cetățenii Capitalei iau
 parte activă și entuziasă la
 opera de reconstrucție a orașului”.

Același ziar, publică la 12
 aprilie, „rezultatul con-
 cursului de poezie, năvală și
 desen *Reconstrucția țării*”.
 Juriul este alcătuit din Petru
 Comarnescu, Ion Marin Sado-
 veanu, Demostene Botez, Dinu

Concurs de ștafetă pe stadionul ANEF

Hervian, Gh. Dinu și Marin
 Sârbulescu. La concurs s-au
 prezentat 111 poeme, 24 nuvele
 și povestiri și 20 desene.

La poezie, laureați sunt Corne-
 liu Dragoman (Sibiu), George
 Dan (București), Lucian Mircea
 (Piatra Neamț), Victor Popa și
 Octav Păncu-Ioși, Ion Potopin, N.
 Văleanu (toți din București).
 Pentru proză sunt premiați C.
 Nicolae și Ion Târbescu (Bucu-
 rești), iar la desen – M. Blasek.
 Lucrările prezentate la concurs
 dezminț „prejudecata unora că
 realitatea și mai ales munca nu
 ar fi cu precădere inspiratoare de
 opere artistice”.

Un alt concurs în plină desfăș-
 urare este cel instituit de Pre-
 ședinția Consiliului de Miniștri
 pentru Înnul R.P.R., prevăzut cu
 următoarele premii: I – 100 000
 lei; II – 50 000 lei; III – 25 000
 lei. Premiile sunt atribuite separat

pentru text și, respectiv, muzică.

La mijlocul Postului Sfințelor Paști, în
 duminica a treia, a Sfinței Cruci, creștinii
 cinstesc „instrumentul cel mai groaznic de tortură
 pe care-l descoperise stăpânirea romană spre a
 pedepsi pe tâlhari”, scrie arhim. Valerian Zaharia,
 în *Universul* din 4 aprilie. „Așa de mult a iubit
 Dumnezeu lumea încât pe însuși Fiul său l-a dat să
 sufere acest fel de moarte, transformând prin aceasta
 Crucea din instrument oribil de tortură în steagul
 biruinței vieții asupra morții, a
 binelui asupra răului”.

Crucea, continuă autorul citat,
 „este steagul creștinismului,
 instrumentul mântuirii noastre și
 arma pe care ne-a dat-o Domnul
 pentru a birui puterile iadului.

La picioarele Crucii Dom-
 nului, se topește mândria ome-
 nească, se spulberă egoismul și
 ura de frate; patimile se potolesc,
 dragostea de aproapele se înmul-
 tește; suferințele, deznădejdea și
 descurajarea se micșorează;
 dragostea de pace între oameni și
 popoare se statomicește. Iată de
 ce noi, creștinii, putem spune
 fiecare cu Pavel: «Iar mie să
 nu-mi fie a mă lăuda fără numai
 în Crucea Domnului Iisus».

Învierea Domnului, în urmă
 cu cinci decenii, a fost prăznuită
 la 2 mai. Hristos a înviat!

Brubrică de Ioan LĂCUSTĂ

Caricatură de I. Ross, în *Adevărul* („Se
 fabrică stoffe din lemn...”)

DIALOG CU CITITORII

LA 31 ANI

Aprilie 1967...

Începea aventura existenței Magazinului istoric, evocată pe larg de cititori, colaboratori și de membrii echipei redacționale în cele două caiete – Fața nevăzută a Magazinului istoric, publicate în nr. 4, aprilie, și 5, mai, 1997.

Aprilie 1998...

Aventura continuă. Iată-ne intrați în cel de-al 32-lea an de apariție neîntreruptă. Suntem, așa cum am fost dintotdeauna, împreună, cititori, colaboratori, redacție. Și, nu în ultimul rând, sunt lângă noi generoșii noștri susținători, iubitori de cultură și istorie, instituții sau persoane particulare care prin donații, contribuții, sponsorizări, au făcut ca Magazin istoric să poată apărea, cu toate dificultățile financiare cu care se confruntă.

Datorită generosului sprijin al susținătorilor noștri, reprezentând suportarea unei însemnate părți din costurile editării revistei, cititorii noștri au putut și pot avea cea mai ieftină carte de istorie. Escalada prețurilor ne obligă și pe noi să sporim de la nr. 5/1998 prețul la vânzare și abonament, rămânând în continuare – datorită donatorilor și sponsorilor – revista de specialitate cea mai accesibilă.

Acum, când Magazin istoric pășeste în al 32-lea an al existenței sale, mulțumim instituțiilor și societăților care ne sprijină: Banca Națională a României, Petrom R.A., Radio Data Telefon System, Banca Albina, Banc Post, Bancorex, Banca Comercială Română, Banca Română pentru Dezvoltare, Casa de Economii și Consemnațiuni, Eximbank, Ing Bank, Banca „Ion Țiriac”, Fondul Proprietății de Stat, Compania DEESSE – Elveția, Rhône-Poulenc – Franța.

MAGAZIN ISTORIC. LA CHIȘINĂU

Continuă să ne sosească mesaje de felicitare pentru cele trei decenii împlinite de la apariția primului număr, în aprilie 1967, pe care le-am aniversat împreună, cititori, colaboratori și redacție în aprilie 1997.

Iată acum un mesaj sosit de dincolo de Prut, din Republica Moldova, unde Magazin istoric are împătimitii cititori.

Ne scrie doamna CLAUDIA BALABAN, directorul Bibliotecii Naționale pentru copii „Ion Creangă”, din Chișinău.

Vă adresăm sincerele noastre felicitări cu prilejul împlinirii a 30 ani de apariție, a Magazinului istoric și urăm mulți ani revistei, conducătorilor și colaboratorilor ei, succes și o apreciere tot mai mare din partea cititorilor.

În numele cititorilor din Republica Moldova, vă transmitem înțelegerea recunoștință pentru posibilitatea pe care ne-ați oferit-o de a studia prețioasele publicații istorice, atât ilustrativ cât și documentar, pentru

numeroasele și de multe ori inedite materiale publicate, necesare atât în procesul de studiere a istoriei, cât și pentru cei pasionați de adevărul istoric al neamului românesc.

Vă comunicăm că colecția revistei **Magazin istoric** 1997 (cu excepția lunilor mai, iunie care din motive necunoscute nu le-am primit) a fost difuzată prin bibliotecile școlare din Republică.

Din opiniile cititorilor, ne-am convins încă o dată că revista **Magazin istoric** este așteptată cu mult interes, lună de lună, studiată și folosită atât în procesul de instruire cât și pentru desfătare și îmbogățire spirituală.

Din aceste considerente, vă rugăm și în continuare să ne bucurați cu posibilitatea de a beneficia de revista **Magazin istoric** de care deja ne-am atașat foarte mult.

LUNĂ DE LUNĂ ÎMPREUNĂ

După ce ne mărturisește bucuria d-sale de a fi lună de lună împreună cu revista noastră, dumneavoastră scriind și redactând, iar eu citind, dl. BOGDAN MUGUR

PETRESCU, din București, continuă:

Mă uit la colecția mea (încă nu am legat-o) și sunt tare mândru. Eu am 47 de ani. Numerele din anii de început mi-au fost oferite de o mătușă (eram un licean în 1967). După ce am intrat în serviciu, am avut grijă tot timpul să nu-mi lipsiți. Nu mi-ați lipsit nici pe perioada armatei. Sunt tare mândru că am colecția completă.

ÎN ORELE DE CLASĂ

Primum din partea autorilor cărții Regina Marii Uniri, GHEORGHE NICHIFOR și MARIA BIZOMESCU (Editura Spicon, Târgu Jiu, 1997), împreună cu exemplarul trimis spre prezentare, și aceste rânduri.

Ca profesari de istorie și ca buni români vrem să vă mulțumim pentru eforturile pe care le faceți de ani buni pentru ca noi să găsim, de fiecare dată, în **Magazin istoric**, revista pe care o conduceți cu atâta seriozitate, materiale utile atât pentru orele de la clasă, cât și pentru modestele noastre cercetări.

Mulțumim, la rândul-ne.

DIALOG CU CITITORII

D.S. - MAGAZINE

O corespondență din Paris ne aduce în față o revistă necunoscută D.S. - Magazine, primul lunar feminin de societate, ajuns la cel de al șaptelea număr. Ne-a atras atenția interviul cu una dintre cele mai răsfățate actrițe franceze, Carole Bonnet, ajunsă la 40 ani, reportajul istoric despre Boris Vian, scriitorul, muzicianul, actorul, omul de cultură, de avangardă al anilor '40-'50, și o notă despre sociologul François de Simgly. Toate trei semnate Tessa Ivașcu. În caseta redacțională, același nume pe postul de redactor șef adjunct. Iar noi adăugăm o scurtă informație: fiica lui George Ivașcu (1912-1988) unul dintre marii seniori ai presei române din acest secol.

DIN TRECUTUL REBUSULUI ROMÂNESC

Biografia sistemului rebusist românesc (Editura Almarom, Râmnicu Vâlcea, 1997) este cea mai recentă apariție editorială a decanului de vârstă al rebusiștilor - și unul dintre măestrile incontestabile al acestui sport al inteligenței - de la noi, NICOLAE GHEORGHE POPESCU-REBUS (nr. 1909).

Volumul evocă cele peste șase decenii de activitate rebusistică a autorului, înțeleptului revistei Rebus (1931-1939, prima serie) și coautor, între altele, cu Tudor Arghezi, al volumului Cuvinte potrivite și încrucișate (1933, ediția a II-a, 1976).

Mulțumiri și felicitări pentru lucrarea primită.

MOȘTENIRE URMAȘILOR

Dl. prof. MIRCEA CRĂCIUN, din com. Ștefănești, satul Vișoara, jud. Argeș, evocă prima publicație din țara noastră în domeniul căilor ferate, intitulată chiar Calea ferată, și pe cel care a editat-o, Ion Posescu (1858-1951), fost primar al orașului Pitești în anul 1921.

Calea ferată a apărut la 13/25 martie 1897, la București, și și-a

încetat existența la 11/23 aprilie 1899. În programul publicației, din primul număr, se spunea, între altele: „Vom divulga și vom combate neconținut arbitraritățile și abuzurile observate la căile ferate, ori de unde ar veni ele.

Vom stărui energic pentru bunăstarea întregului personal al căilor ferate.

Vom publica ceea ce se petrece la Căile Ferate Române, precum ceea ce se discută prin revistele străine cu privire la inovațiile și reformele introduse în serviciile de exploatare comercială, precum și toate dispozițiile utile relativ la personalul.”

Unul dintre colaboratorii acestei reviste săptămânale a fost I.L. Caragiale, care, în octombrie 1898, a publicat schița Un pedagog de școală nouă, precizând că a scris-o „într-un moment în care se vorbește de o reformă în școlile cefereului aflate în suferință”.

L-am cunoscut personal pe Ion Posescu - scrie corespondentul nostru - căci mi-a fost naș de botez. La 5 februarie 1951, când aveam aproape 9 ani, mi-a dăruit colecția broșată a revistei Calea ferată. Pe prima pagină a colecției a scris: „O las moștenire urmașilor ca să vadă zbuciumul și suferințele mele pentru binele aproapei”.

La începutul lui 1951, biblioteca din Pitești a lui I. Posescu a fost confiscată și distrusă de activiști ai P.C.R., deoarece la o percheziție i se găsiseră cărți interzise de regimul

comunist, între care și Ard malurile Nistrului, de Const. Virgil Gheorghiu.

Câteva luni mai târziu, la 27 martie 1951, Ion Posescu s-a stins din viață.

În imagine, I. Posescu în 1889, la Strasbourg.

CU COPIII ȘI NEPOȚII

Dl. BURGHELEA ALEX. TCACENCO, din Sinaia, cititor al revistei încă de la primul număr, din aprilie 1967, ne scrie că a sprijinit pe mulți din cititorii îndrăgostiți de istorie să-și completeze colecțiile. Sunt în vârstă de 71 ani - continuă cititorul nostru - am 3 copii și 7 nepoți și voi sprijini în continuare revista, ajutându-vă la apariția demnă a Magazinului istoric.

Mulțumim pentru gândul frumos!

DIN NOVI SAD

Cuvântul românesc se întîlează publicația lunară a Comunității românilor din Iugoslavia, din care am primit numerele 17-24 (ianuarie-octombrie) din anul 1997, cel de-al VII-lea an de apariție.

Paginile publicației (redactor șef și responsabil dl. Vichentie Ildvorean) sunt deschise informațiilor privind viața românilor din Iugoslavia, activității lor culturale, științifice, evocării unor personalități marcante, a tradițiilor și obiceiurilor ș.a.

În nr. 22 și 24 este evocat prof. dr. Radu Flora (1922-1989), profesor întemeietor al Secției de limbă și literatură română la Facultatea de filologie a Universității din Belgrad, autor, între altele, al unui dicționar sârb-român, publicat în 1953. Tipărirea acestui dicționar a fost posibilă prin donarea din partea statului iugoslav a sumei de 1 500 000 dinari, sumă cu care, precizează Vichentie Ildvorean, fostul director al Editurii „Frăție și Unitate” din Novi Sad care a publicat lucrarea, se puteau cumpăra... „10 case mai mari” într-un oraș precum Vârșet.

CONTENTS (Romanian History) The 1848 Revolution – 150 Years • V. Căndea Romanian Cultural Treasures at Mount Athos • Easter Eggs • N. Iorga Propaganda for Abroad (1924) • A.F. Noskova Soviet Counsellors • I. Mamina Ferdinand I swears • M.D. Ciucă, D. Berindei, I. Antonescu, I. Hudiță The End of Carol II's Reign • R. Hagiac The Retiring from Crimea • P. Otu General R. Băldeanu • Al. Marcu Letters from the Văcărești Prison • C. Daicoviciu From Burebista and Decebal Time • E. Denize Stephen the Great and Venice • V. Lipatti Reflections on the Art of Negotiation • I. Lăcustă In Bucharest, 50 Years Ago • H. Bădescu Event at the Cultural Center from Paris

SOMMAIRE (Histoire roumaine) La révolution de 1848 – 150 ans • V. Căndea Trésors culturels roumains au Mont Athos • Les oeufs de Pâques • N. Iorga La propagande à l'étranger (1924) • A.F. Noskova Les conseillers soviétiques • I. Mamina Le roi Ferdinand I prête serment • M.D. Ciucă, D. Berindei, I. Antonescu, I. Hudiță La fin du règne de Carol II • R. Hagiac La retraite de Crimée • P. Otu Le général R. Băldeanu • Al. Marcu Lettres de prison de Văcărești • C. Daicoviciu Aux temps de Burebista et Décebal • E. Denize Etienne le Grand et la Venise • V. Lipatti Réflexions sur l'art de négocier • I. Lăcustă A Bucarest il y a 50 ans • H. Bădescu Événement au Centre culturel de Paris

Содержание (Румынская история) 150-ая годовщина революции 1848-ого года • В.Кындя Румынское культурное сокровище в Афоне • Пасхальные яйца • Н.Иорга Пропганда за рубежом (1924 г.) • А.Ф.Носкова Советские советники • И.Маминя Фердинанд I приносит присягу • М.Д.Чукэ, Д.Бериндей, И.Антонеску, И.Худичи Конеч царствования Кароля II • Р.Хаджак Отступление из Крыма • П.Оту Генерал Р.Былдеску • Ал.Марку Письма из тюрьмы Вэкэрешти • К.Дайковичу Времена Буребисты и Декебала • Е.Деннзе Штефан Великий и Венеция • В.Липатти Записи об искусстве переговоров • И.Лăкустă В Бухаресте 50 лет назад • Х.Бăдеску Событие в Культурном центре в Париже

INHALT (Rumänische Geschichte) Die Revolution von 1848–150 Jahre danach • V. Căndea Rumänische Kulturschätze am Athos Berg • Ostern Eier • N. Iorga Die Auslands – Propaganda (1924) • A.F. Noskova Die sowjetischen Berater • I. Mamina Königs Ferdinand Eid • M.D. Ciucă, D. Berindei, I. Antonescu, I. Hudiță Carol II – das Ende seiner Herrschaft • R. Hagiac Rückzug aus der Halbinsel Krim • P. Otu Der General R. Băldeanu • Al. Marcu Briefe aus den Văcărester Gefängnis • C. Daicoviciu Aus Burebista und Decebals Zeiten • E. Denize Stephen der Grosse und Venedig • V. Lipatti Aufzeichnungen über die Handlungskunst • I. Lăcustă In Bukarest vor 50 Jahre • H. Bădescu Ereignis im Kultur Zentrum Paris

SUMARIO (Historia romana) 150 años desde la Revolución de 1848 • V. Căndea Tesoros culturales rumanos en la montaña de Athos • Los huevos de Pasquas • N. Iorga La propaganda en el extranjero (1924) • A.F. Noskova Los consejeros soviéticos • I. Mamina Ferdinand I presta el juramento • M.D. Ciucă, D. Berindei, I. Antonescu, I. Hudiță El final del reinado de Carol II • R. Hagiac La retirada de Crimea • P. Otu El general R. Băldeanu • Al. Marcu Cartas desde el penitenciario de Văcărești • C. Daicoviciu De la época de Burebista y Decebal • E. Denize Esteban el Grande y la Venecia • V. Lipatti Apuntes sobre el arte de negociar • I. Lăcustă In Bucarest hace 50 años • H. Bădescu Acontecimiento en el Centro Cultural de Paris

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poștali de la orașe și de la sate; difuzare redacție, Constantin Mușat, telefon: 315.09.91

ABONNEMENTS: RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57

FAX +40-1-222.64.07 sau 222.64.39

telex: 11995 – Piața Presei Libere, nr. 1,

Sector 1, București, România

Abonamentul pe un an – 80 dolari U.S.A. (țări europene);
90 dolari U.S.A. (țări extraeuropene)

Revista Magazin istoric poate fi găsită pe INTERNET la

<http://www.itcnet.ro/history/magazin.htm>

E-mail adress: anuntul@matco.kappa.ro

Tiparul executat la R.A.I. – Imprimeria „Coresi” – București

1800